

ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISOHJELMAN TUTKIMUSJULKAISU

TUTKITUSTI PAREMPI LÄHIÖ

— ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISOHJELMAN
TUTKIMUSJULKAISU

ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISOHJELMAN TUTKIMUSJULKAISU

TUTKITUSTI PAREMPI LÄHIÖ

— ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISOHJELMAN
TUTKIMUSJULKAISU

HELSINKI 2016

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) | Ympäristöministeriö

HELSINKI 2016

Kirjoittajat: **Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (toim.)**

Ulkoasu: **Hill+Knowlton Strategies**

Julkaisija: **Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus**

Paino: **Juvenes Print - Suomen yliopistopaino oy**

ISBN 978-952- 11-4549-0 (nid.)

ISBN 879-952- 11-4550-6 (PDF)

ara
Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus

 Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

ESIPUHE

ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISOHJELMAN 2013–2015 tavoitteena oli edistää elinvoimaisuutta, viihtyisyyttä ja hyvinvointia ohjelmassa mukana olevilla alueilla. Kehittämistyötä asuinalueilla tuettiin kolmen vuoden ajan sekä rakentamiseen että asuinympäristön korjauksiin suunnatuilla investointiavustuksilla että monialaiseen kehittämistyöhön suunnatuilla avustuksilla. Kaupunkien lisäksi myös tutkimuslaitoksilla oli mahdollisuus hakea kehittämisavustusta aihepiiriin liittyvän tutkimuksen tai oppimateriaalin toteuttamiseen. Avustushaussa painotettiin kaupunkien ja tutkimuslaitosten välistä yhteistyötä, jotta kaupungit voisivat mahdollisimman hyvin hyödyntää tutkimustietoa kehittämistyössään. Tässä julkaisussa tutkimushankkeet esittelevät tuloksiaan, ja lisäksi muutamat kaupunkien kehittämishankkeiden edustajat kertovat kokemuksiaan tästä yhteistyöstä. Tiedot ohjelman hankkeista sekä niiden tuloksista ja tuotoksista tullaan keräämään myös ARAn nettisivuille Lähiökehittämisen tietopankkiin.

Yhteistyön laajuus kaupunkien ja tutkimushankkeiden välillä on ollut vaihtelevaa, mutta siitä on kaiken kaikkiaan saatu hyviä kokemuksia. Kesällä 2015 hankkeille tehtyyn kyselyyn vastanneista kaupunkien kehittämishankkeiden edustajista 90 prosenttia piti tutkimushankkeiden kytkeä kehittämissankkeisiin onnistuneena lähtökohdaksi. Tutkimuksista on koettu olevan hyötyä kaupunkien kehittämistyössä ja päätöksenteossa. Tutkimushankkeiden edustajista puolestaan 85 prosenttia koki hyötynensä työssään

verkostoitumisesta kaupungin hankkeiden kanssa. Ohjelman hengessä monet tutkimushankkeet ovat jalkautuneet asuinalueille ja viestineet tutkimustuloksistaan helposti lähestyttävästi. Tämä on ollut virkistävää tilanteessa, jossa kansainvälisten vertaisarvioitujen artikkelien painoarvo tutkimuksen tekemisessä korostuu.

Vähenevän tutkimusrahoituksen aikana Asuinalueiden kehittämisohjelman panostus asuinalueiden kehitystä ja eriytymistä koskevaan tutkimukseen on kansallisesti merkittävä. Tutkimus- ja oppimateriaalihankkeiden osuus 12 miljoonan euron kehittämisavustuspotista on ollut reilut viisi miljoonaa. Kaiken kaikkiaan avustusta sai 24 eri hanketta ja 16 eri tutkimuslaitosta ympäri maata. Kehittämisohjelman nyt loppuessa merkittäviä uusia rahoituskanavia asumista ja lähiöalueiden kehitystä koskevalle tutkimukselle ei ole näköpiirissä. Tämä on valitettavaa ohjelman aikana saatujen tulosten ja luotujen yhteistyöverkoston jatko- hyödyntämisen kannalta.

Haluan kiittää lämpimästi kaikkia Asuinalueiden kehittämisohjelmassa mukana olleita hankkeita hienosta panoksesta lähiöiden kehittämiseen - tarvetta tälle työlle tulee olemaan vielä pitkälle tulevaisuuteen!

Hanna Dhalmann

Projektipäällikkö

Asuinalueiden kehittämisohjelma 2013–2015

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA

SISÄLTÖ

→ Klikkaamalla teeman väripalkkia tai artikkelin otsikkoa voit siirtyä suoraan haluaamasi sisältöön.

LÄHIÖIDEN TÄYDENNYS- JA KORJAUSRAKENTAMINEN SEKÄ VIHERALUEIDEN SUUNNITTELU

6

Eheyttämiseksi edellytyksiä

Helka-Liisa Hentilä, Sari Hirvonen-Kantola ja Hanna Kosunen

8

Kaukovainion kestävä tulevaisuus

Merja O'Rourke ja Pirjo Siipola

13

Kaukovainioon liittyvissä hankkeissa lähtökohtana asiakaslähtöinen kehittäminen

Haastattelu

20

Elinvoimaa aluekehittämällä?

Antti Kurvinen ja Jaakko Vihola

22

Lähiööppi

Tuomo Joensuu

28

Muutosmallit

Satu Huuhka

32

ASUINALUEET JA HYVINVOINTI – NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN OSALLISUUS SEKÄ ASUINALUEIDEN IKÄYSTÄVÄLLISYYS

38

Asuinalue lapsiperheiden kokemana (ASLAKO) – hyvinvointi haasteellisessa ympäristössä

Jaana Poikolainen ja Kati Honkanen

40

ASLAKO-hanke tarjoaa tietoa Lahden kaupungin asuinalueiden kehitystyöhön

Haastattelu

46

Tesomalaisten nuorten osallisuutta vahvistavat palvelut

Lina van Aerchot, Suvi Karhu, Karita Snellman ja Liisa Häikiö

48

Nuoret palveluiden suunnittelussa

Yrjö Kallinen ja Liisa Häikiö

52

Tampere kehittää Tesoman rakennettua ympäristöä ja palveluita

Haastattelu

57

Koulu aluekehittämisen välineenä

Essi Hillgren ja Riina Reiniö

60

Hyvinvoinnin tekijät – asuinalueen merkitys hyvinvoinnin kokemisessa

Jussi Semi

66

Senioripalveluinnovaatioiden tutkiminen ja pilotointi (SENER)

Riitta-Liisa Kinni, Mika Raatikainen ja Jukka-Pekka Skön

70

Kuopion kaupunki kehittää Männistön aluetta ikäystävälliseksi mallikaupunginosaksi

Haastattelu

74

Arjen sankarit ja ikkunasta katsojat – ikäntyneiden urbaani yhteisöllisyys

Marjaana Seppänen ja Ilkka Haapola

76

UUDET OSALLISTUMISEN JA ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISEN MALLIT

82

Osallistuva budjetointi asukaslähtöisessä kaupunkisuunnittelussa	84
Jarkko Salminen & Pauliina Lehtonen & Liisa Häikiö	
Ostoskeskukset julkisina tiloina – tavoitteena kumppanuspohjaiset, kansalaislähtöiset ja markkinaehtoiset lähipalvelut asuinalueilla	89
Pasi Mäenpää	
Helsingin kehitystyö tuotti malleja ostareiden kehittämiseen	95
Haastattelu	
Välittämisestä vaikuttamiseen Espoon keskuksessa	97
Soile Juujärvi	
Espoon kaupunki kehittää lähiöistään laadukkaita kaupunginosia	107
Haastattelu	
Jyväskylän kaupungin hyvinvointiohjelman liittyvä tutkimus (LIKES)	110
Matti Hakamäki	
Jyväskylässä Huhtasuon asuinalueen kehittäminen tähtää asukkaiden hyvinvoinnin lisäämiseen	111
Haastattelu	
Tiede, taide ja teknologia asuinalueen kehittämisessä	114
Riina Lundman & Päivi Rannila	
Elinvoimaisen alueen tilat (ELINAT): kaupunkikehittäminen paikallisessa kontekstissa	121
Ilona Akkila, Jukka Hirvonen, Mervi Ilmonen, Johanna Lilius, Mikko Mälkki ja Markku Norvasuo	
Ristinummi 2.0	129
Susanne Hägglund	
Lähiön henkeä etsimässä – kulttuurisuunnittelun koekäyttö Porin lähiöissä	132
Maunu Häyrynen, Susanna Siro, Pia Hovi-Assad ja Antti Wallin	
Itä-Porin lähiöiden kehittämisessä hyödynnettiin kulttuurisuunnittelua	135
Haastattelu	
Sosiaalisesti kestäväällä innovoinnilla asuinalueiden uudistamiseen -oppimateriaali	138
Lea Hennala, Mirva Hyypiä, Suvijonna Martikainen, Satu Parjanen	

VALIKOIVA MUUTTOLIIKE ASUINALUEIDEN KEHITYKSESSÄ

144

Muuttoja ja valintoja – muuttopäätösten tarkastelua pääkaupunkiseudulla	146
Susanna Ahola ja Mari Vaattovaara	
Valikoiva muuttoliike erilaistaa sekä kaupunkeja että asuinalueita pääkaupunkiseudulla	152
Hannu Kytö, Monika Kral-Leszczynska, Katri Koistinen, Liisa Peura-Kapanen	

LÄHIÖIDEN TÄYDENNYS- JA KORJAUSRAKENTAMINEN SEKÄ VIHERALUEIDEN SUUNNITTELU

EHEYTTÄMISELLE EDELITYKSIÄ

Täydennysrakentamiselle ei ole riittäviä edellytyksiä kaikilla alueilla, joilla se olisi yhdyskuntarakenteen eheyttämisen näkökulmasta tarpeen. Oulun yliopiston Eheyttämisen edellytykset (EHED) -hankkeessa on tarkasteltu erilaisia lähestymistapoja asuinalueen pysähtyneen kehityksen kääntämiseen ja täydennysrakentamisen vauhdittamiseen.

1 MITEN LÄHIÖN KEHITYSTÄ VOISI VAUHDITTAA?

TÄYDENNYSRAKENTAMINEN on haastavaa, mutta erityisesti seisahdneen tai taantuvan markkina-kehityksen alueilla. Rakennemuutoksesta kärsivät alueet kärsivät stagnaatiosta, mutta vähemmän vetovoimaisia taskumaisia alueita on myös kasvavien seutujen, kuten pääkaupunkiseudun, yhdyskuntarakenteessa. Suuri osa suomalaisesta rakennetusta ympäristöstä koostuu kaupunkikeskustojen ympärille 1960–1980-luvuilla rakennetuista asuinalueista ja lähiöistä, joiden hajanaisessa ja harvaan rakennetussa fyysisessä ympäristössä on potentiaalia täydennysrakentamiselle. Näille alueille tunnusomaista on kuitenkin myös kaupunkikeskustoja vähäisempi rakennusoikeuden arvo ja heikompi kiinteistömarkkinatilanne, mikä vähentää niiden täydennysrakentamisen houkuttelevuutta.

Oulun yliopiston arkkitehtuurin tiedekunnan Eheyttämisen edellytykset (EHED) -tutkimushankkeessa (Asuinalueiden kehittämisohjelma 2013–2015) on professori Helka-Liisa Hentilän johdolla tarkasteltu erilaisia lähestymistapoja, joiden avulla Oulun kaupungin ensimmäisellä lähiökehällä sijaitsevan Kaukovainion metsälähiön kaltaisen asuinalueen pysähtynyt kehitys saataisiin vauhtiin. Miten kaupungin virkamiehet voivat motivoida kehittäjiä investoimaan ja vaikuttaa vallitsevaan taloudelliseen yhtälöön tilanteessa,

jossa täydennys- ja lisärakennettavan asuinalueen hinta kohoaa kaksinkertaiseksi samasta korttelista, pihapiiristä tai asunto-osakeyhtiöstä myytäviin vanhoihin kelpo koteihin nähden? Miten täydennysrakentamiselle voidaan muodostaa edellytyksiä taloudellisen nousukauden odottamisen sijaan?

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ HALTUUN!

EHEYTTÄMISEN EDELITYKSET -hankkeessa asetettiin lähtökohdaksi ajatus, jonka mukaan täydennysrakentamisen mahdollisuuksia luodaan niiden löytämisen sijaan. Eheyttämisen edellytykset -hankkeessa onkin ehdotettu innovatiivisia analyysi- ja toimintamalleja kaupunkikehittäjien hyödynnettäväksi. Tällaista todellisen maailman ongelmiin ratkaisuja hakevaa tutkimusotetta kutsutaan konstruktiiiviseksi (Lukka 2001), rakentavaksi.

Hanke on toiminut yhteistyössä Oulun kaupungin Tulevaisuuden Kaukovainio -hankkeen ja Oulun ammattikorkeakoulun Kaukovainion kestävä tulevaisuus (KAKETSU) -hankkeen kanssa, ja näillä on ollut yhteinen ohjausryhmä, jossa välitiluksista on keskusteltu. Eheyttämisen edellytykset -hankkeen tulokset on suunnattu erityisesti Kaukovainion lähiön kehittäjille, mutta samaan aikaan hankkeessa on tuotettu muissakin kaupungeissa hyödynnettäväksi soveltuvaa tietoa. Tutkimushankkeen tulokset ovat hyödynnettä-

vissä Kaukovainion jatkokehittämisessä sekä parhaiten muissa tulevilla lähiökehityshankkeissa, joissa tieto on käytettävissä niiden alkumetreiltä. Eheyttämisen edellytykset -hankkeessa on tarkasteltu juuri sellaisia menettelyjä, joiden valinnasta olisi hyvä sopia aluekehityshankkeiden suunnitteluvaiheessa, tai jo täydennysrakentamisen suunnittelun toimintaympäristöä kehitettäessä.

Hankkeessa on tarkasteltu läpileikkaavalla otteella Kaukovainion lähiön täydennysrakentamista tukevaa toimintaympäristöä:

- Kontekstin mahdollisuuksia ja rajoitteita
- Keskeisimpien toimijoiden yhteistyön lähtökohtia
- Käytännön yhteistyön reunaehdot

Kerromme näiden kolmen toimintaympäristön osa-alueen kehittämiseen liittyvästä työstämme seuraavaksi.

2.1 Kontekstin mahdollisuudet ja rajoitteet

LÄHIÖIDEN TÄYDENNYSRAKENTAMISEN kontekstia määrittelevät kaupunkiuudistusstrategioita ohjaavat poliittiset ideologiat. Tohtorikoulutettava

Hanna Kosunen ohjaajineen on tutkinut kaupunkiuudistuspolitiikkojen kehityskaarta ja tunnistanut kolmen kirjallisuudessa esitellyn strategian lisäksi neljännen, joilla kaikilla voidaan lähestyä markkinatilanteeltaan seisahtuneen lähiön kehittämistä (Kosunen ym., painossa). Kirjallisuudessa tunnistetut strategiat ovat seuraavat (Tallon 2013):

- Valtiojohtoinen kaupunkiuudistus, jossa alueellinen yhteistyö on valtion tavoitteiden toteutuksen väline.
- Kiinteistövetoinen kaupunkiuudistus, jossa alueellisen yhteistyön tavoitteena on parantaa alueen taloudellista kilpailukykyä ympäristössään.
- Yhteisövetoinen kaupunkiuudistus, jossa alueellisen yhteistyön tavoitteena ei ole taloudellinen kannattavuus, mutta mahdollisesti palvelukuorman jakamisesta saatava hyöty.

Kosunen on vertaillut (Taulukko 1) näitä kaupunkiuudistusstrategioita sen suhteen, mikä on niiden alueellisen yhteistyön tavoite, markkinaorientaatio sekä mitkä tahot ovat tyypillisiä yhteistyökumppaneita, ja mitkä ovat kunkin strategian tyypillisiä haasteita heikon markkinatilanteen alueilla.

TAULUKKO 1: Seisahtuneiden alueiden kaupunkiuudistusstrategiat

Kaupunkiuudistuksen strategia	Alueellisen yhteistyön tavoitteet	Alueellisen yhteistyön markkinaorientaatio	Alueellisen yhteistyön osapuolet	Alueellisen yhteistyön haasteet heikon markkinatilanteen alueilla
Valtiojohtoinen	Alueen kehittäminen osana seutua ja sen yhdyskuntarakennetta	Markkinakriittinen / markkinajohtoinen (riippuvainen poliittisista tavoitteista)	Viranomaiset ja kumppanit, joilla on parhaat edellytykset yhteistyöhön tavoitteiden saavuttamiseksi	Kaupunkiuudistuksen tavoitteiden välittäminen paikalliselle tasolle Stagnaatiossa olevilla alueilla mahdollisia yhteistyökumppaneita on vähän
Kiinteistövetoinen	Kasvun ja kilpailukyvn tehostaminen	Markkinajohtoinen	Viranomaiset ja yksityisen sektorin toimijat (kiinteistökehittäjät)	Tasapainon löytäminen subventoidun kehittämisen ja sen taloudellisen kannattavuuden välillä Kaupunkiuudistuksen hyötyjen välittyminen paikallisyhteisölle
Yhteisövetoinen	Itseapu, paikallisten toimijoiden järjestäytyminen alueen uudistamiseksi	Yhdistelmä markkinakriittistä ja markkinajohtoista lähestymistapaa	Viranomaiset ja paikalliset toimijat	Kehittämisen lähtökohtien puuttuminen alueelta Mahdollisuuksien luominen sellaisesta, jonka markkinat ovat sivuuttaneet

Kukin edellä esitelty strategia tarjoaa täydennysrakentamiselle erilaisen kontekstin mahdollisuuksineen ja rajoitteineen. Kotimaassa toisiaan vastaan kilpailevien kuntien, projektorientoituneen alueidenkäytön suunnittelun ja heikon valtakunnallisen ja seudullisen ohjauksen voidaan nähdä asettavan haasteita valtiojohtoiselle kaupunki uudistukselle. Tämä strategia tuo mukanaan keskustelun siitä, miten tuettavat alueet valitaan.

Seisahtuneen tai taantuvan markkinakehityksen alueilla Suomessa asunto-osakeyhtiöiden omistamat kiinteistöt eivät enää välttämättä ole kannattavia investointikohteita – kehittäjille tai sen kummemmin asukasomistajillekaan. Kiinteistö- ja yhteisövetoiset täydennys- tai lisärakentamishankkeet ovat tällöin harvoin onnistuneet. Asunto-osakeyhtiöiden rooli paikallisen yhteisön yksikkönä vaatii jatkotutkimusta, sillä ovathan asunto-osakeyhtiöt markkinakriittisiä toimijoita, joilta täydennys- ja lisärakentamishankkeissa kuitenkin edellytettäisiin yrittäjämaistä riskinottoa.

Neljäntenä markkinatilanteeltaan seisahtuneen lähiön kehittämiseen soveltuvana strategia na voidaan pitää seuraavaa:

- Integroitu kaupunki uudistus, jossa valtiojohtoinen, kiinteistövetoinen ja yhteisövetoinen kaupunki uudistus nivotaan yhteen. Alueellisen yhteistyön tavoitteena on tällöin edistää alueen elinvoimaisuutta ja omatoimisuutta sekä kehittymistä luontevaksi osaksi yhdyskuntarakennetta.

Tällöinkin haasteeksi jää luoda täydennysrakentamiselle sellaisia mahdollisuuksia, jotka markkinat ovat sivuuttaneet.

2.2 Keskeisimpien toimijoiden yhteistyön lähtökohtia

TOHTORIKOULUTETTAVA HANNA KOSUNEN onkin tarkastellut myös markkinaorientaation valintaa täydennysrakentamisen suunnittelussa. Lähestymistapa on riippuvainen alueen markkinatilanteesta (nouseva–laskeva) ja kehittäjien suhtautumisesta markkinoihin (markkinakriittinen–markkinajohtoinen) (Brindey ym. 1996). Säännöstelevää suunnittelua ja trendisuunnittelua sovelletaan markkinakehitykseltään nousujohteisilla alueilla. Kansalaissuunnittelussa ja vipuvoimasuunnittelussa alueen markkinakehitys on marginaalista, mutta kehittämislle on poten-

tiaalia. Julkisinvestointisuunnittelua ja yksityisjohtoista suunnittelua on sovellettu erityisesti markkinakehitykseltään haastavilla alueilla, joilla on paljon ongelmia ja laskevat markkinat. (Ibid.) Eheyttämisen edellytykset -hankkeen loppulla Kosunen tutkii tarkemmin markkinatilanteeltaan haastavien alueiden kehittämiseen soveltuvia lähestymistapoja ja hyödyntää muun muassa tohtorikoulutettava Tiina Hotakaisen ko koamaa kansainvälisiä aluekehityskohteita kuvaavaa aineistoa.

Markkinaorientaation valinta ohjaa myös lähiökehittämiseen sisältyvää monialaista yhteistyötä. Tulevaisuuden Kaukovainio -hankkeen monialainen ohjausryhmä totesi Kosusen esittelemien lähestymistapojen voivan jäsentää ainakin Kaukovainion tähänastisia kehittämistoimia. Eheyttämisen edellytykset -hankkeessa onkin tarkasteltu lisäksi lähemmin lähiön eheyttämisen ja täydennysrakentamisen suunnittelun kannalta keskeisimpinä pidettyjen toimijoiden yhteistyötä.

Tutkijatohtori Sari Hirvonen-Kantola on jäsentänyt alueidenkäytön suunnittelun ja hyvinvointia edistävien palvelujen yhteistyön lähtökohtia: motiiveja ja yhteistyön kohteita. Kaukovainion lähiökehittämisen kannalta keskeisimpien toimijoiden yhteistyön lähtökohdat ovat Oulussa aiemmin olleet järjestelmälähtöisiä (tilaaja-tuottajamalli), ja nyt asiakaslähtöisiä (elämänkaarimalli). Elämänilmioiden tai niihin liittyvien tarpeiden luokittelut eivät kuitenkaan sellaisenaan vastaa alueidenkäytön käytännön suunnittelun ja hyvinvointipalvelujen yhteistyön rakenteita. Erityisesti sosiaalityö on perinteisesti kohdentunut enemmän tarpeiden kuin riskien arviointiin ja hallintaan, kun taas alueidenkäytön suunnittelu on luonteeltaan ennakoivaa pitkällä tähtäimellä vaikuttavaa työtä. Kaukovainion kehittäminen on lisäksi osoittanut muutkin hyvinvointia edistävät toimijat keskeisiksi kaavoittajien kumppaneiksi.

Eheyttämisen edellytykset -hankkeessa Hirvonen-Kantola on tarkastellut alueidenkäytön suunnittelun ja hyvinvointia edistävien palvelujen työntekijälähtöistä (ks. Stenvall & Virtanen 2012) yhteistyötä, jota hän pitää lähiöiden sosiaalista eheyttämistä tukevan täydennysrakentamisen edellytyksenä. Hirvonen-Kantola on ehdottanut (2014), miten yhteistyön motiivit voisivat sijoittua kaupunkikehittämistyön ydinprosesseihin ja luonnostellut yhteistyökonsepteja. Toimintakonseptit ovat tehokkaita yhteistyön välineitä kuitenkin vain, jos ne ovat aitoja, eivätkä ulkoiset piirteet auta erottamaan näennäiskäsitteitä.

Ratkaisevaa on tapa, jolla toimintakonsepti on tuotettu.

Hirvonen-Kantola tutkii alueidenkäytön suunnittelun ja hyvinvointia edistävien palvelujen yhteistyötä Kaukovainion kontekstissa, kun Oulussa on käynnissä yhtäaikaaisesti järjestelmälähtöinen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutos, asiakaslähtöisen elämänkaarimallin kehittäminen sekä Tulevaisuuden Kaukovainio -hankkeessa toteutuva työntekijälähtöinen yhteistyön kehittäminen. Hän jatkaa työtään Eheyttämisen edellytykset -hankkeessa tarkastelemalla, voiko yhteistyön lähtökohtia mallintaa verkostojohdamisen työkaluin, ja ohjaako markkinaorientaation valinta näidenkin verkostojen toimintaa.

2.3 Käytännön yhteistyön reunaehdot

KAUKOVAINION TÄYDENNYSRAKENTAMISEN päähaasteena on kuitenkin uudisasuntojen ja vanhojen asuntojen suuri hintaero, joka johtuu alueen imagosta edullisen asumisen alueena. Tähän vaikuttavat sekä Kaukovainion heikko alueellinen vetovoima että sijainti maakuntalähiössä, jossa asuntorakentamisen hintataso on kaupunkikeskustoja ja pääkaupunkiseutua huokeampi. Tutkimusavustaja Karri Hakalan mukaan myös Oulun edulliseen uudisrakentamiseen tähtäävä maapolitiikka vaikuttaa täydennysrakennettavien alueiden hintakehitykseen.

Hakala selvitti mahdollisuuksia riittävän suuren lisärakennusoikeuden muodostamiseksi täydennysrakennettavaan kortteliin perehtymällä asunto-osakeyhtiöiden yhteistyöhön perustuvien, kiinteistönrajoja häivyttävien pihasuunnittelu- ja pysäköintiratkaisujen taloudellishallinnollisiin edellytyksiin. Kaukovainiolla vuokratonteilla sijaitsevat asunto-osakeyhtiöt eivät voi myydä lisärakennusoikeutta. Kunnilla onkin tarvetta kiinnittää erityistä huomiota kehittäjien motivointiin. Asunto-osakeyhtiöiden tarpeet eivät kuitenkaan ole kaupunkisuunnittelun keskiössä. Erityyppistä tukea olisi suunnattava täydennys- ja lisärakentamisen hankeselvityksiin ja -suunnitteluun. Tarpeen on myös riittävä kertaluonteinen taloudellinen hyöty. Investointien saaminen esimerkiksi yhteistyöhön perustuviin pysäköintiratkaisuihin on haastavaa, sillä ne tuottavat vasta myöhemmin. Yhteispihan perustamiskeinoja on, mutta sellaisen muodostaminen olemassa olevaan kortteliin on haastavaa. Osapuolilta puuttuu myös resursseja toteutuskelpoisen hankkeen muodostamiseen ja pitkäkestoisen hankkeen käsittelemiseen.

Hakalan tärkeimmäksi tulokseksi nousi kuitenkin se, että hankkeet näyttävät voivan toteutua

vasta, kun asuinalueen imago vastaa uudisrakennettavien asuntojen arvoa.

3 MITÄ MUUTA VOISI TEHDÄ LÄHIÖN KEHITYSTÄ KATALYSOIDAKSEEN?

KAUKOVAINION LÄHIÖN brändäyksen ja markkinoinnin tarve huomattiin myös alueen keskuksen ja palvelujen kehittämisen näkökulmasta. Kaukovainion maankäytön, liikenteen ja ympäristön yleissuunnitelmassa (Oulun kaupunki 2012) todettiin tasapainoisen kehityksen edellyttävän, että jatkosuunnittelussa sitoudutaan paitsi asuntotuotantoon myös kaupunginosan ympäristön ja imagon parantamiseen.

Suomessa ollaan kuitenkin 10–15 vuotta muuta maailmaa jäljessä alueiden brändäyksessä. Asuinalueiden brändäystä koskeva tutkimus ja käytännön työ ovat toistaiseksi meillä keskittyneet uusien asuinalueiden brändäykseen ja pääkaupunkiseudulle. Eheyttämisen edellytykset -hanketta täydentävässä Katalysoiva aluebrändäys ja investointimarkkinointi (KAIMA) -tilaustutkimushankkeessa tohtorikoulutettava Marja Nousiainen on tarkastellut maakuntalähiöön soveltuvaa aluebrändäystä ja investointimarkkinointia. Aluebrändäys on osoittautunut vuosia, jopa vuosikymmeniä kestäväksi lähiökehittämistä pohjustavaksi strategiseksi prosessiksi.

4 HUOMIO LÄHIÖKEHITTÄMISEN ALKUVAIHEISIIN

KAUKOVAINION LÄHIÖN täydennysrakentamisen haasteet olivat ennalta arvaten moninaiset. Tasakumaisten seisatuneen markkinakehityksen alueiden täydennysrakentamisen edellytysten tarkastelu toi ilmi, kuinka lukuisin valinnoin täydennysrakentamiselle ja sen suunnittelulle luodaan mahdollisuuksia: ainakin työstämällä kontekstia, keskeisimpien toimijoiden yhteistyön lähtökohtia ja käytännön yhteistyön reunaehtoja – siis koko toimintaympäristöä.

Täydennysrakentamisen mahdollisuuksien kannalta jokainen kaupunkikehittämisen vaihe on merkityksellinen. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että seisatuneiden lähiöiden täydennysrakentamisen mahdollisuuksia luodaan jo täydennysrakentamisen toimintaympäristöä kehitettäessä, ennen asemakaavoitusprosessin käynnistymistä. Generatiiviselle johtajuudelle on siis tilausta (Sotarauta ym. 2007).

LISÄTIETOJA

Hakala, Karri (2015). Lähiöiden täydennysrakentaminen osana kaupungin kehittämistä. Täydennysrakentamisen edellytykset Kaukovainion lähiössä Oulussa. Pro Gradu. Oulun yliopisto, Maantiede, Oulu.

Hakala, Karri (2015). Täydennysrakentamisen haasteita Oulun Kaukovainiolla. Prosum, 24–27. [viitattu 3.11.2015] <<http://sum.tek.fi/sites/sum.tek.fi/files/Prosum%202015.pdf>>

Hirvonen-Kantola, Sari (2014). Kohti sujuvaa alueidenkäytön suunnittelun ja hyvinvointipalvelujen yhteistyötä. Teoksessa: Hentilä, Helka-Liisa ym. (toim.): Proceedings of the 6th Symposium of Architectural Research 2014. Designing and Planning of the Built Environment for Human Well-Being. University of Oulu, Oulu, 104–118. [viitattu 28.10.2015] <<http://ojs.tsv.fi/index.php/atut/article/view/48030>>

Kosunen, Hanna & Hirvonen-Kantola, Sari & Hentilä Helka-Liisa (painossa). Preconditions of urban infill in residential areas with low market position. Teoksessa: Re-City 2015. Future City—Combining Disciplines. 1st International City Regeneration Congress. DATUTOP. Tampere University of Technology, Tampere.

Lisäksi valmisteilla on markkinatilanteeltaan heikkojen alueiden täydennysrakentamisen suunnittelun lähestymistapoja, sekä alueidenkäytön suunnittelun ja hyvinvointipalvelujen edistämiseen tähtäävien palvelujen yhteistyötä käsittelevät artikkelit.

Lisäksi valmisteilla on artikkelit, jotka käsittelevät markkinatilanteeltaan heikkojen alueiden täydennysrakentamisen suunnitteluun liittyviä lähestymistapoja sekä alueidenkäytön suunnittelun ja hyvinvointipalvelujen edistämiseen tähtäävien palvelujen yhteistyötä.

LÄHTEET

Brindley, Tim & Rydin, Yvonne & Stoker, Gerry (1996). Remaking planning. The politics of urban change. Routledge, Lontoo & New York.

Lukka, Kari (2001). Konstruktiivinen tutkimusote. [viitattu 20.10.2015] <www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/02_metodiartikkelit/lukka_const_research_app/kooste>

Sotarauta, Markku & Kosonen, Kati-Jasmin & Viljamaa, Kimmo. Aluekehittäminen generatiivisena johtajuutena. 2000-luvun aluekehittäjän työnkuvaa ja kompetensseja etsimässä. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikön Sente-julkaisuja 23/2007. Tampereen yliopisto, Tampere.

Stenvall, Jari & Virtanen, Petri (2012). Sosiaali- ja terveystalouden uudistaminen. Kehittämisen mallit, toimintatavat ja periaatteet. Tietosanom Oy, Helsinki.

Tallon, Andrew (2013). Urban Regeneration in the UK. 2.p. Routledge, Oxon & New York.

YHTEYSTIEDOT

Ehemyttämisen edellytykset (EHED) -tutkimushanke (1.10.2013–31.12.2015)
Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin tiedekunta
Asuinalueiden kehittämissuunnitelma 2013–2015,
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus

Vastuullinen johtaja **Helka-Liisa Hentilä**
Koulutusrehtori (1.9.2015 alkaen), yhdyskuntasuunnittelun professori
helka-liisa.hentila@oulu.fi,
p. 0294 484981

Yhdyshenkilö **Sari Hirvonen-Kantola**
Tutkijatohtori, tutkimuskoordinaattori
sari.hirvonen-kantola@oulu.fi,
p. 0294 484980

KAUKOVAINION KESTÄVÄ TULEVAISUUS

Kaukovainion Kestävä Tulevaisuus (KAKETSU) oli Oulun ammattikorkeakoulun (Oamk) toteuttama hanke, jonka tavoitteena oli parantaa Oulussa sijaitsevan lähiön Kaukovainion asuinympäristöä ja viheralueita kehittämällä suunnittelun asukaslähtöisyyttä sekä luomalla malleja monikäyttöisten, ekologisten ja yhteisöllisten viheralueiden suunnitteluun säilyttäen metsälähiön ominaispiirteet. KAKETSUSSA laadittiin Kaukovainion kaupunginosaa koskevia selvityksiä ja konkreettisia suunnitelmia Oulun kaupungin, alueen taloyhtiöiden sekä kiinteistöjen omistajien hyödynnettäväksi.

HANKKEEN TAUSTA JA TOTEUTUS

OULUN KAUPUNGIN KAUKOVAINION asuinalueelle laatiman maankäytön, liikenteen ja ympäristön yleissuunnitelman tavoitteena on luoda siitä monipuolinen asuinalue, jossa eri sukupolvet, kansalaisuudet ja kulttuurit voivat toimia esteettömästi ja turvallisesti sekä viettää aikaa. Suunnitelman mukaan alueelle rakennetaan lisää asuntoja n. 1 900 asukkaalle. Kaavailtu täydennysrakentaminen kohdistuu pääsääntöisesti viheralueille lisäten niiden käyttöpaineita ja kulutusta. Kaupunkirakenteen tiivistyminen aiheuttaa muutoksia myös alueen ekologiaan mm. pienilmastoon ja hulevesiolosuhteisiin. Viheralueiden merkitys kasvaa, koska viheralueilla ja kasvillisuudella voidaan hillitä näitä vaikutuksia ja lisätä alueen viihtyvyyttä. Täydennysrakentaminen sekä peruskorjaaminen muuttuneiden toiminnallisten ja sosiaalisten tarpeiden sekä turvallisuus- ja laatuvaatimusten mukaisesti vaikuttavat viheralueiden muodostumiseen ja ulkonäköön. Julkisten vi-

heralueiden ja puistojen lisäksi myös piha-alueet ovat muutoksen kohteena.

Kaketsu-hankkeessa pyrittiin vastaamaan niihin suunnitteluhaasteisiin, joita Kaukovainiolle kaavailtu korjaus- ja täydennysrakentaminen aiheuttavat, jotta alueen metsälähiön identiteetti ja edellytykset säilyä viihtyisänä asuinympäristönä eivät häviä. Hankkeessa kehitettiin Kaukovainion viher-, ulkoilu- ja piha-alueita kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti vuorovaikutuksessa asukkaiden kanssa. Tavoitteena oli edistää alueiden toiminnallisuutta, turvallisuutta ja esteettömyyttä sekä miettiä uusia ratkaisuja niiden monikäyttöisyyteen. Suunnittelussa huomioitiin eri käyttäjäryhmät ja lähiympäristön laadun merkitys hyvinvoinnin osatekijänä ihmisten elintapojen muuttuessa ja väestön ikääntyessä. Hankkeessa tehtiin selvityksiä Kaukovainion viheralueista ja kiinteistöjen piha-alueista arvioimalla niiden nykytila ja tarjoamalla kehittämismahdollisuuksia. Lisäksi laadittiin viheralueita koskevia yleissuunnitelmia, piha-alueiden kunnostus- ja vihersuun-

nitelmia sekä esteettömyyssuunnitelmia mm. kevyenliikenteen väylille.

Kaketsu-hanke oli osa laajempaa hankekokonaisuutta yhdessä Oulun kaupungin Tulevaisuuden Kaukovainio-hankkeen ja Oulun yliopiston EHED-hankkeen kanssa. Sen tavoitteet ja toimenpiteet suunniteltiin palvelemaan ja täydentämään hankekokonaisuutta. Hankkeilla oli yhteinen ohjausryhmä, jolloin suunnitelluista toimenpiteistä, menetelmistä ja tuloksista voitiin keskustella ja tiedottaa tehokkaasti hankkeiden välillä.

Hankkeen toimintamalli perustui kolmeen työpakettiin (WP1, WP2, WP3), joista jokainen vastasi osaltaan Oulun kaupungin Tulevaisuuden Kaukovainio -hankkeen keskeisimpiin osa-alueisiin. Työpakettit olivat:

WP1: Metsälähiön imagon säilyttäminen täydennysrakentamisen aiheuttamassa paineessa

WP2: Julkisten ulkotilojen ja viheralueiden moninaiskäytön edistäminen ympäristörakentamisen näkökulmasta Kaukovainion kohdealueilla

WP3: Avoimen ja yhdistävän osallistamisen kehittäminen elinympäristön suunnittelussa

YLLÄ: Hankkeen toteutus ja sisältö

KAKETSU-hankkeessa toteutettu tutkimus- ja selvitystyö tehtiin vuorovaikutuksessa Oamkin opetus- ja tutkimustoiminnan ja työelämän edustajien kanssa. Hankkeen yhteistyötahoja olivat Oulu kaupungin ja Oulun yliopiston lisäksi Kaukovainion asuinalueen toimijat kuten taloyhtiöt, koulut, päiväkodit ja vanhusten palvelutalot, joiden edustajia osallistui myös hankkeen projektien ohjausryhmiin. Hankkeen tuloksena syntyneet selvitystyöt ja konkreettiset suunnitelmat ovat Oulun kaupungin, alueen taloyhtiöiden ja kiinteistöjen hyödynnettävissä.

Hankkeelle perustettiin internet-sivusto ja Facebook-sivut, joissa tiedotettiin hankkeesta, sen

toimenpiteistä ja tuloksista, sekä ajankohtaisista asioista. Hankkeen toimintaa esiteltiin myös yleisötilaisuuksissa ja osallistamisen yhteydessä.

KAUKOVAINIOSTA TULEVAISUUDEN METSÄLÄHIÖ

1960 - JA 1970-LUKUJEN lähiöiden rakennusperinnön vaaliminen on ajankohtainen kysymys ja myös lähiöiden kaupunkikuvalla korkeine rakennuksineen ja puustoineen voidaan nähdä olevan arvoa. Kaukovainio ilmentää hyvin 60-luvun metsälähiön suunnitteluperiaatteita. Alue on avoin ja

väljään rakennettu yhtenäinen kokonaisuus, jossa on laajoja metsäalueita. Kaukovainion maisemaa hallitsevat kookkaat vanhat männyt, jotka ovat tärkeitä koko alueen identiteetin ja omaleimaisuuden muodostumiselle. Metsäiset näkymät jatkuvat myös asuinalueella, missä on luonnontilaista puustoa sekä rakennusten välissä että katuymäristön yhteydessä. Alkuperäisen kaavoituksen mukainen ajatus keskuspuistosta ja luonnonläheisestä ympäristöstä on säilynyt hyvin, ja täydentävät asemakaavat ja -muutokset ovat muuttaneet puistoalueita vain hieman.

Asuinalueen vihreyden turvaamiseksi ja monipuolisen viherrakenteen säilyttämiseksi voidaan viheralueiden suunnittelun ohjauksessa käyttää vihertehokkuutta yhtenä työkaluna. Vihertehokkuuden avulla voidaan myös vastata joihinkin ilmastomuutoksesta ja kaupunkirakenteen tiivistymisestä aiheutuviin ongelmiin mm. edistämällä hulevesien käsittelyä ja lisäämällä luonnon monimuotoisuutta. Viherkerroin-työkalua voitaisiin soveltaa asemakaavoituksessa täydennysrakentamisen yhteydessä määrittelemällä alueelle vihertehokkuustavoite, joka varmistaisi sille riittävän viherpinta-alan ja kompensoisi tontin rakenta-

YLLÄ: Kevyen liikenteen väylät halkovat Kaukovainion metsäisiä puistoalueita. (Kuva: Pirjo Siipola)

misen alle jäävän osuuden joillain korvaavilla viherelementeillä. Kompensoimismenetelmä, jossa vihreän laskennallinen määrä alueella ei muutu täydennysrakentamisesta huolimatta, voisi olla käyttökelpoinen sellaisissa täydennysrakentamiskohteissa, joissa nykyinen vihertehokkuusarvo on alkujaan alhainen. Sen sijaan uusien rakentamattomien ja metsäisten tonttien osalta, jossa on paljon luonnontilaista kasvillisuutta ja läpäisevää pintaa, ei olemaa vihertehokkuusarvoa voi saavuttaa kokonaistaloudellisesti edullisin pihasuunnitteluratkaisuin. (Pehkonen 2015, 63–64)

Alun perin vihertehokkuus on kehitetty tiheään rakennettujen, urbaanien ympäristöjen suunnittelun työkaluksi ja sitä mitataan rakenteellisten vihersuunnitteluratkaisujen, kuten viherkattojen ja -seinien, hulevesien käsittelyn ja kasvialustojen elementtien arvojen kautta. Nämä elementit eivät välttämättä sovi sellaisenaan täydennysrakennettaville alueille, vaan paikallisia ja alueellisia olosuhteita ilmentämään voidaan tarvita mah-

dollisesti uusia elementtejä ja vihertehokkuuden tavoitearvoja. Näiden määrittely ei kuitenkaan ole välttämättä yksiselitteistä ja niitä tulisi yksinkertaistaa, jotta ne soveltuisivat yleispiirteisen suunnittelun tueksi. Lisäksi vihertehokkuuden laskennassa voidaan käyttää ns. bonusjärjestelmiä, joihin otetaan mukaan esimerkiksi sellaisia alueellisia ominaispiirteitä, joita halutaan säilyttää tai joilla koetaan olevan kaupunkikuvallista tai ekologista merkitystä. Esimerkiksi Kaukovainiolla bonuselementiksi voitaisiin ottaa alueen identiteetille tärkeät kookkaat männyt. (Pehkonen 2015, 65–66)

Kaukovainion metsälähiön identiteettiin vaikuttaa puisto- ja metsäalueiden vihreyden lisäksi väljästi rakennetut avoimet piha-alueet. Tyypillinen Kaukovainion kerrostalopiha on rakennusten osittain rajaama suojaisa, puoliavoin korttelipiha, joka on kasvillisuudeltaan pelkistetty ja toiminnoiltaan yksinkertainen. Pihoilla on yhteinen oleskeluun ja leikkiin tarkoitettu tila asuinrakennusten keskellä tonttikohtaisten oleskelu- ja leikkialueiden lisäksi. Parkkipaikat ja autokatokset on sijoitettu kortteleiden sisääntulojen luo niiden reuna-alueille. (Turunen & Ylikauppila 2015, 45–46)

1960-luvulla rakennetut talot ja niiden piha-alueet alkavat olla uudistuksen ja peruskorjauksen tarpeessa. Myös täydennysrakentamisesta saattaa aiheutua muutoksia, jotka vaikuttavat

YLLÄ: Taloyhtiöiden korttelipihan mäntyvaltaista kasvillisuutta (kuva: Nina Turunen)

yleisilmeeseen ja ulkoasuun merkittävästi. Ongelmaksi voi muodostua se, että uudistaminen tehdään tonttikohtaisesti ilman, että muutoksissa huomioitaisiin koko korttelipiha tai alkuperäinen suunnitteluideologia. Pahimmillaan valaistus, kalusteet ja kasvillisuus vaihtelevat taloyhtiön piha-alueelta toiseen. Alueelle laadittavien korjaustapa- ja suositushjeiden avulla voitaisiin yhtenäisyys ja metsälähiöille säilyttää muutospainneidenkin yhteydessä. (Turunen & Ylikauppila 2015, 46)

Kaukovainion kerrostalopihoille laadittiin yleispiirteiset kunnostusohjeet ja pohdittiin kehitysideoita, jotka huomioivat alueen modernit piirteet säästämällä lähiön rakennusajan tyypillisiä elementtejä mahdollisuuksien mukaan. Ohjeiden avulla pyrittiin ennen kaikkea yhtenäistämään piha-alueita ja luomaan niistä viihtyisämpiä, mutta myös tuomaan niiden toiminnallisuus ja turvallisuus ajan tasalle. Tällä hetkellä pihat eivät vastaa edes esteettömyyden perustason vaatimuksia. Suosituksia ja ohjeita laadittiin esimerkiksi kalusteiden, kivetysten ja kasvillisuuden valintaan. Esimerkiksi leikkialueiden välineitä voi säilyttää ja kunnostaa, mutta niiden sijoittelu ja turvallisuus on oltava normien mukaista. Mikäli kalusteita tai varusteita joudutaan uusimaan, tulisi niiden

sopeutua olemassa olevaan ympäristöön. Pihoja uudistettaessa ja peruskorjatessa onkin tärkeää pohtia, mikä on säilyttämisen arvoista ja kuinka pitkälle uudistusta tehdään alkuperäisen ehdoilla. Piha-alueiden väljyys, rajaamattomuus ja luonnonläheisyys ovat tärkeitä elementtejä Kaukovainion ilmeelle, mutta niiden säilyttäminen voi olla haasteellista, koska suunnitellun täydennysrakentamisen vuoksi korttelien piha-alueet muotoutuvat osaksi uudelleen. (Turunen & Ylikauppila 2015, 46–47)

Pihojen uudistusten suunnittelu tai peruskorjaaminen ryhmäkorjaushankkeena voisi olla myös yksi tapa yhtenäisen kokonaisuuden aikaansäämiseksi ja säilyttämiseksi. Ryhmäkorjaushanke on toteutusmuotona varsin uusi, eikä sitä ole viherpuolella käytetty juuri lainkaan pihojen peruskorjausten yhteydessä. Sillä on omat haasteensa kuten erilaiset taloyhtiöt ja erilaiset korjaustarpeet ja -toiveet. Lisäksi päätöksentekoon voi liittyä eroja taloyhtiöiden välillä ja korjausaikataulujen yhteensovittaminen tai kustannusten jakaminen tasapuolisesti on vaikeaa. Hankkeiden onnistumisen ehtona onkin riittävän ajoissa aloitettu valmistelu ja suunnittelu, jotta lähtökohta olisi mahdollisimman samanlainen kaikilla taloyhtiöillä. (Koskelo 2015, 33–37)

Ryhmäkorjaushankkeita puoltaa niiden edullisuus, tehokkuus ja hallitumpi prosessi. Hankkeilla on ison tilaajan etu, vaikka itsenäisyys taloyhtiöillä säilyykin. Ryhmäkorjaushankkeilla voidaan saada aikaan säästöä esim. materiaali, työ- ja konekustannuksissa. Keskitetty suunnittelu ja yhtenäiset ja yhtä aikaa toteutetut suunnitteluratkaisut kuten materiaali-, kaluste- ja kasvivalinnat sekä koko korttelin laajuisten toimintojen yhdistäminen takaavat varmemmin yhtenäisen ilmeen ja tyylin säilymisen. Lisäksi hankkeen koko prosessin tulisi olla läpinäkyvää kaikille osapuolille ja sen tiedonkulun avointa. Jos asukkailla on vaikutusmahdollisuus, he sitoutuvat myös paremmin projektiin, ja silloin hankkeella on paremmat onnistumismahdollisuudet. Parhaimmillaan ryhmäkorjaushanke edistää myös alueen yhteisöllisyyttä, kun asukkaat osallistuvat elinympäristönsä suunnitteluun yhdessä. Ryhmäkorjaushankkeiden myötä taloyhtiöillä voi olla yhteispihoja, joille voidaan keskittää toimintoja ja luoda uusia kohtauspaikkoja. (Koskelo 2015, 32–34)

MONIKÄYTTÖISET VIHERALUEET LUONNON JA ASUKKAIDEN EHDOLLA

KAUPUNKIRAKENTEEN TIIVISTYESSÄ ja täydennysrakentamisen yhteydessä viheralueiden määrä las-

kee samalla kun niihin kohdistuu yhä enemmän paineita käyttäjien ja kaupunkitekniikan puolelta. Viheralueiden käyttöä voi tehostaa yhdistämällä erilaisia toimintoja ja käyttötarkoituksia, mutta sen on tapahduttava luonnon ehdoilla. Viheralueilla on erityisen tärkeä merkitys alueen ekologialle ja sitä kautta myös asukkaiden hyvinvoinnille. Metsät toimivat suojavyöhykkeenä ympäristöhäiriöitä kuten melua ja saasteita vastaan ja parantavat pienilmastoa. Lisäksi ne imeyttävät tehokkaasti hulevesiä, tasoittavat lämpötilaeroja ja toimivat kaupunkiympäristöä palvelevana ekosysteeminä. Viheralueilla voidaan ylläpitää ja edistää luonnon monimuotoisuutta. Luonnon toimintakyky on pyrittävä säilyttämään myös viher-suunnittelun keinoin. Suunnittelussa on tärkeää monialainen yhteistyö, jotta osataan hyödyntää alueen potentiaali siten, että alue on ekologisesti kestävä, laadukas ja toimiva (Sillankorva 2015, 10,37).

Asukkaiden ja käyttäjien näkökulmasta viheralueet tarjoavat virkistyskäytön ja liikunnan lisäksi resursseja hyvinvointiin, terveyteen ja elpymiseen. Ne ovat myös merkittäviä yhteisöllisyyden ja paikallisen identiteetin rakentajana. Monikäyttöinen viheralue sisältää ja hyödyntää näitä ominaisuuksia luoden mahdollisuuksia eri toimintoille erilaisten tarpeiden tai käyttäjien mukaisesti.

Kaukovainion viheralueet toimivat jo tälläkin hetkellä jonkinasteisina monikäyttöisinä viheralueina, mutta eri elementtien huomioiminen voisi olla suunnitelmallisempaa. Viheralueiden tulee vastata muuttuvan väestörakenteen tarpeisiin tarjoamalla laadukas ja viihtyisä ympäristö. Tämä koskee sekä julkisia viheralueita että piha-alueita. Tänä päivänä Kaukovainiolla asuu paljon iäkkäitä ja opiskelijoita ja sinne halutaan houkuttaa lapsiperheitä. Alueella on myös taustaltaan monikulttuurista väestöä. Monikäyttöiset, muuntautumiskykyiset viheralueet voisivat olla ratkaisu, joka palvelisi kaikkia käyttäjiä. Ne voisivat toimia ympäristön solmukohtina, joissa eri-ikäiset ja -taustaiset ihmiset kohtaavat. Yhteisöllisyyttä ja me-henkeä voidaan edistää viheralueiden kautta. Pihat ja julkiset viheralueet voivat toimia tapahtumapaikkoina ja niillä voisi olla uusia käyttömuotoja, kuten kaupunkiviljely, jotka kannustaisivat yhdessäoloa ja toimintaa. Perusedellytys sille, että viheralueet palvelisivat kaikkia käyttäjiä, on niiden esteettömyys ja turvallisuus. (Sillankorva 2015, 38–39)

Kestävä suunnittelu on paikka- ja asukaslähtöistä ja sen vuoksi Kaukovainion asukkaat haluttiin ottaa mukaan suunnitteluprosessiin kehittämään omaa asuinalueitaan. Asukkaat ovat

oman elinympäristönsä asiantuntijoita ja heillä on kokemuksiin perustuvaa tietoa, jonka huomiointi on tärkeää alueen viihtyvyyden, turvallisuuden ja suunnitteluratkaisujen toimivuuden kannalta. Osallistamisessa oli tavoitteena avoin ja yhdistävä prosessi, jossa asukkaiden ja käyttäjien mielipiteet ja kokemukset kerättiin yhteen. Yhtenä erityisenä tavoitteena oli selvittää, mitkä osallistamisen menetelmät soveltuvat erilaisille kohderyhmille kuten ikääntyneille, koululaisille ja maahanmuuttajataustaisille asukkaille. Kohderyhmien tavoittamiseksi ja mielipiteiden keräämiseksi käytettiin erilaisia osallistamismenetelmiä kuten kävelykiertoja, haastatteluja ja kyselyjä. Tämän lisäksi järjestettiin työpajoja ja yleisötilaisuuksia.

Edellä mainitut menetelmät soveltuivat hyvin viheralueiden kehittämiseen Kyselyihin, etenkin sähköisenä Oulun kaupungin internet-sivuilla toteutettuun paikkatietopohjaiseen Harava-kyse-

YLLÄ: Tarrakartatyöskentelyä monikulttuurisessa työpajassa Hiirihaukkatalolla (Kuva: Merja O'Rourke)

lyyn saatiin runsaasti vastauksia. Se soveltui hyvin kokemukseräisen tiedon keräämiseen, mutta myös eri ikäluokkien osallistamiseen: ikääntyneet osasivat käyttää sitä ja koulun yhteistyöllä saatiin vastauksia myös kouluikäisiltä (Lustig 2015, 21,34). Maahanmuuttajataustaisille järjestettiin työpajoja, joissa käytettiin etenkin kuviin pohjautuvia osallistamisen menetelmiä kieliongelmiin välttämiseksi. Haasteeksi osoittautui pikemminkin kohderyhmän tavoittaminen kuin menetelmien sopivuus (Kempainen 2015, 74). Yleisötilaisuuksissa saatiin kerättyä mm. tarrakartatyöskentelyllä runsaasti mielipiteitä. Kullakin menetelmällä on hyvät puolensa ja puutteensa. Menetelmän valintaan tulee kiinnittää huomiota kohderyhmän ja kohteen mukaan. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten osallistami-

sessä tulee olla tietoa myös kulttuurien eri käytänteistä ja tavoista, jottei osallistaminen epäonnistu niiden takia.

Osallistamisen tulosten mukaan viheralueilla on suuri merkitys alueen yhteisöllisyyden ja identiteetin muodostajana. Luonnonläheisyys, metsät ja puut ovat kaukovainiolaisille tärkeitä, säilyttämisen arvoisia asioita. Sen sijaan asukkaat toivovat alueelle enemmän toiminnallisia alueita kuten frisbeeratoja, skeittipaikkoja, senioripuistoja ja koirapuistoja. Asukkaiden mielestä alueelta puuttuvat myös kohtaushaarat, joissa voi istuskella tai viettää aikaa kavereiden kanssa. Lisäksi alueiden epäsiisteys, huono kunto sekä käyttäjien kokemus turvattomuuden tunne laskevat viheralueiden viihtyvyyttä ja käyttöä. Yksi tärkeimpiä kehityskohteita Kaukovainiolla on asukkaiden mukaan ostoskeskuksen seutu.

Osallistamisen kautta saatuja mielipiteitä ja toiveita hyödynnettiin Kaukovainiolle laadituissa suunnitelmissa ja kehittämissuunnitelmissa. Monikäyttöisyys, erilaisten toimintojen ja käyttäjäryhmien yhteen limittäminen sekä turvallisuus olivat suunnittelun taustalla. Suunnitteluratkaisuissa korostuivat myös kestävä kehityksen mukaiset periaatteet, joissa huomioitiin viheralueiden vaikutus luonnon monimuotoisuuteen ja ihmisten hyvinvointiin.

LISÄTIETOJA

Lisätietoja hankkeesta, saavutetuista tuloksista, tapahtumista ja toimenpiteistä on luettavissa Oamkin internetsivuilla <http://www.oamk.fi/hankkeet/kaketsu/> ja sosiaalisessa mediassa hankkeen omilta Facebook-sivuilta www.facebook.com/kaketsuhanke.

LÄHTEET

Kemppainen, Annika. (2015). Monikulttuuristen ryhmien osallistaminen viher-suunnittelussa. Case Kaukovainio. Oulun ammattikorkeakoulu. Maisemasuunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Koskelo, Anni-Mari (2015). Selvitys ryhmäkorjaushankkeiden soveltumisesta kerrostalopihoille. Oulun ammattikorkeakoulu. Maisemasuunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Lustig, Sanni. (2015). Kaukovainion viheralueiden koettu turvallisuus. Oulun ammattikor-

keakoulu. Maisemasuunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Pehkonen Leena (2015). Green factor-työkalun kehittäminen vanhoille täydennysrakennettaville alueille. Case Kaukovainio. Maaseudun kehittämisen koulutusohjelma (Ylempi AMK). Opinnäytetyö.

Sillankorva, Anne (2014). Monikäyttöinen viheralue. Oulun ammattikorkeakoulu. Maisemasuunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Turunen, Nina & Ylikauppila, Jenna (2015). Kaukovainion metsälähion piha-alueiden inventointi. Oulun ammattikorkeakoulu. Maisemasuunnittelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

HAASTATTELU:

KAUKOVAINIOON LIITTYVISSÄ HANKKEISSA LÄHTÖKOHTANA ASIAKASLÄHTÖINEN KEHITTÄMINEN

Kaukovainion lähiökehittämisen keskeisten toimijoiden yhteistyön lähtökohtana on ollut asiakaslähtöisyys (elämänkaarimalli) aiemman järjestelmälähtöisen (tilaaja-tuottajamalli) sijasta. Tulevaisuuden Kaukovainio -hankkeessa toteutui myös työntekijälähtöinen yhteistyön kehittäminen.

KULLAKIN KAUKOVAINION LÄHIÖN kehittämiseen liittyvällä hankkeella (EHED, Kaketsu ja Tulevaisuuden Kaukovainio) oli päävastuu oman hankkeensa toteutuksesta. Hankkeiden edustajat kokoontuivat säännöllisesti yhteiseen ohjausryhmään keskustelemaan suunnitelluista toimenpiteistä, menetelmistä ja tuloksista, mikä ansiosta tiedotus hankkeiden välillä toimi tehokkaasti. Lisäksi hankkeiden välillä oli paljon käytännön yhteistyötä kuten esimerkiksi ammattikorkeakoulussa hankkeiden puitteissa tehdyt Kaukovainion alueeseen liittyvät opinnäytetyöt ja niihin liittyvä ohjaus.

Hankkeista saadut tulokset ovat tukeneet Kaukovainion kehittämistä monin tavoin

– Hankkeissa tehdyt tutkimukset ja selvitykset ovat tuottaneet kaupungille konkreettista materiaalia tehtävien investointien suunnittelun ja toteutuksen pohjaksi. Osallistava suunnittelu ollut toimivaa ja siitä on ollut hyötyä erittäin paljon kaupunkisuunnittelulle. Kaukovainiolaisia on hankkeissa osallistettu paljon, ja juuri vahvan

osallistamisen avulla on saavutettu yhteistä ymmärrystä siitä, miten aluetta pitäisi kehittää, kiteyttää Oulun kaupungin projektipäällikkö Mervi Uusimäki hankkeista saatujen tulosten hyödyt.

EHED-hankkeessa nousi esiin Kaukovainion lähiön brändäyksen ja markkinoinnin tarve alueen keskuksen ja palvelujen kehittämisen näkökulmasta. Myös Oulun kaupungin vuoden 2012 Kaukovainion maankäytön, liikenteen ja ympäristön yleissuunnitelmassa alueen tasapainoisen kehityksen edellytyksenä on, että alueen jatkosuunnittelussa sitoudutaan asuntotuotannon lisäksi kaupunginosan ympäristön ja imagon parantamiseen.

Uusimäen mukaan Kaukovainion brändäämisessä ei kyse ole imagon luomisesta, vaan siitä, että brändäyksessä lähdetään liikkeelle olemassa olevasta alueesta ja siellä asuvista asukkaista. Asukkaiden elämästä ja arjesta luodaan tarina ja heille rakennetaan yhteistä identiteettiä kaukovainiolaisina. Siten hankkeen toimijat aloittivat alueen historian kartoittamisesta ja olivat kiinnostuneita alueen asukkaiden tarinoista sekä siitä, mitä he pitävät asuinalueensa hyvinä ja huonoina puolina. Hankkeen yhtenä konkreettisenä tuloksena syntyi esimerkiksi kahden aktiivisen asukkaan

aloitteesta Lähiötarinoita Kaukovainiolta-näyttely, jossa tuotiin esiin Kaukovainiota ja alueen asukkaita. Suunnitelmissa on, että näyttely lähtee kiertämään Suomea.

Täydennysrakentamisessa säilytetään Kaukovainion asukkaille tärkeät väljyys ja vihreys

TÄYDENNYSRAKENTAMISEN REUNAEDDOT on tehty jo suunnitteluvaiheessa. Täydennysrakentamisen peruseriaatteena on ollut säilyttää väljyys ja vihreys asukkaille tärkeinä tekijöinä. Hankkeiden puitteissa järjestettiin paljon erilaisia tilanteita, joissa on kuunneltu asukkaiden mielipidettä. Suunnittelun ja asukkaiden kuulemisen perusteella Kaukovainion kehittämisessä on päädytty säilyttämään alueen alkuperäinen henki ja tuomaan alueelle vain vähän täydennysrakentamista. Lisäksi suunnittelutyön tuloksena on syntynyt kaupungilla aktiivisessa käytössä olevat korjaus- ja tapaohjeet kerros-, kivi- ja omakotitaloille.

– Täydennysrakentamisen osalta hankkeiden kautta on käsitelty sitä, mitä täydennysrakentaminen voisi taloyhtiöille tarkoittaa. Hankkeiden avulla on pystytty esittelemään alueen asukkaille esimerkkejä, idealuonnoksia ja tietoa siitä, miten täydennysrakentamista voitaisiin alueilla tehdä. Taloyhtiöt ja asukkaat ovat olleet kiinnostuneita siitä, miten alueen suunnittelua ja kaavoitusta voitaisiin tehdä yhdessä. Esimerkiksi ammattikorkeakoulun harjoitustöihin on sisällytetty taloyhtiöille oikeassa ympäristössä tehtyjä taloyhtiöiden yhteisiä pihasuunnitelmia. Tehdyt työt ovat toimineet suuntaviivoina kaupungin asuin- ja viheralueiden suunnittelussa. Näin kehittämisessä on lähdetty liikkeelle pienistä projekteista ja siirrytty kohti isompia projekteja kuten kerrostalopihojen ryhmäkorjaushankkeita, Uusimäki kuvaa Kaukovainiossa tehtyjä selvityksiä.

Kaukovainioon suunniteltuun, keskuksen alueelle keskittävään täydennysrakentamiseen kuuluu esimerkiksi uusia rakennuksia, lisäksi piä rakennuksiin, täydennysrakentamiseen osoitettu kivituhkakenttä. Alueella on hyvät peruspalvelut kuten esimerkiksi peruskorjattu ammattikoulu ja ammattikorkeakoulun kiinteistöjä. Nyt suunnitteilla on myös opiskelija-asuntojen rakentaminen. Alueella on sekoittunutta rakentamista: korkeita ja matalia rakennuksia sekä vuokra- ja omistusasuntoja.

Uusimäen mukaan Kaukovainion asukkaat ovat olleet tyytyväisiä tehtyyn suunnitteluun. Esimerkiksi viheraluesuunnittelun osalta ei

ole tullut yhtään muistutusta, ja kaavoituksen osaltakin huomautukset ovat jääneet vähäisiksi. Näin kaupungin projektit etenevät nopeammin suunnittelusta toteutukseen.

Kaukovainiolla on juuret historiassa, mutta myös siivet, joilla mennä tulevaisuuteen

KAUKOVAINIOSSA ON HYVÄT peruspalvelut, mutta alueen ikärakenne on vinoutunut. Alueella asuu paljon sinne 1960- ja 1970-luvulla muuttaneita asukkaita, jotka eivät halua muuttaa pois alueelta. Lähiön elinvoimaisuuden lisäämiseksi kaupungin tavoitteena on saada houkutelua lapsiperheitä alueelle.

– Kaukovainioon on tullut uutta elämää. Tehyjen toimenpiteiden myötä kaukovainiolaiset ovat aktivoituneet ylläpitämään asuinaluettaan ja harjoittamaan sosiaalista kontrollia, jotta kaupungin kunnostamat paikat pysyvät kunnossa. Lisäksi asukkaat ovat aktivoituneet esimerkiksi vapaa-ajan toimintojen ja tapahtumien järjestämisessä. Alueen toimijat lähteneet miettimään omia arkisia käytänteitään ja käytettävissä olevien tilojen hyödyntämistä. Esimerkiksi koulun välituntikäytännöt muuttuneet siten, että lapset eivät vietä välituntejaan enää vain koulun pihalla, vaan hyödyntävät pitkän välitunnin aikana välituntialueena myös lähialueita. Kaukovainiosta on tullut paremmin asukkaitaan palveleva alue, kertoo Uusitalo.

Paikallisessa mediassa Kaukovainio on Uusimäen mukaan näyttäytynyt hyvin moniäänisenä alueena. Median alueesta välittämässä kuvassa alueesta korostuivat ennen alueen ongelmat ja häiriökäyttäytyminen. Mediassa alkanut viime aikoina näkyä enemmän positiivisia juttuja, joissa ennen pysähtyneeksi kuvatusta Kaukovainiosta kirjoitetaan vireänä ja aktiivisena lähionä. Esimerkiksi asuinalueiden välillä käydyssä naapurin auttamiseen perustuvassa Nappinaapuri-kilpailussa Kaukovainio oli jaetulla ykkössijalla.

Oulun kaupungin edustajana haastateltiin 2.12.2015 projektipäällikkö **Mervi Uusimäkeä**, joka on työskennellyt Oulun kaupungin Tulevaisuuden Kaukovainio -hankkeen osa-aikaisena projektipäällikkönä. Hänen tehtävänä oli hankekokonaisuuden hallinta kaupungin kannalta. Oulun kaupungin Tulevaisuuden Kaukovainio -hanke oli tiivis osa kaupungissa tehtävää suunnittelu- ja kehitystyötä. Uusimäki teki yhteistyötä myös Oulun yliopiston EHED-hankkeen ja Oulun ammattikorkeakoulun KAKETSU-hankkeen edustajien kanssa ja osallistui hankkeiden kehittämistoimintaan niiltä osin, kun hankkeissa tarvittiin Oulun kaupungin näkökulmaa.

ELINVOIMAA ALUEKEHITTÄMÄLLÄ?

SEULI-hankkeessa on käsitelty asuinalueiden kehittämistä ja siihen liittyviä ajan-kohtaisia teemoja. Ilmiöitä on lähestytty erityisesti taloudellisesta näkökulmasta tarkastellen. Tavoitteena on ollut tulosten suuri vaikuttavuus ja hankkeen tutkimuskysymyksiin on haettu vastauksia kattavia kvantitatiivisia aineistoja analysoimalla ja toisiinsa innovatiivisesti yhdistelemällä.

TÄSSÄ LOPPURAPORTISSA käsitellään hankkeen tuloksia seuraavien osa-alueiden osalta: alueen uudistamisen energiansäästöpotentiaalit, erityyppisten aluekehityshankkeiden kaupunkitaloudelliset vaikutukset, kiinteistökehityshankkeiden ja alueellisten ominaisuuksien ulkoisvaikutukset sekä niiden heijastuminen asuntomarkkinoille. Hankkeen tulokset raportoidaan kokonaisuudessaan hankesivuilla (www.tut.fi/seuli) ja Uudista.fi-portaalissa (www.uudista.fi).

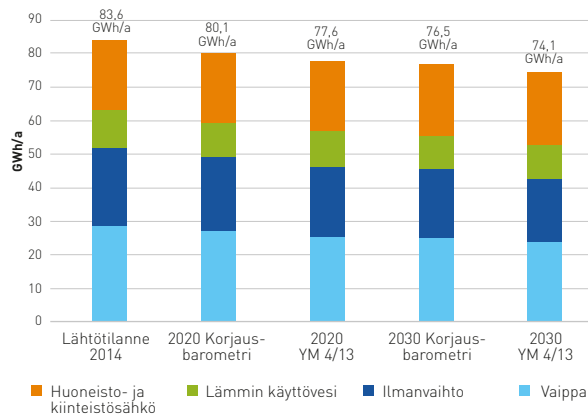
ALUEEN UUDISTAMISEN ENERGIANSÄÄSTÖPOTENTIAALIT – CASE TESOMA

TÄSSÄ SEULI-HANKKEEN osassa keskityttiin Tampereella sijaitsevan Tesoman kaupunginosan asuinrakennuskannan tarkasteluun energiankulutuksen ja päästöjen näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitettiin nykyisen asuinrakennuskannan sekä Tampereen kaupungin tekemän Tesoman yleissuunnitelman mukaisen uudistuotannon energiankulutuksen ja päästöjen mahdollisia kehityssuuntia erilaisten laskentaskenaarioiden avulla. Tarkastelujen perusvuotena käytettiin vuotta 2014. Olemassa olevan rakennuskannan osalta energiankulutuksen ja päästöjen kehitystä tarkasteltiin poikkileikkausvuosina 2020 ja 2030.

Tesoman yleissuunnitelman mukaisen uudistuotannon hyötyenergiankulutusta tarkasteltiin vaihtoehtoisten energiatehokkuustasojen osalta rakentamisvaiheen päätyttyä vuonna 2050. Tutkimus on ensimmäinen, jossa on käytetty kannan korjaushistoriatietoja kartoittamaan rakennuskannan lähtötilannetta ennen vähennyspotentiaalien laskemista. Lähtöaineistoina käytettiin Tilastokeskuksen rakennuskantatilastoa sekä isännöintitoimistojen toimittamia tietoja Tesoman kerrostalojen korjaushistoriasta. Tämän lisäksi tulevaisuuden korjausvolyyymiä mallinnettiin Kiinteistöliiton Korjausrakentamisbarometriin sekä Suomen ympäristöministeriön korjausrakentamisen energiatehokkuusmääräyksiin perustuen. Tulokset raportoidaan kokonaisuudessaan Tampereen teknillisen yliopiston Rakennustuotannon ja -talouden omassa julkaisusarjassa sähköisessä muodossa. Julkaisu on ladattavissa hankesivuilta (www.tut.fi/seuli).

Tampereen teknillisen yliopiston ja VTT:n yhteistyössä kehittämän EKOREM-laskentamallin avulla tehtyjen analyysien mukaan Tesoman asuinrakennuskannan hyötyenergiankulutus lähtötilanteessa vuonna 2014 oli noin 84 GWh. Jos korjausrakentaminen pysyy korjausrakentamista käsittelevien lähteiden osoittamalla tasolla, energiankulutus tippuu noin 9 % eli 7,1 GWh vuoteen 2030 mennessä. Jos korjausrakentamisen volyyymi

Tesoman vuoden 2012 asuinrakennuskannan hyötyenergian säästöpotentiaalit 2014–2030

KUVA 1. Tesoman vuoden 2012 asuinrakennuskannan hyötyenergiankulutuksen kehittyminen tarkasteltujen korjausrakentamiskenaarioiden seurauksena vuosina 2014–2030.

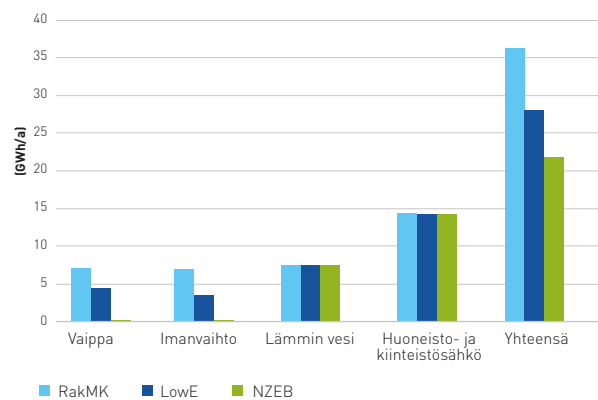
noudattelee ympäristöministeriön asetusta, voidaan energiankulutuksen osalta saavuttaa 11 %:n eli 9,6 GWh:n säästö. (Kuva 1.)

Tesoman yleissuunnitelman mukaisen uudistuotannon energiankulutusta mallinnettiin kolmen eri energiatehokkuustason osalta. Vertailutasoksi valittiin nykyisen rakentamismääräyskokoelman energiatehokkuustaso (RakMk D3 2012). Jos uudistuotanto noudatteli rakentamismääräyskokoelman mukaisia vaatimuksia, olisi sen hyötyenergiankulutus rakentamisvaiheen loputtua vuonna 2050 noin 36 GWh/a. Jos uudistuotanto taas rakennettaisiin raportissa kuvattua matalaenergiatasoa noudattaen, olisi hyötyenergiankulutus noin 23 % pienempi asettuen tasolle 28 GWh/a. Julkaistavassa raportissa on esitetty myös lähes nollaenergiatasoa kuvaava laskentakenaario, mutta johtuen käytetyn laskentamallin rajoitteista, sen tuloksia ei voida pitää riittävän luotettavina perusteltujen johtopäätösten tekemiseksi. (Kuva 2.)

KAUPUNKITALOUDELLINEN NÄKÖKULMA ALUEKEHITTÄMISEEN – CASE TAMPERE

TAMPEREEN KAUPUNKI on tehnyt osana EHYT-hanketta (Yhdyskuntarakenteen eheyttämien Tampereella) selvitystyötä Tesoman lisärakentamismahdollisuuksista. Tämän työn pohjalta tehtyä Tesoman yleissuunnitelmaa analysoitiin SEULI-hankkeen yhteydessä kaupunkitalouden näkökulmasta. Yleissuunnitelmassa on esitetty alueelle suuruudeltaan 208 500 kem² uudistuotantopoten-

Tesoman yleissuunnitelman mukaisen rivi- ja kerrostalouudistuotannon hyötyenergiankulutus vuonna 2050 (GWh/a)

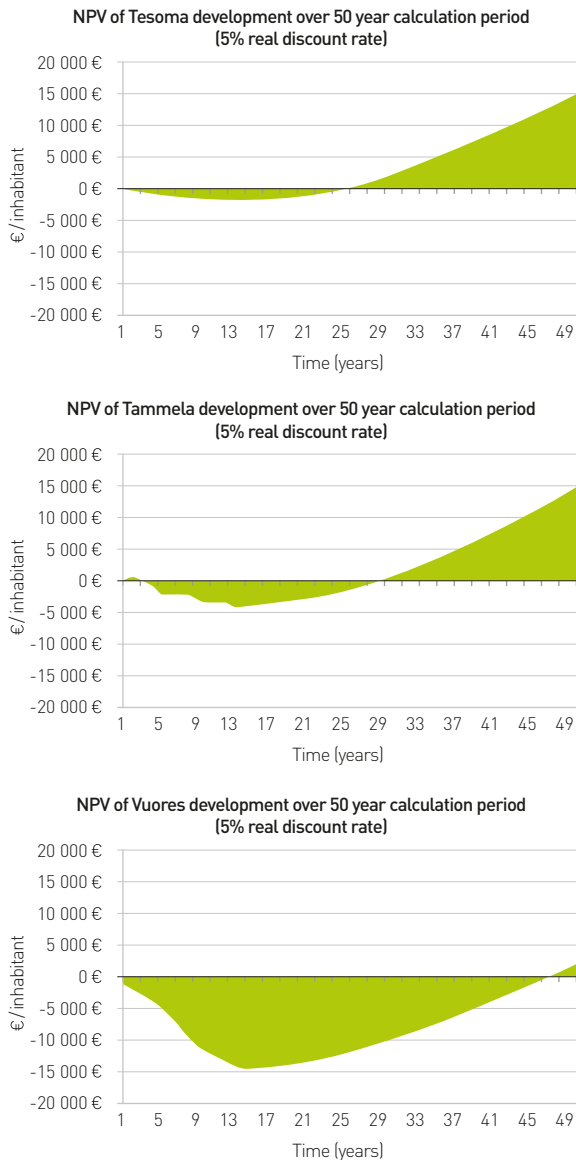

KUVA 2. Tesoman yleissuunnitelman mukaisen kerros- ja rivitalojen uudistuotannon hyötyenergiankulutus olettaen, että yleissuunnitelmassa esitetty uudistuotanto on rakennettu kokonaisuudessaan vuoteen 2050 mennessä.

tiaali asuinrakennusten osalta. Tämän volyymin kaupunkitalousvaikutuksia verrattiin Tammelan yleissuunnitelman mukaiseen täydennysrakentamiseen sekä Vuoreksen uudisalueen rakentamiseen kaupunkitaloudellisiin vaikutuksiin.

Erona alueiden välillä on, että Tesomalla ja Vuoreksessa tonttimaa on lähes kokonaan kaupungin omistuksessa. Tammelassa taas maanomistajia ovat alueella sijaitsevat asunto-osakeyhtiöt sekä muut kiinteistönomistajat. Laskelmat tehtiin hyödyntäen nettonykyarvomenetelmää, jotta rahan aika-arvo saatiin huomioitua. Tulopuolelta tarkasteltavina muuttujina olivat tontin vuokrauksesta/maankäyttökorvauksista saatavat tuotot, kunnallisverokertymät sekä kiinteistöverokertymät. Kaupungin aluekehittämiseen liittyvistä menoista huomioitiin opetuksen, terveydenhoidon sekä sosiaalihuollon toimintamenot (netto), kunnallisten palveluiden suunnittelu- sekä rakentamisinvestoinnit ja kunnallistekniikan rakentamisen investoinnit.

Aiheesta laadittiin tieteellinen artikkeli Tampereella syyskuussa 2015 järjestettyyn Re-City 2015 -konferenssiin. Artikkelin valittiin julkaistavaksi TTY:n Arkkitehtuurin laitoksen DATUTOP-julkaisussa. Tuloksista nähdään, että kaupunkitalouden näkökulmasta olemassa olevien alueiden täydennysrakentaminen on uudisalueiden rakentamista huomattavasti kannattavampaa. Sekä Tammelan että Tesoman aluekehittäminen alkaa tuottaa kaupungille voittoa noin 25 vuotta rakentamisen aloittamisen jälkeen. Vuorekseen tehtävät investoinnit puolestaan tuottavat positiivista kasvavirtaa vasta noin 50 vuotta rakentamisen aloittamisen jälkeen. (Kuva 3.)

KUVA 3. Tesoman, Tammelan ja Vuoreksen aluekehittämissankkeiden kaupunkitalousanalyysien tulokset.

KIINTEISTÖKEHITTÄMINEN ALUEEN ELÄVOITTÄJÄNÄ

KAUPUNKIRAKENTEEN TIIVISTÄMINEN ja alueiden täydennysrakentaminen on otettu keskeiseksi valtakunnalliseksi kehittämistavoitteeksi. Ehdotetut muutokset tutussa asuinympäristössä herättävät kuitenkin asukkaissa epäilyksiä ja epäluuloa. Osaltaan tähän on syynä epävarmuus muutosten mukanaan tuomista vaikutuksista ja ihmisten taipumus vältellä turhia riskejä: jos vallitsevaan tilanteeseen ollaan tyytyväisiä, pitäydytään mieluummin siinä kuin lähdetään tavoittelemaan parempaa – mutta samalla epävarmaa – tulevaisuutta.

Aiemmissa tutkimushankkeissa kehitystoimenpiteiden ja alueiden tiivistämisen vaikutuk-

sista on esitetty monenlaisia teoreettisia malleja ja arvailuja, mutta vaikutuksia todentavaa empiiristä näyttöä, joka perustuu kattaviin kvantitatiivisiin aineistoihin, on saatavilla varsin vähän. SEULI-hankkeessa on tartuttu tähän tiedolliseen aukkoon tarkastelemalla kiinteistökehityshankkeiden vaikutuksia laajojen aineistojen perusteella.

Yleensä kehittämistoimenpiteisiin liittyy sekä myönteisiä että kielteisiä ulkoisvaikutuksia. Esimerkiksi kauppakeskuksen rakentaminen voi parantaa palvelutasoa ja kohentaa ympäristöä, mutta kääntöpuolena mm. alueen liikennemäärät ja melutaso saattavat lisääntyä. Toisaalla taitavasti suunniteltu uusi vuokratalo saattaa tuoda merkittävän piristysruiskeen alueen visuaaliseen ilmeeseen, mutta kääntöpuolena vuokratalon läheisyydessä asumiseen liittyy ennakkoluuloja. Tällaiset tekijät vaikuttavat alueen haluttavuuteen ja ihmisten halukkuuteen maksaa alueella sijaitsevista asunnoista. Näin ollen toteutuneiden asuntokauppojen hintoihin perustuen voidaan testata, koetaanko eri kehitystoimenpiteisiin liittyvän enemmän myönteisiä vai kielteisiä vaikutuksia. Tutkimuksessa on hyödynnetty aineistoa Suomen suurimmista kaupungeista analyysien painottuessa pääkaupunkiseutuun. Hyödynnettyjä aineistoja ovat suurimpien kiinteistövälittäjien tekemät kaupat sisältävä asuntojen kauppahinta-aineisto, kaupunkien rakennusrekisterit sekä yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmästä (©YKR/SYKE ja TK) saatu aineisto. Aineistojen yhdistäminen toisiinsa paikkatietomenetelmien avulla ja yhdistettyjen aineistojen analysoiminen kehittyneiden ekonometristen menetelmien avulla on mahdollistanut korkeatasoisten tieteellisten julkaisujen vaatimustason täyttävien tutkimuskonaisuuksien toteuttamisen.

Yksittäisen kiinteistökehityshankkeen vaikutusten ennustaminen etukäteen on haastavaa, sillä yksittäisiin hankkeisiin kytkeytyy usein paljon muutakin dynamiikkaa, mikä vaikuttaa merkittävästi kokonaisyhtälöön. Kiinteistökehityshankkeiden vaikutusten empiiriseen testaamiseen liittyy seuraavia merkittäviä haasteita:

- (1) Kehitysvikutusten testaaminen edellyttää samankaltaisten alueiden kehityksen vertaamista sekä ennen että jälkeen kehityshankkeen valmistumisen.
- (2) Kehityshankkeiden sijaintipaikat eivät todennäköisesti määräydy sattumanvaraisesti, mikä voi johtaa tulokset epäluotettavaksi tekevään endogeenisuuteen.
- (3) Kehityksen vaikutus- ja kontrollialueilla saattaa esiintyä toisia kehityshankkeita, jotka sotkevat tuloksia.

KUVA 4. Havainnekuva liikerakennushankkeen keskimääräisestä hintavaikutuksesta.

Tässä tutkimuksessa hyödynnetty edistysellinen tutkimusasetelma vastaa kaikkiin edellä mainittuihin haasteisiin tuottaen mahdollisimman harhattomia arvioita kiinteistökehityshankkeiden todellisista vaikutuksista.

I Liikerakennusten rakentaminen

HANKKEESSA TARKASTELETIIN liikerakentamista pääkaupunkiseudulla alkaen vuodesta 1999 ja ulottuen vuoden 2013 loppuun asti. Rakennusrekisterin perusteella tarkasteluajanjaksolla tunnistettiin 150 uutta liikerakennushanketta, joille oli käytettävissä 130 000 asuntokauppahavaintoa. Valtaosa liikerakentamisesta sijoittui Kehä III:n sisäpuolelle, tärkeiden liikenneväylien läheisyyteen. Kohteita valmistui alueille, joilla asuntojen hinnat olivat vielä kohtuullisella tasolla (alle 3 000 €/m²) vain pienen osan kehityksestä esiintyessä alueilla, joilla asuntojen neliöhinta oli korkeampi. Osaltaan tähän vaikuttaa rakennusmaan huono saatavuus kalleimmilla alueilla. Toisin sanoen valtaosa hankkeista toteutettiin keskusta-alueiden ulkopuolella. Saavutettavuus on luonnollisesti liiketoiminnalle tärkeää, mistä kertoo myös se, että kaikki kehityskohteet sijaitsevat Suomen ympäristökeskuksen *Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet 2010* -luokituksen (©SYKE/YKR) mukaisella joukkoliikennevyöhykkeellä ja pääsääntöisesti intensiivisen joukkoliikennevyöhykkeen välittömässä läheisyydessä. Kaikki kehityskohteet sijaitsivat alueilla, jotka luokitellaan Suomen ympäristökeskuksen luokituksen mukaan asuinalueiksi.

Empiiriset analyysit osoittavat, että liikerakentamisen koetaan aiheuttavan enemmän positiivisia kuin negatiivisia ulkoisvaikutuksia. Toisin sanoen palvelutason parantumisen ja palvelujen

saavutettavuuden koetaan painavan vaakakupissa enemmän kuin negatiivisten muutosten, kuten alueella lisääntyneiden liikenteen ja melun määrän. Suurin positiivinen vaikutus on 0,5 kilometrin säteellä kehityshankkeesta, mutta positiiviset vaikutukset ulottuvat noin yhden kilometrin säteelle, minkä jälkeen yksittäiseen kaupalliseen kiinteistökehityshankkeeseen yhdistettävissä olevat positiiviset vaikutukset häviävät. Keskimäärin liikerakennuksia rakennetaan alueille, joilla hintataso on lähtötilanteessa noin 1,0 prosenttia keskimääräistä matalammalla tasolla. 6–12 kk kehityshankkeen valmistumisen jälkeen alueen asuntojen hintataso on noussut keskimäärin 1,5 prosenttia keskimääräistä korkeammaksi 0,5 kilometrin säteellä kehityshankkeesta, kun 1,0 kilometrin säteellä hintataso on noussut 0,6 prosenttia keskimääräistä korkeammaksi. (Kuva 4.)

II Asuinkerrostalojen rakentaminen

ASUINKERROSTALOJEN RAKENTAMISEN vaikutusta tarkasteltiin 60- ja 70-luvulla rakennettujen kerrostaloasuntojen hintoihin Suomen ympäristökeskuksen Asuinalueet-luokituksen (©SYKE) mukaan kerrostaloalueiksi luokitelluilla alueilla, jotka sijaitsevat Suomen ympäristökeskuksen Keskusta-alueet -luokituksen (©SYKE) mukaisen keskusta-alueiden ulkopuolella. Edellä mainitulla tavalla mainitun rajauksen voidaan katsoa olevan lähellä lähiöalueiden määritelmää, mutta on huomioitava, että rajauksen mukaan analyysissä voi olla mukana myös keskustojen reuna-alueilla sijaitsevia kohteita. Pääkaupunkiseudulta löytyi 39 tarkastelun ehdot täyttävää kerrostalokohdetta, joiden vaikutusta asuntojen hintoihin tutkittiin tarkastelemalla aikavälillä 1999–2014 toteutuneiden asuntokauppojen hin-

toja. Tarkasteluaikeavälille sijoittui 27 021 asuntokauppaa, joiden kohteena oli 60- tai 70-luvulla valmistunut kerrostaloasunto.

Kahta poikkeusta lukuun ottamatta kaikki kerrostaloprojektit sijoituivat Kehä III:n sisäpuolelle ja 40 prosenttia kohteista sijaitti Kehä I:n sisällä. 75 prosenttia kerrostalohankkeista toteutettiin alueilla, joilla sijaitsevien asuntojen keskihinta oli enintään 3 000 €/m². Neljännes hankkeista sijaitti puolestaan alueilla, joilla neliöhinta liikkui välillä 3 000–4 000 €/m². Alueilta, joilla neliöhinta oli yli 4 000 €/m², ei löytynyt tutkimuksen rajaukset täyttäviä kohteita. Tähän vaikuttaa merkittävästi rakennusmaan heikko saatavuus kalleimmilla alueilla.

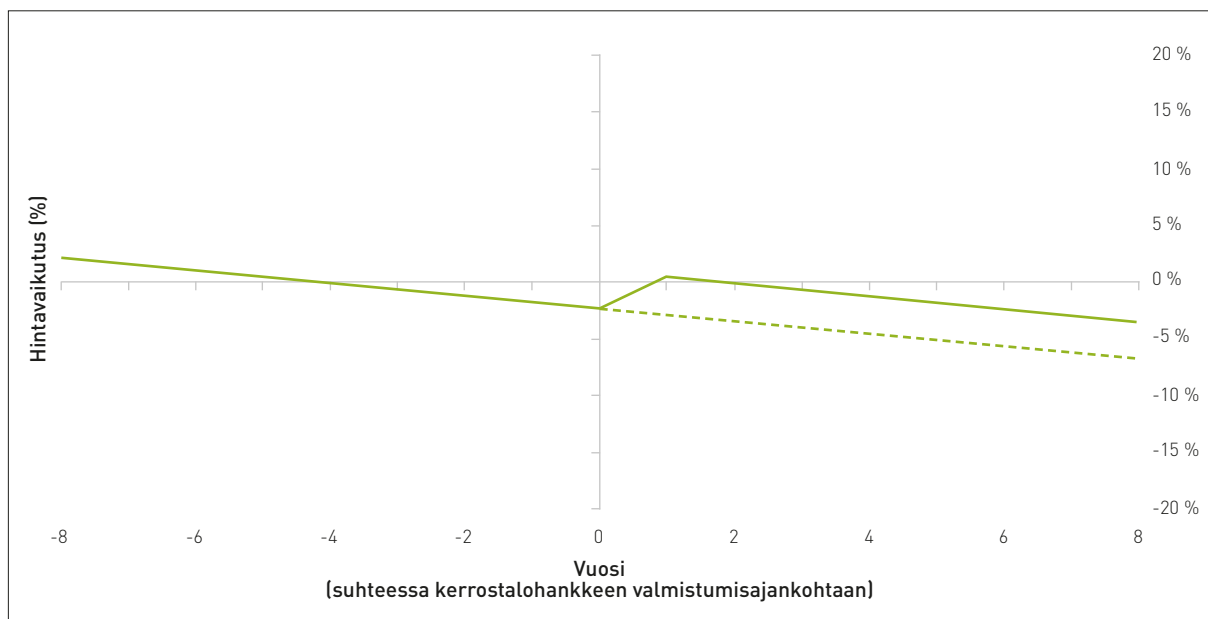
Empiirinen analyysi osoitti, että uusia kerrostalokohteita rakennettiin alueille, joilla asuntojen hintataso oli 2,2 prosenttia keskimääräistä matalampi ja hintatrendi laskeva. Uusien kerrostalokohteiden hintavaikutuksen vaikutussäteen havaittiin olevan verrattain lyhyt tilastollisesti merkitsevän vaikutuksen kadotessa 300 metrin ulkopuolella. 300 metrin sisällä kehityskohteista hintataso oli vuosi valmistumisen jälkeen 2,6 prosenttia keskimääräistä korkeampi, mutta kehityshankkeella ei havaittu olevan tilastollisesti merkitsevää vaikutusta lähialueen hintatrendiin. Toisin sanoen tämä tarkoittaa, että asuinkerrostaloprojektin valmistumisella on välitön positiivinen vaikutus lähitalojen hintatasoon, mutta yksittäinen kehityskohde ei riitä kääntämään alueen hintatrendiä negatiivisesta positiiviseksi, vaan taantuvilla asuntojen hintataso jatkaa laskuaan myös hankkeen valmistuttua. (Kuva 5.)

Edellä käsiteltyjen kiinteistökehityshanketyyppien lisäksi analysoitiin senioritalokohteiden rakentamisen ja ARA-vuokra-asuntokohteiden ulkoisvaikutuksia ja heijastumista asuntomarkkinoihin. Tulokset näiden analyysien osalta sekä tarkemmat kuvaukset edellä esitellyistä analyyseistä ovat saatavissa SEULI-hankkeen hankesivulta (www.tut.fi/seuli) ja Uudista.fi-portaalista (www.uudista.fi).

ALUEELLISET OMINAISUUDET JA NIIDEN ULKOISVAIKUTUKSET

ASUINALUEISIIN LIITTYY USEITA ominaisuuksia, jotka vaikuttavat alueen hintatasoon. Erilaisten ominaisuuksien suuren määrän vuoksi kaikkien yksittäisten tekijöiden sisällyttäminen analyysimalliin on mahdotonta. Huolellisesti laaditulla tutkimusasetelmalla ja edistyneillä analysointimenetelmillä voidaan kuitenkin tunnistaa ja tarkastella kiinnostuksen kohteena olevien ominaisuuksien vaikutuksia. Esimerkiksi asumismuotojen välisen jakauman yhteyksistä erilaisiin alueellisiin ominaisuuksiin on raportoitu kirjallisuudessa. Sen sijaan, että yritettäisiin tunnistaa vuokra-asuntojen suhteellisen osuuden vaikutus yksittäisiin alueellisiin ominaisuuksiin, tässä tutkimuksessa tarkastellaan sen vaikutusta kerrostaloasuntojen hintatasoon. Tämä ilmentää, onko vuokra-asuntovaltaisempiin alueisiin liittyvien ulkoisvaikutusten summa negatiivisempi kuin ulkoisvaikutusten yhteisvaikutus alueilla, joilla on enemmän omistusasuntoja.

Analyysissä tarkasteltiin siis vuokra-asuntojen suhteellisen osuuden yhteyttä alueen kerrostalo-

KUVA 5. Kerrostalohankkeen hintavaikutus 60- ja 70-luvulla valmistuneiden kerrostaloasuntojen hintoihin.

asuntojen hintoihin. Tutkimusaineistona hyödynnettiin asuntojen kauppahinta-aineistoa aikavälillä 1999–2014. Kauppahinta-aineistoa täydennettiin tarkasteltavien kaupunkien rakennusrekisteritiedoilla sekä yhdyskuntarakenteen seurantarjestelmästä (©YKR/SYKE ja TK) kerätyllä asuinhuoneistoaineistolla.

Tulokset osoittavat, että vuokra-asuntojen suurempi suhteellinen osuus on yhteydessä matalampiin omistusasuntojen hintoihin alueella. Toisin sanoen vuokra-asumisesta aiheutuvien ulkoisvaikutusten kokonaisvaikutus on negatiivinen ja negatiivisen vaikutuksen suuruus kasvaa asteittain vuokra-asuntojen suhteellisen osuuden lisääntyessä. Yleinen kielteinen asenne vuokra-asumista kohtaan huomioiden estimoitu hintavaikutus on kuitenkin verrattain pieni: suurimmillaankin alle 4 prosenttia, kun siirrytään alueelta, jolla vuokra-asuntojen suhteellinen osuus on välillä 0–25 prosenttia alueelle, jolla vuokra-asuntojen suhteellinen osuus on yli 75 prosenttia. Analyysiä perusteellisesti käsittelevä tieteellinen artikkeli julkaistaan Yhteiskuntapolitiikka-lehden kaupunkitutkimuksen teemanumerossa (6/2015).

Tuloksia tulkittaessa on tärkeä huomata, että tässä analyysissä ei ole kyse hankekehityksen hintavaikutuksista, kuten edellisessä luvussa, vaan nyt tarkastelun kohteena on ollut alueen vallitseviin ominaisuuksiin liittyvät ulkoisvaikutukset. Näin ollen tässä esitettyjen tulosten perusteella ei voida tehdä johtopäätöstä siitä, että alueelle rakennettava uusi vuokratalo vaikuttaisi asuntojen hintoihin negatiivisesti. Myös tätä kysymystä on käsitelty tässä tutkimushankkeessa tarkastelemalla ARA-vuokra-asuntokohteiden hankekehitysvaikutusta läheisten asuntojen hintoihin. Tulokset kyseisen analyysin osalta löytyvät hankesivulta ja Uudista.fi-portaalista.

Hankkeessa analysoitiin joukkoliikenneyhteyksien ja asuntojen hintatason välistä yhteyttä. Analyysin tulokset ovat saatavissa hankesivustolta (www.tut.fi/seuli) ja Uudista.fi-portaalista (www.uudista.fi).

LISÄÄ TULOKSIA JA LISÄTIETOJA

EDELLÄ ESITETYT TULOKSET perustuvat SEULI-hankkeessa tehtyihin analyyseihin, mutta edustavat vain osaa tutkimuskokonaisuuden puitteissa tuotetusta tiedosta ja materiaalista. Tässä raportointimattomia analyysejä ovat ainakin: senioritalo- ja ARA-vuokra-asuntokohteiden rakentamiseen liittyvät vaikutukset, joukkoliikennevyöhykkeiden ja asuntojen hintojen välinen yhteys sekä segregati-

oiindeksiin perustuvat analyysit. Tulokset julkaistaan kokonaisuudessaan:

- Hankesivustolla: www.tut.fi/seuli sekä
- Uudista.fi-portaalissa: www.uudista.fi.

LISÄTIETOJA

Lisätietoja hankkeesta ja analyyseistä voi myös kysellä vastuullisilta tutkijoilta:

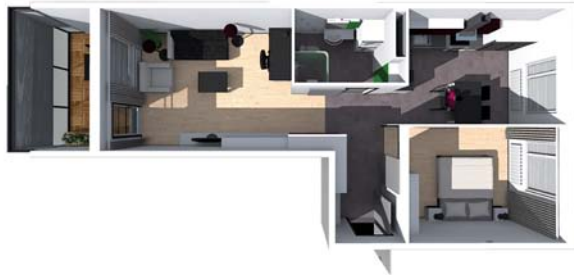
Antti Kurvinen, DI, KTK
Tutkija, tohtorikoulutettava
antti.kurvinen@tut.fi
p. 040-1981887

Jaakko Vihola, DI
Tutkija, tohtorikoulutettava
jaakko.vihola@tut.fi
p. 040-1981886

LÄHIÖOPPI

LähiöOppi -hankkeen tavoitteena oli tuottaa helppolukuista ja visuaalisesti houkuttelevaa informaatiota 60–70-luvun betonielementtirakenteisten asuinympäristöjen parantamisen ja rakennusten energiatehokkaan korjaamisen tueksi. Hankkeen lopputuloksena valmistui uudista.fi-portaali, joka sisältää runsaan määrän selkeästi jäsennettyjä kehitystoimenpiteitä, sekä työkalun, joka mahdollistaa useiden toimenpiteiden kustannusvaikutusten arvioinnin. Julkaisun kohderyhmänä ovat suunnittelijoiden lisäksi kuntapäätäjät, asunto-osakeyhtiöt, kiinteistöosakeyhtiöt, isännöitsijät ja asukasaktiivit.

60–70-LUVUN ELEMENTTIRAKENTEISET asuinalueet eli lähiöt ovat merkittävin yksittäinen osuus suomalaisesta rakennuskannasta. Tämä merkitsee, että niihin on sitoutunut myös huomattava osa kansallisvarallisuudesta. Toisaalta lähiöihin kasautuvat myös monet sosiaaliset, tekniset ja taloudelliset haasteet. Vanhenevien rakennusten tekniset järjestelmät lähestyvät käyttöikänsä loppua. Lisäksi useat tuon ajan rakennukset kärsivät heikosta arvostuksesta. Yleisiä korjaustarpeita ovat esimerkiksi säärasitukselle alttiiden rakenneseinien vauriot, energiatehokkuuden parantaminen ja talotekniikka. Toisaalta rakennukset ovat monien mielestä ilmeeltään yksitoikkoisia ja toiminnalli-

silta mahdollisuuksiltaan rajoittuneita. Myöskään piha-alueiden laatu ei aina vastaa nykyaikaisia odotuksia ja esteettömyydessä on parannettavaa. Lähiöalueet ovat kuitenkin enimmäkseen mainettaan parempia, joten niitä kannattaa kehittää. Kehittäminen vaatii kuitenkin asiantuntemusta ja osaamista. Kaikkiin kehittämistarpeisiin löytyy tietoa hyvistä ratkaisuksista ja suunnitelmallisen kiinteistönpidon myötä uudistukset tulee toteutettua harkitusti ja hallitusti.

Lähiöiden uudistamisesta ja korjaamisesta sekä hyvästä elinympäristöstä onkin tuotettu runsaasti tutkittua tietoa, mutta se on varsin hajallaan tutkimuslaitosten ja virastojen tietokan-

YLLÄ: Uudistamisen mahdollisuuksia havainnollistettiin suunnitelmien avulla. Kuvat: Jenni Eklöf ja Tuomo Joensuu.

noissa. Oikeiden avainsanojen puuttuessa asiantuntevien tietolähteiden löytäminen voi olla vaikeaa. Lisäksi tiedeyhteisössä on vakiintunut raskas tapa raportoida tulokset pitkinä raportteina, mikä ei vastaa tämän päivän informaatiotulvasta kärsivän yhteiskunnan tarpeisiin. Myös ammattilaisen näkökulmasta lähiöiden kehittämisen toimintakenttä on monialainen, kompleksinen ja melko jäsentymätön. Tämä vaikeuttaa myös tutkijoiden välistä yhteistoimintaa, tuloksista viestimistä ja resurssien kohdentamista, jolloin riittävän laajan yleiskäsityksen saaminen uudistus- ja korjausmahdollisuuksista on vaikeaa.

UUDISTA.FI

LÄHIÖIDEN KEHITTÄMISEEN liittyvän viestinnän parantamiseksi päätettiin perustaa hanke, jonka tuloksena syntyy mahdollisimman monipuolinen, tutkittua tietoa sisältävä, visuaalisesti houkutteleva ja yleistajuinen opas lähiökerrostalon, sen asuntojen ja lähiympäristön kehittämisen mahdollisuuksista.

Julkaisun yleinen aihe on uudistamisen, korjaamisen ja muutossuunnittelun mahdollisuuksien ja tarpeiden tunnistaminen. Lisäksi siinä käsitellään yleisiä suunnitteluratkaisuja ja toimintaperiaatteita, lähiöiden tulevaisuuden visioita ja ekologisia mahdollisuuksia ja energiatehokkuutta sekä rakennetun ympäristön laatutekijöitä, terveellisyyttä ja turvallisuutta. Suomalaisten lähiöiden ja lähiökorjaamisen yleistietoutta ja nimikkeistöä sekä historiaa ja nykytilannetta on tuotu esille tarpeen mukaan. Julkaisun sisältöä on havainnollistettu suunnitelmin ja kuvituskuvin, sekä konkreettisilla valokuva- ja piirrosesimerkein todellisista, toteutetuista kohteista sekä tyyppisuunnitelmista. Taustatie-

doksi selvitettiin tyypillisin kortteli- ja rakennustyyppi rinnakkaisessa MuutosMallit-hankkeessa (ks. sivut 32-37).

LähiöOppi-hankkeen lopputuloksena syntyi uudista.fi -portaali. Se on tuotemalliajatteluun perustuva interaktiivinen ja avoin tietopalvelu, jonka sisältö muotoiltu tiiviiksi, yleistajuisiksi ja sisäisesti linkitetyiksi verkkoartikkeleiksi. Portaali mahdollistaa eri hankkeissa tuotetun lähiökorjaamiseen ja täydennysrakentamiseen liittyvän materiaalin jakamisen havainnollisessa muodossa. Portaalin selkeän ja intuitiivisen käyttöliittymän avulla esitellään LähiöOppi-hankkeen lisäksi myös MuutosMallit- ja SEULI-hankkeen (ks. sivut 22-27) korjaus- ja kehityskonsepteja. Artikkeleiden taustalla on useista lähteistä koottua tiede- tai ammattikirjallisuutta, jonka sisällöstä on koottu olennainen tieto ja olennaiset käsitteet. Valmiin sivuston teksti- ja kuvamateriaalin laajuus vastaa yli 200-sivuista tietokirjaa. Aidosti monialaisen hankkeen sisällöntuotantoon osallistui asiantuntijoita useilta eri tieteenoiloilta. Kuva ja tekstisisällön lisäksi Uudista.fi-portaaliin rakennettiin laskentatyökalu, joka mahdollistaa korjaus- ja muutostoimenpiteiden kustannusvaikutusten arvioinnin nopeasti ja intuitiivisesti, ilman erityisiä taitoja. Kustannuslaskentatyökalun ideointiin ja toteuttamiseen on osallistunut TTY:n tutkijoiden lisäksi ohjelmistotekniikan, verkkomedian ja rakennusten tiedonhallinnan ammattilaisia kolmesta yrityksestä.

SISÄLLÖN JÄSENTÄMINEN

LÄHIÖOPPI-HANKKEEN SISÄLLÖSTÄ tunnistettiin erilaisia skaalatasoja, joita on mielekästä käsitellä pääosin erillään. Näiden perusteella sivustolle visualisoitiin kolmiulotteiset yleisnäkymät, joihin sijoitettiin samanaikaisesti useita kehitystoimenpiteitä ja liitettiin linkkejä niitä käsitteleviin

artikkeleihin. Yleisnäkymät helpottavat erilaisen kehitystoimenpiteiden paikantamista, sekä innostavat selaamaan sivuston sisältöä. Yleisnäkymät muodostavista skaalatasoista tarkasteluun otettiin:

- **ASUNTO:** Asukkaiden yksityinen tila, jonka laatuun he voivat vaikuttaa omilla päätöksillään ja toimenpiteillään. Toisaalta osio sisältää tietoa rajoitteista, joita parannuksia tehdessä on otettava huomioon, sekä hyvistä käytännöistä, joiden avulla päästään onnistuneeseen lopputulokseen.
- **RAKENNUS:** Asuntoyhtiön hallinnoima tila, johon asukkaat voivat yhteisillä päätöksillä vaikuttaa. Myös tässä tällä skaalatasolla esitellään omatoimisen kehittämisen mahdollisuuksia ja hyviä käytäntöjä, mutta erityisesti ammattilaisen avulla toteutettujen hankkeiden mahdollisuuksia.
- **KORTTELI:** Rakennusten muodostama kokonaisuus ja niiden omistajien yhteisesti hallinnoima tila. Tällä tasolla esitellään kehitystoimenpiteitä, joita asuntoyhtiöt voivat tehdä yhteistoiminnassa, sekä lisätään ymmärrystä julkisen ulkotilan roolista elinympäristön laatutekijänä.

Lisäksi tehtiin huomio, että lähiökehittämisen piirissä toimii eri aihealueille erikoistuneita ammattilaisia, joiden tehtäväkenttään liittyviä aiheita on mielekästä käsitellä jossakin määrin erillään. Näiden mukaan koko julkaisun sisältö päätettiin jäsentää päävalikkoon. Hankekokonaisuudessa huomioitiin seuraavat aihealueet:

- **TILA** on keskeinen käsite arkkitehdin työssä. Sitä voidaan tarkastella tilajärjestelyn konseptien, tehokkaan tilankäytön, muodonannon sekä värien, massan ja muotoilun näkökulmasta. Rakennusten tai tilojen suhde ympäristöön sekä sisä- ja ulkotilojen synnyttämät elämykset ja olosuhteet sosiaaliselle toiminnalle ovat tekijöitä, joihin voidaan tilasuunnittelun keinoin vaikuttaa. Tilaan liittyviä aihekokonaisuuksia ovat rakennuksen tilarakenne, huoneiston tilajäsentely, julkisivu, kaupunkirakenne, mikroilmasto ja ulkomuoto.
- **TOIMINTA** liittyy läheisesti tarkoituksenmukaisuuden ja toimivuuden kehittämiseen. Eri skaalatasoilla voi olla kyse eri toimijaryhmien tarpeista, toimintaedellytysten parantamisesta ja elinvoimaisuuden tukemisesta. Toisaalta sosiaalisen verkostoitumisen edellytysten luominen voi liittyä elinkeinoelämän tai muun yhteistoiminnan vahvistamiseen. Kokonaisuuteen sisällytettiin asunnon sisäisiä toimintoja, koko rakennuksen käsittäviä asumiskonsepteja, yhteisiä tiloja, yleisiä tiloja, toimitiloja ja ulko-oleskelua.

• **TEKNIikka** on insinöritieteiden keskeinen intressi. Sen osalta on tavoitteena nostaa esille tilankäytön, liikkumisen ja automatiikan toimintavarmuuteen, turvallisuuteen, terveellisyyteen ja energiatehokkuuteen liittyviä tekijöitä. Toisaalta huomioidaan järjestelmien yleinen toimintaperiaate, korjaus ja huolto. Tekniikan osalta käsitellyt aiheet olivat rakennetekniikka ja talotekniikka.

• **HALLINTO** aihealue keskittyy omaisuuden hallintoihin, ylläpitoon, yhteisölliseen toimintaan liittyvään päätöksentekomenettelyyn ja projektien hallintaan. Julkisen hallinnon näkökulmasta aiheita ovat lupamenettelyyn liittyvät käytännöt, roolit ja vastuu. Toisaalta hyvä hallinto sisältää myös omaehtoista toimintaa tukevia käytäntöjä. Osioon sisältyvät kokonaisuudet ovat taloyhtiön yleinen päätöksentekoprosessi, korjaushankkeeseen liittyvät hallinnolliset käytännöt, kiinteistön ylläpitoon liittyvä päätöksenteon logiikka sekä vapaaehtoinen yhteistoiminta.

KEHITYMINEN PÄÄTÖKSENTEON TUKIJÄRJESTELMÄKSI

LÄHIÖOPPI JA MUUTOSMALLIT -hankkeiden ohjausryhmätyöskentelyn yhteydessä tuli ilmi tarve sisällyttää kustannustarkastelu niissä esitettyihin toimenpiteisiin. Tämän vuoksi hanketta laajennettiin siten, että uudista.fi -sivustoon integroitiin laskentajärjestelmä, joka voi tuottaa käyttäjän valintojen perusteella rakennuskohtaista määrätietoa ja yhdistää sen rakennusosien yksikkökustannuksiin. Näin portaalista muodostui päätöksenteon tukijärjestelmä, eli uudenlainen innovatiivinen, internet-pohjainen työkalu ja informaatiokanava, joka sisältää kuva ja tekstimateriaalin lisäksi pitkälle vietyjä laskennallisia ominaisuuksia

Interaktiivisen ja helppokäyttöisen laskenta-työkalun avulla voidaan laskea artikkeleissa esitettyjen toimenpide-ehdotusten kustannusvaikutukset. Työkalu toimii kuten verkkokauppa, jossa artikkelissa kuvattu toimenpide voidaan lisätä ostoskoriin sitä kuvaavassa artikkelissa. Lisäksi käyttäjä antaa lähtötiedoksi laajuustietoja omasta

taloyhtiöstään. Käyttäjän antamien lähtötietojen ja valitsemien toimenpiteiden perusteella järjestelmä laskee kaikkien valittujen toimenpiteiden kustannusvaikutukset. Kustannukset esitetään vaikutuksena koko taloyhtiön vuosibudjettiin ja yksittäisen asunnon vastikkeeseen.

Annettavien lähtötietojen määrä minimoidaan tuotemallin avulla, jota on sovellettu Visual computing Oy:n aiemmin toteuttamissa työkaluisa (Talopeli ja Kerrostalojen hometalkoot). Tuotemalli luo hyvät edellytykset monimuotoisten määrätietojen tuottamiselle kustannuslaskennan pohjaksi. Oleellista on myös, että toteutettava tuotemallipohjainen tukijärjestelmä pienentää merkittävästi tiedon ylläpidon kustannuksia ja mahdollistaa näin verkkoportaalin kustannustietojen jatkuvan ajan tasalla pitämisen. Samalla tuotemallipohjainen ratkaisu mahdollistaa viestintäportaalin sisällön joustavan laajentamisen ja kehittämisen tulevaisuudessa.

- Tuotemallin ideana on, että se yhdistää lähtökohtana toimivaa rakennusta koskevien oleustusten ja käyttäjän valintojen perusteella tehokkaasti määrätietoa tuottavan mallin, siihen kohdistettavien toimenpiteiden valinnat sekä toimenpiteiden kustannustietoa sisältävän tietokannan keskenään.
- Tiedon tuottajia varten tuotemalli sisältää erillisen asiantuntijajärjestelmän. Se on käyttöliittymä, jonka avulla voidaan hallita, strukturoida ja ylläpitää eri aikakausien kerrostaloissa tehtävien toimenpiteiden kustannustietoja ja sisältöä.
- Laskentatyökalun käyttöliittymänä toimii Uudista.fi-portaali, jonka teksti- ja kuvasisältöä sekä ulkoasua hallinnoidaan laajasti tunnetun, monipuolisen ja intuitiivisen Wordpress-sisällönhallintajärjestelmän kautta. Laskentajärjestelmä sisältää rajapinnan, jonka avulla se integroidaan sisällönhallintajärjestelmään.

Tukijärjestelmän hyödyntäminen kehityshankkeissa vie rakennushankkeiden tämän hetkisen teknisperusteisen päätöksenteon uudelle tasolle, kun tuotemallipohjainen järjestelmä mahdollistaa päätösten kustannusvaikutusten havainnollistamisen jo hankesuunnitteluvaiheessa. Tällöin päätökset voidaan perustaa toimenpiteiden tarjoamiin ominaisuuksiin ja asukkaille aiheutuviin taloudellisiin yhteisvaikutuksiin sen sijaan, että päätös perustuisi ainoastaan suunnittelijan teknisistä, toiminnallisista tai esteettisistä lähtökohdista tuottamaan ratkaisuun. Toimenpiteiden

kustannustietoja täydennetään muista toimenpiteillä saavutettavista ominaisuuksista ja arvovaiikutuksista havainnollisesti kertovilla tietoisuuksilla. Tällainen toimenpiteiden vaikutuksia kokonaisvaltaisesti havainnollistava esitystapa avustaa käyttäjiä tekemään kussakin tilanteessa optimaalisia päätöksiä.

TULEVAISUUDEN TAVOITTEET

VERKKOPORTAALIN SISÄLTÖ ja rakenne ovat laajennettavissa ja kehitettävissä edelleen. Sisältöartikkeleihin on liitetty keskusteluikkuna, joka mahdollistaa aiheeseen liittyvien kokemusten ja palautteen jakamisen. Lisäksi teksti- ja kuvamateriaalin syventäminen on mahdollista eri tutkimus- ja kehityshankkeiden yhteydessä. Nykyisen hankkeen puitteissa on sitouduttu ylläpitämään päätöksenteon tukijärjestelmä käyttäjille avoimena ja ilmaisena seuraavan viiden vuoden ajan.

Sivuston puitteissa etsitään mielellään mahdollisuuksia yhteistoimintaan myös korjausrakentamisen alalla toimivien yritysten ja yhteisöjen kanssa. Kustannuslaskentajärjestelmään voidaan lisätä omia vaihtoehtoja korjausrakentamisen alalla toimivien yritysten tuotteista ja palveluista. Kustannuslaskentatyökalun lisäksi portaaliin voidaan tuoda muita kiinteistönpitoa helpottavia laskennallisia työkaluja. Uudista.fi-portaalin tuotemalli mahdollistaa kustannusvaikutusten lisäksi esimerkiksi ympäristövaikutuksiin, elinkaareen ja arvoon liittyvät arvioinnit. Pidemmällä aikavälillä järjestelmästä voi muodostua uusi tehokas vuorovaikutuskanava taloyhtiöiden, yritysten ja tutkijoiden välillä.

Hankkeen sisällöstä ja rakenteesta vastaa projektitutkija Tuomo Joensuu. Vastuullisena johtajana on toiminut TTY:n pitkäaikainen korjausrakentamisen opettaja Harri Hagan. Lisäksi työtä ohjaa ARAn, Ympäristöministeriön ja kiinteistöliiton asiantuntijoista koostuva ohjausryhmä.

Verkkopalvelun osoite on www.uudista.fi

YHTEYSTIEDOT

Tuomo Joensuu

e-mail: tuomo.joensuu@tut.fi

p. 0503090413

MUUTOSMALLIT

Tampereen teknillisen yliopiston (TTY) Arkkitehtuurin laitoksen MuutosMallit-hankkeessa tarkasteltiin 1960–80-lukujen kerrostaloasunto-kantaa ja sen muutospotentiaalia. Tutkimus perustui laajaan, arkistosta kerättyyn piirustusaineistoon, joka kattaa 320 lähiökerrostaloa eri puolilta Suomea ja edustaa hyvin suomalaista asuntorakentamista 1960-luvun lopulta 1980-luvun alkuun. Tulokset osoittivat, että lähiöaikakauden tuottama asuntokanta on erittäin yhdenmukaista ja huomattavan pienasuntopainotteista, mutta toisaalta helposti muokattavissa nykyasumisen tarpeisiin. Muutostyöt asuntokannassa voivat palvella asuntojen nykyisiä asukkaita ja houkuttaa lähiöihin uusia asukasryhmiä.

PERUSTIEDOT

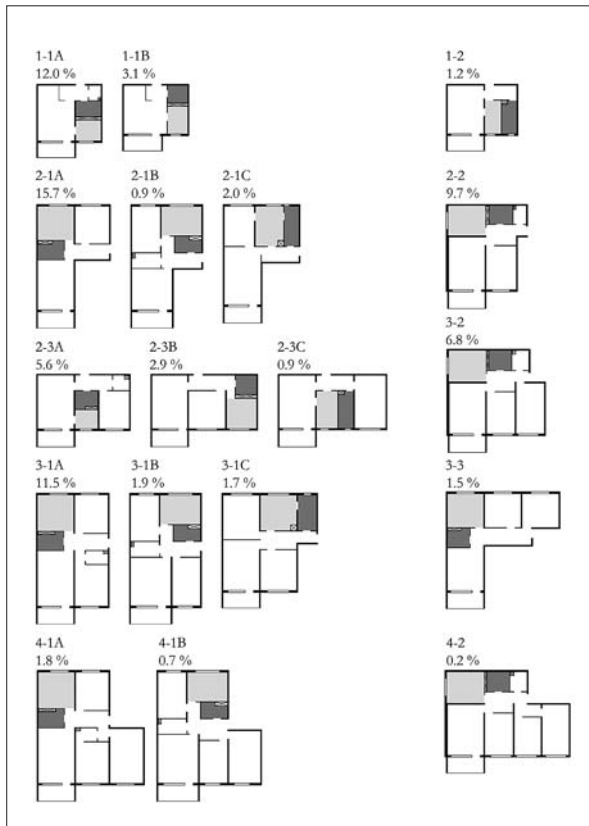
MUUTOSMALLIT -HANKE edusti lähiöiden asuntokantaan liittyvää perustutkimusta sekä siihen pohjautuvaa soveltavaa tutkimusta, jonka tuotamalle tietopohjalle asuinrakennuskannan kehittämistoimenpiteitä voidaan kunnissa ja taloyhtiöissä rakentaa. MuutosMallit-hankkeen tavoitteena oli tarkastella asuntokannan koostumusta ja sen merkitystä asuinalueiden segregaatiokehitykselle sekä kehittää asuntotutkimuksen ja -suunnittelun keinoin malleja seuraaviin Asuinalueiden kehittämisohjelman kaupungeille yhteisiin haasteisiin:

1. Ikäihmisten kotona asumisen tukeminen (esteetön asuminen)
2. Asukkaiden sosiaalinen sekoittuneisuus ja asumisen toiminnallinen monipuolistaminen

PERUSTUTKIMUS

HANKKEESSA KERÄTTIIN ARAN arkistosta laaja piirustusaineisto lähiökerrostaloista (320 rakennusta: 260 kerrostaloa Asuinalueiden kehittämisohjelmassa mukana olevista lähiöistä ja vertailun vuoksi 60 kerrostaloa muualta Suomesta). Kerätyn aineiston rinnalla hyödynnettiin ARAn Kiinteistörekisteriä (ARAKIRE) sekä Tilastokeskuksen tilastoaineistoja. Aineistojen avulla tunnistettiin lähiöaikakauden rakennuskannasta sen asuntokokojakauma sekä tyypilliset asuntojen ja porrashuoneiden pohjapiirroksot, jotka toimivat myöhemmin soveltavan tutkimuksen pohjana.

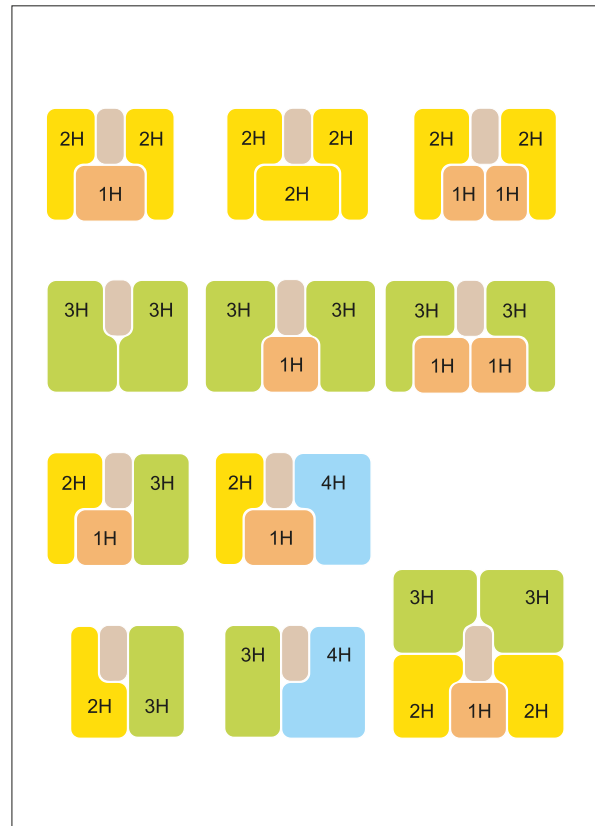
Lähiökerrostalojen asuntokokojakauman todettiin painottuvan pienasuntoihin (yksiöihin, kaksioihin ja kolmioihin); neljän huoneen asuntojen osuus on alle 5 % ja sitä suurempien käytännössä olematon. Vertailu muihin talotyyppeihin paljasti, että kerrostaloasunnot ovat keskimäärin

KUVA 1.

rivi- ja omakotitaloissa sijaitsevia asuntoja pienempiä, ja arava-asunnot vielä hieman muuta kerrostalotuotantoa pienempiä. Samankokoisten asuntokuntien todettiin asuvan kerrostalossa selkeästi (1–1,5 huonetta) ahtaammin kuin muissa talotyypeissä. Kun asuntokuntien henkilömäärän todettiin kuitenkin tilastojen perusteella korreloivan asunnon huonemäärän kanssa, voitiin kerrostalojen asuntokokojakauman todeta selittävän kerrostalolähiöiden asukasrakenteen painottumista yksinasuviin, esimerkiksi juuri ikääntyviin, sekä siten vaikuttavan segregatioon iän ja perheeseen perusteella sekä saman kokoisten asuntokuntien osalta mahdollisesti tulojen ja varallisuuden perusteella. (Huuhka, 2015).

Arkistoaaineiston perusteella asunnoista tehtiin typologista tutkimusta. Siinä tunnistettiin 18 lähiöasunnoille tyypillistä pohjaratkaisua, joista lähes puolet on vieläpä variaatioita toisistaan, sillä ne perustuvat vain 10 perustyyppiin (Kuva 1). Näiden 18 asuntotyypin todettiin yhteensä kattavan yli 80 % lähiöaikakauden asunnoista. Jo yksin kuusi yleisintä tyyppiä kattavat 65 %. Näin on, vaikka lähiörakentamisessa tosiasiallisesti standardoitua oli elementtitekniikka, eivät pohjaratkaisut. Aikakauden yleiset tehostamistavoitteet kuitenkin selittävät sen aikaisen asuntokannan

KUVA 2.

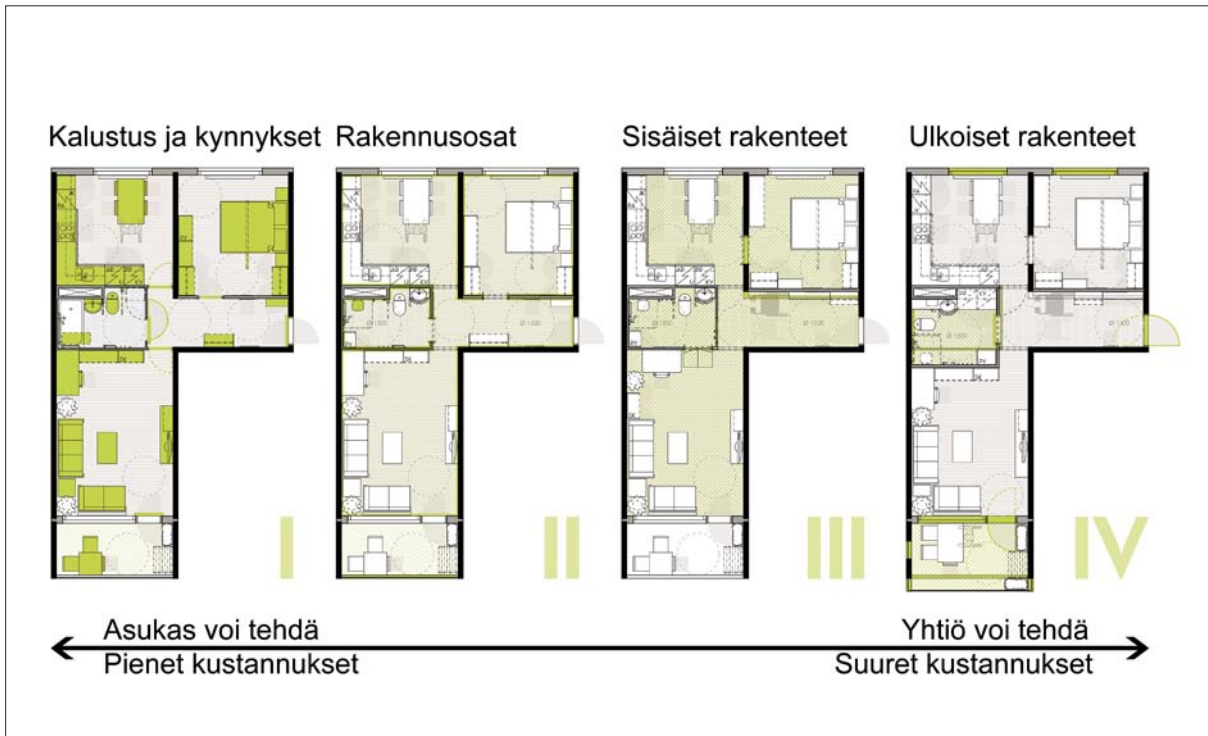
yhdenmukaisuutta. (Kaasalainen, 2015; Kaasalainen & Huuhka, 2015).

Porrashuoneiden osalta typologinen variaatio oli suurempaa. Niistä tunnistettiin 14 erilaista asuntokokokombinaatiota, joista 8 esiintyy lamellitaloissa ja 6 pistetaloissa. Näistä 9:stä (kaikki lamellitaloissa esiintyvät mutta vain yksi pistetalossa esiintyvä kombinaatio) voitiin muodostaa asuntotyyppihin vertautuvat, selkeät kerrospohjatyyppit (Kuva 2), joissa yhdistyvät asuntokokojen kombinaatio, niiden keskinäinen sijainti ja aikaisemmin määritelty asuntotyyppi. Näin saadut lamellitalojen kerrospohjatyyppit kattavat yli 60 % ko. talojen porrashuoneista ja pistetalonkin kerrospohjatyyppi yli 40 %. (Achrén, 2015; Huuhka, 2015).

SOVELTAVA TUTKIMUS

ASUNTO- JA PORRASHUONETYPOLGIOIDEN avulla tutkimuksen soveltavassa osassa kehitettiin malleja asuntojen muutossuunnitteluun hankkeen kahden teeman mukaisesti. Tunnistetut asunto- ja kerrospohjatyyppit toimivat soveltavan tutkimuksen pohjana.

Ikääntyneiden asumisen tukemiseksi kuudesta tavallisimmasta asuntotyypistä (kahdesta yk-

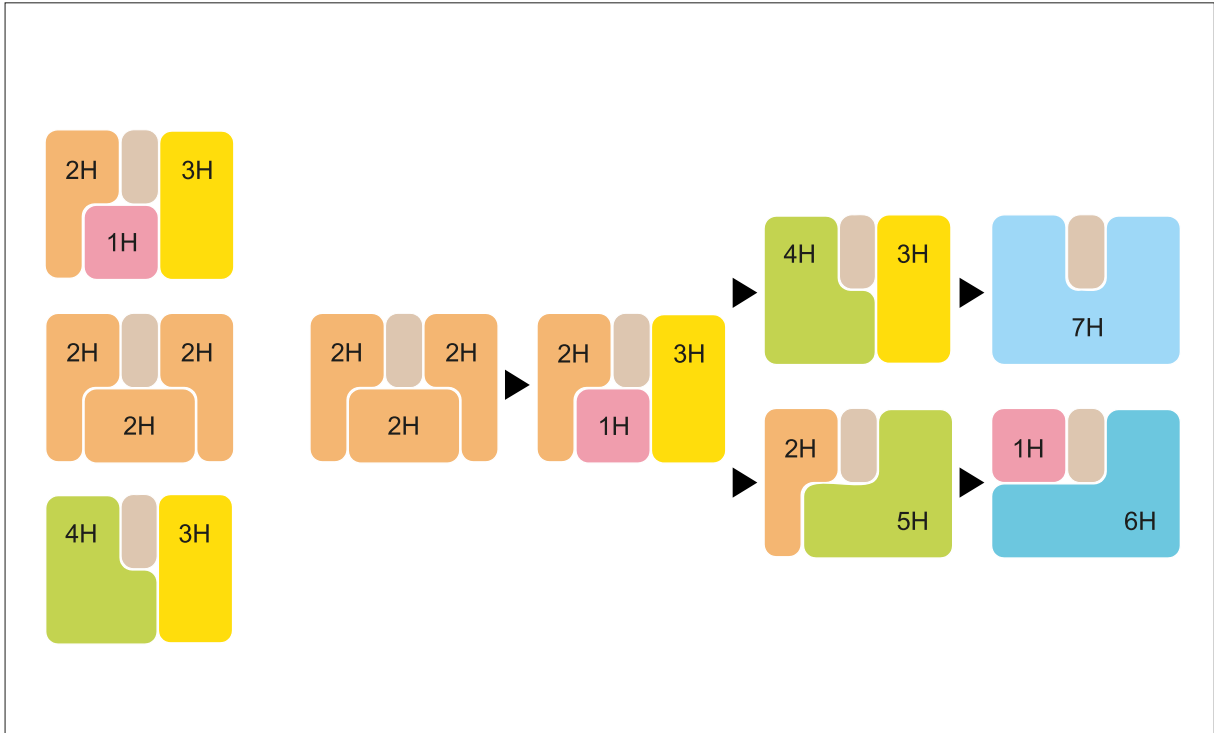

KUVA 3.

siötyypistä, kolmesta kaksiotyypistä ja kahdesta kolmiotyypistä) analysoitiin esteettömyysongelmat. Nämä asuntotyypit edustavat siis 65 % lähiöiden kaikista asunnoista. Esteettömyyden edistämisen apuvälineeksi luotiin nelitasoinen malli (Kuva 3), joka huomioi toimenpiteiden laajuuden, kustannustason ja toimijuuden (asukas vs. taloyhtiö). Malli mahdollistaa asukkaalle yksilöllisten tarpeiden huomioimisen siinä vaiheessa, kun sitä sovelletaan tietyn asunnon muutostöihin. Täsorakenteesta huolimatta eri tasoilta voidaan vapaasti valita haluttavat toimenpiteet, eivätkä ne pääsääntöisesti sulje toisiaan pois. Lisäksi mallin laajimmalla tasolla esitetään kalustuksesta ja varustuksesta sovellusesimerkit pyörätuolinkäyttäjää, rollaattorinkäyttäjää, näkörajoitteista henkilöä sekä vuodelevossa olevaa, avustettavaa henkilöä varten. Mallin käyttökelpoisuutta testattiin muutama satunnaisesti valittuun lähiökerrostaloon, ja sen sovellettavuus osoittautui hyväksi asuntojen mitoituksen erilaisuudesta huolimatta. Malli osoittautui toimivaksi erityisesti sellaisiin asunnon osiin, jotka on aiemmin todettu tutkimuksessa esteettömyyden kannalta ongelmallisiksi (eteiset, kylpyhuoneet). Kuitenkin myös sellaiset tilat osoittautuivat ongelmallisiksi, joita ei ole aikaisemmin sellaisena pidetty (keittiöt, makuuhuoneet). Tiukimmin mitoitetuissa asunnoissa nämä tilat olivat yksinkertaisesti niin pieniä, että esteettömyyden saavuttamiseksi

ideaalitalanteesta on tehtävä kompromisseja. Esimerkiksi kaikkein ahtaimpiin makuuhuoneisiin parivuode ei ole sijoitettavissa esteettömästi, jolloin jäljelle jäävät vaihtoehdot ovat erilliset sängyt tai olohuoneen käyttäminen makuuhuoneena. (Kaasalainen, 2015; Kaasalainen & Huuhka, in press).

Asukkaiden sosiaalisen sekoittumisen edistämistä tarkasteltiin asuntotajakaumasta saatujen tulosten (pienasuntopainotteisuuden) pohjalta. Kerroskonepohjatyypin avulla tutkittiin mahdollisuuksia saada "lisätilaa" asunnon sisältä jakamalla toimintoja huoneiden kesken alkuperäisestä poikkeavalla tavalla, luoda perheasuntoja yhdistämällä pienemmistä asunnoista suurempia joko pysty- tai vaakasuunnassa sekä tuoda näihin asuntoihin pientalomaisia piirteitä, kuten omia pihvoja, kattoterasseja sekä useampikerroksisia tiloja. Lyhyesti tarkasteltiin myös suurempien asuntojen jakamista pienemmiksi sekä erityisasumiseen. Lamellitalojen kerroskonepohjatyypeistä kolmen todettiin perustuvan samalle kantavien rakenteiden jaolle, jolloin asuntotajakauman muuttaminen on pohjasuunnittelun näkökulmasta varsin yksinkertaista, sillä se muuttaa vain kerroskonepohjatyypin toiseksi (Kuva 4). Työssä tarkasteltiin myös asumisen toiminnallista monipuolistamista asuntoon kuuluvien monikäyttötilojen (ns. julkinen huone) sekä vajaakäyttöisten kellarikerrostilojen harraste-, työ- ja asumiskäyttöön ottamisen

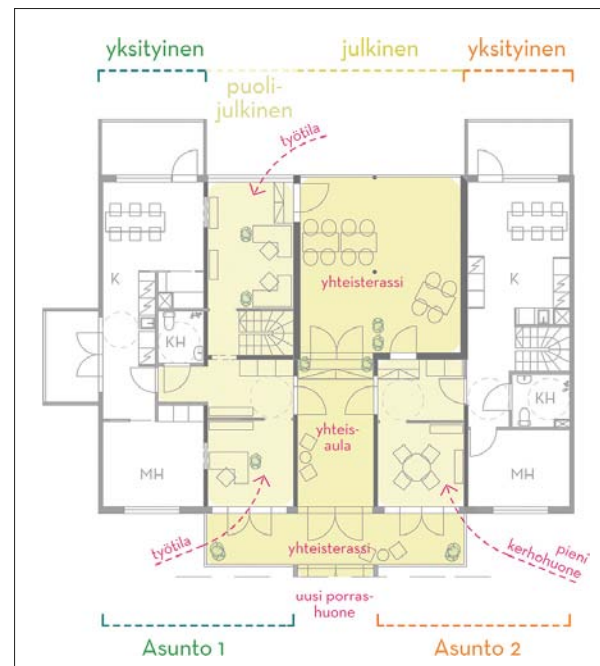
KUVA 4.

kautta. ”Julkinen huone” on Hanna Achrénin luoma asumiskonsepti, jossa asukas voi säädellä omien tarpeidensa mukaan asunnon porrashuoneen puolella, sisäänkäynnin yhteydessä sijaitsevan huoneen tai huoneiden käyttötarkoitusta ja julkisuusastetta aina tavanomaisesta yksityisestä asuinhuoneesta puolijulkiseksi harraste-, kokouksumis- tai työtilaksi. Konseptin soveltuvuutta lähiökerrostaloihin tarkasteltiin soveltamalla sitä viiteen yleiseen asuntotyyppiin: yhteen yksioon, kolmeen kaksioon, yhteen kolmioon ja yhteen neljän huoneen asuntoon, joihin sen todettiin olevan useimmiten sovellettavissa ilman rakenteellisia muutoksia. ”Julkinen huone” tarjoaa yhden mallin muiden toimintojen (harrasteiden, työn) integroimiseen asumisen yhteyteen lähiökerrostaloissa (Kuva 5). (Achrén, 2015).

TULOSTEN MERKITYS JA LAAJEMPI KONTEKSTI

RAKENNUSALAN TUTKIMUKSESSA mielenkiinto olemassa olevaa rakennus- ja asuntokantaa kohtaan on alkanut lisääntyä vain vasta parikymmentä vuotta sitten, kun sitä ennen tutkimus- ja kehitystyön kohteena on ollut lähinnä uudisrakentaminen. Rakennuskantaa koskeva perustutkimus on monessa mielessä vasta aluillaan niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Suomessa tutkimusta

on tehty erityisesti rakenteiden fyysisen rapautumisen ja niiden teknisen korjaamisen näkökulmasta. Sikäli kun tekijät tietävät, MuutosMallihanke on ollut ensimmäinen avaus vanhojen rakennusten systemaattiseen tutkimukseen uusiin asumistarpeisiin vastaavan asuntosuunnittelun näkökulmasta. Tutkimuksessa käytetyt

KUVA5.

määrälliset aineistot ja typologiset menetelmät osoittautuivat käyttökelpoisiksi tarkoitukseensa, ja niitä voidaan jatkossa käyttää malleina asuntokannan muidenkin osien tutkimuksessa.

Tunnistetut asunto- ja kerrospohjatyyppit on julkaistu muiden tutkijoiden sekä käytännön toimijoiden käyttöön. Ne voivat hankkeen päättymisenkin jälkeen jatkaa toimimistaan uuden tutkimuksen pohjana, ja tutkijakollegat ovatkin jo osoittaneet mielenkiintoa niitä kohtaan. Asunto- ja porrashuonetytologiat sekä niiden avulla luodut mallit tarjoavat rakennusliikkeille tai suurille kiinteistönomistajille mahdollisuuksia luoda esimerkiksi linjaraneerukseen integroitavia, massaräätälöitäviä konsepteja asuntojen käytettävyyden parantamiseen tai asuntokannan muuttamiseen tähtääviin muutostöihin.

Typologiat voivat toimia myös kunnille ja kiinteistönomistajille työkaluna, jonka avulla ne voivat tunnistaa oman lähiöasuntokannan monitai yksipuolisuuden sekä suhteuttaa sen ominaisuuksia muuhun (kilpailevaan) asuntotarjontaan. Soveltavassa tutkimuksessa kehitetyt muutosmallit taas edustavat asuntokannan esteettömyys- ja yksipuolisuusongelmiin pureutuvia konkreettisia esimerkkejä, joiden perustalta kaupungit sekä kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiöt voivat ponnistaa konkreettisiin hankkeisiin. Mallit lisäävät tietoisuutta vanhemman asuntokannan muutosmahdollisuuksista ja siten voivat edistää konkreettisiin suunnittelu- ja toteutushankkeisiin ryhtymistä. Jos yksittäisten lähiötalojen korjaus- ja muutoshankkeiden apuna käytetään asuntokan-

nan ominaisuuksille valmiiksi räätälöityjä malleja, suunnitteluresursseja säästyy myös kyseisen kohteen erityisominaisuuksiin ja tilaajan/asukkaiden tarpeisiin paneutumiseen.

Hankkeen tulokset kiinnittävät lisäksi huomiota asuntokokojakauman vaikutuksiin alueiden asukasrakenteen muodostuksessa sekä alueiden eriytymiskehityksessä. Pien- ja kerrostaloasuminen on suomalaisessa kaavoituksessa eriytetty voimakkaasti omille alueilleen, ja asuntokoot ovat näissä eri asumismuodoissa myös voimakkaasti eriytyneitä. Vaikka nyt tehty tutkimus ei vielä ottanut kantaa asuntojen laatutekijöiden (esimerkiksi yksilöllisyyden, asuntokohtaisten ulkotilojen laadun ja asuntojen sisätilojen tilallisuuden) merkitykseen, aiemman kirjallisuuden perusteella voidaan olettaa, että myös näissä on merkittävää eriytymistä pien- ja kerrostalojen kesken. Jos segregaaation estämistä tai lieventämistä pidetään kaupunkisuunnittelun tavoitteena, tulisi nämä havainnot ottaa huomioon paitsi täydennysrakentamisen suunnittelussa, myös uusien asuinalueiden suunnittelussa ja asuntopoliitikassa laajemminkin. Tekijöillä olevan tiedon mukaan kunnista vain Helsingin kaupunki on pyrkinyt ohjaamaan asuntokannan muodostumista kerrostaloissa keskikokotavoitteen avulla. Yleisesti on kuitenkin tietoisesti tai tiedostamatta tyydytty siihen, että suomalaiset kaavoitus- ja rakentamiskäytännöt ohjaavat esimerkiksi lapsiperheet ja yksinasuvat pääsääntöisesti eri asuntoalueille synnyttäen siten segregatiota iän ja perheeseen perusteella.

JULKAISUT

Achrén, Hanna. (2015). Asunnon julkinen huone – Joustavuutta lähiöasumiseen (Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, Muuttuva rakennettu ympäristö, Julkaisu 2). Tampere: TTY. Ladattavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tty-201505061259>

Huuhka, Satu. (2015). Mass housing and residential segregation: Influence of the composition of the housing stock. Julkaisematon käsikirjoitus.

Kaasalainen, Tapio. (2015). Ikääntyvät asukkaat ja asunnot - Vaiheittaiset esteettömyysparannukset lähiökerrostaloissa (Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, Muuttuva rakennettu ympäristö, Julkaisu 1). Tampere: TTY. Ladattavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tty-201503121120>

Kaasalainen, Tapio & Huuhka, Satu. (2015). Homogenous homes of Finland: 'standard' flats in non-standardized blocks. Building Research and Information, advance online publication. Ladattavissa: <http://dx.doi.org/10.1080/09613218.2015.1055168>

Kaasalainen, Tapio & Huuhka, Satu. (in press). Accessibility improvement models for typical flats: mass-customizable design for individual circumstances. Journal of Housing for the Elderly.

YHTEYSTIEDOT

Tutkija **Satu Huuhka**
satu.huuhka@tut.fi
050-3009263

Tutkija **Tapio Kaasalainen**
tapio.kaasalainen@tut.fi
050-3015525

ASUINALUEET JA HYVINVOINTI – NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN OSALLISUUS SEKÄ ASUINALUEIDEN IKÄYSTÄVÄLLISYYS

ASUINALUE LAPSIPERHEIDEN KOKEMANA (ASLAKO) – HYVINVOINTI HAASTEELLISESSA YMPÄRISTÖSSÄ

Asuinaluekokemukset ovat osa sitä kokonaisuutta, josta subjektiivinen hyvinvointi rakentuu. Tässä artikkelissa tarkastellaan lasten, nuorten, nuorten aikuisten ja lapsiperheiden vanhempien kokemuksia asuinalueestaan ja hyvinvoinnistaan sekä näiden yhteen kietoutumista. Lisäksi avataan poikkihallinnollisen yhteistyömallin kehittämisprosessia.

HANKKEEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

LASTEN JA NUORTEN asuinaluekokemusten ja subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimuksen väljänä lähtökohtana ja kehyksenä toimi dynaaminen ekologinen malli (Bronfenbrenner & Evans 2000; Peirson et al. 2011), jonka mukaan kasvuympäristöön liittyvillä tekijöillä on merkitystä lasten ja nuorten kasvuprosessiin ja hyvinvointiin - aina aikuisikään asti (Hooper et al. 2015). Lahden asuinalueista pääkohteena oli Liipolan lähiö, vertailutietoa saatiin keskustan alueelta sekä reuna-alueilta. Liipola täyttää sosioekonomisilla mittareilla tarkasteltuna haasteellisen ympäristön määritelmän (Seppänen et al. 2012). Myös keskustan alueella asuu paljon

perheitä, joiden sosioekonominen tausta viittaa vähäosaisuuteen. Reuna-alueilla asuvien taustat ovat heterogeenisiä. (Tilda 2014.) Haasteellisella tai huonomaineisella alueella asuminen ei indikoisi lineaarisesti huono-osaisuutta ja hyvinvoinnin murenemistä tai heikkoja naapurisuhteita (van Eijk 2012). Taloudellisesti hyväosaiset voivat vaikuttaa paremmin asumisuraansa (Vilkama & Vaattovaara 2015). Eri-ikäiset kuitenkin kokevat ja merkityksellistävät asioita laadullisesti eri tavoin, ympäröivää elinympäristöä ja tapahtumia katsotaan omasta kulttuurisesta ja ajallisesta merkityshorisontista käsin. Aineistonkeruu ja analyysit toteutettiin huomioiden edellä mainitut asiat.

Lasten ja nuorten osalta kokemuksellista tietoa hankittiin lapsinäkökulmaisilla (Karlsson 2013;

Poikolainen 2014) menetelmillä. Tavoitteena oli kuulla aidosti lapsia ja antaa heille mahdollisuus toimia kanssatutkijoina (Lewis 2010; Honkanen et al. subm.; Karlsson 2013). Lapset ja nuoret (N=16, 2–16-vuotiaat) valokuvasivat asuinalueillaan hyvinvointia tuottavia asioita ja paikkoja, valokuvat toimivat teemahaastatteluiden virikkeinä. Liipolan peruskoulun 1–4-luokkalaiset (N=49, 7–11-vuotiaat) piirsivät saman ohjeistuksen mukaan ja piirustuksista keskusteltiin ryhmähaastatteluissa. Lisäksi toteutettiin kysely (N=467, 7–13-vuotiaat) kolmessa peruskoulussa. Nuoria aikuisia (N=467, 18–29-vuotiaat) ja lapsiperheiden vanhempia (N=18, 29–60-vuotiaat) teemahaastateltiin (Roulston 2011). Yksi nuori aikuinen oli muuttanut pois Lahdesta. Haastatteluilla vanhemmilla oli alaikäisiä lapsia, ainoastaan yhden lapset olivat täysi-ikäisiä.

Tutkittavaa ilmiötä lähestyttiin pääasiassa laadullisin menetelmin, näin toteutetuissa mikro tutkimuksissa voidaan huomioida paikalliset kontekstit ja niiden mahdollinen merkitys kokemuksiin (ks. Lapintie 2010). Subjektiiivisten asuinaluekokemusten kartoittamisen on todettu olevan relevantti tapa hankkia tietoa asukkaiden näkemysistä asuinalueestaan ja sen merkityksestä (Permentier et al. 2011). Aikuisten kanssa keskusteltiin myös heidän palvelukokemuksistaan. Hankittua tietoa analysoitiin ja raportoitii useissa eri vaiheissa hanketta, jotta tietoa oli mahdollista hyödyntää asuinalueiden kehittämisessä sekä poikkihallinnollisen yhteistyömallin kehittämisessä.

Tutkimuskysymyksiä tarkennettiin kehittävän tutkimusotteen (Swift & Hwang 2013) mukaisesti hankkeen edetessä, ja vastattiin seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia asioita lapset, nuoret, nuoret aikuiset ja vanhemmat pitävät tärkeinä omalle hyvinvoinnilleen? Millainen merkitys asuinalueella on hyvinvointikokemuksiin?
2. Millaisen merkityksen toimijat antavat asuinalueelleen hyvinvointiympäristönä?
3. Millaisia palveluita lapsiperheet ja nuoret aikuiset käyttävät, millaista on niiden saatavuus ja millaisia lisätarpeita heillä on?

LASTEN JA NUORTEN TURVALLISET OMAT POLUT

RIIPPUMATTA SIITÄ MILLÄ ALUEELLA tutkimukseen osallistuneet lapset ja nuoret asuivat, he kokivat kodin, perheen ja sosiaalisen verkoston tukevan

hyvinvointia (vrt. Weller & Bruegel 2009; Rogers 2012). Heille on tärkeää mahdollisuus liikkua omatoimisesti ja turvallisesti asuinalueellaan, jossa on mahdollisuus viettää aikaa luontoympäristössä (ks. Hooper et al. 2015). Lapsille ja nuorille on tärkeää myös se, että heidän käytössään on sekä rakennettuja että rakentamattomia paikkoja ja tiloja, joissa voi viettää vapaa-aikaa kavereiden kanssa (Honkanen et al. subm.). Kaupunkisuunnittelussa tulisi huomioida lasten ja nuorten tarve saada oleilla ja kulkea itsenäisesti asuinalueella. Aiemmin mainittujen kolmen alueen oppilaat vastasivat kyselyyn, jossa he muun muassa ottivat kantaa siihen kuinka turvallisiksi he kokivat asuinalueellaan liikkumisen. Keskustassa ja reuna-alueilla asuvat kokevat liikkumisen turvattommaksi kuin lähiössä asuvat. Erityisesti tytöt kokivat turvattomuutta riippumatta asuinalueestaan, asia kannattaa huomioida myös kouluissa. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (OPS 2014, 29) todetaan oppimista tapahtuvan myös koulun ulkopuolella, ja että tämä pitäisi ottaa huomioon opetusta suunniteltaessa.

Tutkimusmenetelmistä valokuvahaastattelut eli lasten ja nuorten ottamien valokuvien sekä lasten piirrosten äärellä tehdyt haastattelut ja ryhmähaastattelut osoittautuivat hedelmällisiksi tavoiksi tuottaa lapsinäkökulmaista tietoa. Annettu ohjeistus oli väljä, esimerkiksi: ”valokuvaa ja piirrä asioita ja paikkoja, joista sinulle tulee hyvä olo.” Itse otettujen tai piirrettyjen kuvien äärellä keskustelu oli luontevaa, ja kuvien merkitysten tulkinta olisi ollut haasteellista ilman lasten ja nuorten omaa kerrontaa.

NUORET AIKUISET PALVELUVIIDAKON KESKELLÄ

NUORTEN SYRJÄYTYMISTÄ ja sen uhkaa koskevassa tutkimuksessa on painopiste siirtymässä kohti positiivisen hyvinvoinnin käsitettä, jossa korostuvat osallisuus ja toimijuus (Palola & Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012). Nämä käsitteet ovat tärkeitä myös nuorten aikuisten hyvinvointiin liittyvässä tutkimusosiossa, jossa analyysissa hyödynnettiin Allardin (1976) mallia sekä tämän pohjalta kehitettyä Raivion ja Karjalaisen (2013) mallia. Having-ulottuvuuteen liittyen nuoret aikuiset kokivat hyvinvoinnin kannalta tärkeiksi kohtuullisen toimeentulon sekä sopivan ja motivoivan työn ja koulutuksen, asumisen viihtyisyyden hyvinvointia tukevassa ympäristössä ja hyvän terveyden. Belonging-ulottuvuuteen kiinnittyä hyvinvointia tukeva perheyhteisyys,

toimivat ystävyyssuhteet ja erityisesti maahanmuutajataustan omaavilla voimavaraistava monikulttuurisuus. Acting-ulottuvuuteen kytkeytyy yhteiskunnallinen toimijuus, aktiivinen yhteisöllisyys, ja voimaantunut yksilö. Toisinaan nuoret aikuiset kokivat hyvinvointiansa murentavan vaikeakulkuisuuden palveluvidakon keskellä. He ovat halukkaita ottamaan vastuun omasta elämänsäkulustaan, mutta odottavat saavansa tukea asioissa, joiden hoitamiseen valmiudet ovat puutteellisia. Monet kokivat luukuttamisen eli tukipalvelulta toiselle juoksuttamisen ongelmaksi, ja erityisesti kohtelunsa avuntarvitsijoina epäkunnioittavana. Tällainen kohtelu horjuttaa toimijuuden ja osallisuuden tunnetta. (Ruusunen 2015.)

Pääasiassa tutkimukseen osallistuneet ovat tyytyväisiä asuinalueeseensa. Yleensä asuinpaikan valinta perustuu vuokra-asunnon edullisuuteen ja sopivaan sijaintiin. Keskustassa asuvat ovat valmiita maksamaan siitä, että saavat asua palvelujen äärellä. Lapsuuden perhe asuu melko lähellä, kuten myös kaveripiiri. Naapureiden kanssa ollaan tekemisissä satunnaisesti tarpeen mukaan.

Hyvinvointia horjuttavaksi tekijäksi koettiin tukiviidakko, josta on vaikea löytää sopivia polkuja. Nuoret aikuiset tarvitsevat palveluyksikön, josta he saavat mahdollisimman monitahoista neuvontaa ja tukea.

VANHEMPIEN SOSIAALINEN VERKOSTO JA RIITTÄVÄT PALVELUT

ASUINALUEET NÄYTTÄYTYVÄT vanhemmille erilaisina hyvinvointiympäristöinä riippuen asuinalueesta. Sosiaalisella ympäristöllä on tärkeä merkitys. Mitä monipuolisemmat sosiaaliset verkostot ja vahvemmat siteet on muihin asuinalueen asukkaisiin, sitä todennäköisemmin yleensä viihdytään alueella (Honkanen & Poikolainen 2014; Seppänen et al. 2012). Toisaalta kyse on myös siitä, millaisia sosiaaliset verkostot ovat laadultaan, sillä kaikkien verkostoon kuuluvien kanssa ei jaeta samoja asioita ja ajatuksia. Keskustassa asuvat pitivät mielellään etäisyyttä naapureihin, myöskään maahanmuuttajataustaisiin ei suhtauduta samanlaisella ymmärtäväisyydellä kuin lähiössä. (ks. van Eijk 2012; Honkanen & Poikolainen 2014.) Fyysiseen ympäristöön liittyen palveluiden riittävää saatavuutta pidettiin tärkeänä riippumatta asuinalueesta. Lähiössä asuvat kokivat luonnon varsin tärkeäksi hyvinvointitekijäksi. Psykologisen ympäristön kannalta alueiden titeetillä on merkitystä. Lähiöön hakeudutaan

usein niukkojen taloudellisten resurssien pakkamana, mutta sinne asetuttua alue koetaan omaksi kotipaikaksi. Asuinalueen turvallisuudella ja maineella todettiin myös olevan merkitystä hyvinvoinnille. Heikkomaineisuutta kompensoidaan vähättelemällä ja korostaen oman asuinalueen hyviä puolia. (Honkanen & Poikolainen 2014.)

Lähiössä asuvat toivoivat enemmän yhteisöllistä toimintaa, mutta alueen Toimela-yhteisötilaa ei koettu "omaksi" (Honkanen & Poikolainen 2014). Toiminta yhteisötilassa oli rakentunut suosimaan kouluikäisiä ja ikääntyneitä, paikkaa ei koettu ikäystävälliseksi (ks. Puhakka et al. 2015).

Vanhemmat olivat melko tyytyväisiä palveluihin asuinpaikastaan riippumatta. Useat kuitenkin kritisoivat sitä, että oikea-aikaista tukipalvelua on vaikea saada, ongelmat ehtivät kumuloitumaan. Tämä kokemus vähensi osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnallisen tukeen. Palveluverkon asiakas kohtaamattomuus on ollut kesto-ongelma jo vuosia (Määttä 2006). AS-LAKO -hankkeen tavoitteena oli myös edistää poikkihallinnollisen yhteistyön rakentamista, joten haastatteluiden pohjalta rakennettiin Lahden kaupungin toimijoille esiteltyjä tyypikkertomuksia. Hyvinvointityöryhmien ammattilaisten kanssa reflektettiin tapauksia, ja tämän pohjalta hahmoteltiin uusia tapoja tehdä poikkihallinnollista yhteistyötä. Kehittämisprosessin aikana havaittiin, ettei kaikilla toimijoilla ole riittävää selvyyttä yhteistyötahoista ja heidän prosesseistaan. Yhteistyömallia tarkasteltiin ryhmien yhteisessä seminaarissa. Ehdotus uudeksi yhteistyömalliksi luotiin hankkeen aikana, mallin edelleen kehitteley ja käyttöönotto jäivät kunnan toimijoiden vastuulle hankkeen päätyttyä.

Subjektiiivisia kokemuksia tutkittaessa pidetään tärkeänä, ettei tutkimukseen osallistujia kategorisoida tilastollisen tutkimuksen määrittelyjen mukaan. Tämän vuoksi teemahaastattelussa hyödynnettiin kuvaa kymmenportaisista SES-tikapuista (Adler & Steward 2007) sekä hyvinvointiasteikosta. Vanhempia pyydettiin arvioimaan omaa koulutustaan, työmarkkina-asemaansa ja tulojaan suhteessa muihin suomalaisiin. Kummatkin tavat osoittautuivat hyväksi tukikeinoiksi haastattelussa. Vanhemmat arvioivat usein sosioekonomisen asemansa korkeammaksi kuin esimerkiksi Tilastokeskuksen luokittelun mukaan heidän asemansa olisi ollut. Myös hyvinvointinsa he arvoivat yllättävän korkeaksi suhteessa itsearvioituun sosioekonomiseen asemaan. (Poikolainen & Honkanen, subm.) Vastaavia aineistojenkeruu tapoja kannattaa hyödyntää myös jatkossa.

LOPUKSI

VALTAOSALLE TUTKIMUKSEEN osallistuneista oma asuinalue on merkityksellinen hyvinvointiympäristö. Mitä nuoremasta asukkaasta on kyse, sitä tärkeämpi on perhe. Luontoa pidetään tärkeänä hyvinvointipääomana riippumatta iästä. Hyvinvointia tukee riittävä yksityinen ja julkinen sosi-

aalinen verkosto. Erityisesti nuorille aikuisille ja vanhemmille on tärkeää, että he saavat tukea palvelujärjestelmiltä kokiessaan siihen tarvetta. Sosiaalisen verkoston merkitys kiteytyy erityisesti luottamuksen käsitteeseen. Kuvioon 1. on koottu hyvinvointipääoman rakennusaineet.

KUVIO 1. Hyvinvointipääoman rakennusaineet
Alueellisten matalan kynnyksen palvelukeskusten perustaminen palvelisi asukkaita ja vähentäisi pitkällä tähtäimellä kumuloituvien ongelmien ratkaisuun käytettävää taloudellista panostusta.

LISÄTIETOA HANKKEESTA

Julkaisut

Honkanen, Kati ja Poikolainen, Jaana (2014). Asuinalueet lapsiperheiden vanhempien hyvinvointiympäristöinä – subjektiivinen näkökulma. *Yhteiskuntapolitiikka* 79: 6, 679–687.

Ruusunen, Hanna (2015). Nuorten aikuisten hyvinvointi heidän kuvaamana. Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaaliala. Sosiaalipedagoginen aikuistyö, opinnäytetyö. Saatavilla <<https://www.theseus.fi/handle/10024/10/browse?value=Ruusunen%2C+Hanna&type=author>>

www-julkaisut

Honkanen, Kati (2015). Havaintoja valokuvamenetelmästä lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa. Saatavilla: <https://lapsinakokulma.wordpress.com/2015/06/08/havaintoja-valokuvamenetelmasta-lapsinakokulmaisessa-tutkimuksessa/>

Myöhemmin julkaistavista artikkeleista informoidaan hankkeen blogissa: <http://asuinaluekokeumus.blogspot.fi/>

LÄHTEET

Adler, Nancy & Steward, Judith (2007). The MacArthur Scale of Subjective Social Status. Summary. University of California. [viitattu 8.10.2015] <<http://www.macses.ucsf.edu/research/psychosocial/subjective.php>>

Allard, Erik (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.

Bronfenbrenner, Urie and Evans, Gary (2000). *Developmental Science in the 21st Century: Emerging Questions, Theoretical Models, Research Designs and Empirical Findings*. *Social Development* 9: 1, 115–125.

Honkanen, Kati & Poikolainen, Jaana & Karlsson Liisa. "Children and Youth as Co-Researchers - Geography of Subjective Well-Being" (subm.)

Hooper, Carolyn & Chisholma, Vivienne & Fougere, Geoff (2015). Childhood neighbourhoods as third places: Developing durable skills and preferences that enhance wellbeing in adulthood. *Health & Place* 34: 34–45.

Karlsson, Liisa (2013). Storycrafting method – to Share, Participate, Tell and Listen in Practice and Research. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences* 6: 3, 1109–1117.

Lapintie, Kimmo (2010). Intohimon hämärä kohde. Mitä asukas haluaa? *Yhdyskuntasuunnittelu* 48: 2, 41–57.

Lewis, Ann (2010). Silence in the context of 'child voice'. *Children & Society* 24: 1, 14–23.

Määttä, Mirja (2006). Poikkihallinnolliset ryhmät ja perheiden ongelmiin puuttuminen. *Yhteiskuntapolitiikka*. 71: 6, 569–582.

OPS (2014). Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 20.10.2015]. http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012). Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77: 3, 310–315.

Peirson, Leslea & Boydell, Katherine & Ferguson, Bruce & Ferris, Lorraine (2011). An Ecological Process Model of Systems Change. *American Journal of Community Psychology* 47: 307–321.

Permentier Matthieu, & Bolt, Gideon & van Ham Martin (2011). Determinants of neighbourhood satisfaction and perception of neighbourhood reputation. *Urban Studies* 48: 5, 977–996.

Poikolainen, J. (2014). Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus* 32: 2, 3–22.

Poikolainen, Jaana & Honkanen, Kati. "Building well-being bridges? - Parents` subjective well-being in geographical spaces" (subm.)

Puhakka, Riikka & Poikolainen, Jaana & Karisto, Antti (2015). Spatial Practices and Preferences of Older and Younger People: Findings from the Finnish Studies. *Journal of Social Work Practice: Psychotherapeutic Approaches in Health, Welfare and the Community* 29: 1, 69–83.

Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline. *Palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010–luvun ta-*

voite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Era, Taina (toim.): Osallisuus. Oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. [Viitattu 19.10.2015.] http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1

Rogers, Margaret. (2012). `They are there for you`: The Importance of Neighbourhood Friends to Children`s Well-Being. *Child Indicator Research* 5, 483–502.

Roulston, Kathryn (2011). Working through Challenges in Doing Interview Research. *International Journal of Qualitative Research* 10: 4, 348–366.

Ruusunen, Hanna (2015). Nuorten aikuisten hyvinvointi heidän kuvaamana. Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaaliala. Sosiaalipedagoginen aikuistyö, opinnäytetyö. [viitattu 9.10.2015] <<https://www.theseus.fi/handle/10024/10/browse?value=Ruusunen%2C+Hanna&type=author>>

Swift, Peter E. & Hwang, Alvin (2013). The impact of affective and cognitive trust on knowledge sharing and organizational learning. *The Learning Organization* 20: 1, 20–37.

Seppänen, Marjaana & Haapola, Ilkka & Puolakka, Kalle & Tiilikainen, Elisa (2012). Takaisin Liipolaan. Lähiö fyysisenä ja sosiaalisena asuinympäristönä. Ympäristöministeriön raportteja 14/2012.

Vilkama, Katja & Vaattovaara, Mari (2015). Keskiluokka kuin kotonaan? Kokemuksia sosioekonomisesti heikommilla alueilla asumisesta pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 80: 3, 207–220.

Tilda. (2014). Tilastotietokanta. Lahden kaupunki [viitattu 9.10.2015] <<http://www4.lahti.fi/verkkotilastointi/>>

van Eijk, Gwen (2012). Good Neighbours in Bad Neighbourhoods: Narratives of Dissociation and Practices of Neighbouring in a `Problem` Place. *Urban Studies* 49: 14, 3009–3026.

Weller, Susie & Bruegel, Irene (2009). Children`s `Place` in the Development of Neighbourhood Social Capital. *Urban Studies* 46: 3, 629–643.

YHTEYSTIEDOT

Jaana Poikolainen

Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämisspalvelut
jaana.poikolainen@helsinki.fi

Kati Honkanen

Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämisspalvelut
kati.honkanen@helsinki.fi

HAASTATTELU:

ASLAKO-HANKE TARJOAA TIETOA LAHDEN KAUPUNGIN ASUINALUEIDEN KEHITYSTYÖHÖN

Lahden kaupungin strategiassa on mainittu tavoite lapsiystävällisemmän kaupungin kehittämisestä. Lahden kaupunki halusikin osana laajempaa kaupungin asuinalueiden kehittämistä hankkia ASLAKO-tutkimushankkeen avulla tietoa Liipolan kehittämistä varten. Tutkimus tuotti arvokasta tietoa Liipolan alueen lasten ja nuorten, nuorten aikuisten ja lapsiperheiden vanhempien omaa asuinaluettaan koskevista kokemuksista ja näkemyksistä. Lahden keskustasta kolmen kilometrin päässä sijaitsevassa Liipolassa asuu noin 4500 eri kulttuuritaustaa edustavaa ihmistä.

ARAN RAHOITUKSELLE TOTEUTETTUA ASLAKO-tutkimushanketta ei sulautettu osaksi Lahden kaupungin omaa kaupunkisuunnittelutyötä, vaan kaupungin hankkeet ja ASLAKO-hanke ovat rinnakkaisina tukeneet ja rikastaneet toisiaan. Lahden kaupunki tilasi esimerkiksi yleiskaavan valmistelun yhteydessä lapsiystävällisen kaupunkiympäristön suunnitteluun liittyvän Lasten Lahti -tutkimuksen Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulusta. Lahdessa on meneillään myös Koulutuksellinen tasa-arvo -hanke sekä Liipolan alueen yleisilmettä koskeva asuinaluehanke. Monialaisella yhteistyöllä

ja asukkaat mukaan innostamalla Liipolasta on tavoitteena kehittää viihtyisämpi ja toimivampi lähiö.

– Lahdessa sovelletaan rullaavaa yleiskaavan valmistelua, jolloin palveluiden suunnittelu kannattaisi viedä yleiskaavan suunnittelun kylkeen. Sen vuoksi Lahdessa haluttiin yleiskaavaan tietoa siitä, mitä lapset asuinalueeltaan toivovat ja haluavat. Jatkossa yhdessä yleiskaavan suunnittelun rinnalla kuljetetaan edellä kuvattua lasten tarpeisiin liittyvää suunnittelua, jolloin toteutetaan kokonais suunnittelua lasten tulevaisuuden hyväksi. Tulevaisuuteen panostaminen on prioriteetti nu-

mero yksi, kertoo Lahden kaupungin opetus- ja kasvatusjohtaja Lassi Kilponen.

Liipolan monitoimitalo Onniin on lupa tulla harrastamaan

ASLAKO-TUTKIMUKSESSA kävi ilmi, että Liipolassa asuvat toivoivat enemmän yhteisöllistä toimintaa. ASLAKO-hankkeen raportissa todetaankin, että alueellisten matalan kynnyksen palvelukeskusten perustaminen palvelisi asukkaita ja vähentäisi pitkällä tähtäimellä kumuloituvien ongelmien ratkaisuun käytettävää taloudellista panostusta.

Liipolassa väliaikaisena asukas- ja harraste-tilana oli Toimela, jonka toiminta lähti alusta alkaen liipolalaisten toiveista. Liipolaan on 2015 valmistunut monitoimitalo Onni, jossa on koulu, päiväkotiki, kirjasto ja yhteiskäyttötiloja kuten liikuntasali.

– Kaikki monitoimitalo Onnin tilat ovat aktiivisesti kuntalaisten ja kolmannen tahon toimijoiden käytössä. Koulu ei osana Liipolan monitoimitaloa enää mene kiinni kello 16, vaan sinne on lupa tulla ja harrastaa. Kirjasto toimii sähköisen lukituksen ansiosta varsin joustavasti ilta-aikaan, joten käyttösojimuksen tehneet asiakkaat pääsevät kirjastoon omatoimisesti henkilökohtaisella koodilla ja kirjastokortilla. Peliporukat pääsevät omilla sähköavaimillaan suoraan omaan pukukoppiin liikuntasalissa. Ilkivalta on ollut tiloissa vähäistä, koska tilojen käyttäjät on vastuutettu omista toimistaan.

Monitoimitalon sähköinen varausjärjestelmä saatiin käyttöön marraskuussa, mikä helpottaa tilojen joustavaa varaamista. Toimenkuvia on uudelleenjärjestelty esimerkiksi siten, että vahvistarin sijasta talossa toimii taloisäntä, jonka keskeisenä tehtävänä on neuvoa ja opastaa talon käytössä. Toimelan monitoimitalossa keskeistä on juuri se, että saadaan madallettua kynnystä tulla monitoimitilaan harrastamaan joustavasti. Monitoimitalon yhtenä tarkoituksena on vahvistaa yhteisöllisyyttä alueella, Kilponen kuvaa toimintaa Liipolan uudessa monitoimitalossa.

Rakentamalla monitoimitalo erillisten rakennusten sijaan saavutettiin miljoonien eurojen kustannussäästöt. Lisäksi tulevat vielä käytönaikaiset säästöt tulevaisuudessa, kun esimerkiksi koulun ja päiväkodin ruokailut voidaan järjestää samassa tilassa ja tiloissa voidaan hyödyntää yhteisiä taloisännän palveluita. Monitoimitalo on myös muuntojoustava ratkaisu, sillä tiloja voidaan kustannustehokkaasti muokata asuinalueen tarpeita vastaaviksi esimer-

kiksi muuttamalla tiloja uutta käyttötarkoitusta varten.

– Uusien tehokkaiden toimintamallien löytäminen ja päällekkäisyyksien karsiminen tuo kustannussäästöjä. Lisäksi hankkeen aikana on lähdetty kehittämään eri toimijoiden välistä yhteistyötä alueellisena yhteistyönä. Asioita pystytään viemään kunnassa eteenpäin, vaikka on erilaisia toimijoita. Olemme kokeneet, että kehittämisen pohjaksi lapsiperheiltä kannattaa hankkia tietoa toiveista ja mahdollisista arkielämän ongelmista, Kilponen kiteyttää Lahden kaupungin tutkimushankkeesta saamat hyödyt.

Lahden kaupungin edustajana haastateltiin 4.12. Lahden opetus- ja kasvatusjohtaja **Lassi Kilposta**.

LISÄTIETOJA

<http://lahtiuudistuu.fi/liipola/>

<http://lahtiuudistuu.fi/liipola/liipolan-toimela/>

TESOMALAISTEN NUORTEN OSALLISUUTTA VAHVISTAVAT PALVELUT

Tutkimme hankkeessa tesomalaisten, erityisesti työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osallisuutta. Tulokset osoittavat, että taloudellisten resurssien puute ja yhteiskunnallisen osallistumisen vähäisyys korostavat sosiaalisten verkostojen tuoman turvan ja lähiympäristöön kiinnittymisen merkitystä nuorten osallisuudessa ja arkipäivässä sekä nuorten palveluiden tarjoamia toimintamahdollisuuksia. Nykyiset palvelut eivät aina vastaa tähän tarpeeseen. Ne toimivat nuoria, heidän tilannettaan ja tarvittavia toimia määrittävien ristiriitaisten käsitysten ristipaineessa. Suosituksemme on, että taloudellisen, poliittisen ja sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen tulee nuorten palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa nivoa yhteen.

JOHDANTO

TUTKIMUKSEN TAVOITTEENA oli tunnistaa tekijöitä, jotka vahvistavat tai heikentävät työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten yhteiskunnallista osallisuutta. Tutkimuksessa osallisuutta tarkasteltiin sekä sosiaalisella, taloudellisella että poliittisella ulottuvuudella. Sosiaalinen osallisuus tarkoittaa kuulumista yhteisöihin ja sosiaalisiin verkostoihin koulussa, naapurustossa, harrastuksen tai muun mielekkään tekemisen parissa sekä merkityksellisten ihmissuhteiden olemassaoloa. Taloudellinen osallisuus tarkoittaa turvattua toimeentuloa ja hyvinvointia. Poliittinen osallisuus tarkoittaa ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan osallistumista, sitoutumista ja vaikuttamista.

Tutkimushanke toteutui Tampereella sijaitsevassa Tesoman lähiössä ja siellä asuvien nuorten parissa. Noin 8000 asukkaan Tesoma sijaitsee Länsi-Tampereella kahdeksan kilometrin etäisyydellä Tampereen keskustasta. Se on Tampereen ensimmäisiä lähiöitä, jonka voimakkain rakentamisvaihe sijoittui 1960- ja 1970-luvuille. Viime vuosina rakennuskannan rapautuminen, asukkaiden muita Tampereen asuinalueita heikompi sosioekonominen asema ja huonomainaisuus ovat heikentäneet alueen vetovoimaisuutta. Tesomalla väestö on keskimääräistä vähävaraisempaa ja heikommin koulutettua. Työttömänä on joka viides asukas ja myös nuorten työttömyysaste on samalla tasolla (Kuivasto 2013). Nuorille tarjolla olevat työharjoittelu- ja opiskelumahdollisuudet sekä

muut yhteiskuntaan kiinnittävät palvelut sijaitsevat pääosin Tampereen keskustan alueella. Osa nuorista jää niin työn, koulutuksen kuin palvelujen ulkopuolelle.

Huono-osaisuuden kasautuminen joihinkin kaupunginosiin johtaa asuinalueiden segregoitumiseen. Tämä vaikuttaa merkittäväällä tavalla myös nuoriin, joita tuloerojen, työttömyyden ja lapsiperheiden pienituloisuuden lisääntyminen erityisesti koskettavat. Alle 35-vuotiaat aikuiset ovat Suomessa muita useammin pienituloisia (Suomen virallinen tilasto 2013) ja nuorten työttömyys on yleistä.

Tutkimusaineisto koostui ryhmä- ja yksilöhaastatteluista, jotka kerättiin yhdessä tesomalaisen nuorten kanssa vertaisverkostoja hyödyntäen. Alueella toimivien palveluntuottajien ja nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä kartoitettiin ryhmähaastatteluin. Yhteensä hankkeessa haastateltiin kolmea nuorten ryhmää ja viittä nuorten parissa työskentelevistä ammattilaisista koostuvaa ryhmää. Lisäksi tehtiin yhdeksän nuoren yksilöhaastattelut.

Tutkimus tuottaa uutta tietoa heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien nuorten osallisuudesta ja osallistumisesta sekä hyvinvointipalveluiden merkityksestä osallisuuden vahvistamisessa. Näin OmaVerkko -hanke täydentää nuorten palvelujen ulkopuolelle jäämisestä, osallistumisesta ja yhteiskuntaan kiinnittymisestä tehtyjä tutkimuksia korostaen nuorten sosiaalisen, taloudellisen ja poliittisen osallisuuden yhteen kietoutumista ja yhteyttä palveluihin (esim. Määttä & Määttä 2015; Aaltonen 2014). Raportoimme tässä kirjoituksessa tutkimuksen keskeiset havainnot ja tulokset. Lopuksi esittelemme yhden tutkimuksen tuloksia soveltavan nuorten osallisuutta vahvistavan tulevaisuuden palvelukonseptin.

VÄHÄVARAISUUS KIINNITTÄÄ NUORIA LÄHIÖIHIN

NUORET TULKITSEVAT taloudellisen niukkuuden rajaavan valinnanmahdollisuudet keskeisillä elämänalueilla omalle asuinalueelle. Kaikilla tesomalaisilla nuorilla ei esimerkiksi ole varaa matkustaa keskustaan nuorisotiloihin ja harrastuksiin. Nuorille tärkeä asuinalueelle kiinnittymisen muoto on liikkuminen ja ajanvietto isoissa porukoissa asuinalueella. Nuoret pitävät tärkeänä vanhempien, ystävien tai naapuruston muodostamaa verkostoa, josta voi aina luottaa saavansa apua. Vanhempien luona voi käydä syömässä tai kavereilta voi lainata rahaa, jos itsellä ei ole. Ajatus siitä, että jos jotain yllättävää

tapahtuu, lähellä on ihmisiä, joiden puoleen voi kääntyä, luo turvallisuuden tunnetta. Tämä on erityisen tärkeää pienituloisille nuorille, joilla ei ole taloudellista puskuria pahan päivän varalle.

Lähiö tarjoaa nuorille asuinpaikan, jossa oma suhteellinen köyhyys ei tule esiin tai ainakaan korostu kaveripiirissä ja muussa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten käsityksen mukaan rahan puute heikentää nuorten mahdollisuuksia tehdä samoja asioita kuin muutkin tekevät. Ilman rahaa osallistuminen tai samanlaisten vaatteiden tai tavaroiden hankkiminen ei ole mahdollista.

Sosiaaliset suhteet tuovat vaihtoehtoisia resursseja kun taloudelliset resurssit ovat vähäiset. Ne auttavat kompensoimaan esimerkiksi heikkoa asumistasoa tai vähäisiä palveluita. Asuinalueella mahdollisesti ilmenevät sosiaaliset ongelmat eivät silloin ole niin merkityksellisiä. Tesomalaiset nuoret ovat hyvin perillä alueensa huonosta maineesta. He myös tunnistavat omalla alueellaan yleisesti lähiöihin liitettyjä ongelmia, kuten päihitteiden käytön näkyvyyttä, huonokuntoisten kerrostaloalueiden epäviihtyisyyttä ja nuorisoporukoiden huomiota herättävää ja joidenkin mielestä häiritsevää hengailua tietyissä paikoissa, kuten ostoskeskuksella. Nuoret kuitenkin myös puolustavat asuinalueitaan ja kertovat sen rauhoittuneen, siistiytyneen ja olevan nykyisin paljon lapsiperheiden asuttama.

LÄHIVERKOSTOT KORVAAVAT LAAJEMPAA YHTEISKUNNALLISTA OSALLISTUMISTA

TULOSTEN PERUSTELLA työelämän ja koulutuksen ulkopuolisuus merkitsee nuorten osallistumisen kiinnittymistä erityisesti paikallisiin sosiaalisiin verkostoihin. Osallistuminen on hyvin konkreettista ja se tapahtuu tutussa ympäristössä, tuttujen ihmisten kanssa.

Tesomalaisille nuorille osallistumismahdollisuuksia tarjoavat erityisesti asuinalueella toimivat nuorille suunnatut palvelut ja nuorille tutut työntekijät. Osallistumista määrittää se, miten julkiset instituutiot luokittelevat yksittäisiä nuoria ja vahvistavat tai eivät vahvista kyseisen nuorten osallistumisen mahdollisuuksia. Palvelujen ohella osallistumista vahvistavat sosiaaliset verkostot, jotka tarjoavat nuorille tukea ja apua arkipäivän järjestämiseksi. Sosiaaliset verkostot helpottavat arkipäivässä pärjäämistä ja tarjoavat hyväksyntää, mutta eivät lisää mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnassa. Päinvastoin, arkipäivän sosiaaliset verkostot näyttävät korvaavan laajemman

yhteiskunnallisen osallistumisen. Vahva, yksinomainen kiinnittyminen sosiaalisiin verkostoihin voikin rajata työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskuntaan tai kiinnittyä työmarkkinoille.

Sosiaali- ja hyvinvointipalveluja tulisi kehittää sellaisiksi, että ne tukevat nuorten yhteiskunnallista osallistumista. Nuorten vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia rajoittaa se, että sosiaaliturva ja palvelut ohjaavat nuoria vahvasti normittaan ja sanktioiden: tietynlaisten nuorten edellytetään valitsevan tietynlaisia ratkaisuja. Nuorten näkökulmasta työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten osallistuminen näyttää mahdolliselta vain silloin, jos palveluissa työskentelevät tunnistavat nuoren oikeanlaisen avun tarpeessa olevaksi asiakkaaksi.

AMMATTILAISTEN KÄSITYKSET OSALLISUUTTA VAHVISTAVISTA TOIMINTATAVOISTA VAIHTELEVAT

SOSIAALITURVAN JA PALVELUJEN muotoutumiseen ja näkymiseen nuorten arjessa vaikuttaa se, miten nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset tulkitsevat osallisuutta ja siihen liittyviä ongelmia. Erilaiset ongelmat ja tulkinnat ongelmien syistä vaativat erilaisia ratkaisuja. Yhdeksi osallisuutta rajoittavaksi ongelmaksi ammattilaiset mainitsevat sen, ettei lähiössä asuvilla nuorilla ole tulevaisuuden suunnitelmia ja haaveita, eivätkä he näe mahdollisuuksia ympärillään. Näköalattomuutta he tarkastelevat yhtäältä yksilöön, perheeseen ja lähiöympäristöön liittyvinä kulttuurisina tekijöinä, ja toisaalta yhteiskunnallisiin olosuhteisiin, työmarkkinatilanteeseen ja julkisen vallan toimintaan liittyvinä rakenteellisina tekijöinä.

Kulttuuristen tekijöiden näkökulmasta tarkastellessaan ammattilaiset tulkitsevat lähiössä asuvien nuorten näköalattomuuden johtuvan muun muassa itseluottamuksen puutteesta ja siitä, ettei vanhemmilta ja ympäristöstä opittu malli rohkaise nuoria asettamaan tavoitteita ja pyrkimään niitä kohti. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna nuoria ja perheitä tulisi auttaa näkemään vaihtoehtoisia toimintatapoja ja laajentamaan elinpiiriä lähiön ulkopuolelle. Osallisuuden vahvistamiseksi palvelujen ja sosiaaliturvaetuuksien tulisi edistää nuorten liikkumista pois lähiöistä ja kannustaa nuoria panostamaan omaan tulevaisuutensa osallistumalla koulutukseen ja työllistymiseen tähtääviin toimenpiteisiin.

Rakenteellisten tekijöiden näkökulmasta tarkastellessaan ammattilaiset eivät kyseenalaista lähiönuorten omia toimintatapoja, he näkevät on-

gelmien johtuvan yhteiskunnallisista tekijöistä. Palvelujen keskittämisestä ja koulutukseen ja työ-pajoille velvoittamisesta ei ole apua, mikäli mahdollisuuksia taloudelliseen osallisuuteen ei esimerkiksi työllisyystilanteesta johtuen ole tarjolla. Yksinomaan palkkatyöhön tähtäävät toimenpiteet voivat näin ollen vahvistamisen sijasta heikentää nuorten osallisuutta ja sulkea joitain nuoria kokonaan järjestelmän ulkopuolelle. Siksi resurssien kohdentamista ja osallisuuden määritelmää tulisi rakenteellisesta näkökulmasta tarkasteltuna miettiä uudelleen vastaamaan paremmin nuorten todellisia tarpeita ja mahdollisuuksia.

Näin erilaiset käsitykset nuorten osallisuudesta ja sitä rajoittavista ongelmista määrittelevät ammattilaisten suhtautumista osallisuutta vahvistaviin toimintatapoihin. Tehokasta puuttumista edustavat hyvin erilaiset keinot riippuen siitä, onko tavoitteena kannustaa nuoria liikkeelle vai tarjota tukea niissä tilanteissa ja ympäristöissä, joissa nuoret ovat.

PALVELUJA, HARRASTUKSIA JA SOSIAALISTA TOIMINTAA SAMASSA PAIKASSA

OMAVERKKO-HANKKEESSA suunniteltiin uudenlaisia nuorten osallisuutta vahvistavia palvelukonsepteja, jotka yhdistävät eri hallinnonalojen ja toimijoiden alaisuuteen kuuluvia palveluja, harrastuksia ja toimintaa. Osallisuuden edistämiseksi nuorille on tarjottava mahdollisuuksia toimia yhdessä muiden ihmisten kanssa. Siksi on luontevaa yhdistää taloudellista ja poliittista osallistumista vahvistavia palveluja samaan tilaan sosiaalista osallisuutta edistävien harrastus- ja toimintamahdollisuuksien kanssa. Palvelukonseptit kehitettiin yhteistyössä alueella asuvien nuorten, heidän kanssaan työskentelevien aikuisten ja Tampereen yliopiston sosiaalitieteiden opiskelijoiden kanssa.

Keskeisenä ajatuksena on lisätä nuorten kiinnittymistä työelämään, koulutukseen ja harrastuksiin niistä lähtökohdista, joita nuorilla on omassa elämässään ja lähiympäristössään, erottelematta mihin hallinnonalaan tai palvelukokonaisuuteen mikäkin toiminta kuuluu. Nuorille suunnattujen palvelujen täytyy olla selkeitä ja helposti saatavilla. Ne olisi hyvä sijoittaa sinne missä nuoret liikkuvat muutenkin, omalle asuinalueelle tai sähköisesti verkkoon. Osallisuuden vahvistaminen toteutuu parhaiten kun nuori pääsee samassa paikassa palvelujen piiriin, tapaa muita ihmisiä ja voi osallistua ja harrastaa. Taloudellisen, poliittisen ja sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen tulee palveluja suunniteltaessa nivoa yhteen. Näistä läh-

tökohtaista kehitetyt palvelukonseptit perustuvat samantapaisille periaatteille kuin Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaiseman raportin politiikkasuositukset nuorten palvelujen uudistamiseksi (Määttä & Määttä 2015). Suosituksissa ehdotetaan nuorten palvelujen järjestämistä nykyistä kokonaisvaltaisemmiksi ja helpommin saavutettaviksi nuorten näkökulmasta.

Alla esitelty OmaTila on yksi viidestä hankkeessa kehitetystä palvelukonseptista. Nuoret aikuiset tarvitsevat epäkaupallisia tiloja, joissa he voivat viettää aikaansa, harrastaa ja nähdä muita nuoria. OmaTila on nuorten kanssa yhdessä kehitetty palvelukonsepti, jossa nämä asiat yhdistyvät. OmaTilassa nuoret voivat kokoontua, harrastaa, pitää kahvilaa, olla työharjoittelussa ja käyttää palveluja. Toiminnasta ja tilojen käytöstä vastaavat nuoret yhdessä palveluista vastaavien työntekijöiden kanssa. OmaTila voidaan toteuttaa Tesomalla tai missä tahansa muussa kaupungissa ja lähiössä joko sellaisenaan tai paikallisiin tarpeisiin sovellettuna.

OmaTila edistää nuorten sosiaalista osallisuutta tarjoamalla tiloja yhdistysten ja seurojen koontumisiin, harrastamiseen, tapahtumien järjestämiseen sekä ylipäätään rentoon yhdessäoloon ja ajanviettoon muiden ihmisten kanssa. OmaTila edistää taloudellista osallisuutta nuorten palvelupisteessä, josta löytyy toimeentuloon, asumiseen ja työvoimapalveluihin liittyvää neuvontaa ja palveluja. Lisäksi OmaTila mahdollistaa työssäoppimista tai harjoittelua nuorten pyörittämässä kahvilassa sekä tilojen hyödyntämisen nuorten oman yritys-, osuuskunta tai muun toiminnan kehittämiseen. Nuorten poliittisen osallisuuden vahvistumiseen tarjotaan myös mahdollisuuksia, sillä he ovat päättämässä OmaTilan toiminnasta ja sen kehittämisestä yhdessä palveluista vastaavien kanssa.

LOPUKSI

TUTKIMUKSEN PERUSTEELLA taloudellinen ja poliittinen osallisuus kietoutuvat tesomalaisten nuorten arjessa sosiaaliseen osallisuuteen: pula rahasta ja yhteiskunnallisen osallistumisen edellyttämistä kulttuurisista resursseista korostaa sosiaalisten suhteiden ja lähiympäristöön kiinnittymisen merkitystä. Omalle asuinalueelle painottuvat perhe- ja ystävyyssuhteet sekä helposti lähestyttävät palvelut lisäävät lähiössä asuvien nuorten hyvinvointia ja osallisuutta.

Yhteiskunnallisesti vaikuttavien ja sosiaalisen oikeudenmukaisten palvelujen kehittäminen edellyttää kaikkien osallisuuden ulottuvuuksien

huomioimista. Nuorten tarpeiden sijasta institutionaalisiin käytäntöihin ja luokitukseen perustuvat palvelut hyödyttävät eniten nuoria, jotka pystyvät toimimaan järjestelmän ehdoilla ja vastamaan sen asettamiin odotuksiin. Kaikkia nuoria palvelut eivät tavoita lainkaan. Nuorten mahdollisuuksia sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen sekä mielekkääseen tekemiseen tulisi tukea erityisesti asuinalueilla, joilla on sosiaalisia ongelmia.

LISÄTIETOJA

OMA-tutkimusryhmän verkkosivuilta löytyy tietoa hankkeesta ja siihen liittyvistä julkaisuista: <http://www.uta.fi/yky/tutkimus/osallisuus/index.html>

Virtuaalinen posterinäyttely nuorten tulevaisuuden palveluista: <https://uusiarkitesoma.wordpress.com/>

LÄHTEET

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 84 [viitattu 22.10.2015] <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>>

Kuivasto, Satu (2013) Toimintaympäristö, työllisyys. Ppp-esitys, Tampereen kaupunki. [viitattu 13.10.2015] http://www.tampere.fi/material/attachments/t/5oRVaTkRH/Toimintaymparisto_tyollisyys_2013_stato.pdf

Määttä, Anne & Määttä, Mirja (2015) Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen. Valtion selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2015, [viitattu: 13.10.2015] <http://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d>

Suomen virallinen tilasto (2013): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. Ikä ja pienituloisuus. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 13.10.2015] <http://www.stat.fi/til/tjt/2013/01/tjt_2013_01_2015-03-20_kat_003_fi.html>

NUORET PALVELUIDEN SUUNNITTELUSSA

OmaPaja-tutkimushanke on toimintatutkimusprojekti, jossa samanaikaisesti tutkimme ja tuimme nuorten omaehtoisen osallistumisen mahdollisuuksia Tampereen Tesoman lähiössä. Loimme paikallisten nuorten suunnitteluryhmän kanssa mallin nuorten osallisuuteen perustuvalla moottoripajalle ja nuorten kahvilalle. Idea niiden suunnittelemiseksi syntyi nuorten parissa. Pyrimme saamaan mallin toteutettavaksi paikallisten palveluntuottajien kanssa. He tekivät ideaan liittyen Euroopan sosiaalirahastolle hakemuksen, mutta rahoitusta ei myönnetty. Tutkimus osoittaa, miten nuorten osallisuuden ja osallistumisen korostaminen haastaa merkittävällä tavalla nykymuotoista palvelusuunnittelua ja -toteutusta.

JOHDANTO

OMAPAJA-PROJEKTI käynnistyi OmaVerkko-hankkeessa tehtyjen tesomalaisten nuorten haastattelujen perusteella. Haastatteluissa nuoret ideoivat paikallista nuorisokahvilan ja moottoripajan yhdistelmää, jotka vastaisivat tesomalaisten nuorten työ- ja harrastustoiminnan sekä vapaa-ajanvieton tarpeisiin. Lähdimme edistämään tätä suunnitelmaa samanaikaisesti tutkien ja tukien nuorten omaehtoisen osallistumisen ja sosiaalisten innovaatioiden toteuttamisen mahdollisuuksia. Lähtöajatuksena oli, että paikallisilla nuorilla on tietoa siitä, minkälaiset toimintamallit ja palvelumuodot olisivat heille tarpeellisia ja houkuttelevia, mutta heillä puuttuu tietoa, taitoa ja valtaa viedä näitä ajatuksia konkreettisesti eteenpäin. Hankkeen käytännöt pyrkivät silloittamaan tätä kuilua. Tut-

kimuksellinen kiinnostus kohdistui siihen, miten nuorten on mahdollista osallistua palveluiden suunnitteluun ja innovatiivisten käytäntöjen luomiseen. Kuvaamme tässä raportissa projektin etenemisen nuorten suunnitteluryhmässä ja palvelujärjestelmän toimijoiden välisessä yhteistyössä sekä esitämme keskeiset havaintomme siitä, miten osallistava palvelusuunnittelu haastaa nykyisen palvelujärjestelmän logiikan ja toimintatavat perustavanlaatuisilla tavoilla.

NUORTEN SUUNNITTELURYHMÄ

NUORTEN OMAPAJA-HANKKEEN aikana toimineeseen suunnitteluryhmään osallistui kymmenkunta nuorta. Kukaan ei jäänyt pois prosessin aikana, mutta matkan varrella mukaan tuli muuta-

mia nuoria lisää. Järjestimme suunnitteluryhmän kanssa säännöllisiä tapaamisia, vierailuja, tapahtumia ja leirejä. Tavoitteena prosessissa oli suunnitteluryhmän koheesion luominen ja ylläpitäminen, suunnittelutyön toteuttaminen, yhteistoiminta sekä palvelusuunnitteluun ja toteutukseen osallistaminen. Nämä osa-alueet lävistivät käytännössä toisensa.

Tapaamisten ja retkien pääasiallinen tarkoitus oli ryhmän koossa pysyminen ja tiivistyminen. Osallistuvat nuoret tiesivät toisensa entuudestaan, mutta eivät ryhmän ulkopuolella olisi olleet paljolti tekemisissä. Tapaamisia järjestettiin noin kerran kuukaudessa vuoden 2014 alusta vuoden 2015 puoliväliin. Tapaamisten teemat vaihtelivat suunnitteluprosessin edetessä. Esimerkiksi suunnittelun alkuvaiheessa vierailimme nuorten Startti-pajoilla Tampereella ja moottoripajalla Nokialla hankkien mallia, tietoa ja neuvoja suunnittelutyötä varten. Myöhemmässä suunnitteluvaiheessa Tampereen kaupungin OmaTesoma-hankkeen kanssa yhteistyössä järjestetyissä tapahtumissa nuoret esittelivät tehtyjä suunnitelmia ja järjestivät pop up -kahviloita. Erityisesti kahvilatoiminta mahdollisti jo pienessä mittakaavassa mallin pilotoinnin: hankkeet tarjosivat tarvikkeet, tilat ja tarvittavan tuen, ja nuoret vastasivat suunnittelusta ja toteutuksesta. Projektin aikana toteutimme kolme leiriä, jotka jäsensivät suunnitteluprosessia. Ne myös palvelivat hankkeen tavoitteita synnyttäen ja ylläpitäen ryhmän koheesiota ja mahdollistivat samalla suunnitelmien konkreettisen työstämisen.

MEIDÄN KAHVILA JA MOOTTORIPAJA -MALLI

NUORET ANTOIVAT ensimmäisellä leirillä suunnitelmiansa nimeksi Meidän Kahvila ja Tesoman Moottoripaja. Pajojen tavoitteena on nuorten vapaa-ajanvieton, harrastamisen, koulutuksen ja työn yhdistäminen asuinalueella. Ne tarjoavat tesomalaisille nuorille mahdollisuuksia osallistua erilaisissa elämäntilanteissa ja vastaavat joustavasti erilaisiin avun ja toiminnan tarpeisiin. Toiminnan järjestämisessä hyödynnetään vapaaehtoisuuden, oppisopimusten ja tuotantokoulun yhdistelmiä. Nuoret osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja järjestämiseen yhteistyössä aikuisten, palveluorganisaatioiden ja työntekijöiden kanssa. Suunnitelmissa mallit tarjoavat kohtaamispaikan myös muille kuin nuorille. Kahvila on päivisin lounaskahvila ja järjestää eri päivinä toimintaa eri ryhmille kuten kotiäideille ja vanhuksille. Illalla se toimii nuorten kohtaamispaikkana ja nuoriso-

kahvilana. Moottoripajan ajatuksena on tarjota mahdollisuus vapaaseen ja ohjattuun harrastamiseen, tietotaidon vertaistukeen, moottorikummitoimintaan sukupolvien välisen yhteistyön muotona sekä tilaustöiden tekemiseen. Ajatuksena on, että oppisopimus- ja tuotantokoulupainotus hallitsee toimintaa päivisin ja alueelliseen vertaistukeen perustuva toiminta iltaisin.

Nuorten ajatukset ja suunniteltu malli nuorten vahvasta ja suorasta osallisuudesta suunnitteluun, päätöksiin ja toimintaan on hyvin samankaltainen kuin irlantilaisessa nuorisokahvilamallissa (Forkan ym. 2010a; 2010b). Keskeistä on *mahdollistaminen*: nuorten omaehtoisen osallistumisen tukeminen epävirallisuuden ja vapaaehtoisuuden pohjalta, nuorten päätös- ja toimintavallan vahvistaminen sekä palvelutarjonnan suuntaaminen ja kehittäminen nuorten esiintuomien tarpeiden mukaisesti.

Nuorten suunnittelemat kahvila ja moottoripaja muodostuvat ideasta, jossa yhdistellä harrastuksia, koulutusta ja työtä uudella tavalla rikkoen niiden välisiä rajoja. Mallin toimenpanemiseksi keskeistä on uudenlainen palveluiden *suunnittelu ja toteuttaminen*. Hankkeen toimintatutkimuksen toinen taso muodostui tämän idean, suunnitteluryhmän työskentelyn tulosten ja käynnissä olevan suunnitteluprosessin viemisestä palveluista vastaavien ja niitä toteuttavien tiedoksi, sekä pyrkimyksestä kytkeä prosessin aikaansaannokset palvelujärjestelmän toimintaan.

YHTEISTYÖ PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ TOIMIVIEN KANSSA

PÄÄASIALLINEN yhteistyökumppanimme oli Tampereen kaupungin OmaTesoma-hanke. Hankkeen vetäjän Tanja Koivumäen kautta saimme yhteyksiä paikallisiin toimijoihin ja tilaisuuksia suunnitelman edistämiseksi. Ensimmäinen yritys kahvilan konkretisoimiselle oli pyrkimys tuoda nuorten pitämä kesäkahvila vanhuspalveluiden yhteyteen Sukupolvien välinen yhteistyö -hankkeen myötä keväällä 2014. Asiasta oli kaksi palaveria, mutta se ei toteutunut.

Syksyllä 2014 osallistuimme ulkopuolisina asiantuntijoina ryhmään, joka keskusteli Tampereen kaupungin nuorten työpajatoiminnan hankinnasta. Kilpailutus koski kolmannen sektorin palvelunjärjestäjien tuottamaa, koulutuksen ja työn ulkopuolella oleville nuorille kohdennettua matalan kynnyksen toiminnallista pajapalvelua. Ryhmässä keskustelimme mahdollisuudesta ottaa nuorten ideoima malli pohjaksi Tesomalle satelliitti-periaatteella järjestettävälle pajatoimin-

nalle. Kilpailutuksen taloudelliset raamit eivät kuitenkaan mahdollistaneet toiminnan aloittamista Tesomalla. Kilpailutukseen liitettiin kuitenkin lisälauseke, jossa kilpailutuksen voittanut palveluntuottaja sitoutui hakemaan Tesoman paja/kahvila- projektia koskevaa kehittämishanketta varten ESR-rahoitusta kaupungin kanssa.

Talvella 2014/2015 keskustelu kahvilan ja moottoripajan toteuttamisesta perustui tähän lisälausekkeeseen. Yhteistyöpalaverissa oli kaupungin tilaajapuolen edustajia, paikallisen säätiön edustajia, joilla oli kokemusta nuorten moottoripajoista sekä kolmannen sektorin palveluntuottajia, jotka olivat edustamassa kilpailutuksen voittanutta kolmen suuren pirkanmaalaisen kolmannen sektorin palveluntuottajan yhtymää. Monipolvisen keskustelun päätteeksi tapaamisessa sovittiin, että kolmannen sektorin edustajat tekevät hakemuksen talven ESR-hakuun. Tutkimusprojekti auttoi hakemuksen muotoilussa nuorten tekemän toimintamallin ja tutkimustiedon lähtökohdista. Suunnitelman kokonaisuudesta ja konkreettisesta suunnittelusta vastasivat palveluntuottajat. Hakemus valmistui, mutta sille ei saatu rahoitusta ESR-kanavan kautta.

OSALLISTAVAN PALVELUSUUNNITTELUN KARIKOT

LÄHTIESSÄMME PROJEKTIN kanssa liikkeelle emme osanneet kuvitella, että pääsisimme näinkin pitkälle palveluntuottajien verkoston kanssa. Prosessin aikana kävi selkeäksi, että kysymys on monin tavoin jännitteisestä verkostosta. Sen keskeinen toimija, kaupunki, tilaa palveluita. Järjestöt puolestaan tuottavat samankaltaisia palveluita nuorille ja kilpailevat keskenään melko niukoista, pääasiallisesti projektimuotoisista resursseista. Tämä tuo selkeästi omat haasteensa palveluiden suunnitelmalliseen kehittämiseen ja verkoston kokonaisuuden tietotaidon hyödyntämiseen. Toimijoiden on kaikissa vaiheissa otettava huomioon etunäkökohtansa ja mietittävä toimintansa realiteetit tämän kautta.

Kansalaisten ja palvelukäyttäjien kanssa tehtävä osallistava palvelusuunnittelu voi olla tulevaisuuden kehityskulku, mutta tällä hetkellä sille ei pajasuunnitteluprosessin kokemuksen mukaan ole kovinkaan hyviä edellytyksiä. Erinäiset neuvottelut eri tahojen kanssa tapahtuivat niin, että me edustimme nuoria ja esitimme heidän ajatuksiaan alueella tarvittavista, uudenaikaisista nuorten palveluista ja toimintamallista. Muut tahot, Oma Tesoma-hankkeen projektitiimiä lukuun ottamatta, eivät nähneet tarvetta nuorten tapaamiseen.

Palveluntuottamisesta neuvotteleva verkosto organisoitui perinteisen asiantuntijuuden perusteella eikä kyennyt nopeisiin tai joustaviin päätöksiin. Siinä missä ideamme herätti varsinkin kaupungin tilaajapuolella kiinnostusta, nuorten varsinainen osallistaminen prosessin vaiheisiin jäi uupumaan. Kun päätös ESR-hakemuksesta tehtiin, oli aikaa hakemuksen jättämiseen jäljellä niin vähän, ettei nuorten osallistuminen sen valmisteluun ollut mahdollista. Todellisen osallistamisen käännetekevyyttä suhteessa vallitseviin käytäntöihin kuvastaa se, ettei kukaan toimijoista kiinnittänyt tähän epäsuhtaan huomiota.

Nuorten suunnitteluryhmän osallistujat olivat neuvotteluprosessin ajan informoitavan asemassa. Tämän muotoisena palvelusuunnittelun prosessi onkin palveluiden käyttäjälle näkymätön. Tämän huomioon ottaen projektin eteenpäin viemisen ja nuorten osallistumisen tukemisen kannalta oli vaikeaa raportoida nuorille mahdollisten mallin toteuttamiseen osallistuvien tahojen, tilaajien ja tuottajien kanssa käydyistä keskusteluista. Projektin kannalta katsottuna pääsimme käytännössä niin pitkälle kuin toimintatutkimuksen puitteissa oli mahdollista, mutta nuorille tieto siitä, että ”he ovat tehneet hakemuksen teidän kahvila-pajaidean pohjalta” ei merkinnyt paljokaan. Muisto tämän tiedon viemisestä nuorille on ristiriitainen. Tutkijana hakemus herätti innostusta, mutta tieto ei juuri saanut vastakaikua nuorilta.

Selkeä tähän liittyvä ongelma oli se, että mallin demokraattinen lähtökohta nuorten ilmaisemissa tarpeissa, vapaaehtoisuudessa sekä mahdollisuudessa erilaisiin tapoihin sitoutua toimintaan ja ajatuksessa nuorten päätösvallasta, ei saanut juuri vastakaikua ESR -hakemusta tehtäessä. Meille todettiin suunnittelupalaverissa muun muassa että ”kukaan ei ole valmis maksamaan palvelusta, johon ei sisälly pakkoa”. Vahvimmat painotukset hakemuksessa olikin nuorten ohjaamisessa eteenpäin palvelupolulla. Suunniteltu toiminta oli työntekijävetoista.

Vapauden, vallan ja vastuun jakamisen kysymys on osallistavassa palvelusuunnittelussa keskeistä. Niitä ei voi erottaa toisistaan niin, että yhdellä taholla on vastuu ja muilla on valta. Omaehtoinen eli vapaa ja vastuullinen toiminta, edellyttää päätösvallan jakamista sen mahdollistavalla tavalla. Varsinkin ruohonjuuritason palveluiden tuottajat toivat hankkeen ja nuorten suunnitteluprosessin kaikissa vaiheissa esille huolensa siitä, että jonkun tulee kantaa vastuu nuorten puolesta. Tämä onnistuu ja on mahdollista niin kauan kuin muut myös tekevät päätökset tai käytännössä määrittävät keinot ja päämäärät heidän

puolestaan. Hankkeessa havaintomme on, että nuorten osallistaminen palveluiden tavoitteelliseen suunnitteluun on mahdollista, mikäli he ovat mukana vapaaehtoisesti, saavat päätösvaltaa ja sen mukaista vastuuta. Tällöin osallisuutta ja sen mukaista aktiivisuutta ei tarvitse tuottaa, vaan ne syntyvät ikään kuin luonnollisena vastauksena tilanteeseen.

Yksi keskeisistä vaikeuksista suhteessa nuorista lähteviin, uusiin palvelumalleihin on nykyisen palvelujärjestelmän siiloutuneisuus ja sektoroituneisuus. Nuorten arkipäiväisestä kokemuksesta nousevat osallistumisen tarpeet ja toiveet eivät noudata hallinnollisia rajoja tai palveluntuottajien välisiä tehtävämäärittelyjä. Palvelun tuottajat pitivät kaikkein ongelmallisimpana nuorten ideoiden mallin siilot kyseenalaistavaa perusideaa. Eri toimintamuotojen liukumia pidettiin palveluntuottajien näkökulmasta mahdollisena toteuttaa. Tämä liittyi erityisesti kysymyksiin siitä, mikä sektori rahoittaa toiminnan ja minkälainen toiminta on tästä johtuen kulloinkin mahdollista. Palvelujärjestelmä on nykyisellään niin tiukasti rajattu toimimaan omien ehtojensa ja rajojensa puitteissa, että sen piirissä toimivat eivät kykene rajoja liudentaviin lähestymistapoihin. Tällöin järjestelmän piirissä toimivien ei ole kovin helppoa nähdä esteitä, jotka rajoittavat palveluiden mahdollisuutta vastata nuorten kokemusten, tarpeiden ja toiveiden kokonaisvaltaisuuteen. Tämä vaikeuttaa palveluiden keskeisen tavoitteen, nuorten osallisuuden turvaamisen ja edistämisen, saavuttamista.

Kuten OmaVerkko-tutkimushankkeen tulokset osoittavat, Tesoman kaltaisessa lähiössä paikallisten sosiaalisten suhteiden merkitys nuorten elämän kantavana voimana korostuu. Tämä arkipäiväisen ympäristön merkitys on erottamaton nuorten osallisuuden ja osallistumisen kysymyksistä. Nuorten näkemys ja toive siitä, että vapaa-ajanvietto, harrastus- harjoittelu- ja osatyöllistymismahdollisuudet olisivat osa tätä elinympäristöä, on luonteeltaan varsin yksinkertainen ja logiikaltaan selkeä, mutta samalla nuorten palveluiden kannalta vaikeasti ymmärrettävissä. Asuinalueelle kiinnittyvä sosiaalinen osallisuus on konkreettista ja sitovaa, mutta muodostaa samalla ei ainoastaan turvaverkkoja, vaan myös olosuhteista kumpuavan resilienssin ja identiteetin pohjan. Palvelujärjestelmälle kysymys osallisuudesta näyttäytyy helposti abstraktina ja paikattomana yksilön ja palvelun kohtaamisena. Tutkimuksemme tulokset suosittavat lähtökohtaa, jossa paikallisen elämän erityislaatu on toimivan palvelusuunnittelun perusta. Nuorten omaan elämään ja elinpiiriin sisältyvät vahvuudet on kyet-

tävä valjastamaan, jotta asuinalueen heikkoudet voitaisiin ylittää.

LOPUKSI

NUORTEN KANNALTA hankkeen suurimpana epäonnistumisena ovat esiin tulleet osallistumisen karikat ja toimintamallin suunnitelman toteutumattomuus. Hankkeen aikana tehdyt ja aikaansaadut asiat ovat olleet heille arvokkaita ja tärkeitä, mutta pettymystä ne eivät poista. Lisäkuormansa asiaan tuo se, että tesomalaisilla nuorilla Tampereen vahvasti segregoituneen lähiön asukkaina onnistumisen kokemuksia tämän kaltaisista kehittämishankkeista ei juurikaan ole.

Suhteessa nykyisiin nuorten palveluihin sosiaalisesti innovatiivinen ja osallistava toimintamalli on todella haastava. Toimijat eivät ole totuneet jakamaan määrittely- ja päätösvaltaansa eivätkä ole myöskään erityisen halukkaita tähän. Nuorten palvelusuunnittelun valtavirta perustuu ajatukselle, että ammattilaiset tietävät nuoria paremmin heidän todelliset tarpeensa. Valtaosa palveluista on tehty asiakkaille palveluiden kohteina, ei heidän kanssaan toteutettavina toiminnan malleina. Palvelut rakentuvat ajattelutavalle, jossa vallitsee syvä epäily suhteessa nuorten kykyyn (ja oikeuteen) tehdä vastuunalaisia päätöksiä ja osallistua omaehtoisesti. Aidosti ja suoraan osallistava malli on tässä suhteessa vielä nykyään todella radikaali, sillä siinä mullistetaan palveluiden keskeisiä lähtöoletuksia tavoilla, jotka kyseenalaistavat paitsi vallitsevat toimintamallit, myös valtasuhteet.

Mikäli osallistavaa palvelusuunnittelua ja toteutusta halutaan edistää, tulisikin jatkossa tutkia nuorten tukipalveluiden logiikoita, niiden lähtökohtia ja niihin sisältyviä valtasuhteita. Osallistavien palveluiden aikaansaaminen edellyttää kulttuurisia muutoksia asiantuntijuudessa. Tätä kautta voitaisiin muokata palvelukäytäntöjä ja luoda tilaa uudentilaisille mahdollisuuksille lisätä ja vahvistaa nuorten osallisuutta ja toimintaa.

LISÄTIETOJA

OMA-tutkimusryhmän verkkosivuilta löytyy tietoa hankkeesta ja siihen liittyvistä julkaisuista: <http://www.uta.fi/ky/tutkimus/osallisuus/index.html>

Virtuaalinen posterinäyttely nuorten tulevaisuuden palveluista: <https://uusiarantesoma.wordpress.com/>

LÄHTEET

Forkan, Cormac & Canavan, John & Devaney, Carmel & Dolan, Pat (2010a) Youth Cafe Toolkit. How to set up and run a youth cafe in Ireland. Child and Family Research Centre, National University of Ireland. Office of the Minister for Children and Youth Affairs. http://www.dcy.gov.ie/documents/publications/Youth_Cafe_Toolkit.pdf. Viitattu 12.6.2014.

Forkan, Cormac & Canavan, John & Dolan, Pat Bradley, Ciara & Brady, Bernadine & Carty, Catherine & Coen, Liam & Devaney, Carmel & Kearns, Noreen & Kenny, Anne & Merri-man, Brian & O'Regan, Connie (2010b) Youth cafés in Ireland. A best practice guide. Child and Family Research C, National University of Ireland. Office of the Minister of Children and Youth Affairs

HAASTATTELU:

TAMPERE KEHITTÄÄ TESOMAN RAKENNETTUA YMPÄRISTÖÄ JA PALVELUITA

Poikkihallinnollinen Oma Tesoma (omatesoma.fi) on Tampereen kaupunkistrategiaa toteuttava kokonaisvaltainen, eri tahojen kumppanuuteen ja yhteistyöhön perustuva ohjelmallinen kehittämishanke. Oma Tesomassa kaupungin eri hallintokunnat osallistuvat alueen kehittämiseen ja hankkeen toteuttamiseen. Oma Tesoma -hanke toimii sateenvarjona sen yleisiä tavoitteita ja päämääriä toteuttaville erilaisille osaprojekteille, joita ovat esimerkiksi ARAn rahoittamat, Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön toteuttamat OmaVerkko-, OmaPaja- ja OmaBudjetti-hankkeet. Hankkeissa tarkasteltiin asuinalueen ja palveluiden ihmislähtöistä ja erilaisten toimijoiden osallisuutta vahvistavaa kehittämistä sekä tehtiin yhteistyötä myös muiden Tesomalla toimivien tahojen ja tesomalaisten nuorten kanssa.

TESOMAN KAUPUNGINOSAA ei ole liiemmin kehitetty viime vuosikymmenten aikana, ja alueen asukkaiden sosiaalinen eriarvoistuminen on lisääntynyt. Tampereen kaupunki näkee Tesoman alueella on merkittävää kehityspotentiaalia. Alueelle suunnataan palveluiden, asumisen, elinkeinotoiminnan ja rakentamisen kehittämishankkeita, joiden tavoitteena on saada Tesoman alueelle uutta elämää. Osana OmaTesoma-hanketta Tampereella valmisteltiin Tesoman alueen asuinalueisiin kohdistuvan täydennysrakentamisen yleissuunnitelma. Lisäksi alueella on vireillä useita asemakaavahankkeita ja rakennuttajien hankesuunnitelmia. Täydennysrakentamisen tavoitteena on tuoda alueelle uusia tiloja ja asukkaita sekä uudenlaista toimintaa.

Tesomasta halutaan kehittää median, kulttuurin ja liikunnan keskus..

Palveluiden kehittäminen on keskeinen osa Tesoman alueen kehittämistä. Alueen palveluiden suunnittelun tueksi haluttiin selvittää myös alueen asukkaiden, erityisesti nuorten, näkemyksiä ja kokemuksia omasta asuinalueestaan sekä siellä tarjolla olevista palveluista.

– Yliopiston OmaVerkko- ja OmaPaja-tutkimushankkeiden avulla saimme selville Tesoman nuorten mielipiteitä ja ajatuksia. Nuorten näkemys alueesta ja alueen palveluista sekä niihin liittyvistä tarpeista ja toiveista tarjoaa kaupungille keskeistä tietoa palveluiden käyttäjälähtöiseen kehittämiseen. Tampereella kaupungin ja yliopiston välinen yhteistyö on ollut vahvaa. Yliopisto

on toteuttamiensa tutkimusten kautta selvittänyt sellaista informaatiota, joka kaupungin olisi tarvinnut selvittää muutoin itse. Yliopisto loi hankkeissaan alueen nuorten verkostoja, joita kaupunki on voinut ja voi jatkossakin hyödyntää omassa työssään, kertoo Tampereen kaupungin projekti-johtaja Tanja Koivumäki.

Palveluita kehitetään pienin askelin etenemällä yhteistyössä asukkaiden kanssa

OMAVERKKO-HANKKEEN PALVELUKONSEPTIT kehitettiin yhteistyössä alueella asuvien nuorten, heidän kanssaan työskentelevien aikuisten ja Tampereen yliopiston sosiaalitieteiden opiskelijoiden kanssa. Hankkeessa suunniteltiin uudenlaista nuorten osallisuutta vahvistavaa OmaTila-konseptia, jota kuvataan tutkimusraportissa näin: ”OmaTilassa nuoret voivat kokoontua, harrastaa, pitää kahvilaa, olla työharjoittelussa ja käyttää palveluja. Toiminnasta ja tilojen käytöstä vastaavat nuoret yhdessä palveluista vastaavien työntekijöiden kanssa. OmaTila voidaan toteuttaa Tesomalla tai missä tahansa muussa kaupungissa ja lähiössä joko sellaisenaan tai paikallisiin tarpeisiin sovelletuna.”

OmaTila-konseptia kehitettiin edelleen OmaPaja-hankkeessa, jonka tarkoituksena oli tutkia ja tukea nuorten omaehtoista osallistumista Tesoman kehittämiseen. Pajojen tavoitteena oli nuorten vapaa-ajan vieton, harrastamisen, koulutuksen ja työn yhdistäminen asuinalueella. Kaupungin OmaTesoma-hankkeen kautta OmaPaja-hankkeessa toimivat saivat yhteyksiä paikallisiin toimijoihin ja tilaisuuksia suunnitelman edistämiseksi. OmaPaja-hankkeessa nuoret ideoivat paikallista nuorisokahvilan ja moottoripajan yhdistelmää ja suunnittelivat oman mallinsa hankkeen toteutusvaihetta varten.

– OmaTila on yksi niistä tutkimushankkeista, joiden nouseista palvelukonsepteista, jonka elementtejä on huomioitu ja huomioidaan koko kaupunkia ja Tesoman alueen palvelumalleja ja palveluita uudistettaessa. Tesoman palveluita ollaan kehittämässä laajalla rintamalla. Alueelle rakennetaan uusi yhtenäiskoulu, jossa tarjolla päivähoitoa, esiopetuksen, ala- ja yläkoulujen palvelut. Uuden yhtenäiskoulun tiloja on suunniteltu asukkaiden yhteistilat ja tilojen moninainen käyttö huomioiden. Myös nuorisotilat siirtyvät saman katon alle koulun kanssa. Tarkoituksena on, että toimijat käyttäisivät koulukeskuksen tiloja joustavasti keskenään, mutta rajattu osa koulun tiloista palvelisi myös erilaisten asukas- ja asiakasryhmien tilatar-

peita koulutyön ulkopuolisina aikoina.

Lisäksi alueelle rakennettavan kauppakeskuksen yhteyteen toteutettava uudenlainen hyvinvointikeskus, jossa toimii terveystieteiden rinnalla alueen asukkaita aktiivisuuteen ja yhteisöllisyyteen kannustava olohuonemainen kirjasto matalankynnyksen neuvontapalveluineen ja kahvioineen. Olohuone on kaikkien yhteinen tila, johon saa tulla piipahtamaan tai viihtymään ilman hiljaisuusvelvoitetta, tarkkoja tavoitteita ja ajanvarausta. Tilojen suunnittelussa on huomioitu nuorten toiveita esimerkiksi nuorille suunnattujen omien tilojen osalta, kertoo Koivumäki palveluiden kehittämisestä saaduista kokemuksista.

Nuorten osallistamisessa palveluiden tavoitteelliseen suunnitteluun on omat haasteensa

– **HANKKEEN AIKANA HUOMATTIIN**, että nuorten suunnitteluperspektiivi on muutamasta viikosta vuoteen, ja heidän ajattelunsa on lyhytjänteistä. Ymmärrettävästi he ajattelevat asioita puhtaammin omasta näkökulmastaan kuin tulevien nuorten ja muiden käyttäjien vinkkelistä. Kaupungin virkamiehet pohtivat kaupunkia ja Tesomaa kokonaisuutena, ja sitä miten Tesoman palveluita pidemmällä aikavälillä pitäisi kehittää. Virkamiesten suunnitelmassa tavoitteena on taata palveluiden tasaisuus koko kaupungin alueella, ja heitä pohdittiin, johtaako OmaTesoma-hankkeessa sovellettu asukaslähtöisyyden idea siihen, että palvelut kaupungin eri alueilla erilaistuvat.

Suunnittelu ja uuden ymmärryksen luominen vie aikaa. Kävi ilmi, että nuorten suunnitelmalla ja kaupungin suunnittelulla ja toteutuksella eri aikasyklit, mistä syntyy haasteita nopeaa toimintaa odottavien nuorten ja pitkäjänteistä, kokonaisvaltaista suunnittelua tehneiden virkamiesten välille. Osa virkamiehistä oli työskennellyt pitkään palveluiden suunnittelun parissa ja koki asukkaiden suunnitteleman palvelumallin kyseenalaistavan heidän tekemänsä suunnitelman. Vaikka nuorten suunnittelemassa mallissa oli vielä paljon täsmennettäviä asioita, suunnitelmassa tulleita ideoita on hyödynnetty ja hyödynnetään jatkossakin kaupungin palveluiden kehittämisessä. Kyseessä on oppimisprosessi kaupungin ja Tesoman nuorten sekä palveluntuottajien kesken, kuvaa Koivumäki suunnittelusta saatuja kokemuksia.

– Nuorilla on loistavia ideoita palveluiden kehittämiseen ja toteuttamiseen, mutta vielä emme ole päässeet siihen, miten nämä ideat niputetaan palveluiksi. Hankkeen tuoma hyöty on, että yliopisto sanoitti ja kuvitti nuorten ajatukset tutki-

mushankkeissaan sekä toi niitä kaupunkilaisten (virkamiesten ja asukkaiden) tietoisuuteen sekä loi yhteyksiä kaupungin edustajien ja tesomalaisien nuorten välille. Nuorten kanssa tyypillisesti kanssakäymisissä olevien viranhaltijoiden lisäksi myös muiden kaupungin viranhaltijoiden ja nuorten välille on myös syntynyt suoria kontakteja.

Alueen nuoret ovat oma-aloitteisesti ilmoittautuneet halukkaiksi edistämään eri kaupungin hankkeita esimerkiksi flyereita jakamalla. Tämä vahvistaa ajatusta siitä, että Tesoman kehittäminen ei ole vain kaupungin hanke vaan meidän – kaupungin ja sen asukkaiden – yhteinen hanke. Olemme OmaTesoma-hankkeessa ja myös Tesomajärven alueen suunnittelun yhteydessä OmaBudjetti-hankkeessa luoneet asukkaille mahdollisuuksia ja miettineet, miten voisimme toteuttaa asukkaiden toiveita. Uskomme, että Tesoman uudistaminen onnistuu yhteistyöllä, kun asukkaat ovat mukana suunnittelussa ja toteutuksessa, kiteyttää Koivumäki.

Tampereen kaupungin edustajana haastateltiin 9.12.2015 projektijohtaja **Tanja Koivumäkeä**, joka on työskennellyt Tampereen kaupungin OmaTesoma-hankkeen vetäjänä. Haastattelun aiheena olivat Tampereen kaupungin kokemukset Tesoman lähiössä toteutetuista kolmesta osallistumisprosesseihin liittyvästä tutkimushankkeesta (OmaVerkko, OmaPaja ja OmaBudjetti), hankkeissa tehdystä yhteistyöstä ja saatujen tulosten hyödyntämisestä. Haastattelussa keskityttiin OmaVerkko- ja OmaPaja-hankkeista saatuihin kokemuksiin.

KOULU ALUEKEHITTÄMISEN VÄLINEENÄ

Tulevaisuudessa koulu ja opetus kytkeytyvät entistä monipuolisemmin lähiympäristöön. Opetus tapahtuu erilaisissa oppimisympäristöissä ja koulurakennuksen ulkopuolella. Tulevaisuuden koulussa opetuksen tavoitteena on yhteisöllinen, osallistava ja hyvinvointia lisäävä tapa oppia ja opettaa. Samanlaisia tavoitteita asetetaan vetovoimaisille asumisympäristöille, jonka vuoksi koulut tulisi valjastaa entistä vahvemmin alueidentiteetin ja alueen imagon rakentamiseen.

Kuvitellen

KOULU KESKELLÄ KORTTELIA -hankkeen tavoitteena on ollut tutkia koulun roolia ja potentiaalia syrjäisten ja taantuneiden lähiöiden kehittämisessä ja alueidentiteetin ja -imagon rakentamisessa. Hanke lähestyy ilmiötä tarkastelemalla koulun mahdollisuuksia osallistua aluekehittämiseen sekä fyysisestä että toiminnallisesta näkökulmasta painottuen koulun rooliin alueen yhteisöllisenä kohtauspaikkana. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa ymmärrystä koulun roolista aluekehittämisen välineenä. Aihetta on lähestytty matalan kynnyksen viljelytoimintana sekä erilaisten tapahtumien kautta. Viljelytoiminnalla on tutkimusten mukaan osallistava vaikutus, ja se

lisää ihmisten hyvinvointia ja paikkaan kuulumisen tunnetta. Tapahtumat ja toiminta on järjestetty laajentunut koulu -mallin mukaan (extended school) koululla ja sen lähiympäristössä osittain normaalin koulutoiminnan ulkopuolisena aikana iltaisin, viikonloppuisin ja kesäloman aikaan. Tapahtumien, toiminnan ja niihin liittyvän osallistamisen lisäksi on tarkasteltu toiminnan mahdollisia kytköksiä opetukseen. Toiminta lisää myös oman asuinympäristön arvostamista, joka on lähökohtana asuinalueelle juurtumiselle ja vahvan alueidentiteetin muodostumiselle. Paikkaan kuulumisen tunne vähentää tunnetta ulkopuolisuudesta ja irrallisuudesta.

Hankkeen kohdealueena on turkulainen Pansio-Pernon lähiöalue ja siellä sijaitseva Pansion alakoulu. Alueelta on karsittu palveluita, vaikka lapsiperheiden määrän kasvu alueella edellyttäisi palvelutason nousua. Tämä saattaa olla yksi syy sille, että alue mielletään usein väliaikaiseksi asumisympäristöksi. Kaiken kaikkiaan asukkaat muodostavat heterogeenisen kokonaisuuden. Alueella on paljon syrjäytyneitä ja syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä. Sijainniltaan alue on syrjäinen ja sirpaleisesti rakentunut. Alueen tulevaisuuden kehityksen kannalta on tärkeää miten alueelle tulevat ihmiset kokevat paikan ja miten he juurtuvat paikkaan.

OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUS JA LAAJENNETTU KOULU -TOIMINTATAPA HYÖDYKSI ALUEKEHITTÄMISESSÄ

KOULU KESKELLÄ KORTTELIA -hankkeen tavoitteet linkittyvät myös opetussuunnitelmamuutokseen, joka tähtää toimintaympäristön ja -kulttuurin muutokseen. Vuorovaikutus, osallisuus, vastuunotto sekä hyvinvointi, turvallisuus, kulttuurinen monimuotoisuus ja kielitietoisuus ovat uudistuksen tavoitteena. Tavoitteena on myös yhteisöllinen ja oppiaineita yhdistelevä tapa opettaa ja oppia. Tällä tähdätään laaja-alaiseen osaamiseen ja luodaan edellytyksiä omaksua kestävä elämäntapa. Osallistamalla alueen asukkaita ja muita toimijoita opetustyöhön koululaisille voidaan tarjota monipuoliset ja vaihtelevat oppimisympäristöt ja -tavat. Viemällä oppilaat ulos luokasta voidaan vahvistaa oppilaiden aluetuntemusta. Oppilaat voivat luoda alueelle identiteettiä tutustumalla siihen ja pohtimalla itse, millainen heidän lähiympäristönsä on.

Uuden opetussuunnitelman ja uusien oppimis- ja opetustapojen myötä perinteiset luokista ja käytävistä koostuvat koulut eivät enää palvele nykyaikaista oppimista. Opetustilojen tulisi olla monimuotoisia ja joustavia. (Tapaninen 2015.) Opetustilanteet monipuolistuvat perinteisestä luokkahuoneopetuksesta erilaisiin yhteistyötahtumiin sekä suunnittelu-, opiskelu- ja arviointitilanteisiin. Uudenlainen oppiminen tapahtuu erikokoisissa ja eri ikäryhmistä koostuvissa ryhmissä ja yhteistyöprojekteissa. Tietotekniikan käyttö on jo nyt tuonut uuden ulottuvuuden oppimiseen. Oman henkilökohtaisen oppimispolun luominen ja tutkiva, kokeileva, havainnoiva, omatoiminen työskentelyote tuovat paitsi haasteita myös mahdollisuuksia koulurakennuksen uudenlaiseen käyttöön. (Opetushallitus 2015.)

Uusia rakennettavia kouluja suunnitellaan niin, että niiden käyttö kouluajan ulkopuolella ei

rajoitu vain liikuntasaliin, vaan että koulun tilat on jaettavissa ja rajattavissa niin, että eri toimijat voivat hyödyntää tiloja samanaikaisesti ja koulu-aikojen ulkopuolella. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Turun Paattisten koulu, jonka tilat ovat hyvin muunneltavissa ja jonka tiloissa toimii peruskoulun lisäksi useita eri toimijoita.

Suurin osa kouluista on kuitenkin jo rakennettu. Tulevaisuuden koulu on siis jo olemassa olevissa kouluissa. Haasteena onkin, miten vanhat koulut saadaan taipumaan uusiin vaatimuksiin. (Tapaninen 2015.) Tutkimuksessamme törmäsimme ajatuksiin, että Pansion koulu on tilana liian jäykkä monipuoliseen käyttöön. Usein liikuntasali on ainoa tila, joka mielletään soveltuvan muuhun kuin koulukäyttöön. Tilasuunnittelu on tärkeää, kun mietitään asioita uudella tavalla. Ulkopuolinen toimija voisi nähdä koulun rakenteissa paljonkin erilaista potentiaalia, joita rakenteisiin totunut ei osaa nähdä.

Asiaa voidaan lähestyä myös toisesta näkökulmasta: Tarvitseeko koulun tulevaisuudessa olla sidottu tiettyyn paikkaan? Opetushallitus kannustaa oppilaitoksia luopumaan tai ainakin vähentämään luokkahuonekeskeistä työskentelyä. Työskentely on tehokkaampaa, kun sitä tehdään pienryhmissä joko oppilaitoksen omissa tiloissa tai sen ulkopuolella esim. yrityksissä tai kirjastoissa. Oppimisesta halutaan käytännönläheisempää. Luonnontieteitä opitaan paikan päällä luonnossa. Opiskelijat jalkautuvat ympäristöön tekemään havaintoja oppimistaan asioista. (Opetushallitus 2015.)

Tulevaisuudessa koulu saatetaankin nähdä tilan sijaan palveluna. Oppimista voi tapahtua erilaisissa jo olemassa olevissa julkisissa tiloissa, eikä vain koulurakennuksessa. Onpa ilmoille heitetty ajatus metrokouluistakin, joissa metrovaunu voisi toimia liikkuvana luokkahuoneena, jonka mukana opiskelijat matkustavat eri oppimisympäristöstä toiseen. (Tapaninen 2015.)

PALSTAVILJELY OSANA KOULUN TOIMINTAA JA OPETUSTA

KAUPUNKIVILJELYN AVULLA voidaan osallistaa kouluja ja paikallisia asukkaita yhteisöllisyyden kehittämiseen. Viljelytoiminnan integroiminen perusopetukseen edellyttää sitoutumista opettajilta, mutta samalla se vaatii henkilön, jonka vastuulla viljelytoiminta on. (Hardy & Grootenboer 2013, 712.) Viljelypalstan tavoitteena osana opetusta on edistää oppilaiden tietoa ja ymmärrystä hyvinvoinnista, rakentaa luottamusta ja sitoutumista. Viljelytoiminnan toteuttamisen edellytyk-

senä on opettajien yhteistyö useiden paikallisen yhteisön jäsenten kanssa, jotka eivät tyypillisesti ole osana koulu yhteisöä. Uusi toimintatapa vaatii avointa keskustelemaa ilmapiiriä, sillä uudistuksien onnistuminen edellyttää opettajilta halukkuutta integroida oppitunteihin erilaisia tapoja opettaa ja oppia. Osallistuminen ruuan tuotantoon ja kierrättämiseen herättää oppilaisissa arvostusta kestävästä toiminnasta kohtaan. Viljely rikastuttaa lukusuunnitelmaa, ja tämä voidaan saavuttaa viljelytoiminnalla, erilaisilla suhteilla sekä keskustelemalla yhdessä sen yhteisön kanssa, johon kuulutaan. (Hardy & Grootenboer 2013, 713–718.)

LÄHIÖ HANKKEEN KOEKENTÄNÄ

KOULU KESKELLÄ KORTTELIA -hankkeessa on toteutettu erilaisia toimintoja ja tilaisuuksia, osin laajennetun koulun periaatteiden mukaan. Laajennettu koulu -toimintatapa pyrkii tarjoamaan laajan valikoiman palveluita ja toimintaa yhdessä koulun kanssa. Tämän tarkoituksena on vastata lasten, heidän perheidensä ja laajemmin koko yhteisön tarpeisiin. Laajennetun koulun toiminnalle ei ole vain yhtä mallia, vaan toiminnan tavat ja kohderyhmät voivat vaihdella. Se tarjoaa erilaisia palveluja ja toimintaa ennen koulupäivää, koulupäivän aikana ja jälkeen, viikonloppuisin sekä lomakausina. Yhteistyötä tehdään muiden koulujen, yhdistysten sekä alueella toimivien yhteisöjen ja toimijoiden kanssa. (McGill 2011, 4–6.) Koulu keskellä kortteleita hankkeen puitteissa Turun 4H-yhdistys on pitänyt lapsille koululla luontoja puutarha-aiheista iltapäiväkerhoa, järjestänyt vierailun Paraisten 4H-kerholaisille ja kesäloman aikana käyttänyt koulun tilaa Ruokakoulupäiväleirin järjestämiseen. Laajennettu koulu on kokonaisvaltainen lähestymistapa, joka pyrkii kehittämään oppilaiden fyysisiä, sosiaalisia, emotionaalaisia, moraalaisia ja yhteiskunnallisia kykyjä samalla kun se pyrkii takaamaan hyvän koulumenestyksen. Mallilla pyritään luomaan vahvaa yhteyttä koulun ja koko yhteisön välille. (McGill 2011, 4–6.) Tavoitteena on siis vastata niihin tarpeisiin, joita sosiaalinen syrjäytyminen ja siitä aiheutuva epäedullinen asema synnyttävät (Kinder & Wilkin 2003, 30–31). Laajennetun koulun palvelut vaikuttavat myönteisesti läsnäoloon, käyttäytymiseen sekä lisäävät sitoutumista paikalliseen yhteisöön (Griffiths & Smith 2011, 13).

Hankkeen aikana Turun ammattikorkeakoulun opiskelijat tekivät keväällä 2014 aluekartoituksen Pansio-Perno-alueesta. Kartoituksen tavoitteena oli saada ajantasaisista tiedoista Pansio-

Pernon alueen asukkaista, palveluista, ympäristöstä, liikennöinnistä sekä alueen vahvuuksista ja heikkouksista. Näitä taustatietoja hyödynnettiin, kun hankkeen toimintaa suunniteltiin ja toteutettiin. Kesällä 2014 toiset Turun AMK:n opiskelijat jatkoivat alueeseen tutustumista selvittämällä alueen nuorten mielikuvia alueen turvattomista ja turvallisista paikoista. Selvitys tehtiin yhteistyössä alueen nuorisotalon kanssa. Selvitykseen osallistuneet nuoret valokuvasivat paikkoja, joissa he kokevat turvattomuutta tai turvallisuuden tunnetta. Kuvista rakennettiin näyttely Pansion kouluun kaupunginosaviikolla ja Turun kaupunki käytti kuvia omassa tilaisuudessaan palvelukeskus Hövelissä Pansiossa.

Bottulan viljelypalstalla toimintaa aloitettiin kesällä 2014 ja vuoden 2015 alussa koulu ja oppilaat kytkettiin vahvemmin mukaan viljelytoimintaan. Oppilaat osallistuivat keväällä kylvöön, kesällä palstan hoitoon ja syksyllä sadon korjuuseen. Palstalla järjestettiin erilaisia yhteisöllisiä tapahtumia, kuten viljelyn aloitustapahtuma ja sadonkorjuupäivä sekä kaksi erilaista työpajaa, jotka olivat avoimia kaikille alueen asukkailla. Keväällä ja syksyllä viljelytoiminta kytkettiin osaksi oppitunteja. Viljelytoiminnan kytkös opetukseen ja koulun yleiseen toimintaan osoittautui haastavaksi. Tämän kaltaisen toiminnan käynnistäminen ja juurruttaminen edellyttäisi pitkäjänteistä työtä ja toimintaan sitoutuneita henkilöitä. Viljelytoiminnan tuomista osaksi koulun jokapäiväistä toimintaa ei voida jättää ainoastaan opettajien harteille, vaan toiminnan juurruttaminen edellyttäisi vastuuhenkilöä, joka pitäisi keskustelua yllä niin opettajien, oppilaiden kuin alueen muiden toimijoiden ja asukkaiden kanssa. Viljelytoimintaan voidaan kytkeä eri oppiaineita, mutta tämä edellyttää uudenlaista lähestymistapaa opetukseen, johon myös opetussuunnitelmauudistus tähtää. Koulu keskellä korttelia -hanke on myös osallistunut kaupunginosaviikoilla Pansio-Perno -päivään tarjoamalla viljelypalstan sadosta tehtyä ruokaa.

Kesällä 2015 Turun ammattikorkeakoulun opiskelijat kehittivät viljelytoimintaa sekä ideoivat ja suunnittelivat tulevaisuuden koulua. Suunnitelman mukaan tulevaisuuden koulu tähtää kestävän elämäntavan omaksumiseen ja siihen, että lähialueen ominaispiirteiden tarjoama lisäarvo yhdistetään opetukseen ja koulun toimintakulttuuriin. Esimerkiksi Pansio-Pernon alueen vahvuudeksi on tunnistettu upea luonto, monipuolinen toimijaverkosto ja kulttuurien moninaisuus. Luonnon yhdistäminen oppimiseen kasvattaa oppilaiden ympäristövastuuta ja luo hyvinvointia. Alueen eri toimijoiden yhdistäminen opetukseen tarjoaa uusia työskentelytapoja koulussa sekä uu-

Kuvitellen

sia toimintaympäristöjä, joiden avulla voidaan sitoa oppiainekokonaisuuksia yhteen ja harjoitella vuorovaikutustaitoja. Kulttuurien moninaisuus lisää kielitietoisuutta ja -taitoa, sopeutumiskykyä muuttuvassa maailmassa ja ympäristössä sekä vahvistaa oppilaiden identiteettiä. Telakateollisuudella on vahva asema alueidentiteetissä, jonka vuoksi telakka, työ ja kulttuuri on nostettu tärkeiksi teemoiksi. Koulua ympäröivän alueen yhdistäminen opetukseen mahdollistaa oppimisen myös varsinaisen koulutyön ulkopuolella ja oppimiskokonaisuuksissa on helpompi toteuttaa eri oppiaineiden yhteistyötä ja yhdistämistä. Tulevaisuuden koulussa kannustetaan oppilaan omien vahvuuksien tunnistamiseen ja kehittämiseen sekä luodaan perustaa yksilölliselle ja jatkuvalla oppimiselle. Tulevaisuuden koulussa pyritään siihen, että kun opetusta ja koulua ympäristöineen kehitetään, tarvitaan ammattilaisten lisäksi oppilaiden ja heidän lähipiirin panosta, ideoita ja sitoutumista.

Uudet ajatukset koulun jalkautumisesta alueelle palvelevat myös aluekehittämisen tavoitteita. Oppilaitos on mukana oman vaikutusalueensa toiminnassa. Alueen asukkaat voivat tulla kou-

luun hakemaan tietoa, tekemään työtä ja harrastamaan. Koulu toimii yhteisön kohtaamispaikkana, jonka yhteydessä on erilaisia palveluita. Koulun toimintakulttuurissa voidaan huomioida alueen erityispiirteet ja lähtökohdat. Opetustavoilla voidaan vaikuttaa siihen, millaisia mielikuvia oppilaille ja muillekin alueen asukkaille piirtyy lähialueesta sijainnin tai sosiaalisten lähtökohtien kannalta. Koululla on sekä fyysisenä rakennuksena että opina jona mahdollisuudet vaikuttaa siihen, millainen alueidentiteetti sen ympärille muodostuu.

UUSIEN ASIOIDEN ALOITTAMINEN EDELLYTTÄÄ AVOINTA JA OSALLISTAVAA ILMAPIIRIÄ

KOULU KESKELLÄ KORTTELIA -tutkimuksessa nousi esiin erilaisia haasteita, joita on hyvä huomioida, kun alueita lähdetään jatkossa kehittämään koulun asemaan nojaten. Yhteistyöverkoston luomiseen on panostettava, mikä vaatii aikaa ja resursseja. Alueen toimijoiden tavoittaminen voi osoittautua vaikeaksi, jos alueella ei ole olemassa

Kuvitellen

jo valmiiksi jonkinlaista yhteistoimintaa. Pansion alueella oli ennen toiminut aluekoordinaattori, mutta toiminnan päätyttyä tiedonkulku eri toimijoiden välillä katkesi. Viestintä onkin tärkeässä roolissa, kun pyritään tuomaan asukkaita ja alue-toimijoita yhteen. Tapahtumista tiedottamiseen tulisi panostaa ja miettiä viestinnän ja tiedottamisen aikataulu sekä toimivimmat kanavat. Asukkaiden saaminen mukaan toimintaan vie aikaa, minkä takia toiminnan olisi oltava pitkäkestoisempää kuin mitä muutamien vuosien hankkeilla pystytään toteuttamaan.

Pansio-Pernon alue on mielikuvissa passiivinen alue. Asukkaat eivät ole aktiivisia itse järjestämään toimintaa eivätkä myöskään aktiivisesti osallistu alueen tapahtumiin. Tämä sama asia huomattiin hankkeessa: viljelypalstalla järjestettyihin työpajoihin ja tapahtumiin osallistui vain muutamia ihmisiä. Alueella järjestettävät liikuntapalvelut keräävät osallistujia ja liikuntamahdollisuuksia onkin alueella monipuolisesti eri-ikäisille ihmisille. Koululaiset ovat aktiivisia osallistumaan tapahtumiin ja erityisesti koululla järjestettävät tapahtumat ovat keränneet paljon osallistujia. Lasten osallistaminen onkin tärkeää syrjäytymisen ehkäisyssä.

Vaikka viljelytoiminta ei kerännyt suuria määriä alueen asukkaita yhteen, kaupunkiviljely sekä Ruokakoulu-toiminta koettiin hyväksi mahdollisuudeksi edistää osallistamista, erityisesti yhteys ruokaan ja sen valmistukseen koettiin hyväksi. Viljelytoiminta olisi hyvä suunnitella koko luku-

vuoden ympärille niin, että se kytkeytyisi opetuksen yhtenäisenä teemana läpi vuoden. Arkielämän taitojen oppiminen on tärkeää. Erilaisen toiminnan maksullisuus tuli esille ja se saattaa olla alueen asukkaille kynnyksikysymys. Hankkeen lyhyt toteutusaika (2 vuotta) on liian lyhyt aika viljelytoiminnan vakiinnuttamiseksi. Monet viljelypaikat ovat vakiinnuttaneet asemansa vuosien, toiset jopa kymmenien vuosien pitkäjänteisellä toiminnalla.

Koulu keskellä korttelia -hankkeessa huomattiin, että koululla olisi potentiaali monipuoliseen käyttöön huolimatta vanhoista rakenteista. Käyttöaste muuhun kuin koulun tarkoitukseen on melko alhainen. Käyttö rajoittuu pääosin liikuntasalin käyttöön ja koulurakennuksesta suuri osa on käyttämättä kouluajan ulkopuolella. Koulun pihan sekä luokka- ja käytävätilojen käyttö tulisi miettiä uudella tavalla. Tiloja voisi tarjota esimerkiksi yritysten käyttöön, jolloin koulu tulisi tutummaksi ympäristöksi ja myös yritysvieraiden saaminen koululle voisi helpottua. Tilojen käyttöön liittyy kuitenkin aina vastuukysymykset. Tilojen käytön monipuolistuessa täytyy myös määritellä yhteinen vastuu tilojen kunnossapidosta ja siivouksesta. Nämä asiat eivät kuitenkaan saisi olla esteenä toiminnalle ja tilojen käytölle, vaan tulisi suunnitella rohkeasti uutta toimintaa ja samalla miettiä vastuukysymyksiä. Kun vastuukysymysten kaltaiset asiat nousevat ensimmäisenä keskusteluun, niin tilojen käytön suunnittelu loppuu helposti siihen.

Koulu on keskeisessä asemassa aluekehittämisessä. Koulun vetovoimalla on merkitystä koko alueen vetovoiman kannalta ja vastavuoroisesti taas alue vaikuttaa koulun oppilaspohtaan ja mielikuviin koulusta. Sekä koulun että alueen kannalta olisi tärkeää, etteivät erot eri alueiden välillä kasva liian suuriksi. Tuomalla erilaisia toimintoja ja toimijoita kouluun, voidaan sekä koulun, että alueen tilannetta parantaa. On kuitenkin tärkeää, että koulu on valmis lähtemään mukaan uusiin toimintatapoihin, koska yhteistyön toimivuus koulun kanssa on avainasemassa.

LISÄTIETOA HANKKEESTA

<http://koulukeskellakorttelia.blogspot.fi/p/hanke.html>

<http://turku.4h.fi/hankkeet/>

<https://www.youtube.com/channel/UCw2-jvzH7N1LBCMGp0h9VgA>

<http://responsible.tuas.fi/koulu-keskellakorttelia-project/>

LÄHTEET

Bernelius, Venla. (2008). Lähi(ö)koulu - Helsingin koulut ja kaupunginosat EU:n Urban II -ohjelman kouluhankkeissa.

Espoon kaupunki (2015). Espoo kehittää koulutiloja tulevaisuuden tarpeisiin [viitattu 3.11.2015] <[http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoo_kehittaa_koulutiloja_tulevaisuuden\(58603\)>](http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoo_kehittaa_koulutiloja_tulevaisuuden(58603)>)

Griffiths, Sue & Smith, Andy (2011). Extended services in schools: developing resources to prepare student teachers for a rapidly changing working environment. *Support for Learning*, 26: 1, 13–16.

Hardy, Ian & Grootenboer, Peter (2013). Schools, teachers and community: cultivating the conditions for engaged student learning. *J. Curriculum Studies* 45: 5, 697–719.

Kinder, Kay & Wilkin, Anne (2003). Towards the development of extended schools: a scoping study. *Education Review*, 17: 1, 30–36.

McGill, S. (2011). 'Extended Schools': an Exploration of the Feelings, Beliefs and Intentions of

Parents and Teachers. *Support for Learning* 26, 1: 4-12.

Opetushallitus (2015). Uudistuva oppilaitosrakennus [viitattu 29.10.2015] <http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/oppilaitoksen_tilat_ja_rakentaminen/uudistuva_oppilaitosrakennus>

Tapaninen, Reino. 2015. Puheenvuoro: Suomalaisen koulurakennuksen kehitys maailman parhaaksi kouluksi? Oppia opetustiloista seminaari. 27.10.2015

YHTEYSTIEDOT

Jonna Heikkilä,
jonna.heikkila@turkuamk.fi,
044 907 2069

Jari Hietaranta,
jari.hietaranta@turkuamk.fi,
040 047 9740

Kirjoittajat

Essi Hillgren,
essi.hillgren@turkuamk.fi,
040 3550 934

Riina Reiniö,
riina.reinio@turkuamk.fi,
050 5985 671

HYVINVOINNIN TEKIJÄT — ASUINALUEEN MERKITYS HYVINVOINNIN KOKEMISESSA

Tässä tutkimuksessa tutkittiin asuinalueen merkitystä hyvinvoinnin kokemisessa. Toisin sanoen sitä, miten asuinalue määrittää yksilöiden subjektiivista hyvinvointia eli onnellisuutta. Tutkimus kohdistui Joensuun Rantakylä-Utran alueeseen. Tutkimus osoitti peruspalveluiden, vapaa-ajan mahdollisuuksien ja viheralueiden keskeisen roolin asuinalueen kehittämisessä.

MITÄ, MITEN JA MIKSI?

JOENSUUN RANTAKYLÄN JA UTRAN kaupunginosat muodostavat yhdessä toiminnallisen kokonaisuuden. Niiden rakentaminen on aloitettu 1970–1980-luvulla ja erityisesti Rantakylä nojautuu 1970-lukulaiseen lähiöajatteluun. Käytännössä tämä on tarkoittanut monipuolisia julkisia ja yksityisiä palveluita sekä hyvää joukkoliikenteen tarjontaa. Tällä hetkellä Rantakylä-Utran alueella on hieman yli 12 000 asukasta, mutta väestömäärä on ollut viime aikoina laskeva johtuen ikärakenteen vanhenemisesta ja uudisrakentamisen vähäisyydestä. Kokonaisuudessaan Rantakylä-Utran alueen väestö on monimuotoista, sillä alueella asuu vanhempien ikäryhmien lisäksi nuoria ja ulkomaa-laistaustaisia. Näistä kahdesta kaupunginosasta etenkin Rantakylän yleinen maine on heikko.

Tutkimushanke koostui kolmesta osasta. Ensimmäinen tema kytkeytyi subjektiivisen hyvinvoinnin tematiikkaan, joka samalla oli projektin keskeisin aihepiiri. Keskeisimmät kysymykset tässä osassa olivat: 1) Mitkä tekijät vaikuttavat yksilöiden subjektiiviseen hyvinvointiin? Missä määrin kyseiset tekijät on sidottu määrättyyn asuinalueeseen? 2) Millainen käsitys asukkailla on omasta asuinalueestaan? Mitkä tekijät vaikuttavat asuinalueen arvostukseen? 3) Miten asuinaluetta tulisi kehittää, jotta se palvelisi yksilöiden subjektiivista hyvinvointia? Millaisten toimenpiteiden kautta asuinalueen yleinen arvostus lisääntyisi?

Tutkimushankkeen ensimmäisessä osiossa Rantakylä-Utran asukkailta kerättiin kyselyaineisto vuoden 2014 alussa. Kyselylomake koostui pääsääntöisesti monivalintakysymyksistä. Vastaajien osoitetiedot kerättiin yksikertaisella satunnaisotoksella väestörekisterikeskuksesta. Postitus toteutettiin kahdessa vaiheessa siten, että toisella kierroksella lomake lähetettiin heille, jotka eivät olleet vastanneet ensimmäisellä kierroksella. Kaiken kaikkiaan 1 500 potentiaalisesta vastaajasta 557 lähetti täytetyn kyselylomakkeen takaisin, minkä seurauksena vastausprosentiksi muodostui 37,1. Kyselylomakkeen laadinnassa hyödynnettiin aikaisempien kansallisten hyvinvointitutkimusten (esim. elinkeinoelämän valtuuskunnan kansalliset asennetutkimukset) ja tieteellisten kokemuksellista hyvinvointia käsittelevien tutkimusten kysymyksiä (esim. Karvonen ym. 2010; Weckroth 2012; urbaani onni-hanke). Lomakkeen laadinta tehtiin yhteistyössä Joensuun kaupungin kanssa. Kyselylomakkeessa vastaajien oli mahdollista jättää yhteystietonsa, mikäli he halusivat osallistua myöhemmin toteutettavaan haastatteluun. Yhteistietonsa jättäneitä henkilöitä oli 53. Syksyllä 2014 toteutettiin teemahaastattelut 22 yhteistietonsa jättäneelle. Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntiin. Jokainen haastattelu litteroitiin tarkempaa analyysia varten. Kerättyä aineistoa analysoitiin tässä osiossa kvantitatiivisten (MANOVA, pääkomponenttianalyysi, kuvailevat menetelmät) ja kvalitatiivisten menetelmien (sisällönanalyysi) avulla.

Tutkimushankkeen toinen osa käsitteli kaupunkiluonnon kokemisen tapoja. Tämä osio koostui yhdeksästä Rantakylän ja Utran asukkaana teemäkävelyhaastattelusta ja sen lisäksi siinä hyödynnettiin hankkeen kyselylomakeaineistoa. Kerättyä aineistoa analysoitiin sisällönanalyysin, useampi-suuntaisen varianssianalyysin ja Kruskall-Wallis-testin avulla

Kolmannessa osiossa tarkasteltiin Joensuun Rantakylän imagoa sanomalehti Karjalaisen pohjalta. Tässä yhteydessä keskityttiin siihen, millaista imagoa lehdessä tuotetaan Rantakylästä. Kolmas osio sisälsi Rantakylää käsittelevät sanomalehti Karjalaisessa ilmestyneet kirjoitukset vuosilta 1993, 2003 ja 2013. Näissä kolmen vuosikerran lehdissä Rantakylä mainittiin kaiken kaikkiaan 628 artikkelissa. Kerätty aineisto analysoitiin diskurssianalyysin avulla.

KESKEISIMMÄT TULOKSET

TUTKIMUSHANKKEESSA NOUSI esille rantakyläläisten ja utralaisten onnellisuus. Vastausten keskiarvoksi saatiin 7,98 asteikolla 0–10 (0 = onneton, 10 = onnellinen). Vastaajat olivat myös tyytyväisiä Rantakylään ja Utraan asuinalueina. Tyytyväisyyttä koskevien arvioiden keskiarvo oli 8,00 asteikolla 0–10 (0 = tyytymätön, 10 = tyytyväinen). Näin ollen ajoittain vallalla oleva käsitys kyseisten asuinalueiden ”huonoudesta” ei ainakaan asukkaiden omien näkemysten osalta pidä paikkaansa. Myös erikseen tehdyissä teemahaastatteluissa kävi ilmi, ettei Rantakylä-Utra kokonaisuutena ole niin huono kuin yleiset mielikuvat väittävät. Asuinalueeseen liittyvistä piirteistä nousi esille seitsemän onnellisuuteen vaikuttavaa tekijää (asteikolla 1–5, 1 = ei lainkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä): peruspalvelut (3,75), vapaa-ajan mahdollisuudet (3,70), avoimuus (3,40), ympäristölliset ominaisuudet (3,39), sosiaalisuus (3,06), lapsiperhepalvelut (2,53), osallistuminen (2,48). Näiden lisäksi asukkaat nostivat yksittäisinä muuttujina keskeiseen asemaan asuinalueen rauhallisuuden (4,18) ja turvallisuuden (4,16). Yksilöiden ikä, elämäntilanne, sukupuoli vaikuttivat keskeisellä tavalla siihen, mitkä asuinalueen piirteet olivat tärkeitä onnellisuuden kokemiseen. Esimerkiksi peruspalveluiden rooli korostui ihmisten ikääntyessä, kun taas lapsiperhepalvelut olivat merkittäviä lapsiperheille. Tätä taustaa vasten oli oleellista nähdä, että asukkaille oli tärkeitä asuinalueen toimivuus ja peruspalvelut.

Tämä tuli myös esille siinä, mitkä asiat nousivat esille asuinalueen valintaan vaikuttavina ja arvostusta lisäävinä tekijöinä. Kyselylomakkeeseen

vastanneet ilmoittivat viideksi tärkeimmäksi asuinalueensa valintaan vaikuttaneeksi tekijäksi hyvän asuntojen ja asuinympäristön hinta-laatusuhteen, hyvät ulkoilu- ja liikuntamahdollisuudet, luonnonläheisyyden, alueen rauhallisuuden ja hyvät jalankulku- ja pyörätiet. Viisi keskeisintä asuinalueen arvostusta lisäävää tekijää olivat vastaajien mielestä terveydenhuollon parantaminen, viheralueiden ja puistojen kunnon parantaminen, asuinalueen turvallisuuden parantaminen, asuntojen/talojen peruskorjaus ja harrastusmahdollisuuksien parantaminen.

Tutkimushankkeen toisessa osiossa haastatellut ja kyselylomakkeeseen vastanneet kokivat asuinalueen kaupunkiluonnon vähintään kohtalaisen tärkeäksi hyvinvointinsa, onnellisuutensa ja asumisviihtyvyyden kannalta. Pielisjoen rannat ja Utran saaret nousivat haastatteluissa esiin merkittävänä kaupunkiluontokohteina, joiden toivottiin säilyvän rakentamattomina virkistysalueina. Mieluisimpia kaupunkiluontoalueita olivat luonnontilaiset tai luonnontilaisilta vaikuttavat kaupunkimetsät ja ranta-alueet, ja kaupungin toivottiin pidättäytyvän hakkuista kaupunkimetsissä. Kaupunkiluontoalueet koettiin rentoutumisen, rauhoittumisen, virkistytymisen ja liikkumisen paikoiksi. Osalle haastatelluista kaupunkiluontoalueet toimivat pakopaikkana sosiaalisuuden vaatimuksilta, osalle tärkeää oli sosiaalinen kanssakäyminen kaupunkiluontoalueilla oleiltaessa ja liikuttaessa.

Kaupunkiluonnossa sijaitsevat ulkoilumahdollisuudet olivat tutkimushenkilöille tärkeitä ja niiden toivottiin sijaitsevan lähellä kotia, jotta ulkoilemaan olisi helppo lähteä. Rantakylää ja Utraa pidettiin luonnonläheisinä asuinalueina, joilla on riittävästi kaupunkiluontoa ja ulkoilu- ja virkistysalueita, kunhan niiden määrää ei vähennetä nykyisestä. Puistoihin ja viheralueisiin oltiin jokseenkin tyytyväisiä, mutta niiden kunnon parantamisen nähtiin lisäävän jonkin verran asuinalueiden arvostusta. Luonto- ja ulkoilualueiden hoitoon oltiin kuitenkin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Kaupunkiluontoalueilla oleskelu ja liikkuminen koettiin fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia kohentavana. Monipuolisilla kaupunkiluontoalueilla voidaan tavoittaa erilaisista luontoalueista nauttivat kaupunkilaiset ja siten tukea asukkaiden hyvinvointia.

Kyselylomakkeeseen vastanneet olivat melko tyytyväisiä asuinalueensa ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksiin ja viheralueiden kunnossapitoon. Myös haastatellut olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä ulkoilualueiden ja –reittien hoitoon ja toivoivat kunnossapidon jatkuvan samantasoisena. Erityisesti ikääntyneille ulkoilureittien kun-

nossapito oli tärkeää ja edellytys sille, että ulkoilemaan tulee lähdettyä.

Haastateltujen mielestä asuinalueet olivat tällä hetkellä luonnonläheisiä, mutta haastatteluissa nousi esiin huoli täydennysrakentamisen ja muiden maankäyttömuotojen vaikutuksista kaupunkiluotoalueisiin. Pielisjoen ranta-alueita pidettiin erityisen tärkeinä luontoalueina, joiden toivottiin säilyvän rakentamattomina ja kaikkien kaupunkilaisten saavutettavissa olevina virkistysalueina. Metsä- ja jokialueisiin liittyivät rauhoittuminen ja vapaa-ajan liikunta. Sekä haastatellut että kyselylomakkeeseen vastanneet kokivat Rantakylässä ja Utrassa olevan riittävästi ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksia ja kaupunkiluontoalueiden koettiin olevan riittävän lähellä. Kaupunkiluonnon läheisyydellä he tarkoittivat nimenomaan yhtenäisen kaupunkiluontoalueen läheisyyttä. Kyselylomakkeeseen vastanneet kokivat luonnonläheisyyden, asuinalueen puistojen ja viheralueiden läheisyyden ja asuinalueen ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksien vaikuttavan onnellisuuteensa myönteisesti.

Tutkimushankkeen kolmannessa osiossa nousi esille kuusi Rantakylää määrittävää diskurssia: Vaarallisuuden diskurssi, Kurjuusdiskurssi, Perhediskurssi, Viihtyvyyden diskurssi, Tavallisuuden diskurssi ja Kehitysdiskurssi. Nimet kuvasivat sitä tarkoitusta, mikä kullakin diskurssilla oli Rantakylän määrittelyssä. Kaiken kaikkiaan Rantakylän imago näyttäytyi huonona sanomalehti Karjalaisen kirjoittelussa, vaikka uutisista ei noussut mitään erityisen voimakasta kannanottoa. Vastakkaisista diskursseista huolimatta päälimmäiseksi jäi mielikuva huonosta Rantakylästä.

SUHDE ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISEEN

LÄHTÖKOHTAISESTI TUTKIMUSHANKE toi esille onnellisuuden kytkeytymisen asuinalueen piirteisiin ja sitä myöten ponnahduslaudan asuinalueen kehittämiseen. Ensimmäinen huomio koskee sitä, millaisten tekijöiden kautta asuinalueita, kuten Rantakylä-Utraa kehitetään. Kuten tässä tutkimushankkeessa tuli ilmi, peruspalveluilla oli keskinen merkitys ihmisten subjektiiviseen hyvinvointiin. Monet muut tutkimukset ovat myös päätyneet samankaltaisiin johtopäätöksiin (esim. Florida 2008; Olsson ym. 2013). Näin ollen paikallispolitiikan tehtävänä on keskittyä asuinalueilla ensisijaisesti peruspalveluiden ja -tehtävien turvaamiseen. Ihmiset arvostavat omalla asuinalueillaan onnellisuutensa suhteen eniten rauhallisuutta, turvallisuutta, palvelujen läheisyyttä, toimivaa terveydenhuoltoa ja vapaa-ajan vietto mahdoli-

suuksia. Toiseksi, olennaista on huomioida väestön moninaisuus. Esimerkiksi Rantakylä-Utran asuinalueella asuu tällä hetkellä monen ikäisiä sekä taustoiltaan ja elämäntilanteeltaan poikkeavia ryhmiä. Tästä johtuen voidaan puhua ympäristön tarjoamista potentiaalisista resursseista, joiden olemassaolo itsessään vaikuttaa yksilöiden onnellisuuteen (Sen 1985; Kyttä ym. 2009). Siksi siis keskeistä ei ole näiden asuinalueiden mahdollisuuksien käyttö tai käyttöaste vaan pikemminkin niiden olemassaolo. Esimerkiksi toimiva terveydenhuolto tai julkiset liikenneyhteydet voivat olla tärkeitä tekijöiden viihtyvyyden kannalta myös heille, jotka eivät niitä vielä joudu käyttämään. Saatuja tuloksia on käytetty apuna muun muassa Rantakylän hyvinvointiaseman suunnittelussa.

Toinen laajempi tutkimushankkeesta saatu huomio yhdistyy kaupunkiluontoon ja viheralueisiin. Monille asukkaille luonto- ja viheralueet olivat keskiössä arjen hyvinvoinnin kannalta. Samalla monella heistä oli myös huoli täydennysrakentamisen ja muiden maankäyttömuotojen vaikutuksista viheralueisiin. Tämän kaltaiset huomioid ovat oleellisia kaupunkisuunnittelussa ja alueiden käytön suunnittelussa. Kaupunkiluontoa koskevan tutkimusosion tulokset nostivatkin esille pitkän aikavälin vaikutuksia, jotka voidaan jakaa paikallisiin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Paikalliset vaikutukset Joensuussa kytkeytyvät viherkaavan suunnitteluun, johon tutkimustieto antaa työvälineitä. Laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset sitä vastoin liittyivät yleiseen kaupunkisuunnittelun ilmapiiriin. Tutkimustieto kaupunkiluonnon kokemisesta ja hyvinvointihyödyistä lisää tietoisuutta kaupunkiluonnon kulttuuri- ja virkistysarvosta. Kaupunkiluontoalueita voidaan siten kehittää paremmin kaupunkilaisten tarpeita vastaaviksi.

Kolmas tutkimushankkeesta saatu laajempi huomio kohdistuu paikallisen uutisoinnin ja osittain sen kautta muodostuvan mielikuvan vuorovaikutteeseen suhteeseen. Kysymys siitä, millaisena muut näkevät asuinalueen ja millainen maine sille syntyy, on usein seurausta toisen käden tietolähteistä. Tässä yhteydessä kyse oli paikallisen median roolista Rantakylän imagon muokkaajana. Tutkimushankkeessa kävi ilmi, että paikalliset asukkaat pitivät ristiriitaisena ihmisten negatiivista käsitystä Rantakylästä ja Utrasta suhteessa heidän omaan, päinvastaiseen näkemykseensä. Näin ollen asuinalueen huono maine voi usein olla osittain virheellinen siihen arkipäiväiseen todellisuuteen, jossa ihmiset ympäristössään elävät.

Vaikka tämä tutkimushanke tässä muodossa päättyy, jatkuvat hankkeessa esiin nousseet teemat ainakin kahdessa muodossa. Ensinnäkin, tutki-

mushankkeessa töissä ollut FM Merja Maukonen tarkastelee väitöskirjatutkimuksessa kaupunkiluonnon merkitystä kaupunkilaisille kokemuksellisesta näkökulmasta. Väitöstutkimuksen teema sai alkunsa hankkeen aikana ja on suoraa jatketta hänen tekemälleen Pro Gradu -tutkielmalle. Maukonen käsittelee kaupunkiluonnon kokemuksellisuutta hyödyntäen ympäristöpsykologista lähestymistapaa ja ympäristöesteettistä näkökulmaa. Tutkimus asemoituu kaupunkimaantieteeseen, yksilötason merkityksenantoon ja hyvinvointiin, yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen sekä paikallistason alueelliseen kehittämiseen. Tutkimus toteutetaan Joensuussa.

Toiseksi, tutkimushanke kytkeytyi loppuvaiheessa vahvasti Professori Ari Lehtisen vetämään ja YTT Ilkka Pyyn alulle laittamaan tutkimusprojektiin ”Symmetrinen kaupunki ja yhdyskuntasuunnittelu”. Tutkimusprojektia rahoittaa Kunnallisanalan kehittämissäätiö (ks. lisää Polemiikki 3/2015, 18–20, 22–23). Hankkeessa selvitetään (tapaustudkimuksen avulla) Joensuun keskustan ja sen vaikutusalueiden asemaa aluekehittämisessä sekä kaupungin hallinnon ja asukkaiden, myös asukastoiminnan, vuorovaikutteisuutta. Näiden lisäksi symmetrian haasteita tarkastellaan myös kaupunkikultuuriseen yhteistyöhön ja eriytymiseen keskittyen. Tarkoituksensa on selvittää muun muassa, millaisia uhkia ja mahdollisuuksia Joensuun kulttuurikehittämiseen on kertynyt niin kaupunkirakenteellisessa, -toiminnallisessa kuin -kuvallisessakin katsannossa. Hankkeen yhtenä kohdealueena on Joensuun Rantakylä.

LISÄTIETOJA

Facebook: https://www.facebook.com/hyvinvoinnintekijat/timeline?ref=page_internal

Polemiikki 3/2015

Semi, Jussi (tulossa). Happiness and affordances: What can a neighbourhood afford. (artikkeli)

Semi, Jussi (tulossa). Osallistuva politiikka asuinalueen kehittämisessä (työnimi). (artikkeli)

Maukonen, Merja (2018?). Kokemuksellinen kaupunkiluonto eri vuodenaikoina. (väitöskirja)

Maukonen, Merja (2014). Liikuttaako luonto? Asuinalueen kaupunkiluonnon ja kaupunkiluonnossa liikkumisen merkitys hyvinvoinnille. Pro Gradu -tutkielma. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140620/

Kaartinen, Miia (2015). Asuinalueen imago ja mielikuvat: Joensuun Rantakylän diskurssit sanomalehti Karjalaisessa. Pro Gradu -tutkielma. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150696/

LÄHTEET

Florida, Richard (2008). *Who's Your City? How the Creative Economy Is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*. Basic Books, New York.

Karvonen, Sakari, Kauppinen, Timo M. & Katja Ilmarinen (2010). Koetun hyvinvoinnin erot ja kehitys asuinpaikan mukaan. Teoksessa Vaarama, Marja, Moisio, Pasi & Sakari Karvonen (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*, Helsinki.

Kyttä, Marketta, Kahila, Maarit, & Timo Heikkinen (2009). Elinympäristön laadun kytkeytyminen eheyttämiseen. In Sairinen, Rauno (toim.): *Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu*. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 96.

Sen, Amartya (1985). *Commodities and capabilities*. Amsterdam: North-Holland.

Olsson, Lars, E., Gärling, Tommy. & Ettema, Dick, Friman, Margareta & Satoshi Fujii (2013). Happiness and satisfaction with work commute. *Social Indicators Research* 111:1, 255–263

Weckroth, Mikko (2012). Subjective wellbeing and happiness inside a city region – urban villages and gated communities. Paper presented at Regional Studies Association Global Conference 2012, China 24.–26.6 2012

YHTEYSTIEDOT

Yhteyshenkilö:

FT **Jussi Semi**,

Itä-Suomen yliopisto,

Historia- ja maantieteiden laitos

PL 111, 80101 Joensuu

puh. +358503728380

jussi.semi@uef.fi

SENIORIPALVELUINNOVAATIOIDEN TUTKIMINEN JA PILOTOINTI (SENER)

SENER-hankkeen tavoitteena on tarkastella osallistavien senioripalveluiden merkitystä syrjäytymisen, turvallisuuden, viihtyvyyden ja alueellisen imagon näkökulmista. Tutkimus toteutettiin kahtena pilottina Kuopion Männistössä. Tutkimukseen valituille senioreille ja tarvittaessa lähiomaiselle (omaishoitaja) luovutettiin hankkeen ajaksi käyttöön laitteita ja palveluita, joiden toivotaan edesauttavan ja tukevan itsenäistä elämää.

TAUSTA JA HANKKEEN TAVOITTEET

VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN kehittyneissä maissa on nopeaa, kuten myös Suomessa. Maassamme on 65 vuotta täyttäneitä jo yli miljoona, joista yli 85-vuotiaita noin 120 000. Yhteiskunnan tavoitteena on pitkäaikaisista laitospaikoista luopuminen ja mahdollisimman pitkäaikaisen kotona asumisen tukeminen. Tavoitteiden toteutumiseksi tarvitaan mm. esteetöntä asumista sekä uudenlaisia palveluita¹. Seniorit ovat veronmaksajia, kuluttajia ja aktiivisia toimijoita yhdistyksissä ja järjestöissä. Monet heistä haluavat asua ja toimia itsenäisesti mahdollisimman pitkään ja siihen tarvitaan uudenlaisia palveluita.

Senioripalveluinnovaatioiden tutkiminen ja pilotointi (SENER) -hankkeen tavoitteena on tar-

kastella osallistavien senioripalveluiden merkitystä syrjäytymisen, turvallisuuden, viihtyvyyden ja alueellisen imagon näkökulmista. Tutkimus toteutettiin kahtena pilottina Kuopion Männistössä. Ensimmäisessä pilotissa tutkimukseen valituille senioreille ja tarvittaessa lähiomaiselle (omaishoitaja) annettiin hankkeen ajaksi käyttöön laitteita ja palveluita, joiden toivotaan edesauttavan ja tukevan itsenäistä elämää. Ennen kokeilujaksoa ja sen aikana tutkimukseen valitut henkilöt osallistuivat haastatteluihin ja vastasivat kyselyihin. Tämän lisäksi tutkimuksessa seurattiin jatkuvasti tutkimushenkilöiden laitteiden ja sovellusten käyttöaktiivisuutta. Näin yliopisto sai arvokasta tutkimustietoa laitteiden ja palveluiden käytöstä ja hyödyistä seniorikansalaisten jokapäiväisessä elämässä. Kokeilussa mukana olleet henkilöt hyötyivät esimerkiksi fyysisen aktiivisuuden seurannasta, kodin turvaratkaisuista, kuvapuhelu- sekä paikannuspalveluista. Toinen pilotti liittyi Männistössä sijaitsevaan entiseen koulurakennukseen, joka on saneerattu

¹ Ympäristöministeriö 2012. Ehdotus ikääntyneiden asumisen kehittämishohjelmaksi vuosille 2012–2015. Ympäristöministeriön raportteja 16/2012.

palvelu- ja senioriasuntohuoneistoiksi. Pilotissa keskityttiin automaatiotekniikan tarjoamiin asumisturvallisuuteen ja -viihtyvyyteen liittyviin ratkaisuihin. Pilotointi käynnistyi vuoden 2015 alkupuolella.

TUTKIMUSLAITTEET JA -HENKILÖT

TUTKIMUKSEEN VALITSIMME haastattelujen perusteella 22 henkilöä, joista naisia 16 ja miehiä 6. Tutkimuskotitalouksia oli yhteensä 19. Projektin tutkimuslaitteet toimitti Active Life Village Oy. Yritys pystyi toimittamaan haluamamme laitteet tutkimusajaksi vuokralle ja liittämään ne mobiilipäätelaitteeseen. Näin kaikkien laitteiden keräämä tieto oli hyödynnettävissä saman sovelluksen avulla. Tutkimuksen alkuvaiheessa tarjosimme tutkimushenkilöille seuraavaa laitekokonaisuutta:

- Samsung Tab 2 (Tablettitietokone)
- aktiivisuusranneke
- sänkyanturi
- liesivahti
- vaaka
- verenpainemittari
- lääkeannostelija
- turvakamera
- liike- ja lämpötila-anturit
- oven läheisyyteen asennettava muistutin ja
- avaimien paikannin.

Tutkimushenkilöiden laitekoonpanoissa oli pieniä eroja, koska kaikki eivät kokeneet osaa laitteista hyödylliseksi. Laittekoonpano kullekin tutkimushenkilölle valittiin haastatteluiden ja tarvekartoituksen perusteella.

Laitteet luovutettiin tutkimushenkilöille kesäkuussa 2014 ja ne olivat heidän käytössään vuoden 2015 loppuun saakka. Tutkimusjakso, jolloin kysely- ja haastatteluaineistoa kerättiin, kesti kesäkuusta 2014 kesäkuuhun 2015. Seuraavassa on yhteenvedoita haastatteluista ja laitteiden käyttötietoihin perustuvista tuloksista.

LAITTEIDEN TOIMITUSKÄYNTI JA NEUVONTA

LAITTEIDEN TOIMITUSKÄYNTI koettiin nopeaksi ja kiireiseksi. Osallistujien kannalta laitteisiin tutustumiseen ja neuvontaan ei jäänyt riittävästi aikaa. Joillakin osallistujilla oli pilotoinnissa mukana omaisia, joilta he saavat ohjausta. Joissakin tapauksissa osallistujan oma haasteellinen elämäntilanne on vaikuttanut laitteiden toimitus-

käyntiin. Osallistujat toivoivat suomenkielisiä ja kirjallisia ohjeita.

NEUVONNAN JA TUEN TARVE ASENNUKSEN JÄLKEEN

TUTKIMUSHENKILÖILLÄ OLI KOKEILUN aikana käytävissä tukihenkilö. He olivatkin useimmiten yhteydessä tukihenkilöön, kun kokeiltavissa laitteissa tai sovelluksissa ilmeni ongelmia. Myös laiteoimittajaan oltiin oltu jonkin verran yhteydessä. Tuen ja neuvonnan tarvetta aiheuttivat laitteiden toimintahäiriöt ja tutkimushenkilöiden lisäohjauksen tarve laitteiden ja sovellusten käytössä. Kokeilun aikainen neuvonta koettiin jossain määrin hankalasti saavutettavaksi. Tutkimushenkilöt toivat esille, että ikääntyneet kaipaavat erilaista ohjausta tietotekniikan käytössä kuin siihen tottuneet nuoremmat ikäryhmät. Muutamat tutkimushenkilöt innostuivat kokeilujaksolla oppimaan lisää tietotekniikasta.

LAITTEIDEN KÄYTTÖ TUTKIMUSJAKSON LOPUSSA

Tablettitietokone

SUURIN OSA tutkimushenkilöistä (12) kertoi itse käyttävänsä kokeiltavana ollutta tablettitietokonetta. Käyttötietojen perusteella viisi (5) henkilöä käytti tablettitietokonetta omien terveystietoraporttiansa seuraamisen lisäksi erilaisiin sovelluksiin. Sovellukset kuuluivat viihteen ja vapaa-ajan kategoriaan (liittyen esimerkiksi musiikin kuunteluun, säätietoihin, kauppojen tuotetietoihin ja sanomalehtiin), hyötyohjelmiin (esimerkiksi kamera, kalenteri, kartat, verkkopankki) tai yhteydenpitoon (esimerkiksi Skype, sähköposti). Sanomalehtien ja säätietojen seuraamisesta tablettilta kerrottiin olevan hyötyä mökkeillessä. Muutama tutkimushenkilö oli tyytyväinen opittuaan käyttämään verkkopankkia tai etsimään erilaisia tietoja netistä. Skypellä yhteydenpitoa omaisiin ja sukulaisiin kokeili neljä (4) tutkimushenkilöä. Tablettitietokone saavutti hyvin tutkimushenkilöiden suosiota, sillä yhdeksän (9) heistä oli halukas käyttämään sitä myös kokeilujakson jälkeen.

Aktiivisuusranneke

RANNEKE JA LIIKUNTA-AKTIIVISUUDEN mittaaminen kiinnostivat osallistujia. Haastattelu- ja käyttötietojen perusteella 12 tutkimushenkilöä käytti aktii-

visuusranneketta tutkimusjakson lopussa. Lisäksi kaksi olisi käyttänyt, ellei sairastuminen olisi vaikeuttanut liikuntaa. Seitsemän (7) tutkimushenkilöä kertoi rannekkeen aktivoineen heitä liikumaan. Liikkuminen yhdistettiin vireyteen, terveellisiin elämäntapoihin, päivittäiseen rytmiin ja painonhallintaan. Rannekkeen kiinnitys sai käyttäjiltä kritiikkiä. Kuusi (6) tutkimushenkilöä oli haastattelujen perusteella halukas käyttämään aktiivisuusranneketta kokeilujakson jälkeenkin.

Vaaka, verenpainemittari, sänkyanturi ja lääkeannostelija

SEITSEMÄN (7) tutkimushenkilöä kertoi tutkimusjakson lopussa käyttävänsä vaakaa. Muutamilla vaa'an käyttö liittyi aktiivisuusrannekkeen käyttöön ja painonhallintaan. Yhdessä tapauksessa omaiset käyttivät vaa'an mittaustuloksista tablettille kertyviä raportteja muistiongelmista kärsivän tutkimushenkilön painon ja liiallisen laihtumisen seurantaan. Verenpainemittaria käytti jakson lopussa oman kertomansa ja käyttötietojen perusteella 10 tutkimushenkilöä. Mahdollisuutta seurata omaa verenpainetta kotona pidettiin hyvänä. Muutama tutkimushenkilö kyllästyi mittarin tekniisiin ongelmiin ja siirtyi takaisin käyttämään vanhaa mittariaan. Verenpainemittarista kerrottiin olevan hyötyä muun muassa lääkityksen vaihdon tai huimauksen yhteydessä tai seurattaessa liikunnan (aktiivisuusranneke) vaikutusta verenpaineeseen. Unenseurantalaitetta käytti ainakin harvakseltaan jakson lopulla kuusi (6) henkilöä. Tutkimushenkilöillä oli jossain määrin kiinnostusta seurata unensa laatua, mutta laite oli hankala käyttää ja siinä ilmeni kohtalaisen runsaasti toimintahäiriöitä. Muutama tutkimushenkilö oli haastattelujen perusteella kiinnostunut unenseurantalaitteen myös jatkossa. Vaaka ja etenkin verenpainemittari kiinnostivat enemmän. Lääkeannostelijaa ei ollut jakson tutkimusjakson lopussa käytössä kenelläkään. Sitä ei koettu tarpeelliseksi.

Turvalaitteet

TURVAKAMERA ei ollut kenelläkään käytössä. Yksi pariskunta, jossa toinen puolisoista kärsi dementiaoireista, kokeili turvakameraa, mutta koki sen käytön hankalaksi. Myöskään liike- ja lämpötilantureita ei ollut kenelläkään käytössä. Sen sijaan ovimuistutin oli käytössä neljässä (4) taloudessa. Ne oli ohjelmoitu muistuttamaan avaimista tai siitä, ettei ovesta kannata poistua. Viimeksi mainittu muistutus oli lisännyt turvallisuutta dementiaoi-

reista kärsivän tutkimushenkilön kodissa ehkäisemällä öistä ulko-ovesta poistumista ja mahdollistanut omaishoitajalle yöllisen levon. Toisen dementiaoireista kärsivän kodissa oli hyödytty avainten paikantimesta, jonka avulla oli etsitty toistuvasti avaimia ja lompakkoa. Myös muuttamat sellaiset tutkimushenkilöt, jotka eivät kokeilujaksolla käyttäneet turvalaitteita, arvelivat, että muistuttavat laitteet olisivat tarpeen iän lisääntyessä ja mahdollisten muistiongelmien ilmaantuessa. He olivat yleensä kuitenkin sitä mieltä, että laitteet eivät korvaa auttavaa ihmistä tai että laitteiden välityksellä pitäisi ainakin olla yhteys palvelujärjestelmään, esimerkiksi kotihoitoon. Liesivahdit olivat paikoillaan kaikissa talouksissa, ja niiden koettiin lisäävän turvallisuutta.

LAITTEIDEN VAIKUTUS ARKIELÄMÄÄN

LAITTEITA AKTIIVISESTI käyttäneet käyttivät pääsääntöisesti sekä terveysteknologisia laitteita, kuten aktiivisuusranneketta, ja seurasivat tablettitietokoneelta omia terveystietojaan sekä muita sovelluksia. Tällaisia tutkimushenkilöitä oli kuusi (6). Neljä (4) aktiivikäyttäjää käytti vain laitteita, kuten aktiivisuusranneketta ja verenpainemittaria, ja seurasi omaa terveyttään koskevia raportteja. Erityisesti aktiivisuusranneke koettiin nimensä mukaisesti aktivoivana ja yhdistettynä muihin käytössä olleisiin mittareihin joissain tapauksissa terveellisten elämäntapojen edistäjänä ja arkipäivään ryhtiä tuovana. Haastattelutietojen perusteella tällaiset käyttäjät olivat aiemminkin harrastaneet ainakin jossain määrin liikuntaa, joten laitteet vahvistivat entisiä toimintatapoja. Tablettitietokoneesta oli kahden (2) käyttäjän mukaan hyötyä mökkeillessä esimerkiksi lehden lukemisessa ja säätietojen seuraamisessa. Neljä (4) tutkimushenkilöä puolestaan kokeili Skype-kuvapuheluja yhteydenpidossa kaukana asuvien tai matkailuvien omaisten kanssa. He olivat tyytyväisiä kokeiluunsa ja kokivat palvelun lisänneen yhteydenpitoa.

Kaksi aktiivikäyttäjää käytti tablettitietokoneelta pääsääntöisesti erilaisia vapaa-aika- ja viihde- sekä yhteydenpitosovelluksia tai hyötyohjelmia. He olivat molemmat sairastuneet tutkimusjakson aikana siten, etteivät pystyneet tuolloin harrastamaan liikuntaa tavalliseen tapaansa. Tablettitietokone mahdollisti kuitenkin heille erilaisia aktiviteetteja kuten musiikin kuuntelua ja myös mahdollisuuden koko ajan uusien tietokoneen käyttömahdollisuuksien oppimiseen. Molemmat heistä olivat saaneet ohjausta laitteiden käyttöön omaisiltaan. Kaikkien näiden ak-

tiivikäyttäjryhmien keski-ikä oli noin 75 vuotta, vaihdellen 67 vuodesta 90 vuoteen.

Joistakin kokeilluista laitteista oli erityistä hyötyä muistioireista kärsivien omaisille. Omaiset kokivat ovimuistuttimen ja avainten paikan-timen hyödyllisinä turvallisuuden lisäämisessä ja arkielämän stressin vähentämisessä. Aktiivisuus-rannekkeen ja vaa'asta kertyvän mittaustiedon perusteella pystyttiin seuraamaan muistioireisen henkilön liikkumisen määrää ja painon kehitystä. Muistioireista kärsivien ja muiden tutkimushenkilöiden, joiden omaiset hyötyivät kokeilusta tai kannustivat heitä kokeiluun, keski-ikä oli aktiivi-käyttäjää korkeampi, noin 82 vuotta, vaihdellen 75 vuodesta 87 vuoteen. Myös kokeilujakson aikana luovuttaneiden keski-ikä oli noin 80 vuotta. Luovuttaneista neljä mainitsi lopettamisen syyksi lait-teiden aiheuttaman ahdistuksen tai huonon kun-tonsa, jonka takia ei jaksanut osallistua kokeiluun. Yksi kokeilun aloittanut tutkimushenkilö kuoli jakson aikana.

JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

IKÄIHMISSILLE JA MUISTISAIRAILLE soveltuva teknolo-giaa ja palveluita on tällä hetkellä saatavilla mo-nipuolisesti ja joitakin tuotteita kohtuuhintaan. Kuluttajan kannalta tämä on hyvä asia, mutta toisaalta tuotepaljous johtaa helposti valinnan-vaikeuteen. Hankkeessa kerättyjen kokemuk-sien perusteella kokeilluista laitteista suuri osa on ikäihmisille etenkin aluksi vaikeita käyttää ja omaksua. Laitteiden käytön neuvontaan pitäisi käyttää alkuvaiheessa paljon aikaa, ja neuvonnas-sa tulisi ottaa huomioon käyttäjien ikään liittyvät seikat – esimerkiksi se, että kovinkaan useat ny-kyiset yli 70-vuotiaat eivät osaa riittävästi englan-tia selvittääkseen sillä laitteiden käyttöohjeista tai sovelluksista. Käyttäjät itse esittivät mallin, jonka mukaan kaikille osallistujille olisi aluksi annettu alkuinformaatio ryhmässä ja sen jälkeen heillä olisi ollut mahdollisuus pidemmälle menevään yksilökohtaiseen ohjaukseen. Ryhmästä voisi olla myöhemmin apua vertaistuen antajana. Tukea ja apua olisi oltava joustavasti saatavilla, jotta käyttäjät eivät väsy omaan osaamattomuuteen-sa ja laitteiden toimintahäiriöihin. Kokeilussa oli huomattavissa alkukuukausien jälkeen jonkin as-teinen nouseva käyrä innostuksessa ja laitteiden käytössä, kun alun osaamattomuudesta oli saatu laitteet käyttöön ja toimimaan. Vuoden kuluttua laitteiden asentamisesta innostus on kuitenkin jossain määrin hiipunut. Laitteiden käyttäminen vie hyvin usein liian paljon aikaa ja niistä saatava hyöty jää täten pieneksi. Tämä korostuu henkilöil-

lä joilla ei ole tietoteknistä osaamista tai heillä on alkava muistisairaus, tekniikan käyttöönottokyn-nys on korkea ja he tarvitsevat paljon opastusta laitteiden ja palveluiden käytöstä. Tosin on muis-tettava, että muutamat tutkimushenkilöistä innos-tuivat oppimaan lisää tietotekniikan käyttöä joko omaistensa opastuksella tai ikäisilleen tarkoite-tussa koulutuksessa.

Viesti laite- ja ohjelmistovalmistajille on selkeä; laitteista ja palveluista tulee kehittää vielä yksin-kertaisempia ja helppokäyttöisempiä. Tämä oli myös tutkimushenkilöiden viesti käyttäjäkoke-mustensa perusteella. Ehkäpä tietotekniikan pa-rissa kasvanut ikääntyvä sukupolvi ottaa tekniikan paremmin vastaan kuin nykyiset seniorimme.

HAASTATTELU:

KUOPION KAUPUNKI KEHITTÄÄ MÄNNISTÖN ALUETTA IKÄYSTÄVÄLLISEKSI MALLIKAUPUNGINOSAKSI

Noin kahden kilometrin päässä Kuopion keskustan torilta sijaitsevien Männistön, Linnanpellon ja Itkonniemen kaupunginosien rakennukset ovat pääosin vanhoja. Viimeisimmät kerrostalot ennen nyt käynnistynyttä kehittämisbuumia rakennettiin 1980-luvulla. Alueella asuu huomattavan paljon ikääntyvää väestöä. Kuopion kaupungin tavoitteena on kehittää Männistön alueesta ikäystävällinen mallikaupunginosa. Kehittämisen yhtenä veturina on toiminut kansalaistoiminnan aktivoinnin yksikön koordinoima poikkihallinnollinen lähiöhanke Pihkassa Männistöön sekä Itä-Suomen yliopiston Sener-tutkimushanke. Hankkeet ovat osa valtakunnallista, ARAn rahoittamaa asuinalueiden poikkihallinnollista kehittämisohjelmaa.

PIHKASSA MÄNNISTÖÖN -hankkeen tavoitteena on alueen asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä tuottaa paikallislähtöisesti Männistön asuinalueelle uudenlainen, osallistava palvelukampus. Kampuksen keskeinen painopistealue ovat seniorit, mutta kaikenikäiset voivat siellä kohdata, harrastaa ja hakea ennaltaehkäiseviä hyvinvointipalveluita. Pihkassa Männistöön -hanketta tukevan Itä-Suomen yliopiston ympäristötieteen laitoksen toteuttaman Senioripalveluiden tutkiminen ja innovointi SENER-tutkimushankkeen tavoitteena oli tutkia osallistavien senioripalveluiden merkitystä eriytymisen, syrjäytymisen, alueellisen imagon, viihtyvyyden ja turvallisuuden näkökulmasta.

Pihkassa Männistöön -asuinaluehanke on verkostoitumishanke, jonka rinnalla SENER-tutkimushankkeen tutkijat tekivät tutkimusta senio-

rien kodeissa ja Mäntykampuksella. Männistön, Linnanpellon ja Itkonniemen asuinalueilta valittiin SENER-hankkeen tutkimuskohteiksi 5-10 pientaloa. Toisena kohteena oli Mäntykampus, palvelu- ja senioriasunnoiksi saneerattava vanha koulu Männistön asuinalueelta.

– Selvitimme yhteistyössä Kuopion kaupungin perusterveydenhuollon, Itä-Suomen yliopiston ympäristötieteen laitoksen sekä Kuopio Innovationin kanssa sitä, millä keinoilla voitaisiin pidentää seniorien kotona asumista. Aihetta on hankkeiden kautta pohdittu eri toimijoiden kesken erilaisista näkökulmista. Lisäksi eri toimijoiden verkostot ovat todella tärkeitä esimerkiksi tiedonvaihdon kanavina. Kohteissa pilotoitiin tehtyjen selvitystöiden pohjalta valittuja kodinohjausjärjestelmiä ja senioripalveluita, jotka tukevat ja parantavat elämisen laatua sekä pidempään ko-

tona asumista. Pilotteja suunniteltiin ja toteutettiin läheisessä yhteistyössä Kuopion kaupungin ja Mäntykampuksen rakennuttajien sekä palveluntarjoajien kanssa, kuvaa Kuopion kaupungin kehityspäällikkö Mirja Wihuri tehtyjä hankkeita.

SENER-hankkeesta saatiin tietoa Männistön seniorien arjesta ja heidän teknologian käyttötavoistaan

MÄNNISTÖSSÄ SIJAITSEVAN vanhuksille suunnatun hoivapalvelukokonaisuuden, Mäntykampuksen, ajatuksena on yhdistää asumista ja palveluita niin, että ikääntyville tarkoitettua asumista sijoitetaan tiiviiksi, mutta viihtyisäksi kokonaisuudeksi tähän tarkoitukseen suunnitellulle alueelle. Tavoitteena on turvata asiakaslähtöisesti ikäihmisten onnellinen, turvallinen ja aktiivinen kotona asuminen mahdollisimman pitkään.

– Itä-Suomen yliopiston SENER-tutkimushankkeen tulokset kertovat meille, miten vartuneemmat käyttäjät toimivat arjessa ja antavat hyödyllistä tietoa palvelujen kehittämiseen. Hankkeen aikana on noussut esiin paljon pieniä asioita, joita palveluiden ja teknologian kehittäjät eivät ehkä tule ajatelleeksi. Me etsimme sitä, mikä palvelee käyttäjää ja heidän omaisiaan.

Tulosten perusteella seniorien tietotekniikan osaaminen on yksi haaste, sillä meillä on pitkään vielä sellainen ikäluokka, jolla ei ole pilotoitujen laitteiden käyttökokemusta. Meidän on mietittävä, miten heidät saataisiin laitteiden käyttäjiksi ja ottamaan laitteet haltuun. Lisäksi on pohdittava, mikä olisi oikea taho kouluttamaan senioreita, koska nuorten digitaiturien voi olla vaikea asettaa iäkkään henkilön asemaan.

Kuopiossa toimivissa 12 asukastuvassa esimerkiksi Savonetin edustajat antavat vapaaehtois pohjalta vertaistukeen perustuvaa opetusta tietokoneiden käyttöön.

Myös teknologian nopea kehitys on haaste. Se mikä oli vuosi sitten uusinta uutta, voi olla jo tänään vanhentunutta. Samanaikaisesti pitää edelleen muistaa, että laitteiden käyttäjäryhmä pysyy samana, eikä omaksu uutta vastaavassa tahdissa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että seniorit odottavat laitteiden olevan yksinkertaisia ja helppokäyttöisiä sekä kestäviä ja esteettömiä, jotta esimerkiksi huonopinäköinen pystyy niitä käyttämään. Senioreiden mielestä laitteissa riittäisi suppeampikin palveluvalikoima.

Kotiautomaation avulla voitaisiin helpottaa vanhusten elämää. Jatkoselvityksissä olisi hyvä pohtia, voidaanko tämä ottaa esimerkiksi kerrostalojen saneerauksen suunnittelussa huomioon?

Voisiko se olla tuettavaa toimintaa, jota lähdetäisiin edistämään? Tarve rakentaa vanhusten palveluasuntoja vähenisi, kun omat asunnot olisivat turvallisia asua ja elää.

Tutkimuksesta on ollut kaupungin kehitystyötä varten selkeää hyötyä, koska tutkimushanke ja kaupungin kehityshankkeet tukevat toinen toisiaan. Tutkijat ovat saaneet kaupungin kautta tutkimuskohteet, ja me puolestamme heiltä tutkimustietoa, jota voimme käyttää hyväksi kaupungin suunnittelussa. Hankkeen suurin hyöty on ollut se, että nyt osataan paremmin verkostoitua ja kysyä, voitaisiinko tätä asiaa tutkia ja tehdä asiaa yhteistyötä. Hankkeista saatua tietoa voidaan hyödyntää myös tuleviin hankkeisiin liittyvissä kokeiluissa ja pilotoinneissa. Pohdimme jatkohankkeen toteutusta tammikuussa 2016. Voimme silloin tehtyjen selvitysten pohjalta miettiä, miten lähdemme etenemään ja mikä on tulevaisuuden haaste, kertoo Kuopio kaupungin kehityspäällikkö Mirja Wihuri hankkeista saaduista kokemuksista.

LISÄTIETOJA

<http://kuopionkaupunginosat.fi/pihkassa-mannistoon>

<http://www.kuopio.fi/web/sosiaalipalvelut/mantykampus>

Kuopion kaupungin edustajana haastateltiin 10.12.2015 kehityspäällikkö **Mirja Wihuria**, joka työskentelee Kuopion kaupungin kansalaistoiminnan aktivoinnin yksikössä hyvinvoinnin edistämisen palvelualueella. Hän on vastannut mm. Kuopion kaupungin Pihkassa Männistöön-lähiökehitysprojektista. Haastattelun aiheena olivat Kuopion kaupungin kokemukset Pihkassa Männistöön- ja SENER-hankkeissa tehdystä yhteistyöstä ja saatujen tulosten hyödyntämisestä.

ARJEN SANKARIT JA IKKUNASTA KATSOJAT – IKÄÄNTYNEIDEN URBAANI YHTEISÖLLISYYS

Paikallisen yhteisöllisyyden väitetään kadonneen, mutta monelle ikääntyneelle oma asuinalue on tärkeä sosiaalisen toiminnan paikka. Lähiöasukkaiden ikääntyessä urbaanin yhteisöllisyyden merkitys hyvinvoinnin osatekijänä kasvaa.

ALUKSI

NYKYISEN IKÄÄNTYMISPOLITIIKAN yksi keskeisistä tavoitteista on se, että ihmiset asuisivat mahdollisimman pitkään omissa kodeissaan. Tämän ”paikoillaan vanhenemista” korostavan ajattelutavan myötä Suomessa eri asuinalueella asuu yhä enemmän ikääntyneitä asukkaita, joista osalla toimintakyky on iän myötä heikentynyt. Kotona asumista korostavaa politiikkaa on perusteltu sillä, että ihmiset haluavat asua kotona mahdollisimman pitkään. Toisaalta politiikkaa kohtaan on esitetty kritiikkiä, sillä monelle kodista voi myös muodostua paikka, jossa yksinäisyys on läsnä päivittäin (Sixsmith & Sixsmith 2008) ja hyvän elämän perusedellytykset puuttuvat. Vaikka ikääntyneille suunnattuja palveluja on yhä enemmän saatavissa kotona asuvien tueksi, nykyisessä tilanteessa myös lähiverkostojen toivotaan osallistuvan vanhojen ihmisten hyvinvoinnin tukemiseen. Lukuisat tutkimukset (esim. Evans 2009; Vaara ym. 2016) osoittavat, että sosiaaliset verkostot ovat tärkeä hyvinvoinnin lähde. Erityisesti puolisoilla ja muilla perheenjäsenillä on perinteisesti ollut suuri merkitys sosiaalisen tuenantajina. Monella ikäihmisellä perhettä ei kuitenkaan ole tai sen jäsenet asuvat pitkien etäisyyksien päässä.

Erialaisten yhteisöjen merkitys hyvinvoinnin tukena siis on kasvanut, ja myös paikalliselle yhteisöllisyydelle on vahva yhteiskunnallinen tilaus. Asuinympäristöön kiinnittyvän yhteisöllisyyden olemassa olo on kuitenkin kyseenalaistettu, sillä asuinpaikan merkityksen katsotaan vähentyneen mm. informaatioteknologian yleistymisen myötä. Silti erityisesti ikääntyneiden kohdalla paikan merkityksen katsotaan korostuvan, jolloin asuinalueeseen liittyvillä tekijöillä on suuri vaikutus elämänlaatuun (Scharf ym. 2003.) On tärkeä ymmärtää niitä mekanismeja, jotka liittyvät ikääntyneen ihmisen ja asuinpaikan suhteeseen. Tämän artikkelin taustalla olevassa tutkimushankkeessa kiinnostuksen kohteena on ollut erityisesti paikallinen yhteisöllisyys ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta.

Yhteisöllisyys on yhteiskunnallisessa keskustelussa nähty tavoittelemisen arvoisena ja positiivisena asiana. Yhteisöllisyyteen kytketään usein entisajan kyläyhteisöllisyyteen liitettyjä mielikuvia, sillä Suomessa kaupungistuminen tapahtui kansainvälisesti tarkasteltuna suhteellisen myöhään ja monella kyläyhteisöt liittyvät omaan tai perheen kokemuksiin. Jälkmodernissa yhteiskunnassa yhteisöllisyys on kuitenkin saanut uudenlaisia muotoja. Viime vuosien yhteisöllisyyttä koskevassa teoreettisessa tutkimuksessa kuulu-

minen on katsottu yhteisöllisyyden keskeiseksi ulottuvuudeksi. Nykypäivänä kuulumisen katsotaan rakentuvan enemmän kommunikatiivisten prosessien kuin institutionaalisten rakenteiden kautta. Kommunikaation keskeinen merkitys kuulumisen rakentamisessa tekee yhteisöistä hauraita. Toisaalta ihmiset voivat tuntea kuuluvansa moneen eri yhteisöön yhtä aikaa ja eripituisia ajanjaksoja (Bauman 2001; Delanty 2010). Kuulumisen kautta rakentuvan identiteetin lisäksi keskeiseksi yhteisöllisyyden elementiksi on nähty yhteinen intressi. Yhteisöllisyyteen kuuluu, että yhteisöön kuuluvilla on jokin yhteinen nimittäjä, olkoon se vaikka kiinnostus jotakin asiaa kohtaan, halu suojella asuinalueetta tai vaikkapa jokin asia, jota halutaan edistää. Kuulumiseen ja yhteiseen intressiin liittyy myös yhteinen toiminta, jota voidaan pitää toisaalta kuulumisen ja yhteisen intressin seurauksena taikka myöskin niiden lähökohtana. Mikä on sitten paikan merkitys tässä kaikessa? On todettu, maantieteellinen sijainti ei välttämättä ole yhteisöllisyyden rakentumiselle olennainen tekijä (Gilleard & Higgs 2005). Toisaalta esimerkiksi Miriam Bernard kumppaneineen (2012, 108) on todennut, että kiinnittyminen tiettyyn paikkaan tai kulttuuriseen ympäristöön edistää yhteisen identiteetin kehittymistä ja tukee sen myötä yhteisöllisyyden syntymistä.

TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA MENETELMÄT

MISTÄ PAIKALLINEN YHTEINEN toiminta ja paikallinen yhteisöllisyys syntyvät? Viime vuosien keskustelussa on ollut enemmän tai vähemmän julkilausutusti esillä ajatus siitä, että ikääntyneillä ihmisillä on keskeinen rooli paikallisen yhteisöllisyyden rakentajina ja ylläpitäjinä ja että he myös hyötyvät siitä. Myös tutkimushavainnot (Seppänen ym. 2012) ovat tuoneet esille, että ikääntyneet asukkaat ovat muita ikäryhmiä vahvemmin kiinnittyneitä asuinalueeseensa ja sen sosiaalisiin suhteisiin.

Tässä tutkimuksessa näitä kysymyksiä lähestyttiin yhtä asuinalueetta, lahtelaista Liipolan lähiötä koskevan tutkimuksen avulla. Tavoitteena oli etsiä vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia muotoja ikääntyneiden ihmisten yhteisöllisyys saa kaupunkiympäristössä?
2. Millainen on ikääntyneiden ihmisten rooli paikallisen yhteisöllisyyden rakentamisessa ja ylläpitämisessä?
3. Miten yhteisöllisyyden eri elementit jäsentyvät osaksi urbaania paikallista yhteisöllisyyttä?

Tutkimus toteutettiin pääosin etnografisin menetelmin vuosien 2014–2015 aikana. Aineistona olivat alueen eri toimijoiden (kaupunki, seurakunta, yhdistykset) sekä asukkaiden yksilö- ja ryhmähaastattelut, havainnointi sekä etnografiset keskustelut. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavan analyysin avulla. Lisäksi käytössä oli syksyllä 2010 toteutetun postikyselyn (Seppänen ym. 2012) aineisto, jota hyödynnettiin erityisesti 65 vuotta täyttäneiden vastaajien (N=449) osalta.

”LIIPOLA ON IHAN TAVALLINEN JA HYVÄ PAIKKA ASUA”

LIIPOLA ON ASUINALUEENA selvärajainen ja kompakti asuinalue, joka rakennettiin 1960 ja 70-lukujen taitteessa teollisuuden työväestön tarpeisiin. Väkimäärä on laskenut alkuaikojen runsaasta seitsemästä tuhannesta vajaan 4 500 asukkaaseen. Tutkimuksessa tuli vahvasti esille asuinalueen historia ja sen kietoutuminen siellä asuvien ihmisten elämänhistoriaan ja nykypäivään. Liipolan väestö on ikääntynyt yhdessä asuinalueen kanssa. Alkuvaiheessa alueelle muuttaneita asukkaita on paljon jäljellä ja toisaalta lähiössä syntyneitä muuttaa oman perheen perustamisen jälkeen takaisin. Toisille Liipola näyttää olevan pysyvän, jopa elämän loppuun asti kestävän asumisen paikka, toisille taas siirtymävyöhyke, joka on väliaikainen asuimuoto asumisuran varrella (Seppänen 2001; Seppänen ym. 2012).

Ikääntyneiden asukkaiden suhde asuinalueeseen vaihteli. Joillekin se oli syvä eikä ajatus siitä, että pitäisi muuttaa pois, ollut mahdollinen. Toisille suhde oli hyvin tilannesidonnainen: pois ajateltiin muutettavan sitten kun itsenäinen asuminen ei olisi enää mahdollista. Joillekin lähestymistapa asumiseen oli ennakoiva: he olivat jo muuttaneet pois Liipolasta senioriasuntoihin, mutta osallistuivat edelleen alueella tapahtuvaan toimintaan.

Sekä asukkaiden että alueeseen työnsä puolesta kytkeytyneiden toimijoiden haastatteluissa tuli Liipolasta puhuttaessa voimakkaasti esille normaaliuden narratiivi. Korostettiin sitä, että Liipola on normaali paikka asua, ”ihan samanlainen kuin mikä tahansa muukin asuinalue”. Jo aiemmissa tutkimuksissa esille tullut tietoisuus Liipolan huonosta maineesta tuli vahvasti esille. Asukkaiden näkökulmasta tämän voi tulkita myös yhteisöllisyyttä vahvistavaksi tekijäksi. ”Yhteinen vihollinen” sai aikaan yhteisen reaktion, mikä ilmeni mm. jaettuna kertomuksena siitä, miten Liipolassa tapahtuneita asioita käsiteltiin mediassa.

Haastatteluissa korostettiin, että Liipola on hyvä paikka asua. Erityisesti alueen luonto ja liiken-

neyhteydet saivat kiitosta. Luonnon ja puhtaan ilman merkitys korostui voimakkaasti; aluetta ympäröivä metsä laavuineen ja ulkoilureitteineen koettiin arvokkaaksi. Lomakekyselyaineistossa aluetta koskevat mielikuvat jakaantuivat selvästi ikäryhmien kesken: erilaiset lähiöihin tyypillisesti liitetyt ongelmat häiritsivät eniten nuoria ja keski-ikäisiä liipolalaisia, kun taas ikääntyvät – erityisesti yli 74-vuotiaat – nostivat niitä esille selvästi harvemmin.

Ostarilla ajoittain näkyvä ”porukointi” kyllä harmitti jossakin määrin. Haastatteluissa ja keskusteluissa tuotiin esille julkiseen paikkaan sijoittuvan juopottelun luonne suhteessa yhteisöllisyyteen. Sitä harjoittavat olivat ”toisia”, eivät osa ”meitä”. Haitta oli ensisijaisesti esteettinen, pelkoa ostarin porukoiden ei kerrottu aiheuttavan. Esille tuli kuitenkin myös se, että ostarin häiriöissä on vaihtelua eri vuorokauden aikojen mukaan. Illalla julkisen tilan valtaavat muut kuin päivällä siellä olevat, ja silloin meno saattaa olla rankempaa. Useimmat iäkkäät ihmiset eivät kuitenkaan liiku mielellään pimeänä aikana ulkona, eikä ostarin ”iltavuorolaisten” aiheuttamia häiriöitä juurikaan sivuttu asukkaiden kanssa käydyissä keskusteluissa.

PAIKALLISEN YHTEISÖLLISYYDEN MUODOT LIIPOLASSA

TUTKIMUKSEN ALUSSA pyrittiin paikantamaan Liipolassa esiintyviä ikääntyneitä asukkaita koskevan yhteisöllisyyden muotoja. Tutkimus eteni osittain ns. lumipallomenetelmällä: haastateltavilta kysyttiin havaintoja yhteisöllisyydestä, ja etsintää jatkettiin näin saatujen tietojen avulla. Ikääntyneiden asukkaiden keskinäinen (tai sellainen, jossa he olivat osallisena) yhteisöllisyys alueella toteutui toisaalta organisoituna, toisaalta spontaanina vuorovaikutuksena ja toimintana.

Organisoidut toiminnat

ORGANISOIDUT YHTEISÖLLISET TOIMINNAT voitiin jakaa i) asuinalueetasolla tapahtuvaan toimintaan ja ii) talokohtaiseen toimintaan. Organisoidun asuinalueen toiminnan osalta yhteisöllisyys liittyi selkeimmin kolmen eri tahon organisoimaan toimintaan. Suuri merkitys oli asukastupa Toimella, joka oli osa kaupungin koordinoimaa Koko Liipola oppimisympäristönä -hankekokonaisuutta (2013–2015). Toimela kokosi ja tuki asuinalueen yhteisöllistä toimintaa. Siellä kokoontuivat mm. tanssiryhmä, käsityöpiiri, erilaiset yksittäi-

set tilaisuudet, ja siellä oli mahdollisuus esimerkiksi kutoa kangaspuilla. Vaikka Toimela oli tarkoitettu kaikenikäisille, toiminta oli harvoin eri sukupolvia yhteen kokoavaa. Tähän vaikutti jo käytössä olleiden tilojen akustiikka: koululaisien tullessa iltapäivällä paikalle moni iäkkäämpi pakeni paikalta lasten pelien ja leikkien aiheuttaman melun takia. Tutkimuksen aineistonkeruun aikana Toimela toimi väliaikaisissa tiloissa, ja uuden monitoimitalo Onnin valmistuttua se siirtyi uusiin tiloihin.

Liipolassa on myös toiminut pitkään asukas-yhdistys, Liipolan lähiöseura, jolla aiemmin oli oma tila alueella sijaitsevan asuinkerrostalon yhteydessä. Siitä jouduttiin kuitenkin luopumaan, jonka jälkeen lähiöseuran toiminta siirtyi Toimelaan. Siirron myötä Lähiöseuran toiminta supistui huomattavasti. Tulkintamme mukaan se siihen vaikutti oman toimitilan menettämisen ohella aktiivitoimijoiden ikääntyminen ja väsyminen. Uusia aktiiveja kaivattiin, mutta esimerkiksi työikäisten saaminen mukaan oli vaikeaa.

Kolmas merkittävä yhteisöllisen toiminnan organisoija oli Suomen evankelisluterilaisen kirkon paikallinen seurakunta, joka järjesti Liipolan seurakuntakeskuksessa eläkeikäisille ihmisille useita toimivia piirejä, joihin kokoonnuttiin viikoittain. Erityisesti keskiviikkolounas keräsi väkeä. Siihen osallistui viikoittain satakunta ihmistä.

Yhteisöllistä toimintaa tapahtui myös asuintalotasolla. Eri taloihin sijoittuvan toiminnan määrä vaihteli selvästi, ja tutkimuksen aikana esille nousivat muutamat talot, joissa asukastoimintaa oli runsaasti. Toiminta saattoi tapahtua esim. talkoiden muodoissa, talokohtaisina kerhoina tai muuna yhteisenä toimintana.

Satunnaiseen vuorovaikutukseen perustuva yhteisöllisyys

ORGANISOIDUN TOIMINNAN LISÄKSI yhteisöllistä vuorovaikutusta tapahtui ns. kynnyksyöhykkeiden ja siirtymävyöhykkeiden alueilla. Alueella oli runsaasti yhteistä kaupunkitilaa, joka oli vapaasti saavutettavissa. Liipola on rakennettu väljästi, ja taloilla on yleensä piha-alueita, joilla ihmiset voivat oleskella. Piha-alueiden käyttö vaihtelee luonnollisestikin vuodenajan mukaan, mutta niille sijoittuva vuorovaikutus vaihteli talojenkin välillä. Esille nousi puutarhanhoidon ja kasvien merkitys myös kerrostaloasumisen yhteydessä. Monet asukkaat istuttivat omaehtoisesti kerrostalopihoille kasveja ja hoitivat niitä. Puutarhanhoito myös yhdisti ihmisiä, sen ympärille syntyi vuorovaikutusta toisten asukkaiden kanssa. Aluetta ympäröi-

vän metsäalueen laavu ja ulkoilureitit olivat myös tilaa, jossa saattoi kohdata muita asukkaita.

Liipolan ostoskeskuksen torialue oli selkeimmin paikka, jonka tarkoitus oli olla julkista, kaikille avointa yhteisöllistä kaupunkitilaa. Merkitys näyttäytyi kuitenkin ikääntyneiden asukkaiden näkökulmasta vähäisenä, osittain siksi, että alue oli leimautunut yhteisöllisen juopottelun paikaksi.

Siirtymätiloiksi kutsuttavat paikat ja tilat kuten rappukäytävät, pihareitit, bussipysäkit ja jalakäytävät olivat myös merkityksellisiä yhteisöllisyyden kannalta. Niissä tapahtui satunnaisia kohtaamisia, joilla oli haastateltaville merkitystä. Ne saattoivat olla paikkoja päivittäiselle vuorovaikutukselle, ja niiden kautta ihmiset tulivat tutuiksi ja merkitykselliseksi, vaikkei vuorovaikutus välttämättä ulottunut pientä jutustelua syvemmälle. Yhteisöllisyyttä edistävät asiat saattoivat vielä vahvistaa siirtymätiloissa tapahtuvaa vuorovaikutusta; esimerkiksi koira kirvoitti keskustelua kun sellainen oli ulkoillessa mukana.

YHTEISÖLLISYYTTÄ MÄÄRITTÄVÄT ELEMENTIT

PAIKALLISEEN YHTEISÖLLISYYTEEN liittyi elementtejä, jotka erityisesti ikääntyneiden näkökulmasta määrittivät sitä. Toiminnan jatkuvuus koettiin tärkeänä. Yhteisölliset toiminnat lunastivat paikkansa vähitellen ja oli tärkeää, että tiedettiin toiminnan olevan pysyvää. Jatkuvuus merkitsi ennen kaikkea toiminnan toistumista tiettyinä viikoppäivinä; esimerkiksi lounas seurakuntakeskuksessa oli aina keskiviikkoisin, ja muut menot oli mahdollista suunnitella sen mukaan. Viikkosyklin lisäksi vuodenaikojen vaihtelulla oli merkitystä. Monet toiminnat keskeytyivät kesäksi, mikä harmitti osaa osallistujista. Kolmenkin kuukauden tauko oli paljon silloin kun kyseessä oleva toiminta oli keskeinen yhteisöllisyyden kokemuksen kannalta. Talvella liukkaus sekä pimeän tulo aikaisin rajoitti osallistumista. Toimintojen toivottiin sijoittuvan valoisaan vuorokaudenaikaan. Yhteisöllisissä toiminnoissa tärkeitä olivat myös totunnaistuneet käytännöt. Pidempään jatkuneissa toiminnoissa arvostettiin sisällöllisten elementtien ja toimintatapojen pysyvyyttä. Myös vaikkapa istumajärjestykselle syntyi totuttuja järjestelyjä ja poikkeamista syntyi neuvotteluja.

Toiminnan sisällöistä keskusteltaessa tuli esille, että sinänsä toiminnan sisältö ei ole itseisarvo, vaan yhteisöllisyyden merkitys rakentui ennen kaikkea vuorovaikutuksen mahdollisuuden ja kuulomisen tunteen kautta. Kuitenkin mielekäs

toiminta toimi käyttövoimana yhteisöllisyydelle, ja ”pelkästään kokoontuminen juttelemaan” ei tuntunut riittävän merkitykselliseltä syytä osallistua.

Tutkimuksessa tarkasteltiin Liipolaan sijoittuvaa yhteisöllisyyttä. Paikallisuuden näkökulmasta kiinnostavaa oli esille tullut havainto siitä, että yhteisöllisyys ei perustunut ainoastaan paikkaan kiinnittyneelle identiteetille. Toimintaan osallistuivat muutkin kuin alueella asuvat, ja toiminta oli aidosti avointa muillekin kuin liipolalaisille. Haastateltavien puheessa ei esiintynyt paikkaan perustuvaa jakoa ”meihin liipolalaisiin” ja ”muihin”, vaikka pitkä asumisaika alueella selvästi vahvisti paikallista identiteettiä ja halua toimia alueella. Paikallisen yhteisöllisyyden sijaan Liipolasta voidaan puhua yhteisöjen paikkana.

IKÄÄNTYNEIDEN ASUKKAIDEN ROOLI YHTEISÖLLISYYDEN RAKENTUMISESSA

IKÄÄNTYNEIDEN IHMISTEN rooli yhteisöissä näyttäytyi neljänlaisena: i) Arjen sankareiksi nimeämme asukkaat olivat yksittäisiä ihmisiä, joilla oli hyvin keskeinen rooli yhteisöllisyyden rakentajana. Heitä ei ollut paljon, mutta haastattelujen perusteella syntyi selvä kuva keskeisistä ihmisistä, joiden toiminnan varaan alueen yhteisöllisyys vahvasti ankkuroituu. He organisoivat aktiivisesti toimintaa ja pitivät yhteyttä yhteisöllisyyttä tukevia organisaatioita edustaviin toimijoihin. He tarjosivat toimintaan oman osaamisensa ja ammattitaitonsa, joka oli kertynyt joko työuran aikana tai jonkin harrastuksen puitteissa. ii) Ahertajat kuuluivat ryhmään, joka myös oli keskeinen yhteisöllisyyden muodostumisessa. Ahertajat olivat arjen sankareiden ympärillä oleva pieni joukko aktiivisia ihmisiä. He eivät ottaneet päävastuuta toiminnan aikaansaamisesta, mutta tekivät aktiivisesti töitä sen eteen. Näiden kahden ryhmän lisäksi yhteisöllisyyden toteutumisessa osallisina olivat iii) osallistujat. He olivat se suurempi joukko, joka osallistumisellaan mahdollisti yhteisöllisyyden toteutumisen. Tätä joukkoa luonnehti uskollisuus: kohtasimme paljon ihmisiä, jotka olivat vuosikausia osallistuneet tiettyyn toimintaan. Lisäksi yhteisöllisyys merkityksellistyi ihmisille, jotka eivät varsinaisesti osallistuneet toimintaan paikan päällä. Heitä kutsumme nimellä iv) ikkunasta katsojat. He olivat vanhoja ihmisiä, jotka eivät pystyneet tai halunneet osallistua, mutta seurasivat tapahtumia ikkunasta, tiedotusvälineistä ja niihin osallistuneiden kanssa keskustelemalla. He tunsivat yhteisöllisyyt-

tä ja kuulumisen paikalliseen yhteisöllisyyteen tuotti heille elämän tarkoituksellisuuden tunnetta, mikä on hyvinvoinnin näkökulmasta tärkeä kokemus. Liipolassa asui myös luonnollisestikin paljon ikääntyneitä ihmisiä, jotka jäivät myös paikallisen yhteisöllisyyden ulkopuolelle. Kohtasimme ihmisiä, jotka "vain asuivat" Liipolassa ja kokivat sen heille sopivaksi ratkaisuksi. Niitä ihmisiä, jotka ehkä olisivat halunneet olla osa yhteisöllisyyttä, mutta eivät siihen kyenneet tai uskaltaneet syystä tai toisesta, tämä tutkimus ei tavoittanut.

Liipolassa kuten yleensäkin yhteiskunnassamme on läsnä erilaisia jakolinjoja kuten sosioekonominen asema, etninen tausta ja sukupuoli. Huomionarvoista oli, että tällaiset jakolinjat eivät kovin vahvasti määrittäneet ikääntyneiden yhteisöllisyyttä. Toiminnassa oli mukana miehiä ja naisia, kantaväestöä ja maahanmuuttajia sekä sosioekonomiselta taustaltaan erilaisia ihmisiä.

Yhteisöllisyyden nurjat puolet kuten valtasuhteet ja konfliktit eivät välttämättä ole asioita, jotka otetaan keskusteluun ulkopuolisen tutkijan kanssa. Niitäkin tuki näkyi ja kysymykset valtasuhteista ja ulos sulkemisesta tulivat näkyviin niin asukkaiden kesken kuin eri organisaatioiden toiminnan yhteydessä. Keitä erilaisissa suunnitteluprosesseissa kuunneltiin ja ketkä saivat osallistua? Kuka "omistaa" yhteisöllisen toiminnan tilat? Toisaalta tuli myös esille kysymys eri organisaatioiden toimintaedellytyksistä ja rajoista. Minkä sektorin vastualueeseen toiminta kuuluu ja kuka silloin maksaa kulut ja mihin aikaan päivästä toiminta tapahtuu?

LOPUKSI

PAIKKAAN PERUSTUVALLA yhteisöllisyydellä on selvästi ikääntyneiden asukkaiden näkökulmasta suuri merkitys, jota ei tule sivuuttaa. Tutkimuksen havaintojen mukaan paikallinen yhteisöllisyys toteutui sekä spontaanisti että organisoituina toimintoina. Yhteisöllisyyden merkitys asukkaiden hyvinvoinnin tukemisessa toteutui kuulumisen tunteen ja vuorovaikutuksen kautta. Konkreettisen avun näkökulmasta paikallisen yhteisöllisyyden rooli ei näyttäytynyt keskeisenä eikä sellaisena, että sillä voisi olla merkittävä rooli hoivan ja huolenpidon toteuttamisessa. Silti paikallisen yhteisöllisyyden merkitystä ei tule sivuuttaa ajatellen hyvinvoinnin ja terveyden tukemista ja ongelmien ennaltaehkäisyä. Palvelurakenteen käynnissä olevien muutosten yhteydessä paikallisen yhteisöllisyyden tukeminen voisi olla yksi tapa lisätä hyvinvointia ja vähentää palvelujen tarvetta.

Yhteisöllisyyden toteutumista voi tukea eri keinoin. Keskeisiä mahdollisuuksia luoda tilaa yhteisöllisyydelle ovat i) asukkaiden käyttöön tarkoitettut tilat ja ii) eri organisaation tarjoama taustatuki, joka voi olla tarkoitusta varten osoitettu työpanos tai pieni taloudellinen tuki. Kun kodit ovat privatisoituneet ja kyläilykulttuuri vähentynyt, muut kohtaamisen paikat kasvattavat merkitystään. Tässä mielessä asukastiloilla on paikallisen yhteisöllisyyden toteutumisessa keskeinen merkitys. Yksinään kokoontumisen tilat ja paikat eivät kuitenkaan riitä. Tarvitaan mielekästä toimintaa ja tarvitaan ihmisiä, jotka huolehtivat paikan olemassaolosta sekä organisoivat, pyörittävät ja osallistuvat yhteiseen toimintaan.

Tutkimusten tulosten pohjalta voidaan pohdita, riittääkö asumiseen perustuva intressi ylläpitämään yhteisöllisyyttä tai mahdollistamaan sen rakentumista. Perinteisen asukasjärjestystoiminnan hiipuminen alueella voi viitata siihen, että asuinpaikan lisäksi tarvitaan myös joitakin muita yhteisiä sisällöllisiä intressejä. Se, että Liipolassa toteutuneeseen yhteisölliseen toimintaan osallistui myös paljon muualta tulevia, kertoo siitä, että yhteisen asuinpaikan merkitys yhteisöllisyyden rakentumisessa on vain yksi, muttei aina edes välttämätön tekijä. Fyysisestä paikasta irrallaan toteutuvaa paikkasuhteeseen kytkeytyvää yhteisöllisyyttä näkyi erityisesti nuorempien ikäpolvien parissa: (entisillä) liipolalaisilla on useita Facebook-ryhmiä, joissa yhdistävänä tekijänä on lapsuus Liipolassa ja sen nostalginenkin muistelu.

Jälkmodernissa yhteiskunnassa yhteisöihin kuulumisen rajat ovat muuntuvia ja paikallisuudenkin suhteen rajat ovat siis liikkuvia. Yhteisöllisyyden kaipuuta on selvästi olemassa; vuorovaikutus ja kuulumisen tunne sekä yhteinen toiminta tuovat elämään merkityksellisyyttä. Ikääntyneille paikallisuus ja paikallinen yhteisöllisyys ovat kuitenkin tärkeä osa kokonaisuutta. Toisaalta iäkkäämpien ihmisten kohdallakaan paikallisyhteisö ei tänä päivänä ole traditionaalinen konstruktio. Siihen liittyy yksilöllisyyden, resilienssin ja refleksiivisyyden ulottuvuuksia, jotka määrittävät uudenlaisen yhteisöllisyyden muotoja (Bauman 2001; Delanty 2010). Jälkmodernissa, individualisoituneeksi luonnehditussa yhteiskunnassa paikallinen tai paikassa toimiva yhteisö voi toimia eri-ikäisille ihmisille areenana, jossa yksilölliset ja sosiaaliset identiteetit muotoutuvat ja tulevat ilmaistuksi (Gilleard & Hicks 2005). Erilaisia avainhenkilöiden rooleja voikin tulkita juuri tästä lähtökohdasta käsin: paikallisyhteisöllinen toiminta voi avainhenkilöillä olla tärkeä areena oman identiteetin ra-

kentamiselle ja ylläpitämiselle. On mahdollista omaksua osajan, organisoijan tai vaikkapa auttajan identiteetti ja saada sille alusta paikallisesta yhteisöllisyydestä. Samalla voi myös edesauttaa kollektiivisen identiteetin muotoutumista ja siitä kumpuavaa toimintaa. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että nykyisessä yhteiskunnassa ihminen voi vanhanakin olla myös tietoisesti, omana valintanaan, irrallaan paikallisyhteisöllisyydestä. Sosiaaliset voimat eivät "heitä" ihmistä osaksi paikallisyhteisöä (Lash 1994), vaan ihmiset sijoittavat itsensä osaksi yhteisöä ja myös irtoavat siitä niin halutessaan.

On tärkeää tunnistaa nyky-yhteiskunnan paikallisen yhteisöllisyyden muodostumisen edellytykset ja sen erilaiset muodot. Sen myötä asuinalueen sektorirajat ylittävää arjen hyvinvointia edistävää toimintaa voidaan tukea eri toimijoiden yhteistyönä, mistä mm. Liipolassa oli näkyvissä hyviä esimerkkejä ja käytäntöjä.

LÄHTEET

Bauman, Zygmunt (2001). *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Polity, Cambridge.

Delanty, Gerard (2010). *Community*. Second edition. Routledge, London.

Evans, Simon (2009). *Community and Ageing. Maintaining quality of life in housing with care settings. Ageing and the Lifecourse*. Polity Press, Cambridge.

Gilleard, Chris & Higgs, Paul (2005). *Contexts of Ageing. Class, Cohort and Community*. Polity, Cambridge.

Lash, Scott (1994). *Reflexivity and its Doubles: Structures, Aesthetics, Community*. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott (toim.) *Reflexive Mordernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Polity Press, Cambridge.

Seppänen, Marjaana (2001). *Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille*. Palmenia-kustannus.

Seppänen, Marjaana & Haapola, Ilkka & Puolakka, Kalle & Tiilikainen, Elisa (2012). *Takaisin Liipolaan. Lähiö fyysisenä ja sosiaalisena asuinympäristönä*. Ympäristöministeriön raportteja 14/2012.

Sixsmith, Andrew & Sixsmith, Judith (2008). *Ageing in Place in the United Kingdom*. *Ageing Int.* 32, 219–235.

Vaara, Elina & Haapola, Ilkka & Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti (2016). *What is Well-being for the Elderly?* Teoksessa Naskali, Päivi, Seppänen, Marjaana & Begum, Shahnaj (toim.) *Ageing in the Arctic – Climate Change and Wellbeing*. Routledge.

UUDET OSALLISTUMISEN JA ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISEN MALLIT

OSALLISTUVA BUDJETOINTI ASUKASLÄHTÖISESSÄ KAUPUNKISUUNNITTELUSSA

Tutkimme Tampereen Tesomalla toteutettua osallistuvan budjetoinnin pilottiprojektia. Osallistuvassa budjetoinnissa kansalaiset otetaan mukaan keskustelemaan budjetista ja tekemään siihen liittyviä päätöksiä. Tutkimuksemme perusteella se mahdollistaa kansalaisosallistumisen kehittämisen asukaslähtöisesti ja tarjoaa kansalaisille uudenlaisen aseman asuinalueen kehittämisessä. Samalla se haastaa kaupunginhallintoa uudistamaan käytäntöjään asukaslähtöisiksi.

JOHDANTO

OSALLISTUVAN BUDJETOINNIN PROJEKTIT ovat joustavia ja muokattavia – siksi lähes ainoana yhdistävänä tekijänä voidaan pitää niiden kutsumista osallistuvaksi budjetoinniksi. Osallistuvan budjetoinnin hankkeille on tai ainakin tulisi olla yhteistä kuitenkin se, että ne käsittelevät taloudellisia resursseja, prosesseissa on mukana julkinen taho eli yhteisistä varoista vastaavia hallintoviranomaisia ja päätöksentekijöitä, prosessit ovat toistuvia ja ne sisältävät julkista keskustelua. Tärkeää on myös vastuu prosessissa päätettyjen ehdotusten toteuttamisen seurannasta ja arvioinnista. (Sintomer ym. 2008.)

Osallistuvan budjetoinnin menetelmä sai alkunsa Brasiliassa Porto Alegren kaupungissa 1980-luvun lopulla. Taustalla oli halu lisätä kansalaisten päätösvaltaa ja pyrkiä eroon korrup tiosta. Sittenmin osallistuvaa budjetointia ovat levittäneet kansainväliset organisaatiot, kuten Maailmanpankki ja YK. Myös aikaansaadut tulokset ovat vauhdittaneet menetelmän leviämistä. Avoin osallistuminen ja läpinäkyvä päätöksenteko ovat vähentäneet korrup tiota (Wampler 2007, 43). Paikallishallinnon toiminta on tehostunut, kun tehdyt päätökset ovat vastanneet kansalais-

ten tarpeita hallinnon tarpeiden sijaan (Röcke 2014). Kansalaisten mahdollisuus päättää verovarojen käytöstä on lisännyt heidän kiinnostustaan verojen maksamiseen ja samalla taloudellisten väärinkäytösten on havaittu vähenevän (Cabannes 2004).

Suomessa kiinnostus osallistuvaan budjetointiin on herännyt vasta hiljattain. Sitä on sovellettu Helsingin keskustakirjaston suunnittelussa (Miettinen 2012), Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen toiminnan ja budjetoinnin suunnittelussa (Ruutibudjetti.munstadi.fi) sekä erilaisina kokeiluina Rovaniemellä, Lappeenrannassa ja Pudasjärvellä (ks. Valtiovarainministeriö 2013). Viimeisimpänä osallistuvaa budjetointia on Tesoman esimerkin innoittamana kokeiltu Asuinalueiden kehittämisohjelmassa mukana olevassa Espoon Suvelassa. Kiinnostus osallistuvaan budjetointiin todennäköisesti vahvistuu tulevaisuudessa, koska osallistuvan budjetoinnin ajatus on kirjattu uuteen kuntalakiin (Kuntalaki 2015, 22§).

Tutkimamme osallistuvan budjetoinnin pilottihanke toteutettiin Tampereella Tesoman lähiössä vuonna 2014, osana Oma Tesoma -kehittämishanketta. Pilottihankkeessa suunniteltiin ja kehitettiin Tesomajärven virkistysaluetta. Taivoitteenamme oli tutkia ja kehittää osallistuvaa

budjetointia asuinalueen kehittämisen ja asukaslähtöisen suunnittelun välineenä. Tästä lähtökohdasta osallistuimme prosessin kehittämiseen sen eri vaiheissa, osallistuimme työpajoihin ja lopuksi arvioimme prosessia. Tutustuimme osallistuvan budjetoinnin malleihin Puolassa, Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa (ks. taulukko). Näistä saatuja havaintoja ja vertailukohtia käytimme Tampereen osallistuvan budjetoinnin prosessin arvioinnin tukena. Tässä raportissa esittelemme Tesomajärven suunnittelun vaiheet ja arvioimme lyhyesti osallistuvan budjetoinnin toteutusta osallistumisen järjestämisen, resurssien jakamisen ja hallintorakenteen uudistamisen näkökulmista.

OSALLISTUVAN BUDJETOINNIN VAIHEET TESOMALLA

•**VALMISTAUTUMINEN.** Osallistuvan budjetoinnin käytännön toteutusta suunniteltiin ryhmässä, jossa oli mukana viranhaltijoita kaupungin eri yksiköistä, kuten yhdyskuntasuunnittelusta, vihersuunnittelusta ja kuntademokratiasta. Ennen työpajatyöskentelyn aloittamista Tampereen kaupunki toteutti verkkokyselyn, jolla kartoitettiin asukkaiden palvelutarpeita ja näkemyksiä Tesoman kehittämisestä. Oma Tesoma -hankkeessa työskentelevät tiedottivat työpajoista asukkaille kaupungin verkkosivuilla ja lehdistön välityksellä sekä jalkautamalla alueelle.

•**KESKUSTELU JA IDEOINTI.** Ensimmäinen asukastyöpaja oli Tesoman koululla huhtikuun 2014 alussa. Paikalla oli noin 30–40 asukasta sekä alueen toimijoiden ja järjestöjen edustajaa. Lisäksi mukana oli kaupungin viranhaltijoita. Työpajan organisoivat ja veti palvelumuotoiluun keskittynyt konsulttiyhtiö. Osallistuvan budjetoinnin aloituspajassa kaupungin edustajat kertoivat kaupungin suunnitelmista ja esittelivät, mitä osallistuvan budjetoinnin Tesomajärven pilotissa oli tarkoitus tehdä. Työpajassa osallistujat, niin asukkaat kuin viranhaltijatkin, ideoivat pienryhmissä 'unelmien Tesomajärveä'. Pienryhmiin oli jaettu keskustelun virittäjäksi erilaisia materiaaleja, kuten karttoja alueesta, muovailuvahaa ja erilaisia esineitä, kuten puupalikoita, legofiguureja ja pieniä lelueläimiä.

Toinen työpaja järjestettiin ohjattuna maastokävelynä Tesomajärven ympärillä toukokuussa. Kävelyn järjesti asukaslähtöiseen kaupunkisuunnitteluun erikoistunut osuuskunta. Maastokävelyyn osallistui noin 20–30 alueen asukasta. Kävelyllä keskusteltiin yhdessä ensimmäisessä työpajassa esiinnousseista ja viranhaltijoiden edelleen konk-

retisoimista ehdotuksista luonnollisessa ympäristössään. Samalla käytiin läpi asukkailta nousseita ehdotuksia ja viranhaltijat vastasivat asukkaiden kysymyksiin ehdotusten toteutusmahdollisuuksista ja niiden kustannuksista.

•**PÄÄTÖKSENTEKO.** Päätöspaja järjestettiin kesäkuussa 2014 Tesoman koululla. Tilaisuuden veti sama konsulttiyhtiö, joka toteutti ensimmäisen asukastyöpajan. Viranhaltijoiden ohella päätöspajaan osallistui noin 15 asukasta. Keskustelu käsitteli sitä, miten Tesomajärven virkistysalueen kehittämiseen varatut varat jaetaan tehtyjen esitysten kesken. Pienryhmissä osallistujat valitsivat työpajaan valmistellun "hinnaston" pohjalta ne kohteet, joita pitivät tärkeimpinä toteuttaa. Hinnastoon oli koottu tietoja eri toimenpiteiden ja varusteiden kustannuksista, kuten laiturin, penkkien tai leikkivälineiden kustannuksista. Varsinaista äänestystä ei prosessissa lopulta toteutettu. Erilaisten vaihtoehtojen määrä oli niin suuri, että selkeitä äänestysvaihtoehtoja oli vaikea määrittää rajatussa aikataulussa.

•**ARVIOINTI.** Viimeisessä työpajassa marraskuussa arvioitiin Tesomajärven osallistuvan budjetoinnin pilotihankkeen onnistumista. Arviointipaja ei houkutellut asukkaita osallistumaan, sillä paikalla heitä oli vain viisi. Pajassa asukkaat ja viranhaltijat arvioivat pienryhmissä pilotissa käytettyjen työskentelymenetelmien toimivuutta ja yleisesti osallistuvan budjetoinnin menetelmän käyttöä asuinalueiden kehittämisessä osana kaupunkisuunnittelua.

PROSESSIN ARVIOINTI: OSALLISTUMINEN, RESURSSIT JA HALLINTORAKENTEET

AIEMMAN TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN perusteella asuinalueen kehittämisen ja asukaslähtöisen suunnittelussa sovelletussa osallistuvan budjetoinnin korostuvat kolme kriittistä seikkaa: osallistumisen järjestäminen, resurssien jakaminen ja käyttäminen sekä suhde institutionaaliseen päätöksentekoon. Osallistumisen järjestämisessä kysymys on erilaisten ihmisten ja ryhmien osallistumisen mahdollistamisesta asuinalueiden kehittämiseen sekä heidän erilaisten kykyjensä ja intressiensä yhteensovittamisen periaatteista asukaslähtöisessä suunnittelussa. Resurssien jakaminen ja käyttäminen liittyy paitsi yhteisten resurssien uudelleenjakamiseen myös taloudellisen hyödyn tuottamiseen asuinalueiden kehittämisessä. Osallistuvan budjetoinnin ja institutionaa-

listen hallintarakenteiden suhteessa merkittävää on yhtäältä hallintainstituutioiden muuttaminen ja uudistaminen asukaslähtöisen suunnittelun mahdollistamiseksi ja toisaalta uudet käytännöt hyvinkin konkreettisten päätösten tekemiseksi asuinalueen kehittämisessä.

Osallistumisen järjestäminen herätti keskustelua osallistuvan budjetoinnin suunnitteluvaiheessa, mutta myös prosessin päätyttyä kaupungin viranhaltijoiden keskuudessa. Keskustelu ja suunnittelu kohdistui erityisesti erilaisten ihmisten ja ryhmien osallistumisen mahdollistamiseen Tesomajärven suunnittelussa. Joitakin viranhaltijoita huolesti se, ettei prosessissa ollut riittävästi erilaisia asukkaita. Vaihtoehtona oli aluksi esitetty sitä, että osallistujia olisi erikseen valittu mukaan monipuolisen osallistujakunnan takaamiseksi, mutta lopulta osallistuminen päätettiin pitää täysin avoimena. Osallistujien määrä varsinaisissa suunnittelutyöpajoissa oli kohtuullinen, vaihdellen noin viidentoista ja neljänkymmenen välillä, mutta esimerkiksi nuoret eivät osallistuneet pajoihin. Asukkaiden erilaisten kyvyt jäivät vähemmälle huomiolle. Asukkaiden erilaisia kykyjä ei prosessissa pyritty hyödyntämään muutoin kuin ohjatussa työskentelyssä. Esimerkiksi asukkaille ei tarjottu mahdollisuutta olla mukana työpajojen vetämisessä tai prosessin suunnittelussa. Osallistuvat asukkaat eivät kyseenalaistaneet osallistumisen järjestämisen tapaa.

Resurssien jakaminen ja käyttäminen oli Tesomajärven suunnittelussa hallinnollinen prosessi. Kaupungin eri toimialat sijoittivat omista budjettikehyksistään tietyn euromäärän osallistuvan budjetoinnin keinoin päätettäväksi virkistysalueen suunnitteluun. Näin muodostunut 650 000 euromäärä sisälsi myös ARAn myöntämän investointiavustuksen. Näin prosessin lähtökohtana oli yhteisten resurssien uudenlainen jakaminen asuinalueiden kehittämisessä, ei uusien taloudellisten resurssien synnyttäminen. Viranhaltijat ja asukkaat tulkitsivat eri tavoin resurssien jakamisen periaatteita Tesomalla. Asukkaat tarkastelivat resurssien jakamisen oikeudenmukaisuutta tesomalaisten kesken, viranhaltijat puolestaan näkivät osallistuvan budjetoinnin asettavan Tesoman erityisasemaan suhteessa muihin kaupunginosiin.

Tesomajärven suunnitteluun varattu summa oli kaupunginhallinnon budjettirahaa, jonka käytöstä ihmiset päättivät. Lopulta rahasumma, josta asukkaat saivat vapaasti päättää, kutistui 110 000 euroon. Valaistuksen ja pukukoppien kunnostaminen oli välttämätöntä, ja valtaosa varatusta rahasta kului näihin. Asukkaille osallistuvaan budjettiin varattu rahamäärä näyttäytyi kokonaisuutena. Hallinnon edustajille summa

sen sijaan koostui hallinnonalojen erillisistä, sektorikohtaisista summista. Tämä aiheutti huolta prosessin suunnitteluvaiheessa, mutta ei muodostunut ongelmaksi toimeenpanossa. Asukkaat 'osasivat' valita sopivassa suhteessa eri toimialojen vastuun piiriin kuuluvia asioita.

Asukkaiden ei ajateltu ottavan osallistuvan budjetoinnin myötä vastuuta Tesomajärven alueen kunnossapidosta tai muista vastaavista tehtävistä. Esimerkiksi talkoona toteutettavan metsien raivaamisen todettiin olevan mahdotonta, koska asukkaat eivät tiedä, miten paljon luonnollista metsää voi virallisten ohjeiden mukaan raivata. Osallistuvan budjetoinnin keinoin päätettyjen toimenpiteiden toteuttamisesta vastasi kunta normaalin suunnittelu- ja hankintamenettelyn mukaisesti.

Osallistuvan budjetoinnin ja institutionaalisten hallintarakenteiden suhde määrittää sitä, millaisiin asioihin asukaslähtöisellä suunnittelulla on mahdollista vaikuttaa ja millainen merkitys osallistuvalla budjetoinnilla on paikallisessa päätöksenteossa. Osallistuvaa budjetointia voidaan toteuttaa joko autonomisena, päätöksentekoinstituutioiden ulkopuolella tai se voidaan institutionalisoida ja ottaa osaksi kaupungin virallisia päätöksentekoprosesseja.

Tesomajärven suunnittelussa osallistuva budjetointi oli kaupungin hallinnosta lähtevää suunnittelua. Se ei kuulunut Tampereen kaupungin poliittiseen päätöksenteon piiriin, joskin pormestariohjelma mainitsee osallistuvan budjetoinnin yhtenä keinona vahvistaa asukkaiden osallistumismahdollisuuksia. Vaikka prosessin aikana monia kysymyksiä hallintainstituutioiden uudistamiseksi asukaslähtöisen suunnittelun mahdollistamiseksi ei voinut välttää, käytännössä prosessi keskittyi hyvin konkreettisten, Tesomajärveä koskevien päätösten tekemiseen. Asukkaat eivät kyseenalaistaneet osallistuvan budjetoinnin hallinnollista asemaa tai käsitelleet ristiriitoja, jotka syntyivät siitä kun perinteiset toimintatavat kyseenalaistuivat prosessin aikana. Nämä ristiriidat olivat kaupunginhallinnon sisäisiä. Viranhaltijat pelkäsivät etenkin asukkaiden mahdollista pettyymystä, kun he ensin innostuvat ja sitten erilaiset päätöksentekoon liittyvät rajoitukset estävät heidän ideoidensa toteuttamisen.

Toisaalta viranhaltijoiden ja asukkaiden välillä käytiin paljon vapaata keskustelua ja pohdiskelua. Osallistuva budjetointi loi luontevan, poikkihallinnollisen ja monitoimijaisen vuorovaikutusympäristön. Osallistujat ymmärsivät prosessin aikana ja sen jälkeen paremmin sen, miksi joitain valintoja ei teknisistä tai taloudellisista syistä voitu toteuttaa. Valinnat, päätökset ja lopputulokset

ovat asukkaiden näkökulmasta konkreettisempia kuin muissa osallistamismenetelmissä.

LOPPUPÄÄTELMÄT

OSALLISTUVA BUDJETOINTI oli tamperelaiselle hallintokulttuurille uusi ja haasteellinen toimintatapa, jonka toteuttamiseen ei ollut valmiita käytäntöjä. Tesomajärven pilottihankkeen perusteella osallistuva budjetointi mahdollistaa kansalaisosallistumisen kehittämisen asukaslähtöisesti ja tarjoaa kansalaisille uudenlaisen aseman asuinalueen suunnittelussa. Osallistuvan budjetoinnin yleinen idea ja prosessin selkeys auttavat sen muokkaamista paikallisesti. Sen poliittinen 'neutraalius' tekee siitä joustavasti erilaisiin tilanteisiin sovitettavissa olevan työkalun (Ganuz & Baiocchi 2012). Sitä voi muokata lähes rajattomasti erilaisiin suunnitteluun liittyviin päätöksiin (ks. Gomez ym. 2013). Toisin kuin monet muut osallistumisprosessit, osallistuva budjetointi tarjoaa selkeän raamin

sille, mitä on tarkoitus tehdä ja saada aikaiseksi. Osallistuvasta budjetoinnista muodostuu helposti todennettavissa oleva, vaiheesta toiseen etenevä ja asukkaiden näkemykset legitimoiva prosessi.

Osallistuva budjetointi tulisi ottaa käyttöön useammassa lähiöissä tai kokonaisten kaupunkien tasolla, esimerkiksi teemoittain. Lisäksi voi pohdita sitä, tulisiko erilaisia toimijoita, kuten kansalaisjärjestöjä tai yrityksiä, pyytää mukaan monipuolistamaan prosessia. Pilottiprojektien jälkeen osallistavaa budjetointia tulisi pyrkiä ainakin jossain määrin institutionalisoimaan. Kuten Porto Alegressa (Sintomer ym. 2008), Puolassa ja Ruotsissa, tulisi Suomessakin pyrkiä jatkuvaan ja toistuvaan vuotuiseseen prosessiin.

LISÄTIETOJA

OMA-tutkimusryhmän verkkosivuilta löytyy tietoa hankkeesta ja siihen liittyvistä julkaisuista: <http://www.uta.fi/yky/tutkimus/osallisuus/index.html>

TAULUKKO: Osallistuvan budjetoinnin käytännöt vaihtelevat

	OSALLISTUMISEN JÄRJESTÄMINEN	RESURSSIEN JAKAMINEN JA KÄYTTÄMINEN	ASEMA PÄÄTÖKSENTEOSSA
PUOLA (Łódź)	Łódźissa osallistuva budjetointi järjestetään koko kaupungin tasolla. Kansalaiset ja organisaatiot tekevät ehdotuksia, joita he itse merkitsevät. Esimerkiksi vuonna 2013 ehdotuksia kertyi 903 ja 186 000 ihmistä äänesti netissä.	Łódźissa budjetti on hyvin suuri ja lasketaan koko kaupungin budjetista (0,5-1 prosenttia). Esimerkiksi vuonna 2013 osallistavaan budjetointiin osoitettiin 20 miljoonaa Puolan zlotyä.	Puolassa osallistava budjetointi on pitkälle institutionalisoitu. Se on toistuvaa ja sillä on hallinnon tuki.
ISO-BRITANNIA (Suur-Manchester)	Iso-Britanniassa osallistuvan budjetoinnin projektit ovat melko pieniä. Osallistujat ovat asukkaita ja järjestöjen edustajia. Kaupungin päättäjät ja viranhaltijat eivät ole mukana.	Rahamäärät, joiden käytöstä pajoissa päätetään, ovat rajattuja ja epävakaita. Saadakseen rahoitusta asukkaat ja yhteisöt hakevat tukea erilaisista rahastoista esittämilleen hankkeille, jotka he itse toteuttavat.	Koska virallista asemaa tai hallinnon tukea ei ole, lopputulokset ovat pieniä mutta konkreettisia, ja siksi asukkaille arvokkaita. Osallistava budjetointi voimauttaa ihmisiä hallintainstituutioiden ulkopuolella.
RUOTSI (Avesta, Uddevalla ja Höganäs)	Ruotsissa osallistuvaa budjetointia on toteutettu asuinalueiden ja puistojen suunnittelussa. Sitä on markkinoitu lähettämällä asukkaille kirjeitä, jakamalla ihmisille piknikalustoja puistossa ideoiden keräämisen yhteydessä, jotta ihmisiä kertyisi paikalle ja järjestämällä ostoskeskuksissa näyttelyitä. Lisäksi nettisivuilla on kerätty ideoita ja niille on ladattu esittelyvideoita. Äänestysmahdollisuus on tarjottu perinteisen lipukeäänestyksen lisäksi Facebookissa.	Osallistuvan budjetoinnin tarkoitus on ollut saada ihmiset ymmärtämään budjetin taustoja. Tässä on auttanut nettiin tehty budjettisimulaattori, jolla kansalaiset voivat kokeilla budjetin tekemistä.	Ruotsissa osallistava budjetointi haastaa asukkaat itse osallistumaan palveluiden kehittämiseen, kun perinteisesti viranhaltijat ovat suunnitelleet palvelut tai korkeintaan kysyneet asukkaiden mielipiteitä.

LÄHTEET

Cabannes, Yves (2004). Participatory budgeting: A significant contribution to participatory democracy. *Environment and Urbanization*, 16(1), 27–46.

Ganuzza, Ernesto & Baiocchi, Gianpaolo (2012). The power of ambiguity: How participatory budgeting travels the globe. *Journal of Public Deliberation*, 8(2), 1–12.

Gomez, Javier & Insua, David Rios & Lavin, José María & Alfaro, Cesar (2013). 'On deciding how to decide: Designing participatory budget processes'. *European Journal of Operational Research*, 229(3), 743–750.

Kuntalaki 10.4.2015. Haettu sivulta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410#Oidp2678496>.

Miettinen, Virve (2012). Osallistuva budjetointi: kaupunkilaiset päättivät rahasta – kirjasto käynnistää valitut pilotit ensi vuonna. Haettu sivulta <http://keskustakirjasto.fi/unelmia/osallistuvabudjetointi/>, 23.4.2015.

Ruutibudjetti.munstadi.fi. Haettu sivulta <http://ruutibudjetti.munstadi.fi/>, 23.4.2015.

Röcke, Anja (2014). Framing citizen participation: Participatory budgeting in France, Germany and the United Kingdom. Houndmills: Palgrave Macmillan.

Sintomer, Yves & Herzberg, Carsten & Röcke, Anja (2008). Participatory budgeting in Europe: Potentials and challenges. *International Journal of Urban and Regional Research*, 32(1), 164–178.

Valtiovarainministeriö (2013). Osallistuva budjetointi. Kunta- ja aluehallinto-osaston muistio. Haettu sivulta http://www.2014.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/Osallistuva_budjetointi.pdf, 23.4.2015.

Wampler, Brian (2007). A guide to participatory budgeting. Teoksessa Shah, Anwar (Ed.), *Participatory Budgeting* (s. 21–54). Washington D.C: The World Bank, Public Governance and Accountability Series.

OSTOSKESKUKSET JULKISINA TILOINA – TAVOITTEENA KUMPPANUUSPOHJAISET, KANSALAISLÄHTÖISET JA MARKKINAEHTOISET LÄHIPALVELUT ASUINALUEILLA

Hankkeessa tutkittiin kolmea Helsingin lähiöostaria ja niiden kehittämismahdollisuuksia kumppanuuden, kansalaislähtöisyyden ja markkinaehtoisin keinoin yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa. Kullekin ostarille luotiin tilanneanalyysin pohjalta kehittämissuunnitelma ja sitä toteuttava paikallinen yhteistyömuoto, ostarifoorumi. Työn pohjalta muotoiltiin koeteltuja malleja Suomen lähiöostarien kehittämiseksi.

OSTARI LÄHIÖN KASVOINA

TOIMIVAT JA VETOVOIMAISET LÄHIPALVELUT ovat esikaupunkialueiden elinvoimaisuuden kannalta merkittävä tekijä. Palvelujen siirtyminen asuinalueilta kauppakeskuksiin kaupunkiseudun liikenteellisiin solmukohtiin heikentää etenkin vanhenevien lähiöiden vetovoimaa tilanteessa, jossa arjen sujuvuudesta on tullut yhä tärkeämpää. Näivettyvä ja turvattomaksi koettu ostari toimii huono-osaisuuden keskittymisen signaalina, joka kiihdyttää alueiden ei-toivottua eriytymistä. Asuinalueiden ostoskeskusten menestys edellyttää uutta ajattelua niiden toimintatavoista ja toimintaympäristöstä.

Lähiöostareita ovat pitkään vaivanneet kaupunkilaisten liikkuvuuden ja kaupan rakenteen muutoksesta johtuvat ongelmat. Ostarit ovat jääneet kaupunkien kehityksessä syrjään. Eheyttävän yhdyskuntasuunnittelun, väestössä ja elämäntavoissa tapahtuvien muutosten sekä kaupan ja kulutuksen meneillään olevan murroksen myötä urbaanien lähipalvelujen kehittämiseksi on syntymässä uudenlaisia mahdollisuuksia myös olemassa olevilla, mahdollisesti täydennysrakennettavilla esikaupunkialueilla.

Yhdyskuntasuunnittelun tutkimuksessa on katsottu, että ostoskeskukset on rakennettu alun perin liian suppeiksi tarjonnaltaan, varsinkin olakseen vetovoimaisia tämän päivän kulutusyht-

teiskunnassa. Tutkimuksissa toistuu ajatus, että ostareita pitäisi kehittää monipuolisemmiksi. Niihin tulee kaupallisten palvelujen lisäksi yhdistää julkisia palveluja, kulttuuria ja asukastiloja paikalliseksi sosiaaliseksi näyttämöksi. (Mäntysalo & al. 2012.)

OSTARIEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOS

TAVOITTEENA OLI OSOITTA, että lähioostarista on mahdollista tehdä palvelupaikka, jonka kilpailuetu perustuu läheisyyden lisäksi ajanmukaisuuteen ja innovatiivisuuteen. Verkkokauppa ja urbaanin elämän arvotuksen kasvu muuttavat kauppatapoja. Toiseksi kaupunkipalveluja halutaan yleisesti integroida ja sekoittaa tilallisesti ja toiminnallisesti. Kolmanneksi kaupunkilaiset ovat alkaneet omaksua yhä vahvempaa roolia kaupunkielämässä. Helsingissä on syntynyt merkittävä määrä kansalaislähtöisiä ja usein sosiaalisen median kautta organisoituvia toimintatapoja ja -ryhmiä, jotka tavoittelevat omista lähtökohdistaan yhteisöllistä ja elinvoimaista – jopa innovatiivista – esikaupunkielämää.

Lähtökohta tutkimuksessa oli, että ostoskeskusten toimivuutta kaupallisina keskittyminä ja paikallisina palvelukeskuksina voidaan parantaa merkittävästi hyödyntämällä eri toimijoiden välistä synergiaa ja profiloimalla ne paikallisen yhteisön toimintakeskuksiksi. Tähän päästään kumppanuustoiminnan kautta integroimalla ja sekoittamalla toimintoja hyödyntäen olemassa olevien toimijoiden omia intressejä ja pyrkimyksiä.

Toimijoiden lähestyminen resurssina ja saattaminen yhteen kumppaneina perustui tutkimuskeskusteluihin käyttäjälähtöisyydestä, yhteiskehittelystä, prosumerismista, kaupunkilaisaktivismista, 4P-kumppanuudesta (public-private-people-partnership) ja julkisesta tilasta. Käyttäjälähtöisyyden korostaminen nykytaloudessa sekä design-ajattelu julkis palvelujen kehittämisessä perustuvat ajatukseen, että tärkeintä on toiminta kuluttajien ja käyttäjien rajapinnassa. Myös kaavoituksessa ja rakentamisessa etsitään markkinalähtöistä toimintatapaa yhteiskehittelystä (ks. Mäntysalo & Puustinen 2008). Kumppanuusajatelu ei lähde vain asukkaista tai julkishallinnosta vaan se muodostaa uuden toimintatavan aluekehityksen (kaupunkisuunnittelun) ja kiinteistöalouden välimaastossa (ks. Kuronen 2011).

Mainittuja tutkimuskeskusteluja lähestyttiin julkisen tilan käsitteen kautta. Teoreettisesti ajatuksena oli lähestyä ostoskeskusten kauppaa ja palveluita urbaanina keskuksena eli julkisena yh-

teiskäyttöisenä ja monitoimintaisena tilana, jota voidaan voimistaa sekoittamalla sen toimintoja ja järjestämällä niitä uudelleen tehokkaammiksi ja paremmin käyttäjien tarpeita ja tavoitteita palveleviksi (ks. Mäenpää 2011). Viime kädessä teoreettista lähestymistapaa motivoi tarve tehostaa kaupunkiyhdyskunnan aineenvaihduntaa ekologisesti kestävämmäksi.

Asuinalueiden julkisia tiloja ja niissä tarjottavia palveluja lähestyttiin yhteismaana (commons) ja yhteiskunnallisena infrastruktuurina, urbaanina luonnonvarana, joka voidaan valjastaa erilaisen yhteiskäyttöisyyden ja yhteistuotannon tarpeisiin (mt.). Innovaatioympäristöajattelussa nähdään innovaatiopotentiaalia asukkaiden ja heitä palvelevien toimijoiden välisessä paikallisessa vuorovaikutuksessa (ks. Schulman & Mäenpää 2011). Molempien katsantojen taustalla on kaksi klassista periaatetta kaupunkitutkimuksen taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen lähteistä. Nämä ovat toimintojen sekoittaminen (mixed use) ja agglomeraatio eli kasautuminen.

Tämä hanke nojasi samaan monitoimintaisuuden ajatukseen, mutta meni merkittävästi tavalta pidemmälle kuin aiemmat toimintojen monipuolisen sekoittamisen pyrkimykset. Tutkimusta ohjannut esitutkimuksessa (Mäenpää 2013) muodostettu perusajatus oli, että ostarien tasoa paikallisina palvelukeskuksina voidaan parantaa merkittävästi hyödyntämällä eri toimijoiden välistä synergiaa ja profiloitumalla paikallisen yhteisön toimintakeskukseksi. Synergian luominen edellyttää toimijoiden toimijuuden uudelleen määrittelyä eli ns. toimijuuden sekoittamista (mixed agency).

TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

HANKKEEN KOHTEINA OLIVAT Pohjois-Haagan, Laajasalon ja Myllypuron ostoskeskukset. Ne edustavat erilaisia ostarien tyyppisiä, tilanteita ja kehityskuvia. Kohteet valittiin Helsingin lähiojaprojektin, kaupunginkanslian ja kaupunkisuunnitteluviraston edustajien kanssa käytyjen keskustelun sekä ostoskeskusten kartoituksen pohjalta.

Kustakin kohteesta laadittiin ensin tilanneselvitys haastattelemalla ostarin toimijoita ja osallisia: asukkaita ja asukas-yhdistyksiä, kaupungin viranhaltijoita, ostariyhtiöiden edustajia, ostarien yrittäjiä. Taustatietoja kerättiin viranomaislähteistä, mediasta ja sosiaalisesta mediasta sekä havainnoitiin ostarin elämänmenoa paikan päällä.

Kaikkiaan haastatteluja, kokouksia ja kahdenvälisiä keskusteluja pidettiin n. 75 kappaletta ja niihin osallistui arviolta 100 eri henkilöä. Näiden

lisäksi järjestettiin työpajoja ja ostarifoorumeita yhteensä 10 kertaa. Sähköpostikirjeenvaihtoa ja puhelinkeskusteluja käytiin myös muiden tahojen kanssa. Tutkija lähestyi tahoja ”yhteiskunnallisen konsulttina”, joka pyrkii saattamaan eri toimijoiden – asukkaiden, kiinteistönomistajien, kaupan ja palveluntarjoajien sekä kaupungin – etuja yhteen.

Tilanneselvityksen jälkeen kullekin kolmelle ostarille luotiin kumppanuuteen ja asukaslähtöisyyteen perustuva ratkaisu, jolla ostaria voidaan kehittää kestäväällä tavalla olennaisesti paremmaksi. Ratkaisuja esiteltiin kohteen toimijoille sekä kahdenvälisesti keskustellen että kussakin kohteessa järjestetyssä työpajassa. Työpajatoiminnan järjesti arkkitehti Satu Åkerblomin ja palvelumuotoilija Ville Mension työryhmä.

Työpajoissa päätettiin yhdessä osallistujien kanssa perustaa alueen ostarifoorumi eli ostarien eri toimijoiden paikallinen yhteenliittymä ja kokousinstituutio kehittämissuunnitelman jalostamiseksi ja toteuttamiseksi. Toimijoita olivat asukkaat, yrittäjät, ostariyhtiön edustajat sekä kaupungin edustajat kaupunkisuunnitteluvirastosta, kirjastosta, nuorisotoimesta ja sosiaalitoimesta. Selvitysten sekä niitä seuranneiden keskustelujen myötä syntyi kehityspolkuja ja -prosesseja, joita ostarifoorumeissa ja muissa kokoontumisissa jalostettiin ja edistettiin.

TULOKSENA KEHITYSPOLUT JA -PROSESSIT

POHJOIS-HAAGAN KEHITYSPOLUKSI muodostettiin rakennushistoriallisesti arvokkaan mutta rapistuneen ja kapakoituneen ostarin muutos jälleen toimivaksi lähipalvelukeskukseksi tilanteessa, jossa lähelle on tullut iso kauppakeskus mutta myös kaavoitettu uusia asukkaita. Suunnitelmana on integroida ostarille kaupungille palveluja, jotka tuovat yksityisille palveluille asiakasvirtaa, tarjoavat sosiaalista kontrollia suitsimaan pubien häiriöitä sekä matalan kynnyksen yhteiskäyttötilan asukastoiminnalle.

Laajasalossa vanha ostari aiotaan purkaa ja rakentaa ”bulevardisoidun” Laajasalontien varteen uusi osaksi tiivistä keskusta. Kaupungin palveluista kirjasto ja nuorisotalo integroidaan kaupakeskuksen sisään tukemaan kauppaa ja yksityisiä palveluja. Tehtävänä on synnyttää kirjaston ja nuorisotilan yhteyteen yhteiskäyttötila asukkaiden toiminnalle, jonka ytimenä on jo vanhalta ostarilla toiminut Saareme Lähiosuuskunta ja Puoti. Osuuskunta edustaa paikallista ja itseorganisoituvaa kaupunkiaktiivisuutta ja siitä syntyneitä

yhteiskunnallista yrittäjyyttä.

Myllypurossa selvitettiin, miten siellä toteutettiin ostoskeskusuudistus saman ammattimaisen omistajan omistamaksi ja operoimaksi kaupakeskukseksi, jonka yhteydessä on vielä julkisia palveluja. Tehtävänä oli selvittää ja kuvata ex post facto jo toteutunut prosessi. Uudistusta on pidetty esikuvallisena, joten kysymys kuului, voidaanko mallia soveltaa muuallakin. Selvityksessä todettiin, että ostari ei menestykään niin hyvin kuin luultiin. Sen vuoksi tutkittiin myös, mistä syistä ostari ei toimi hyvin, jotta voidaan sekä välttää samat virheet muualla että parantaa Myllypuron ostaria paikallisella yhteistyöllä.

Tavoitteisiin pääsemisen prosessit osoittautuivat hitaiksi ja tutkimuksen päätyttyä kaikkien kohteiden kehittämisprosessit ovat yhä kesken. Hankkeen ansiosta kaupunki on pystynyt aiempaa integroidummin käsittelemään Pohjois-Haagan ja yleisemmin rakennushistoriallisesti arvokkaiden ostarien kehittämisvaihtoehtoja. Kaupungin palvelujen integroiva ja potentiaalisesti säästöjä tuova keskittäminen ostareille on noussut kaupungin hallinnossa keskusteltavaksi ratkaisumalliksi.

TULOKSENA KEHITTÄMISMALLEJA

KOHDEOSTARIEN KEHITTÄMISEN ja siitä syntyvän tiedonmuodostuksen tarkoituksena oli tuottaa myös muualla sovellettavia ostarien kehittämisen malleja sekä työpajatoiminnalla luotavien ostarifoorumien toimintamalli.

”Pohjois-Haagan malli”

KAUPUNKI KESKITTÄÄ ALUEELLISET palvelunsa ostarille yhdistäen niitä toisiinsa. Syntyy synergiaa ja yhteistyötä sekä säästöjä veronmaksajille tila- ja toimintamenoissa. Samassa tilajärjestelyssä luodaan yhteiskäyttötila asukastoimintaa varten, jolloin syntyy uusi asukastilamalli sekä mahdollisuus kehittää kaupungin ja kansalaisjärjestöjen yhteisiä ”hybridipalveluja”.

Mallilla on kysyntää, sillä Suomessa on kymmeniä rakennushistoriallisesti arvokkaita tai muista syistä säilyviä lähiöostareita (Helsingissä ja Vantaalla yhteensä 27), joille julkiset palvelut voivat olla ainoa mahdollisuus ylläpitää lähipalvelupaikkaa. Ne tarjoavat edullisia tiloja paikallisesti keskeisellä sijainnilla. Malli on toteuttamiskelpoisempi Helsinkiä pienemmissä tai tilahallinnon suhteen keskitetyissä kunnissa, joissa palvelujen keskittäminen on hallinnollisesti

helpompaa. Suojelutarpeita on syytä koordinoida kaupunkien kesken.

”Myllypuron malli”

KAUPUNKI OSTAA YHDESSÄ kauppakeskusalan kiinteistöliiketoimijan kanssa vanhan ostarin omistukset. Ostarin yhteyteen rakennetaan asuntoja, mikä tekee hankkeesta kannattavan. Sama toimija rakennuttaa, omistaa ja operoi ostaria. Mallin taakse tarvitaan iso kehityskuvio: voimakas täydennysrakentaminen, kaupungin halu panostaa alueeseen esimerkiksi sosiaalisen nostamisen tavoitteella ja vahva asukasosallistumisen perinne.

Malli on sekä liikekiinteistötoiminnan että kaupunkien kiinteistötoimen kannalta kiinnostavin ja sikäli realistisin, että siinä ostarin mitoitus voidaan sovittaa kysyntään, liiketilat ajanmukaistaa ja operointi ammattimaistaa. Kaupunkisuunnittelun suhteen malli on houkutteleva, koska se tukee yhdyskuntarakenteen tiivistämisen tavoitetta. Mallin soveltamista rajoittavat ostarien pieni koko ja niiden suojelupyrkimykset.

”Laajasalon malli”

MALLI ON TILA-AJATTELUN SUHTEEN ”Myllypuron mallin” kehitysversio. Siinä kaupungin palvelut integroidaan kauppakeskuksen sisään tukemaan kauppaa ja yksityisiä palveluja. Samalla synnyte-

tään matalan kynnyksen yhteiskäyttötilaa asukkaiden toiminnalle, joka tuo lisää asiakasvirtaa ja paikallisuuden, ”oman ostarin”, tuntua.

Mallille on tulevaisuudessa kysyntää, koska kaupunkien palveluja siirretään yhä useammin kaupallisten tilojen yhteyteen ja nouseva kaupunkiaktivismi synnyttää uusia yhteisöllisyyteen ja jakamistalouteen liittyviä toimintatapoja, joita kaupunkien kannattaa sekä tukea että hyödyntää. Malli on toteuttamiskelpoisempi Helsinkiä pienemmissä tai tilahallinnon suhteen keskitetyissä kaupungeissa, joissa palvelujen keskittäminen on hallinnollisesti helpompaa. Mallista tulee ajan myötä realistisempi, kun vertaistalous kehittyy ja sen toimintatavat ymmärretään paremmin sekä kiinteistöliiketoiminnassa että kaupungin hallinnossa.

Ostarifoorumi

OSTARIFOORUMI ON OSTARIN eri toimijoiden paikallinen yhteenliittymä, kokousinstituutio ja kommunikaatioalusta. Se kokoaa yhteen asukkaat, yrittäjät, ostariyhtiön edustajat sekä kaupungin eri hallintokuntien edustajat keskustelemaan ostarin kehittämisen ideoista, tavoitteista ja keinoista sekä työskentelmään yhdessä niiden edistämiseksi. Osallistamismuotona ostarifoorumin painopiste on jatkokehittelyssä ja toteuttamisessa, ei tiedonkeruussa ja konseptin luomisessa, kuten osallistavassa kaupunkikehittämisessä yleensä.

TAULUKKO 1. Hankkeen kohdeostarien nykyiset kehittämissuunnitelmat sijoitettuna esitutkimuksessa tuotettuun kumppanuspohjaisen kehittämisen teoriakehikkoon.

	BISNESPOLKU	ASUKASPOLKU	KAUPUNGINPOLKU	SEKOITETTU TOIMIJUUS
POHJOIS-HAAGA		(aloitteellinen asukasaktiivisuus)	julkiset palvelut vetovoimatekijänä	kaupungin palvelut asukastoiminnan alustana, hybridipalvelut?
MYLLYPURO	ammattimainen kauppakeskusmalli	(asukkaat osallistuvina kuluttajina)	(asukastalon ja yrittäjien yhteistyö)	matala sekoittuneisuus, kumppanuus ja yhteistyö
LAAJASALO	(ruokaan profiloitunut ostari)	asukaslähtöinen ruokahuolto kauppakeskuksessa	(yhteiskäyttötila ja hybridipalvelut)	itseorganisoituva ruokahuolto, hybridipalvelut?

VIESTINTÄ JA VAIKUTTAMINEN

HANKKEESSA PANOSTETTIIN VIESTIMISEEN ostarien osallisten kanssa. Hankkeen kommunikaatiokanavana käytettiin blogimuotoista verkkosivua <http://blogs.helsinki.fi/lahioostarit/>. Sivulla julkaistiin tietoa sitä mukaa kuin sitä kertyi. Näin saatettiin ylläpitää ostarifoorumia myös virtuaalisesti sekä jakaa tietoa foorumin ulkopuolisille kiinnostuneille.

Hankkeessa vaikutettiin aktiivisesti Helsingin kaupungin hallintoon ostarien kehittämiseksi sekä kohdeostarien suhteen että yleisellä tasolla. Suorien kontaktien lisäksi tietoa välitettiin ohjausryhmätyöskentelyn kautta kaupunkisuunnitteluvirastoon (Lähiöprojekti), kaupunginkansliaan ja kiinteistövirastoon. Pohjois-Haagan osalta vaikutettiin kirjelmöimällä ja tapaamalla kaupunginjohtaja. Käytännössä tutkija toimi myös hallintokuntien välisenä yhteyshenkilönä.

Hanke julkistettiin 2.6.2015 bussiretkellä kohdeostareille. Hankkeen päätyttyä osallistuttiin Lähiöprojektin järjestämään, kaupungin hallintokuntien tilavastaaville ja muille viranhaltijoille suunnattuun keskustelutilaisuuteen sekä Helsingin kauppakamarin ostarien kehittämistilaisuuteen.

Tutkimuksen pohjalta muotoiltiin seuraavat suositukset Helsingin ja muiden kaupunkien jatkotoimille

- 1) **KAUPUNGIT TEKEVÄT** lähiöiden ostoskeskuksiin kartoituksen, jolla selvitetään, voidaan ko niiden uudistamisessa hyödyntää hankkeessa tuotettuja ostarien kehittämismalleja.
- 2) **MAHDOLLISISSA OSTARIEN** kehittämishankkeissaan kaupungit hyödyntävät hankkeessa luotua ostarivuudistusten yhteiskehittelymallia, jossa ostarille perustetaan työpajatoiminnan avulla ostarifoorumi paikalliseksi yhteistyöelimeksi ja kommunikaatorakenteeksi.
- 3) **KAUPUNGIT HELPOTTAVAT** pienissä kohteissa liikekiinteistötoimijoiden hankkeiden liikkeelle saamista ja toteuttamista räätälöidyllä lupa- ja sopimusmenettelyllä, jotta hankkeiden kannattavuus parane ja toteutumisen riski vähenee.
- 4) **KAUPUNGIT PANOSTAVAT** kaavoitus- ja kiinteistötoimissa siihen, että liiketilöiden toiminnallisuus ja kauppapaikkojen kilpailuasetelma otetaan vakavasti huomioon. Tämä koskee liiketilöiden saavutettavuutta, näkyvyyttä ja sisätiloja.
- 5) **KAUPUNGIT UUDISTAVAT** asukkaiden osallistamista ja kansalaislähtöisen toiminnan tukemista siten, että ne huomioivat paremmin

ns. neljännen sektorin eli tee-se-itse-kultuuria edustavan kaupunkiaktivismiin ja sitä edustavat epämuodolliset organisaatiot.

- 6) **HELSINGIN KAUPUNKI** jatkaa hankkeessa hahmotetun kaupungin palvelujen ja kansalaislähtöisen toiminnan yhteiskäyttötilakonseptin kehittämistä. Tavoitteena on tila- ja toimintamenoja säästävä integroitu malli, joka palvelee alueellisen kansalaisyhteiskunnan keskuksena ja alustana kaupunkilaisten itsensä tuottamille palveluille tai hybridipalveluille.
- 7) **HELSINGIN KAUPUNKI** jatkaa hankkeen kohdeostareilla aikaansaamien mutta kesken olevien muutosprosessien seurantaan tavoitteenaan ensisijaisesti saattaa prosessit päätökseen ja toissijaisesti kuvata tätä mahdollisesti ehkäisevät tekijät.

LISÄTIETOJA

Hankkeen julkaisut

Kaikki raportit löytyvät hankkeen verkkosivuilta: blogs.helsinki.fi/lahioostarit/raportit. Lisäksi tulossa ovat julkaisut

Mensio, Ville & Mäenpää, Pasi & Åkerblom, Satu (2016): Lähiöiden kehittämiseen mallia ostarifoorumista. Yhdyskuntasuunnittelulehti, julkaistaan 2016.

Faehle, Maija & Mäenpää, Pasi & Schulman, Harry: Public involvement 3.0 – Reconsidering the role of citizens in urban development. Toistaiseksi julkaisematon käsikirjoitus.

LÄHTEET

Kuronen, Matti (2011): The Role Partnerships in Sustainable Urban Residential Development. Aalto University Publication Series, Doctoral Dissertations 63/2011.

Mäenpää, Pasi (2011): Helsinki takaisin jaloilleen. Gaudeamus, Helsinki.

Mäenpää, Pasi (2013): Ostarit uusiksi kumppanuustoiminnalla. Aalto-yliopisto, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutusryhmä. Julkaistaan keväällä 2013.

Mäenpää, Pasi & Harry Schulman (2011): Paikallisen innovaatiopolitiikan avainkysymyksiä. Teoksessa Schulman & Mäenpää (toim.): Kau-

pungin kuumat lähteet. Helsingin metropoli-
alueen innovaatioympäristöt. Helsingin kau-
pungin tietokeskus, Helsinki.

Mäntysalo, Raine & Sari Puustinen (2008): Kohti
urbaanin asumisen konseptien yhteiskehitte-
lyä. Teoksessa Norvasuo (toim.): Asuttaisiinko
toisin? Kaupunkiasumisen uusia konsepteja
kartoittamassa. Yhdyskuntasuunnittelun tut-
kimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 95.
Yliopistopaino, Espoo.

**Mäntysalo, Raine & Anssi Joutsiniemi & Suvi
Nenonen & Simo Syrman** (toim.)(2012): Kes-
tävät kauppapaikat verkostokaupungissa.
Aalto-yliopiston julkaisusarja Tiede + teknolo-
gia 11/2012, Helsinki.

Schulman, Harry & Pasi Mäenpää (toim.) (2011):
Kaupungin kuumat lähteet. Helsingin metro-
polialueen innovaatioympäristöt. Helsingin
kaupungin tietokeskus, Helsinki 2011.

HAASTATTELU:

HELSINGIN KEHITYSTYÖ TUOTTI MALLEJA OSTAREIDEN KEHITTÄMISEEN

Lähiostareihin kohdistuu kaupunkilaisten liikkuvuudesta ja kaupan rakenteesta johtuvia ongelmia, ja ostarit ovat jääneet syrjään kaupunkien kehityksessä. Ostareiden palveluita ja tiloja pitäisi kehittää entistä monipuolisemmiksi. Ostari-hankkeessa tutkimuskohteeksi valittiin kolme erilaista Helsingin lähiöiden ostarien tyyppiä, tilanteita ja kehityskuvia edustavaa ostoskeskusta. Tutkija Pasi Mäenpää tutki yhteistyössä Helsingin kaupungin kanssa Pohjois-Haagan, Laajasalon ja Myllypuron ostareita ja niiden kehitystarpeita kumppanuuden, käyttäjä-, kansalais- ja markkinalähtöisyyden näkökulmista.

HHANKKEESSA KULLEKIN OSTARILLE tehtiin tilanneselvitysten ja -analyysin perusteella kehittämissuunnitelma, jota toteuttamaan perustettiin ostarifoorumi. Foorumissa toimijoina ovat asukkaat, yrittäjät, ostariyhtiön edustajat sekä kaupungin eri hallintokuntien edustajat, jotka kokoontuvat keskustelemaan ostarin kehittämisestä. Osallistamismuotona ostarifoorumin painopiste on jatkokehittämissä ja toteuttamisessa.

– Ostareiden kehittämisprosessit ovat hitaita. Useat eri toimijat näkevät kehittämistarpeet eri näkökulmista, jolloin yhteisymmärryksen saavuttaminen voi olla vaikeaa. Vanhojen ostareiden kehittämisessä haasteena on se, että niiden kiinteistöömistäminen on sirpaloitunut. On paljon ostareita, joiden kehittäminen ei etene, koska kiinteistöömistykseen ja eri näkökulmiin ei löy-

dy välttämättä yhteistä säveltä, kertoo Helsingin kaupungin projektipäällikkö Tero Santaoja.

Kokemuksia Myllypuron ja Pohjois-Haagan ostareiden kehittämisestä

TUTKIMUKSEN TULOKSENA SYNTYI myös muualla toteuttamiskelpoisia, erilaisten ostareiden tyypeihin ja tilanteisiin soveltuvia ostarien kehittämismalleja (Pohjois-Haagan, Myllypuron ja Laajasalon mallit) sekä ostarifoorumin toimintamalli. Tutkimuksen pohjalta muotoiltiin myös suosituksia Helsingin ja muiden kaupunkien ostareiden kehittämisen jatkotoimille.

– Myllypurossa täydennysrakentaminen on toteutunut jo vuosia sitten. Myllypuron asukkaat

ovat osallistuneet keskusteluun siitä, palveleeko ostari riittävästi asukastoimintaa. Tutkimushankkeessa oli paljon vuorovaikutusta asukkaiden kanssa. Tavoitteena oli synnyttää lähiostari, jossa on toimintaa asukkaille. Alueen ennen ankeana pidetty ostari on profiilin ja imagon näkökulmasta kokenut muutoksen parempaan. Myllypuron asukkaat ovat kokeneet kehityksen suurena muutoksena ja ottaneet uuden ostarin hyvin vastaan. Kehitystyö mahdollisti merkittävän muutoksen ja koko ostarin uudistamisen. Kohteen onnistumisen edellytyksenä oli kiinteistöomistuksen keskittäminen yhdelle toimijalle. Kaupungin näkökulmasta Myllypuron ostari-hanke on erittäin onnistunut, koska alueen keskusta on muuttunut täysin.

Pohjois-Haagassa on saatu keskustelu avuttua ja monivirastoinen työryhmä on ryhtynyt miettimään Pohjois-Haagan ostarin kehittämistä, kuvaa Santaoja Helsingin kaupungin kokemuksi.

Tutkimushankkeessa on saatu aikaan hedelmällistä keskustelua

- **OSTARI VOIDAAN YMMÄRTÄÄ** asukastilana, ja siihen liittyvä työ on asukas- ja kansalaistoiminnan kehittämistä, kun selvitetään, miten tilat vastaisivat kansalaisten asukastoiminnan tarpeisiin. Tutkijat ovat hankkeessa toimineet kaupungin ja yksityissektorin "ostariagentteina". He ovat välittäneet tietoa kumpaankin suuntaan ostarin kehittämisen osalta. Lisäksi hankkeessa kehitettyjen ostarimallien avulla on helpompi käydä keskustelua. Kaikki kolme mallia ovat hyviä kehikkoja ja sovellettavissa eri kohteisiin Suomessa.

Tutkimushankkeen suurin arvo on ollut se, että hankkeessa on ollut tutkimuksen näkökulmasta riippumaton tutkija eri toimijoiden välissä käymässä keskustelua siitä, mitä ostareiden kanssa pitäisi tehdä. Kokonaiskuvan katsominen objektiivisesti on ulkopuolisen tutkijan suurin anti suunnittelutyöhön. Suomen tasollakin pitäisi olla taho, joka käy keskustelua kaupungin, asukkaiden ja kaupakeskustoimijan kanssa. Keskustelu on helpompaa, kun keskustelua hankkeessa ei käy kaupungin edustaja, vaan ostariagenttina toimiva tutkija/taho/henkilö, joka tuo asukasnäkökulman ja alueen ominaispiirteistä lähtevät näkökulmat paremmin esiin. Ostariagentti on hankkeen "liima", joka välittää tietoa eri toimijoiden välillä.

Myös ostarifoorumilla on vahvasti viestinnällinen merkitys, koska foorumeissa on saatu aikaan keskustelua. Asukaskyselyillä on saatu tutkimusfakta kehittämisen taustalle. Ostariagentti on toiminut yhteytenä paikalliseen kehitystoimin-

taan. Keskustelussa tulee olla mukana myös asukkaan näkökulmaa edistävä asukasagentti tuomassa keskusteluun lisää asukasnäkökulmaa, kuvaa Santaoja keskustelun ja tiedonkulun tärkeää roolia ostarien kehittämishankkeissa.

Kaupungin hallintokunnat tekevät yhteistyötä ostarityöryhmässä

- **OSTARI-HANKKEEN MYÖTÄ** kaupunki on entisestään parantanut organisoitumistaan ja kaupungin eri hallintokuntien välistä yhteistyötä. Organisoitumisen seurauksena syntyi ostarityöryhmä, jossa ostariverkostossa keskeiset henkilöt tekevät yhteistyötä. Hankkeessa kehitetyt ostarimallit palvelevat suunnittelun eri vaiheita. Lisäksi ne ovat tuoneet yhteisen kielen, jolla käsitellä ostareiden suunnitteluun liittyviä aiheita erityisesti asukasta ja toimijalähtöisesti alueen nykylähtökohdista lähtien. Näin saamme tuotua paikallisen näkemyksen ja asukkaiden toiveet entistä paremmin mukaan keskusteluun.

Lähiöostareiden kehittäminen on ehkä haastavin asia lähiökehittämisessä. Ostareilla on valtava rooli lähiön keskuksina. Jatkotoimenpiteissä olisi hyvä pyrkiä vielä enemmän huomioimaan imagolliset- ja toiminnalliset asiat sekä asukaslähtöisyys ja asukkaiden näkökulma, varsinkin lähiostareilla, jotka ovat nykyisten lähiöiden ytimessä - kansalaisten olohuoneita keskellä lähiötä. Lähiostareihin liittyy lisäksi kansalaistoiminnan näkökulma, mikä on myös kaupallisen toiminnan kannalta hyvä asia. Kansalaisista lähtevä ja kaupallinen toiminta voivat täydentää toisiaan kuvaa Santaoja hankkeen synnyttämää yhteistyötä ja jatkokehittämisessä huomioitavia seikkoja.

Helsingin kaupungin edustajana haastateltiin 11.12.2015 projektipäällikkö **Tero Santaojaa**, jonka tehtäviin kuuluu Kaupunginosien Helsinki-hankkeessa täydennysrakentamisen edellytysten parantamiseen, asuin ympäristön laadun parantamiseen ja demokratiatilojen kehittämiseen liittyviä tehtäviä. Kaupunginosien Helsinki-hanke on tehnyt yhteistyötä ARAn rahoittaman Ostari-tutkimushankkeen kanssa. Ostari-hanke linkittyy erityisesti Kaupunginosien Helsinki-hankkeen demokratiatilojen kehittämiseen. Santaoja on ollut kaupungin edustajana mukana Ostari-hankkeessa tuomassa hankkeeseen kaupungin näkökulmaa erityisesti demokratiatilojen kehityksen osalta.

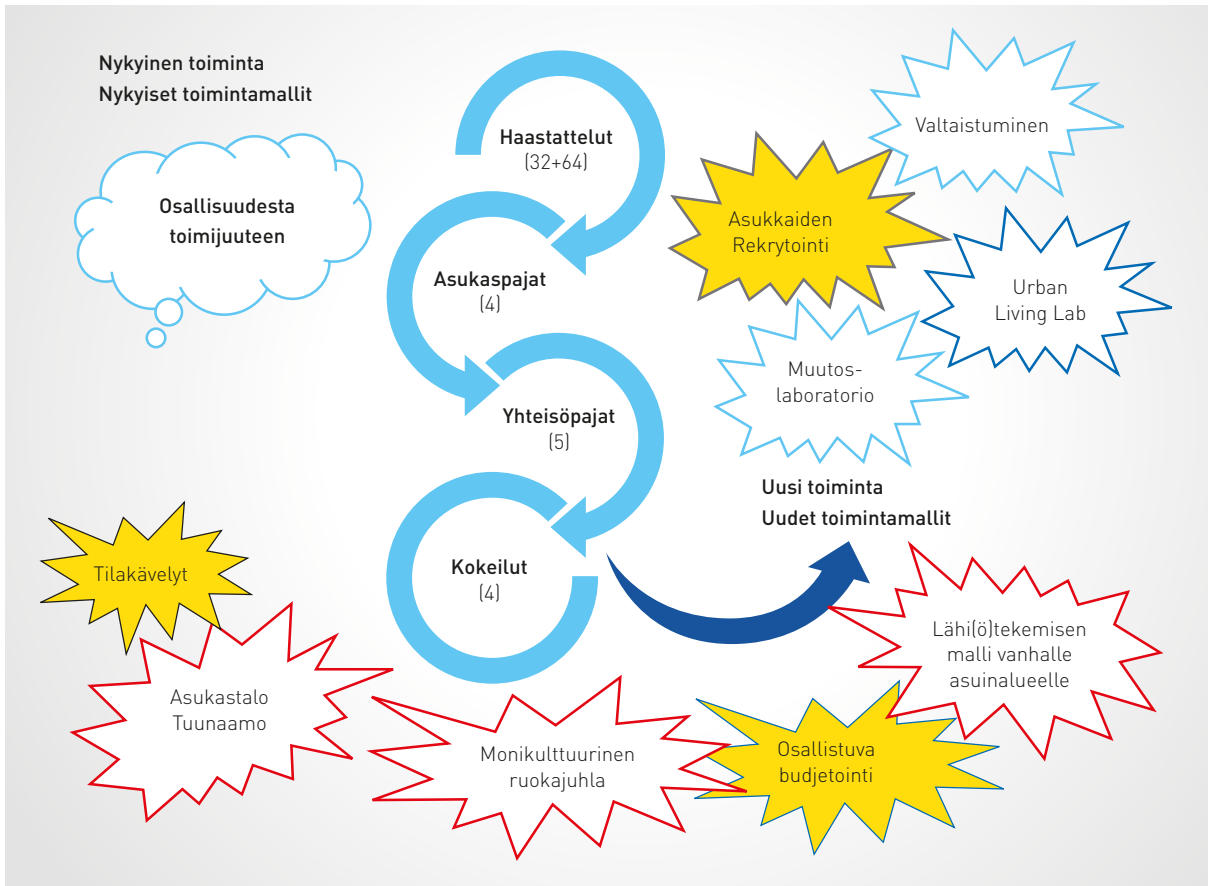
VÄLITTÄMISESTÄ VAIKUTTAMISEEN ESPOON KESKUKSESSA

Hankkeemme nimi sai alkunsa siitä, kun hankehakemusta laatiessamme pohdimme kokemuksiimme Espoon keskuksen alueen verkostoista. Välittävillä verkostoilla tarkoitetaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoita, jotka ottavat vastuuta lähiympäristön ja paikallisyhteisön hyvinvoinnista (Mathies, Kotakari & Nylund 1996). Voisivatko Espoon keskuksen verkostot paitsi välittää lähiympäristöstään, verkostoitua toistensa ja asukkaiden kanssa sekä välittää toisilleen tietoa ja osaamista? Miten Espoon keskuksen huonoa mainetta valittavat verkostot voisivat muuttua välittäviksi verkostoiksi?

VÄLITTÄVÄT VALITTAVAT VERKOSTOT -hankkeen tavoitteiksi muotoutuivat asukkaiden osallisuuden ja toimijoiden välisen yhteistyön edistäminen Espoon keskuksessa ja sen lähialueilla, jotka oli valittu Espoon kaupungin kehittämiskohteeksi sen muita alueita voimakkaamman eriytymiskemityksen vuoksi. Alueella on aiemmin toteutettu lukuisia toisaalta akateemisia tutkimushankkeita ja toisaalta käytännön kehittämisprojekteja, joissa useimmissa asukkaiden osallistuminen on jäänyt alhaiseksi. Tieteellisen tutkimuksen ja käytännön kehittämisen yhdistävä toimintatutkimus tuntui luontevalta lähestymistavalta kaksivuotiselle tutkimushankkeelle, jossa oli mukana kaksi yhteiskuntatieteilijää, yksi aikuiskasvatustieteen ja terveystieteiden edustaja sekä hankkeen viestinnästä

vastaava tutkimusassistentti muodostaen näin monitieteellisen tiimin.

Toimintatutkimuksen lähtökohtana on ongelmien kartoittaminen ja pyrkimys monitasoiseen muutokseen toiminnan kautta. Tutkimusprosessi koostuu sykleistä, joissa vuorottelevat toiminnan suunnittelu, toteuttaminen, tulosten havainnointi ja reflektointi. Syklit puolestaan muodostavat kehityksellisen spiraalin (Kemmis & McTaggart 2000). Hankkeemme alkusyklejä edustivat asukkaiden ja toimijoiden haastattelut, joiden pohjalta suunniteltiin ja toteutettiin asukkaiden työpajat. Näistä saadut tulokset puolestaan suuntasivat asukkaiden ja toimijoiden yhteisten työpajojen suunnittelua ja toteutusta. Yhteisöpajojen tuloksena syntyneet kokeilut ja niiden vakiinnuttaminen

KUVA 1. Toimintatutkimuksen syklit ja päätulokset

puolestaan edustavat viimeistä pääsykliä. Kuvio 1 esittää tutkimussyklejä päätuloksineen

OSALLISTAVA TOIMINTATUTKIMUS HANKKEEN LÄHESTYMISTAPANA

KOSKA OSALLISUUDEN EDISTÄMINEN oli hankkeemme keskeinen tavoite, lähestymistapamme tarkentui osallistavaksi toimintatutkimukseksi, jolle on ominaista yhteisölähtöinen ongelmien analyysi ja sosiaaliseen muutokseen tähtäävä toiminta. Osallistava toimintatutkimus tarkoittaa nimensä mukaisesti tutkittavien mukaan ottamista tiedontuottamiseen: tutkimusta ei tehdä heistä vaan heidän kanssaan (Kemmis & McTaggart 2000.) Tavoitteena on osallistujien valtaistuminen yhteisen oppimisprosessin kautta, jolla tarkoitetaan yksilön kriittistä tietoisuutta omasta tilanteestaan ja kasvavaa kykyä toimia tähän tietoisuuteen perustuen (Lundy 2004). Tutkijoilla on tiedon tuottajan lisäksi kehittäjän ja yhteistyökumppanin rooli, mikä edellyttää verkostoitumista, luottamuksellisten suhteiden luomista ja solidaarisuuden kehittämistä tutkijoiden ja osallistujien välille. Tutkimushankkeemme ohjaaviksi periaatteiksi

tarkentuivat asukkaiden äänen kuuleminen, osallistujien kasvava vastuunotto ja oikea-aikainen tiedonjakaminen (Nelson & Prilleltensky 2005).

Asukkaiden äänen kuuleminen tarkoitti hankkeessamme kansalaisyhteiskunnan katvealueilla olevien hiljaisten ryhmien mukaan kutsumista, heidän näkemystensä esiin nostamista eri yhteyksissä sekä keskusteluun rohkaisemista erilaisin menetelmin työpajoissa. Tutkijoiden tehtävä oli "saada pallo pyörimään" helpottamalla erilaisten ryhmien välistä vuorovaikutusta ja käynnistämällä yhteinen kehittäminen, joka asteittain siirtyi osallistujien vastuulle. Hankkeen tuloksista viestiminen nousi keskeiseen osaan hankkeen toiminnassa, jota yksityiskohtainen viestintäsuunnitelma ja hankkeen kotisivut (Laurea -ammattikorkeakoulu 2015) tukivat. Tiedon jakaminen on toimintatutkimuksen käyttövoima ja perustuu näkemykseen tutkijan ja tutkittavien tasavertaisesta kumppanuudesta; kummatkin osallistuvat tiedontuotantoon ja tulosten tulkitintaan (Kemmis & McTaggart 2000). Tämä edellytti tutkijoilta luopumista perinteisestä ulkopuolisen tarkkailijan roolista ja heittäytymistä aktiivisen kehittäjän rooliin alueen verkostoissa. Tutkimushankkeessa karttuvaa tietoa jaettiin koko proses-

sin ajan. Pajojen työskentelyn tulokset raportoitiin osallistujille jokaisen tapaamiskerran jälkeen ja hankkeen toiminnasta kerrottiin säännöllisesti hankkeen kotisivuilla ja Keski-Espoon Sanomissa. Suuri osa tuloksista jaettiin epämuodollisesti yhteistyökumppaneiden tapaamisissa, mikä mahdollisti myös heidän osallistumisensa tulosten tulkintaan ja johtopäätösten tekemiseen (Juujärvi & Lund 2015a).

AINEISTONKERUU JA ANALYYSI

HANKKEESSA HAASTATELTIIN YHTEENSÄ 32 asukasta ja 64 toimijaa lumipallo-otannalla, jossa haastateltava nimeää seuraavan haastateltavan. Lumipallo-otannalla voitiin saada autenttinen kuva alueen verkostoista ja toimijaryhmistä sekä niiden välisistä suhteista (Salin & Pessa 2015b). Haastattelut tuottivat myös arvokasta tietoa siitä, ketkä toimijat olivat verkoston ulkopuolella ja tulisi saada mukaan yhteiseen kehittämiseen. Haastattelujen toinen tärkeä tehtävä tiedontuottamisen lisäksi olikin motivointi hankkeen työpajoihin, joihin osallistui lähes kolmannes haastatelluista. Hankkeen päänterventiot, asukaspajat ja yhteisöpajat, synnyttivät laajat tutkimusaineistot. Kaikki pajat videoitiin, niissä käydyt pienryhmäkeskustelut tallennettiin ja tuotokset kuvattiin.

Osallistavan toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti pyrimme tutustumaan alueen kehittämistoimintaan ruohonjuuritasolla. Hankkeen alkuvaiheessa osallistuimme asukastilaisuuksiin ja tapahtumiin, joihin liittyvistä havainnoista pidimme yhteistä työblogia. Tietoa alueen kehittämistarpeista kerättiin myös jalkautumalla tekemään kyselyjä asukkaille Espoo-päivänä. Osallistuimme myös tulevan paikallisen asukastalon ja Espoo-päivä-tapahtuman suunnitteluun. Kummatkin olivat merkittäviä yhteiskehittämisen prosesseja, jotka lisäsivät ymmärtämystä alueen verkostojen toiminnasta. Oman aineiston muodostaa myös asukkaiden ja toimijoiden kanssa käyty kirjeenvaihto ja heidän lähettämänsä aineisto. Runsas aineisto on mahdollistanut tulosten monipuolisen analyysin. Aineiston analyysissä on hyödynnetty laadullisia menetelmiä ja analyysiohjelmia (NVivo10 ja Gephi).

Hankkeen tuloksena on syntynyt runsaasti paikallista ja teoreettista tietoa asukkaiden osallisuudesta ja toimijoiden välisestä yhteistyöstä (Juujärvi 2014; Juujärvi & Lund 2015a, 2015b; Lund & Juujärvi 2015b; Salin & Pessa painossa, 2015b, 2015c; Viljakainen painossa; Wenell 2015) sekä uusia toimintamalleja ja uutta toimintaa Es-

poon keskuksen alueelle (Harjula 2015; Juujärvi & Lund painossa, Lund & Juujärvi 2015a, 2015b; Ryyänen-McEwan 2015; Salin & Pessa 2015a). Seuraavaksi kuvaan ja arvioin hankkeen päätöksiä.

KUVA 2. From Espoo with Love -tapahtuma elokuussa 2015. Kuva: Benny Uhlenius

OSALLISUUDESTA KOHTI TOIMIJUUTTA

HANKKEEN ALUSSA POHDIMME PALJON osallisuuden käsitettä, jonka juuret ovat suomalaisessa viranomaispuheessa. Pidimme sitä tutkimuksellisesti epämääräisenä ja huonosti kansainvälisessä keskustelussa kommunikoivana. Määrittelimme osallisuuden yksilön ja yhteisön välisenä suhteena, joka ilmenee kuulumisena johonkin yhteisöön, toimimisena osana sitä ja tunteena yhteenkuuluvuudesta (Nivala ja Ryyänen 2013, Lund & Juujärvi 2015a) Tällöin osallisuuden edistäminen tarkoittaa myönteisten sosiaalisten suhteiden ja paikallisyhteisöjen rakentumisen tukemista. Osallisuuden edistäminen voi olla myös pienimuotoista tekemistä lähiyhteisöissä, joka voi toimia ponnahtauslautana laajempaan yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Osallisuus on edellytys asteittaiselle asukastoimijuuden kehittämiseksi.

Haastattelujen perusteella Espoon keskuksessa on eriasteista ja monenlaista asukastoimijuutta. Asukkaita yhdistäviä pyrkimyksiä ovat yhteisten asukastilojen saaminen alueelle, maahanmuuttajien kotoutuminen ja vapaaehtoistyö, mutta yhteinen toiminta niiden toteutumiseksi on harvoin. Johtopäätöksenämme on, että asukasaktivismi edellyttää paitsi yhteisen edun edistämiseen liittyvää henkilökohtaista missiota, myös suhdetoimijuuteen (relational agency) liittyviä taitoja, joista keskeinen on kyky ymmärtää toisten näkökulmia ja muokata omia toiminnan motiiveja yhdenmukaiseksi toisten motiivien kanssa (Edwards 2005). Haastattelut osoittivat, että perinteiset vaikuttami-

sen keinot koetaan turhauttaviksi ja tehottomiksi ja että alueella on selkeä tilaus uudentalaisille, omaehtoiseen organisoitumiseen perustuville kansalaisvaikuttamisen muodoille (Lund & Juujärvi 2015a)

Toimijaverkoston haastattelujen perusteella Espoon keskuksen alueella toimii useita yhteistyöverkostoja, joiden tavoitteena on palvelujen ja alueellisen yhteistyön kehittäminen. Yhteistyön vahvuuksia ovat yhteiset projektit ja rohkeus tarttua asioihin. Järjestöillä on vahva rooli yhteistyön rakentajina ja dialogisuuden edistäjinä. Yhteisten tavoitteiden ohella toimijoilla on myös omia tavoitteita ja keskinäistä kilpailua. Verkostoitumisen ja yhteistyön esteenä nähdään poikkihallinnollisten rakenteiden vähäisyys sekä verkostotyön joh-

tamiseen liittyvät epäselvyydet, jotka haluttiin nostaa kehittämisen kohteeksi. Asukkaiden aito osallistuminen kehittämiseen on toistaiseksi ollut vaatimatonta ja heidän vastuutaan siinä halutaan kasvattaa (Salin & Pessa 2015b.) Toimijoiden näkemyksen mukaan alueen kehitys on ollut kaksijakoista: toisaalta jotkut ongelmat ovat pysyneet tai vaikeutuneet, mutta toisaalta hyvinvointi on myös lisääntynyt ja moniin asioihin on tullut konkreettisia parannuksia. Alueen imago ja huono maine nähdään kehitystä haittaavana ongelmana, jota halutaan parantaa erilaisin keinoin, kuten uudistusrakentamisella, asennemuutoksella ja asukkaiden saamisella mukaan brändästyöhön (Salin & Pessa 2015c).

KUVA 3. Asukaspajoissa jalostettiin tietoa. Kuva: Anna-Leena Mutanen

ASUKASPAJAT OSALLISUUDEN EDISTÄJINÄ

KEVÄÄLLÄ 2014 TOTEUTETTIIN Entressen kirjastossa neljä avointa asukaspajaa, joiden tavoitteena oli tuoda asukkaita yhteen ilmaisemaan ajatuksia alueen kehittämisestä ja käynnistää asukaslähtöisiä kehittämistoimenpiteitä. Asukaspajojen erityispiirteenä oli viranomaisten ja asiantuntijoiden

poissulkeminen, koska pelkäsimme asiantuntija-kielen häiritsevän asukkaiden hauraiden ideoiden kehittymistä. Asukaspajat muodostivat prosessin, joka eteni kehittämiskohteiden yhteisestä tunnistamisesta toimintasuunnitelman laatimiseen ja jossa osallistujien vastuu yhteistoiminnasta kasvoi vähitellen. Kehittämiskohteiksi valikoituvat yhteiset tilat ja yhteistöiminta, uudet asumismuodot sekä viihtyisä ja turvallinen ympäris-

tö, joita asukkaat sitoutuivat viemään eteenpäin. Kokeilu osoitti, että asukkailla on runsaasti sekä paikallista tietoa että asiantuntijätietoa, mutta he tarvitsevat tukea sen jalostamisessa ja eteenpäin viemisessä. Noin puolet 36 osallistujasta oli asiansa sitoutuneita asukasaktivisteja, jotka innostivat muita mukaan toimintaan. Hiljaisten ryhmien kuten maahanmuuttajien, eläkeläisten ja kotona lapsiaan hoitavien vanhempien rekrytointi osoitautui haasteelliseksi ja siihen kokeiltiin monenlaisia keinoja yritysten ja erehdysten kautta (Lund & Juujärvi 2015a). Tulosten mukaan myös matalan kynnyksen toimintaan osallistuminen edellyttää vuorovaikutus- ja kansalaistaitoja ja toimintaan sitoutuminen puolestaan sisäistä motivaatiota (vrt. Paloniemi & Koskinen 2010).

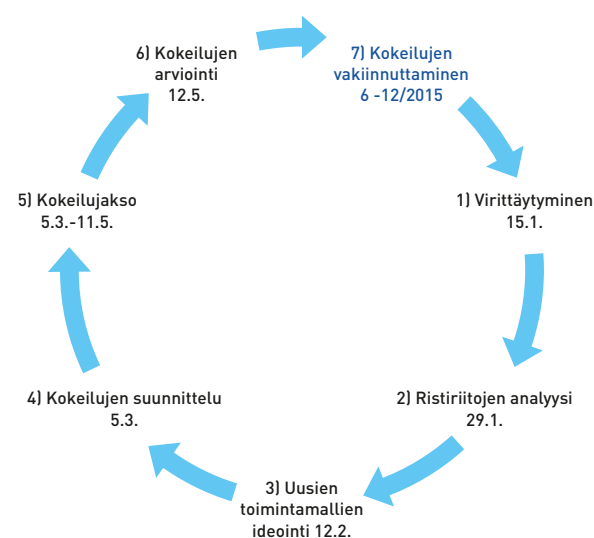
Asukaspajakokeilu osoitti, että ruohonjuuritasolta käynnistyneet kehittämisideat löysivät tiensä virallisiin päätöksentekoprosesseihin. Kehittämiskohteet eivät rajoittuneet pelkästään kaupunkisuunnitteluun vaan sisälsivät laajempia yhteisön kehittämisen teemoja, jotka edellyttivät kansalaisten omaehtoista organisoitumista, järjestöjen mukaantuloa ja poikkihallinnollista yhteistyötä. Asukaspajat voisivatkin olla yksi menetelmä laajennetussa kaupunkisuunnittelun konseptissa, joka yhdistää kansalaisten omaehtoisen organisoitumisen, yhteisön kehittämisen ja ylhäältä alaspäin suuntautuvan suunnittelun (ks. tarkemmin Horelli, Saad-Suhonen, Wallin & Bothero 2015).

YHTEISKEHITTÄMISTÄ YHTEISÖPAJOISSA

KEVÄÄLLÄ 2015 TOTEUTIMME asukkaille ja toimijoille suunnatun yhteisöpajakokeilun Espoon keskuksessa. Kokeilun tavoitteena oli tuoda yhteen alueen asukkaita ja toimijoita sekä kehittää uusia yhteistyömalleja aluekehittämiseen. Yhteisöpajojen suunnittelussa hyödynnettiin innovaatiotutkimuksen piirissä tunnettua Living Lab -mallia (Juujärvi & Pessa 2013, Juujärvi & Lund painossa) sekä organisaatioiden kehittämisessä paljon käytettyä, kehittävään työntutkimukseen pohjautuvaa muutoslaboratoriomenetelmää (Engeström 1987, Virkkunen & Newnham 2013). Living Lab -mallin toimijaroolien mukaisesti osallistujiksi kutsuttiin käyttäjiä edustavia asukkaita sekä alueen hyödyntäjiä, kolmannen sektorin toimijoita ja kauppakeskusten edustajia. Mahdollistajia edustivat virkamiehet ja aluekehittäjät, jotka toivat kehittämistoimintaan tiedollisia ja taloudellisia resursseja. Kehittäjiä puolestaan edustivat hankkeen tutkijat ja opiskelijat. Pajojen vetäjänä toimi

muutoslaboratorio-koulutuksen käynyt konsultti yhteistyössä Espoon keskuksen projektijohtajan ja tutkijatiimin kanssa. Pajat pidettiin valtuustotalon kahviossa parin viikon välein kello 16.30 alkaen. Viiteen pajaan osallistui yhteensä 49 kutsuttua henkilöä, osallistujamäärän vaihdeltaessa pajoissa 24 ja 36 henkilön välillä.

Muutoslaboratoriossa työskentelyn punaisena lankana on laajentaa osallistujien ymmärrystä yhteisestä toiminnan kohteesta ja edistää yhteistyötä siihen liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Kysymyksessä on yhteiseen oppimiseen perustuva sosiaalisen innovoinnin menetelmä, jossa on useita vaiheita (Virkkunen & Newnham 2013). Jokaisella pajalla oli oma teemansa, joka vei osaltaan kehittämisprosessia eteenpäin (kuva 4).

KUVA 4. Yhteisöpajojen kehittämisprosessi

Yhteisöpajatyöskentely käynnistyi alkutilanteen kartoituksella ensimmäisessä työpajassa. Tuloksena syntyi yhteinen näkemys alueen kehittämiskohteista, joita olivat erityisesti yhteistyön koordinointi ja yhteisen tahtotilan luominen, asukkaiden saaminen mukaan kehittämistoimintaan, yhteiset tilat ja asukkaiden kotoutuminen alueelle. Osallistujat toivat esiin myös alueen voimavaroja, kuten vahvan identiteetin ja monikulttuurisuuden. Espoon keskus on monisärmäinen ja sielukas alue, josta asukkaat ovat ylpeitä mutta jota ei asukkaiden kokemusten mukaan kohdella tasapuolisesti kaupungin resurssien jaossa.

Toisessa työpajassa analysoitiin nykyisessä kehittämistoiminnassa ilmeneviä katkoksia ja ristiriitoja toimintajärjestelmän mallin ja osallistujien tuottamien aineistojen avulla (Virkkunen & Newnham 2013). Analyysin kohteena oli neljä ajankohtaista, osallistujille tuttua tapausta. Keskeiseksi yhteiseksi ongelmaksi osoitautui alu-

KUVA 5. Yhteistä reflektointia yhteisöpajoissa. Kuva: Anna-Leena Mutanen

eellisen kehittämistyön johtamisen, koordinoimisen ja työnjaon puute. Alueella on paljon erilaisia verkostoja, monipuolista osaamista ja laajaa tiedontuotantoa, joita ei pystytä hyödyntämään tehokkaasti. Kehittämistyön välineistä erityisesti viranomaisviestinnän arvioitiin olevan tehotonta ja sitä haluttiin kehittää vuorovaikutteisemmaksi ja monikanavaisemmaksi. Aasukkaista erityisesti maahanmuuttajat voimavaroineen toivottiin saatavan paremmin mukaan alueen kehittämiseen.

Kolmannessa työpajassa keskusteltiin kehittämistyön visiosta kaupunkisuunnittelukeskuksen johtajan esityksen pohjalta ja lähdettiin innovoimaan uusia toimintamalleja. Osallistujat halusivat laajentaa aluekehittämisen tavoitteen laadukkaasta rakennetusta ympäristöstä kattamaan myös alueen sosiaalisen ja kulttuurisen tilan parantamisen. Työpajassa innovoitiin sosiaalisen kaavan käsite, jolla tarkoitettiin tavoitteellista alueen hyvinvoinnin kehittämistä. Yhteiseksi kehittämisen kohteeksi määrittyi Espoon keskuksen monipuolinen kehittäminen, jossa yhdistyvät visionaarinen kaupunkisuunnittelu ja sosiaalinen kaavoitus hyvinvointikudelmaksi. Tahtotilaksi määriteltiin vetovoimainen Espoon keskus, jonne kaikki haluavat tulla asumaan, töihin, opiskelemaan, harrastamaan tai vierailemaan.

Neljännessä työpajassa osallistujat laativat tiimeissä suunnitelmat neljälle kokeilulle, jotka kukin osaltaan vastasivat ristiriita-analyysissä tunnistettuihin kehittämistarpeisiin. Näitä olivat alueellisen kehittämissuunnitelman perustaminen, Espoon keskuksen tulevan asukastalon yhteissuunnittelu, monikulttuurisen ruokajuhlan järjestäminen ja Espoontorin kauppakeskuksen torialueen

kansalaiskäyttö. Suunnitelmat ristiin arvioitiin ja tiimit saivat toisilta sparrauksen lisäksi uusia resursseja ja yhteistyökumppaneita. Kokeilut edellyttivät verkostoitumista ja toivat yhteen toisilleen ennestään tuntemattomia toimijoita ja asukkaita myös pajojen ulkopuolelta. Viimeisessä työpajassa uudet toimintamallit arvioitiin kahden kuukauden kokeilujakson perusteella ja jokainen niistä päätettiin vakiinnuttaa.

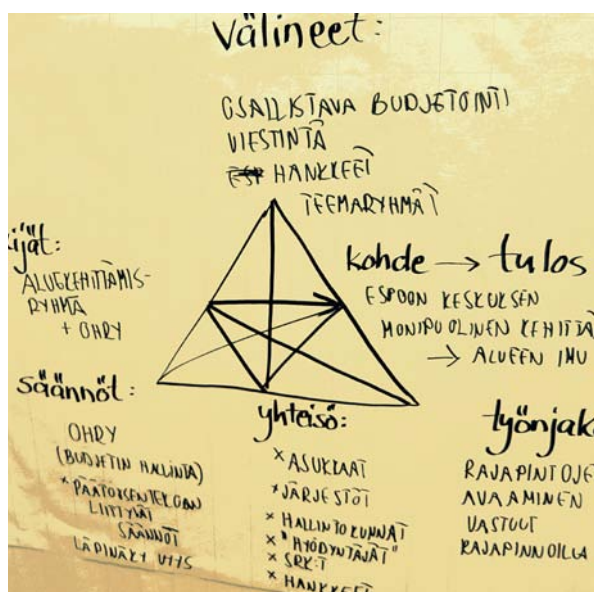
YHTEISÖPAJOJEN ARVIOINTIA

YHTEISÖPAJOJEN TARKOITUKSENA OLI kokeilla pääasiassa organisaatioiden kehittämisessä aiemmin käytettyä muutoslaboratoriotyöskentelyä ja luoda siitä aluekehittämiseen sopiva sovellus. Aluekehittämisellä ei välttämättä ole yhtenäistä toimintajärjestelmää eikä yhteistä historiaa, jotka ovat ristiriita-analyysin lähtökohtina. Lisäksi mukana olevien toimijoiden joukko ei ole selväräinen ja se on selkeästi suurempi kuin organisaatioissa. Työskentelyn kuitenkin edetessä ilmeni, että aluekehittäminen koostui useista pienemmistä toimintajärjestelmistä ja osallistujilla oli riittävästi yhteistä historiaa, mikä mahdollisti hedelmällisen ristiriitojen analyysin.

Yhteisöpajojen haasteina olivat iso osallistujamäärä ja pajojen avoin luonne suhteessa työpajoissa tapahtuvaan pienryhmätyöskentelyyn, jonka tavoitteena oli tiimiytyminen yhteisen kehittämistressin ympärille. Vaikka kutsussa toivottiin sitoutumista kaikkiin pajoihin, osallistujille tuli esteitä ja joitakin henkilöitä kutsuttiin mukaan prosessin edetessä. Jokaisessa pajassa varauduttiin uusiin tulijoihin sekä muokattiin pienryhmien kokoonpanoa ja tehtäviä tilanteen mukaisesti. Pohdimme paljon sitä, olisivatko pysyvät ryhmät alusta asti olleet parempi ratkaisu. Kerätyn palautteen perusteella kuitenkin vain osa osallistujista oli sitä mieltä; ryhmien vaihtuvuus oli rikastanut ideointia. Olimme myös epävarmoja siitä, olimmeko kutsuneet pajoihin oikeita henkilöitä. Osallistujat toivoivat mukaan enemmän poliittisia päättäjiä, mutta eivät osanneet nimetä työskentelyn ulkopuolelle jääneitä alueen merkittäviä toimijoita paikallista Martta-yhdistystä lukuun ottamatta, joka tuli mukaan toteuttamaan yhtä kokeiluista. Osallistujien kokoonpanoa pidettiin onnistuneena.

Yhteisöpajojen ohjelmassa vaihtelivat tutkijoiden tekemät interventiot, pienryhmätyöskentely ja yhteinen keskustelu. Keskeinen interventio-ohjelma on ns. kaksoisärsytyksen menetelmä, jossa osallistujat altistetaan tunnistamaan ja kokeamaan nykyisessä toiminnassa olevia ristiriitoja

autenttisen aineiston perusteella (Virkkunen & Newnham 2013). Näitä aineistoja olivat näyttöet asukkaiden haastatteluista ja asukkaiden tuottamat materiaalit, kuten yleisönosaston kirjoitukset. Tutkijat puolestaan toivat ristiriitojen analyysiin teoreettisia malleja, jotka auttavat osallistujia etäännyttämään ristiriidasta ja tarkastelemaan sitä laajemmasta näkökulmasta. Arviointimme mukaan ristiriita-analyysi ja kaksoisärsytyksen menetelmä olivat voimakkaasti kehittämistä eteenpäin vieviä interventioita, koska ne seuloivat kehittämisen kohteeksi asiat, jotka aidosti motivoivat osallistujia (Lund & Juujärvi 2015b).

KUVA 6. Ristiriita-analyysin tulos toisessa yhteisöpajassa. Kuva: Anna-Leena Mutanen

Yhteisöpajojen metodologia tuki asteittain kehittyvää yhteisöllistä oppimisprosessia, joka puolestaan edisti asukkaiden ja toimijoiden verkostoitumista ja yhteisen tiedon rakentumista. Osallistujat jakoivat toisilleen paikallista tietoa ja saivat uusia yhteistyökumppaneita. Osallistujapalautteen perusteella pienryhmien työskentelyä pidettiin onnistuneena: luovana, sitouttavana ja osallistujien tavanomaisia toimenkuvia rikkovana. Pienryhmien työskentelyä voidaan kuvata varhaisena innovaatioprosessina, jonka onnistumisen edellytyksenä olivat luottamuksellisten suhteiden rakentuminen, oman asiantuntijuuden ja tiedon rajallisuuden tunnustaminen sekä tietämättömyyden yhteinen tutkiskelu. Innovaatioprosessia tukivat ideoiden ristipölytys ja arviointi yhteisessä keskustelussa ja mahdollisuus löytää kokeiluihin tarvittavia kumppaneita myös muista ryhmistä (Juujärvi & Lund painossa).

UUSIA TOIMINTAMALLEJA ESPOON KESKUKSEN KEHITTÄMISESSÄ

YKSI YHTEISÖPAJOJEN VAKIINNUTETUISTA kokeiluista oli aluekehitysryhmän perustaminen. Kysymyksessä on poikkihallinnollinen ja monialainen yhteistyöryhmä, jonka tavoitteena on osaltaan vastata havaittuun kehittämistyön sirpaleisuuteen ja koordinaation puutteeseen. Espoon keskuksen kehittämiseen haluttiin integroida alueen hyvinvoinnin edistäminen ja aitojen osallistumismahdollisuuksien tukeminen. Ruohonjuuritasolta käynnistyvän kansalaisaktivismin tukeminen edellyttää, että jokin taho ottaa vastuun siihen liittyvien hallinnollisten toimenpiteiden koordinoinnista ja tiedottamisesta. Ryhmän jäseninä ovat Espoon keskuksen projektinjohtaja ja projektipäällikkö, perhe- ja sosiaalipalvelujen asiantuntija, kolmannen sektorin ja asukasyhdistyksen toimijat sekä Laurea-ammattikorkeakoulun tutkija. Ryhmän toiminta hyväksyttiin yhdeksi Osallistuva Espoo – poikkihallinnollisen ohjelman kokeiluksi ja se sai näin virallisen aseman ja näkyvyyttä kaupungin organisaatiossa. Toiminnan tavoitteena on luoda lähi(ö)tekemisen malli vanhalle asuinalueelle, jota hyödynnetään myös muiden kaupunginosien kehittämisessä.

Syksyllä 2015 ryhmä käynnisti Suvelan asukaspuiston perusrantamiseen liittyvän osallistuvan budjetoinnin kokeilun virkamiesten, konsulttien ja asukkaiden yhteistyönä. Osallistuvan budjetoinnin tarkoituksena on antaa asukkaille mahdollisuus tunnistaa ja priorisoida julkisten varojen käyttökohteita sekä valtaa osallistua niitä koskevaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Virtuaalipohjaisen budjettipelin pelaamiseen osallistui kahden viikon aikana yhteensä 160 henkilöä ohjatuissa asukastapaamisissa tai verkkoviestinnän kautta. Arvioinnissa todettiin, että budjettipeli tavoitti huomattavasti enemmän asukkaita kuin tavanomainen asukastilaisuus. Se toi monipuolisesti esiin asukkaiden mieltymyksiä ja toiveita sekä käynnisti ketterää poikkihallinnollista yhteistyötä kaupungin sisällä. Budjettipeli edustaa uudenlaista kokeilukulttuuria, jossa suurten ja hitaiden rakenneuudistusten sijaan kokeillaan rohkeasti uutta ja tehdään ripeästi yhdessä (Espoon kaupunki, WSP & Steep Interactive 2015). Peli voitti Suomen laatualuekeskuksen laatuinnovaatiopalkinnon ja Espoon kaupunginjohtajan innovaatiopalkinnon vuonna 2015.

Toisena yhteisöpajojen kokeiluna käynnistettiin Espoon keskuksen tulevan asukastalon käyttäjälähtöinen suunnittelu aikuisten sosiaalipalvelujen ja yhteistyökumppanien yhteistyönä. Samarian korttelissa vapautuu alkuvuodesta 2017

kulttuurihistoriallisesti arvokas hirsitalo asukkaiden käyttöön. Entressen kauppakeskuksen tiloihin avattiin kahden viikon ajaksi Tuunaamo, jossa järjestettiin teemailtoja ja kerättiin yli 600 asukkaalta mielipiteitä ja näkemyksiä asukastalon toiminnasta. Tuunaamon yhteydessä järjestettiin kolme tilakävelyä alueen nykyisiin asukastiloihin (Salin & Pessa 2015b) sekä palvelumuotoilun menetelmiä hyödyntävä työpaja englanniksi (Ryynänen-McEwan 2015). Tuloksia esiteltiin suurelle yleisölle Espoon leikekirja-näyttelyssä Entressen kauppakeskuksessa syyskuussa 2015. Asukastalosta toivottiin asukkaiden näköistä kohtaamispaikkaa, jossa on mielekästä toimintaa eri-ikäisille ihmisille ja joka toimii alueen verkostoja kokoavana voimana. Tilakävelyt puolestaan osoittivat, että alueella on jo monipuolisesti matalan kynnyksen tiloja, mutta asukkaat ja tilat eivät kohtaa toisiaan. Asukastalo alettiin nähdä kohtaamisen, oppimisen ja verkostoitumisen keskuksena; tattina, joka kokoaa yhteen alueen lukuisat rihmastot (Harjula painossa; Ryynänen-McEwan 2015). Asukastalon ”tuunaaminen” jatkui syksyllä 2015 asukastalon toimijoiden verkostossa ja työpajassa, jossa suunniteltiin tulevan asukastalon konseptia ja toimintamallia.

Kolmas yhteisöpajojen kokeiluista oli monikulttuurisen ruokajuhlan järjestäminen ravintolapäivänä. Yhteinen ruuanlaitto on matalan kynnyksen keino tuoda eri kulttuurin edustajia yhteen sekä vahvistaa yhteisöllisyyttä ja paikallisidentiteettiä. Parisataa lähialueen asukasta saapui maistelemaan maahanmuuttajien ja Tuomarilan Marttojen valmistamia herkkuja etnisen musiikin säestyksellä. Kokeilu osoitti, että myös matalan kynnyksen toiminta edellyttää toimijoiden verkostoitumista, työnjakoa ja monenlaisten käytännön asioiden selvittelyä. Toimijoiden erityisenä toiveena Samarian korttelin asukastalolle on toimiva keittiö, joka mahdollistaa monikulttuuriset ruokajuhlat ja tapahtumat.

KOKOAVAA ARVIOINTIA

HANKKEEMME MÄÄRITELMÄN MUKAAN osallisuuden edistäminen on pohjimmiltaan yhteisöjen rakentamista, joka luo edellytyksiä asukkaiden toimijuudelle ja eri toimijoiden yhteistyölle. Kokemus yhteisön jäsenyydestä on myös tärkeää asukkaiden viihtymiselle ja kotoutumiselle. Hankkeemme onnistui käynnistämään runsaasti pienimuotoista tekemistä lähiyhteisöissä, mikä osaltaan edisti osallistujien valtaistumista vaikuttajiksi (Juujärvi & Lund 2015c). Tämä edellytti jalkautumista tutkijan kammioista alueen verkostojen ja rihmasto-

pariin. Pyrimme yhdistämään alhaalta ylöspäin suuntautuvan ideointiprosessin alueen virallisiin kehittämissivioihin ja lisäämään vuoropuhelua virkamiesten, alueen toimijoiden ja asukkaiden välillä. Keskeinen haaste asuinalueiden kehittämisessä on ylhäältä alaspäin ohjautuvan virallisen suunnitteluprosessin ja asukkaiden ruohonjuuriaktiivisuuden linkittäminen toisiinsa, jotta se ei jäisi virkamiesten vapaaehtoisuuden ja hyväntahtoisuuden varaan (Horelli ym. 2015). Alueellinen verkostoituminen mahdollistaa tiedonjakamisen mutta se ei vielä riitä saamaan aikaan kehittämistä. Tämän lisäksi tarvitaan uudenlaisia ketteriä toimintamalleja, jotka kokoavat yhteen asukkaita ja toimijoita yli sektorirajojen yhteisen kehittämintressin ympärille. Tässä hankkeessa kehitetty yhteisöpajamenetelmä edustaa tutkijavetoista kehittämistoimintaa, mutta myös muunlaiset toimintamallit ovat mahdollisia ja niitä on 2000-luvulla enenevässä määrin kokeiltukin (Marjala & Tolvanen 2010).

Osallistavan toimintatutkimuksen ihanteena on saada kaikki asianosaiset osallistujiksi. Käytännössä osallistumista rajoittavat paikalliset olosuhteet ja osallistujiin liittyvät tekijät (Greenwood, Whyte & Harkavy 1993). Hankkeeseemme osallistuneet virkamiehet, aluekehittäjät, kaupakeskusten johtajat sekä kolmannen sektorin ja seurakuntien toimijat suhtautuivat alueen kehittämiseen myönteisesti ja innostuivat lähtemään mukaan yhteiselle tutkimusmatkalle. Asukkaiden osallistumista rajoittava keskeinen tekijä oli maahanmuuttajien puutteellinen suomen kielen taito, koska pajatyöskentely perustui intensiiviseen keskusteluun. Monet asukkaat olivat myös tyytyväisiä elämänsä asuinalueella eivätkä kaivanneet siihen parannuksia (Viljakainen painossa).

Pitkäjänteiseen kehittämistyöhön sitoutuvat ennen kaikkea ne asukkaat ja toimijat, joita motivoi vahva halu edistää yhteistä etua: sosiaalista oikeudenmukaisuutta, asukkaiden hyvinvointia, alueen viihtyisyyttä ja mainetta. Näyttää kuitenkin siltä, että osallistujien tyytyväisyys kehittämistoimintaan ei perustu suuriin saavutuksiin vaan pieniin voittoihin, jotka parantavat heidän elämänlaatuaan (Dworski-Riggs & Langhout 2010, Juujärvi & Lund 2015c). Osallistava toimintatutkimus on aikaa vievää ja vaivalloista mutta palkitsevaa, koska se pieneltä osaltaan muuttaa maailmaa. Asukkaiden osallistuminen oman asuinalueensa kehittämiseen luo myönteistä kierrettä, joka puolestaan parantaa alueen mainetta ja elinvoimaa.

KIITOKSET

VÄLITTÄVÄT VALITTAVAT VERKOSTOT -hankkeessa ovat olleet kirjoittajan lisäksi Virpi Lund, Anna-Leena Mutanen, Kaija Pessa ja Ossi Salin (Laurea-ammattikorkeakoulu). Erityiset kiitokset yhteistyöstä projektipäällikkö Kai Fogelholmille ja projekti johtaja Mikko Kiviselle (Espoon kaupunki) sekä Minna Häggille (tmi Migga).

LÄHTEET

Dworski-Riggs, Deanne & Langhout, Regina D. (2010). Elucidating the power in empowerment and the participation in Participatory Action Research: a story about research team and elementary school change. *American Journal of Community Psychology* 45, 215–230.

Edwards, Anne (2005). Relational agency: Learning to be a resourceful practitioner. *International Journal of Educational Research* 43, 168–182.

Engeström, Yrjö (1987). Learning by expanding: an activity-theoretical approach to developmental research. Orienta-Konsultit, Helsinki.

Espoon kaupunki, WSP & Steep Interactive (2015). Suvelan asukaspuiston osallistuva budjetointi. Raportti 25.9.2015. Espoon kaupunki, Espoo.

Friedrich, Pirjo, Karlsson, Anja & Federley, Maija (2013). Report 2.1 Boundary Conditions for successful Urban Living Labs. [Viitattu 1.10.2015] <<http://jpi-urbaneurope.eu/wp-content/uploads/2014/01/Report-Boundary-conditions-for-successful-Urban-Living-Labs.pdf>>

Greenwood, Davydd J., Whyte, William Foote & Harkavy, Ira (1993). Participatory action research as a process and as a goal. *Human Relations* 46:2, 175–192.

Harjula, Soraja (2015). Toimijoiden näkemyksiä alueen yhteisötilasta Espoon keskuksessa.. Ylemmän ammattikorkeakoulututkimuksen opinnäytetyö. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaa.

Horelli, Liisa & Saad-Suhonen, Johanna & Wallin, Sirkku & Botero, Andrea (2015). When self-organization intersects with urban plan-

ning: Two cases from Helsinki. *Planning Practice and Research*, 3(13): 286–302.

Juujärvi, Soile (2014). Osallisuudesta toimijuuteen Espoon keskuksessa. Eetvartti 3/2014, 13–17. Espoon kaupunki, Espoo. [Viitattu 1.10.2015] <http://www.espoo.fi/fiFI/Espoon_kaupunki/Tietoa_Espoosta/Tilastot_ja_tutkimukset | >

Juujärvi, Soile & Lund, Virpi (2015a). Engaging residents: Insights from participatory action research into urban living labbing. Julkaistavaksi lähetetty käsikirjoitus.

Juujärvi, Soile & Lund, Virpi (painossa). Enhancing early innovation in an Urban Living Lab: Learnings from Espoo Centre, Finland. December 2015. *Technological Innovation Management Review*.

Juujärvi, Soile & Lund, Virpi (2015b). Participatory Action Research as a practice of empowerment in deprived communities. Association for Moral Education Conference Proceedings. Santos, Brasil. <http://ame2015.net/?page_id=710&lang=en>

Juujärvi, Soile & Pessa, Kaija (2013). Actor roles in an Urban Living Lab: What can we learn from Suurpelto, Finland? *Technology Innovation Management Review*, November 2013. [viitattu 1.10.2015] <<http://timreview.ca/article/742>>.

Kemmis, Stephen & McTaggart, Robin (2000). Participatory action research. Teoksessa Denzin, Norman L. & Yvonna S. Lincoln (toim.): *Handbook of qualitative research*, 567–605. Sage, Thousand Oaks.

Marjala, Saeeda & Tolvanen, Ari (toim.) (2010). Ruohonjuuresta ruohonkärjeksi – rikastavat yhteisöt ja alueet. Helsingin kulttuurikeskus, Helsinki.

Laurea-ammattikorkeakoulu (2015). Välittävät Valittavat Verkostot [Viitattu 1.10.2015] <<https://www.laurea.fi/hankkeet/valittavat-valittavat-verkostot> | >

Lund, Virpi & Juujärvi, Soile (2015a). Asukaspaikat osallistumisen edistämisen välineenä Espoon keskuksessa. Julkaistavaksi lähetetty käsikirjoitus.

- Lund, Virpi & Juujärvi, Soile** (2015b). Change Laboratory as a method of innovation management in an Urban Living Lab. ENoLL Research Day Conference Proceedings 2015, 68–78. European Network of Living Labs, Istanbul.
- Lund, Virpi & Juujärvi, Soile** (2015c). Residents' agency in urban development. Julkaistavaksi lähetetty käsikirjoitus.
- Lundy, Colleen** (2004). Social work and social justice: a structural approach to practice. Toronto, Broadview Press, Toronto.
- Mathies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne** (toim.). 1996. Välittävät verkostot. Vastapaino, Tampere.
- Nelson, Geoffrey & Prilleltensky, Isaac** (2005). Community psychology: in pursuit of liberation and well-being. Macmillan, Palgrave.
- Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna** (2013). Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen vuosikirja 14, 9–41.
- Paloniemi, Riikka & Koskinen, Sanna** (2005). Ympäristövastuullinen osallistuminen oppimisprosessina. Terra 117(1), 17–32.
- Ryyänen-McEwan, Eila** (2015). Envisioning and co-designing the best space for Espoo Centre's community house. Bachelor's Thesis. Degree Programme in Design. Kymi University of Applied Sciences, Kouvola. < <https://www.theseus.fi/handle/10024/98504> | >
- Salin, Ossi & Pesso, Kaija** (painossa). Analytic Exercises - Situational Analysis at Social Network Research. Studies in Symbolic Interactionism.
- Salin, Ossi & Pesso, Kaija** (2015a). Open minds, open spaces. Julkaistavaksi lähetetty käsikirjoitus.
- Salin, Ossi & Pesso, Kaija** (2015b). Verkostoyhteistyön muotoutuminen julkisen ja kolmannen sektorin välillä Espoon keskuksen kehittämässä. Teoksessa Marjukka Virkajärvi (toim.): Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisu 6/2015, 91–98. Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto.
- Salin, Ossi & Pesso, Kaija** (2015c). Voimavarojen ja ongelmien painottuminen kaupunkialuetta koskevassa puheessa. Julkaistavaksi lähetetty käsikirjoitus.
- Viljakainen, Sari** (painossa). Maahanmuuttajien osallisuus Espoon keskuksessa. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu, Vantaa.
- Virkkunen, Jaakko & Newnham, Denise** (2013). The Change Laboratory: A Tool for Collaborative Development of Work and Education. Sense Publishers, Rotterdam.
- Wenell, Outi** (2015). Verkostoilla on väliä – kuvaus lapsiperheiden asiantuntijoiden verkostosta Espoon keskuksen alueella. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. <<https://www.theseus.fi/handle/10024/89885>>

HAASTATTELU:

ESPOON KAUPUNKI KEHITTÄÄ LÄHIÖISTÄÄN LAADUKKAITA KAUPUNGINOSIA

ESPOON KAUPUNGIN KOHDEALUEENA Asuinalueiden kehittämissuunnitelmassa on ollut Espoon keskus, erityisesti Suvelan ja Kirkkojärven kerrostaloalueet. Kehittämistyötä on tuettu ja vauhditettu monilla eri tutkimusyhteistyöhankkeilla. Yksi näistä on Laurea-ammattikorkeakoulun Välittävät Valittavat Verkostot (VVV) -hanke.

– Espoon keskuksen kehittämisessä on tehty tiivistä yhteistyötä Laurea-ammattikorkeakoulun Välittävät Valittavat Verkostot (VVV)-hankkeen kanssa. VVV-hankkeen tavoitteena oli tutkia ja kehittää asukkaiden osallisuutta Espoon keskuksen alueen kehittämisessä sekä etsiä tehokkaita muotoja eri toimijoiden yhteistyölle. Hankkeessa tehtiin osallistavaa toimintatutkimusta Espoon keskuksen verkostoista yhteistyössä asukkaiden, kehittäjien, yhteisöjen ja yritysten kanssa, kertoo Espoon kaupungin projektipäällikkö Kai Fogelholm hankkeesta tehdystä yhteistyöstä.

VVV-tutkimusta tehtiin yhdessä verkostojen toimijoiden kanssa. Tutkimuksen lumipallo-otannassa käytettiin hyväksi Kai Fogelholmin verkostoja ja taustatietoja alueesta. Pirkkimyksenä oli tutustua alueen kehittämistoimintaan ruohonjuuritasolla ja luoda hankkeen tavoitteen mukaisesti espoolainen lähiökehittämisen malli, jossa asukkaat ovat aidosti mukana. Lisäksi visiona oli saada aikaan monipuolinen asukkaita ja toimijoita kokoava asukastilakonsepti, jossa yhdistyvät asukas- ja yhdistystoiminta, kulttuuri ja innovatiivinen työllistyminen.

– Yhteistyö hankkeen ja asukkaiden kanssa on ollut erittäin hedelmällistä. Virkamiehille on koko ajan tullut tutkijoilta pieniä syötteitä. Näin

olemme päässeet hyödyntämään jalostunutta isomman porukan näkemystä Espoon keskuksen kehittämisestä, kun hankkeessa toimineet ovat auttaneet asukkaita jalostamaan ja tuomaan esille sitä, mitä he asuinalueeltaan odottavat ja toivovat. Esimerkiksi toive asukastalosta nousi asukkaiden tahtotilana esiin tutkimuksen myötä.

VVV-hanke palveli Espoon keskuksen kehittämissuunnitelmaa lisätiedon lähteenä. Hankkeessa järjestettyjen työpajojen ansiosta meillä on nyt entistä syvällisempää tietoa asukkaiden tahtotilasta. Tutkijat tarjosivat Espoon kaupungille arvokkaan resurssin, sillä heidän panoksensa toi useamman henkilötyövuoden verran lisäresursseja alueen kehittämiseen. VVV-hankkeen laadukas viestintä on osaltaan tukenut kaupungin kehittämissuunnitelmia, kuvaa Fogelholm Espoon kaupungin hankkeesta saamia hyötyjä.

Hankkeessa kokeiltiin uusia toimintamalleja Espoon keskuksen kehittämiseen

VVV-HANKKEESSA TAVOITTEENA OLI edetä osallisuudesta kohti toimijuutta. Hankkeen aikana toteutettiin haastatteluja, asukaspajoja ja yhteisöpajoja, jotka tukivat asteittain kehittyvää yhteisöllistä oppimisprosessia. Yhteisöpajatyöskentelyn tuloksena syntyivät suunnitelmat neljälle verkostoitumista edellyttäneelle kokeilulle, jotka toivat yhteen toisilleen ennestään tuntemattomia toimijoita ja asukkaita myös pajojen ulkopuolelta. Hankkeen tuloksena on syntynyt runsaasti paikallista

ja teoreettista tietoa asukkaiden osallisuudesta ja toimijoiden välisestä yhteistyöstä sekä uusia toimintamalleja ja uutta toimintaa Espoon keskuksen alueelle.

Esooseen perustettiin aluekehitysryhmä

– **ESPOON KAUPUNGILLA LÄHIÖKEHITTÄMISTÄ** on tehty jo pitkään vapaamuotoisella verkostoyhteistyöllä ilman asian muodollista organisointia. Lähiökehittämisen laajentaminen edellyttäisi tätä koskevia strategisia linjauksia ja asian organisointia. Yhteispajatyöskentelystä lähtenyt kokeilu johdatti pienen, eri toimialojen edustajista, asukkaista, alueen toimijoista ja tutkijatahoista koostuvan aluekehitysryhmän perustamiseen. Aluekehitysryhmää ideoi isompi joukko asukkaita ja alueella toimivia järjestöjä.

Aluekehitysryhmän tavoitteena on osaltaan vastata tutkimuksessa havaittuun kehittämistyön sirpalemaisuuuteen ja koordinaation puutteeseen. Kysymyksessä on uusi toimintamalli, jolla pyritään monialaiseen ja poikkihallinnolliseen yhteistyöhön sekä asukasosallisuuden vahvistamiseen Espoon keskuksen kehittämisessä. Ryhmän toiminta hyväksyttiin yhdeksi poikkihallinnollisen Osallistuva Espoo -kehittämisohjelman kokeiluksi. Toiminnan tavoitteena oli luoda lähi(ö)tekemisen malli vanhalle asuinalueelle, ja hyödyntää mallia myös muiden kaupunginosien kehittämisessä.

Vaikka meillä on nyt pieni aluekehitysryhmä, sen työnkuvan reunaehdoja ja roolitusta ei ole sovittu. Meillä on kuitenkin vahva tahtotila vakiinnuttaa tämäntyyppinen toimintamalli. Asukasosallistumisen kehittämistarve on tunnistettu myös kaupunkitasolla: yksi viidestä Espoo-tarinaa toteuttavista poikkihallinnollisista kehittämisohjelmista koskee asukasosallistumista ja palkitsevaa lähitekemistä, korostaa Fogelholm.

Budjetointipeliä kokeiltiin Suvelan asukaspuiston perusparantamisen suunnittelussa

ALUEKEHITTÄMISEN RYHMÄ KÄYNNISTI syksyllä 2015 Suvelan asukaspuiston perusparantamiseen liittyvän osallistuvan budjetoinnin kokeilun. – Asukastilaisuudessa syntyi idea käyttää budjetointipeliä asukkaiden tavoittamisessa. Puiston perusparannussuunnitelma oli jo lähes valmis, joten Budjetointipuisto -peliä pelaamalla asukkaat saivat vaikuttaa siihen, mitä laitteita ennalta annetuista, peliä var-

ten hinnoitelluista vaihtoehdoista valitaan. Peli tavoitti huomattavasti enemmän asukkaita kuin tavanomainen asukastilaisuus. Pelissä tarjotut vaihtoehdot saivat 160 ääntä parissa viikossa.

Toiveet menivät asukkaiden ehdotusten perusteella läpi. Asukaspuiston perusparannustyöt alkavat keväällä ja valmistuvat ensi kesän jälkeen. Budjetointipeli voitti Laatukeskuksen Vuoden laatuinnovaatio -kilpailun kunta-alan kategorian yltaen myös tätä koskevan kansainvälisen kilpailun finaaliin. Peli voitti myös Espoon kaupunginjohtajan laatuinnovaatiokilpailuun ja palkittiin Open Challenge Finland -kilpailun finaalisissa. Koimme kokeilun erittäin rohkaisevana ja harkitsemme budjetointipelin käyttöä muissakin kohteissa, kuvaa Fogelholm budjetointipelistä saatuja kokemuksia.

Asukastalon käyttäjälähtöinen suunnittelu

YKSI KOKEILUISTA LIITTYI Espoon keskuksen tulevan asukastalon käyttäjälähtöiseen suunnitteluun, jota tehtiin aikuisten sosiaalipalvelujen ja yhteistyökumppanien yhteistyönä. Toiveena on saada alueen verkostojen kokoavana voimana toimiva, asukkaiden näköinen kohtaamispaikka, jossa on mielekästä toimintaa eri asukasryhmille. Asukastalon konseptia kehitettiin edelleen toimijoiden verkostossa ja työpajoissa.

– Olemme viritelleet keskustelua hankkeen jatkototeutuksesta Laurean kanssa, joka on suunnitellut hakevansa tälle ulkopuolista rahoitusta. Tarkoitus on jatkossakin pitää asukkaat mukana asukastalon jatkosuunnittelussa, jotta talo vastaisi käyttäjiensä tarpeisiin. Suunnitelmissa on vuonna 2017 avata asukastalo keskellä Espoon keskusta sijaitsevaan taloon. Hankkeella ei ole vielä budjetia, Fogelholm kuvaa asukastalohankkeen suunnittelun etenemistä.

– VVV-hankeeseen on osallistunut virkamiehiä, aluekehittäjiä, kauppakeskusten johtajia sekä 3. sektorin ja seurakuntien toimijoita. Kun asukkaat osallistuvat yhdessä muiden toimijoiden kanssa oman asuinalueensa kehittämiseen, syntyy myönteinen, alueen mainetta ja elinvoimaa parantava kierre. Alueen tutkimusyhteistyöhankkeista hyvin käytännönläheinen Laurean hanke on kaikista eniten voimaannuttanut Espoon keskuksen kehittämistyötä. Muutkin kolme tutkimusyhteistyöhanketta ovat tarjonneet hyödyllistä perustietoa kaupunkisuunnittelun käyttöön. Tehty yhteistyö on kaikenkaikkiaan ollut hyvin positiivinen kokemus Espoon kaupungille, sillä olemme saaneet paljon hyödyllistä aineistoa, metodeja

ja uutta ajateltavaa kaupunkisuunnittelun tarpeisiin. Asuinalueen suunnittelun näkökulmasta VVW-hanke on ollut fiksua rahankäyttöä, Fogelholm kiteyttää Espoon kaupungin kokemukset hankkeesta kokonaisuudessaan.

Espoon kaupungin edustajana haastateltiin 9.12.2015 **Kai Fogelholmia**, joka työskentelee projektipäällikkönä Espoon kaupungin teknisessä ja ympäristötoimessa asuinalueiden kehittämissuunnitelman parissa. Hänen tehtäviinsä on kuulunut vuodesta 2007 alkaen Suvelan alueen kehittämiseen liittyviä hankkeita ja viimeiset kolme vuotta Espoon keskuksen kehittämisprojekti – visioista tekoihin. Hän on myös ohjannut kaikkia alueen neljää tutkimusyhteistyöhanketta. Espoon kaupunki on tehnyt edellä kuvatun VVW-hankkeen lisäksi hankeyhteistyötä Aalto-yliopiston toteuttamaan ELINAT-tutkimushankkeen kanssa, jossa yhtenä tutkimuskohteena on Espoon keskus. ELINAT-hanke piti Espoon keskuksen liittyvän tutkimuksen osalta yhteyttä Laurea-ammattikorkeakoulun VVW-hankkeeseen. Lisäksi Espoon kaupunki on ollut mukana Kuluttajatutkimuskeskuksen ja Helsingin yliopiston pääkaupunkiseudun muuttoliikettä ja alueellista eriytymistä tutkivissa hankkeissa. Haastattelun aiheena olivat Espoon kaupungin kokemukset Välittävät valittavat verkostot-hankkeessa tehdystä yhteistyöstä ja Espoon keskuksen kehittämisen uusista toimintamalleista. Hankekokemuksia on lähestytty käytännön aluekehittäjän näkökulmasta.

LISÄTIETOJA

http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asuinalueiden_kehittamisohjelma/Hankkeet/Espoo

[http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Palomiesten_kevyytpuku_voitti_kaupunginjo\(80630\)](http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Palomiesten_kevyytpuku_voitti_kaupunginjo(80630))

http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoolaiset_menestyivat_Vuoden_laatuinnon%2879452%29

<http://openfinlandchallenge.fi/2015/12/10/open-finland-challenge-2015-lista-palkituista-toista/>

JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN HYVINVOINTIOHJELMAAN LIITTYVÄ TUTKIMUS (LIKES)

Ajatuksena oli toteuttaa Huhtasuolla realistista evaluaatiotutkimusta kehittämishankkeesta sen kestäessä ja vastata nopeasti hankkeen kannalta keskeisiin tutkimustarpeisiin. Ollakseen hyödyllistä tutkimuksen tulee palvella hanketta välittömästi.

IDEANA OLI OLLA PAIKALLA niin monessa alueella järjestettävässä tilaisuudessa ja Huhtasuota käsittelevässä kokouksessa kuin mahdollista. Näissä seurattiin, miten asukkaat, heitä edustavien yhdistysten toimijat sekä viranomaiset kommunikoivat, ottavat toimijarooleja, neuvottelevat ja toteuttavat asioita. Havainnoista keskusteltiin ja teemaa tuotiin esiin mm. asukasilloissa siitä näkökulmasta, että prosessilla on tarkoitus tuottaa kaupungin strategian mukaisesti aktiivisia kansalaisyhteiskunnan toimijoita ja rakenteita sekä kehittää valmiuksia käydä tuloksellista vuoropuhelua ja muuttaa se yhteiseksi samaan suuntaan eteneväksi asukkaiden hyvinvointia edistäväksi liikkeeksi.

Lisäksi hankkeeseen kuului erillinen tutkimusosa alueen koululaisten hyvinvoinnista. Tarkoitus oli tuottaa viranomaisille sekä luottamushenki-

löille käsitys siitä, miten koululaisten maailma eroaa aikuisten omista lapsuusmuistoista. Tulokset esiteltiin paitsi koulussa myös työryhmissä ja luottamuselimissä. Nämä tilaisuudet olivat samalla tiedonhankintamenetelmä. Rehtoreiden tilaisuudessa esitettiin, mitkä heille selvät asiat ovat uutta tietoa koulun ulkopuolella. Tulokset myös vaikuttivat hankkeen toimien priorisointiin.

Asukkaiden ja viranomaisten vuoropuhelu on edistynyt. Asukkaille ja heitä edustaville yhdistyksille on kertynyt enemmän tietoa, miten asioita viedään eteenpäin, kenen kanssa, milloin ja mistäkin neuvotellaan ja miksi jotkut vaatimukset eivät menesty. Kunnan osalta toimiminen tehokkaasti jollain asuinalueella tarkoittaa, että eri sektorit eriytyneistä tavoista ja logiikoista huolimatta ovat tietoisia toistensa tekemisistä ja kykenevät kommunikoimaan keskenään.

HAASTATTELU:

JYVÄSKYLÄSSÄ HUHTASUON ASUINALUEEN KEHITTÄMINEN TÄHTÄÄ ASUKKAIDEN HYVINVOINNIN LISÄÄMISEEN

Jyväskylän kaupungin hyvinvointiohjelman mukaisesti kaupungissa halutaan selvittää, mitkä tekijät ja toimenpiteet edistävät asuinalueiden kehitystä ja asukkaiden hyvinvointia. Konkreettisesti halutaan löytää sellaisia toimenpiteitä, joilla voidaan vastata kaupungin hyvinvointikertomuksessa ilmenneisiin, Huhtasuollakin tuttuihin ongelmiin, kuten yksinäisyyteen, liikkumattomuuteen ja päihteisiin.

HUHTASUON KEHITTÄMISTYÖHÖN kytkeytyvän Hyvinvointia Huhtasuolle -hankkeen tavoitteita ovat huhtasuolaisten osallisuuden ja oman vastuullisuuden vahvistaminen sekä hyvinvoinnin edistäminen ja uusien toimintatapojen luominen. Hanke on saanut kehittämissideoita Huhtasuolla 2013 kokoontuneelta kansalaisraadilta, joka toivoi ulkoliikuntapaikkojen kunnostamista ja alueen viihtyvyyden parantamista sekä nosti keskusteluun myös yhteiset tapahtumat, tiedotuksen ja julkisen liikenteen. Kansalaisraadista nousi esiin myös työttömyys alueen erityisenä ongelmana.

Lisäksi hankkeen tavoitteena on edistää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyötä Huhtasuolla. Hankkeessa on mukana laaja joukko alueen asukkaita, kansalaisjärjestöjä sekä julkisen puolen toimijoita. Yhteistyötä on

tehty esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton, monikulttuurisuuskeskus Glorian, Jyvälän settlementin sekä Huhtasuon asukasyhdistyksen kanssa. Yhteistyötä tehdään laajasti myös muiden alueella toimivien hankkeiden kanssa sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun (Jamk) ja Jyväskylän ammattiopiston (JAO) kanssa.

Hyvinvointia Huhtasuolle -hankkeeseen kytkeytyy Liikunnan ja kansanterveyden edistämistäitiö LIKESin tutkimus, jossa arvioidaan hankkeen vaikutuksia huhtasuolaisten hyvinvointiin ja tuotetaan hankkeen tueksi huhtasuolaisten hyvinvointia koskevaa tietoa. Arvioinnin pohjalta hanketta voidaan jalostaa ja soveltaa myös muissa Jyväskylän kaupunginosissa. Lisäksi LIKEs tutki Huhtasuon koululaisten hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, kuten esimerkiksi koululaisten liikkumista, nukkumista, tietokoneen käyttöön kulu-

vaa aikaa sekä sitä, miten turvallisenä he kokevat ympäristönsä.

– Saimme ARAlta rahoitusta sekä tutkimukseen että kehittämiseen. LIKESin tutkimus rahoitettiin tutkimusrahoituksella. Toiminta- ja investointiavustus kohdistui Hyvinvointia Huhtasuolle -ohjelmassa esiin nousseiden kohteiden toteuttamiseen. Kaikki lähti liikkeelle Huhtasuon kansalaisraadien kokoontumisesta ja siellä syntyneistä ideoista. Hyvinvointia Huhtasuolle -hankkeen avulla moniin alueen epäkohtiin on jo pystytty puuttumaan ja alueen toimintaa kehitetään laajalla rintamalla, kertoo Jyväskylän kaupungin hyvinvointikoordinaattori, projektipäällikkö Tytti Solankallio-Vahteri.

Huhtasuon alueella on yhteistyössä kehitetty yleiseen viihtyvyyteen ja hyvinvointiin liittyvää toimintaa

– Huhtasuon alueella toteutettu iso hanke oli senioripuisto, jota varten tehdyssä puistosuunnitelmassa on mukana myös alueen koulukeskus. Koulukeskuksessa toimivat alueen peruskoulu, erityiskoulu, esiopetus ja päiväkotit. Lokakuussa 2015 avatussa senioripuistossa on satsattu erityisesti ikäihmisten liikkumiseen. Liikuntamahdollisuuksia tarjoavan senioripuiston tarkoituksena on aktivoida asukkaita liikkumaan. Esimerkiksi koordinaatioharjoitusten tekeminen ja lihaskuntannon kohentaminen ehkäisevät ikäihmisten kaatumisriskiä ja kaatumisesta mahdollisesti syntyviä lonkkamurtumia, mikä taas seniori-ikäisten hyvinvoinnin lisääntymisen lisäksi tuo säästöä myös terveydenhoitokustannuksissa. Olemme myös huomanneet, että isovanhemmat, erityisesti isoäidit käyvät lastenlastensa kanssa puistossa, mikä edistää sukupolvien lähenemistä ja yhteisöllisyyttä alueella.

Alueella toimivat liikuntaluotsit auttavat yli 30-vuotiaita, joilla on jokin liikunnallinen rajoite. He vievät asukkaita esimerkiksi ulos kävelylle tai uimahalliin. Palvelulle on ollut kysyntää, sillä koko Jyväskylän kaupungin alueella autettavien määrä on vuodessa kymmenkertaistunut (300 keikkaa) ja auttajien määrä on kolminkertaistunut (70 henkilöä). Huhtasuon liikuntaluotsitoiminta lähti alunperin liikkeelle alueen asukkaan ideasta. Hän organisoi alueelle ”roskakävelyn”, jossa yhdistyivät liikunta ja ympäristön siistiminen.

Alueella toimiva painiseura Harjun Voima järjestää alueella sijaitsevassa Woimanpesässä perhepäivä-tapahtumia, joissa lapset pääsevät nassikkapainiin ja aikuiset omiin liikunta-aktiiviteetteihinsä. Perhepäivät ovat olleet suosittuja tapahtumia, joissa on ollut mukana keskimäärin 100-150 osallistujaa. Perhepäivien tarkoituksena on tarjota kaikenlaisille perheille mahdollisuus

viedä lapsia edullisesti harrastuksiin. Perheen yhteisellä puuhastelulla on todettu olevan parantavaa vaikutusta keskinäiseen vuorovaikutukseen. Perhepäivien on todettu tukevan vanhempien jakamista ja vähentäneen erityistuen tarvetta.

Vuorilammen rannalle on rakennettu talkoilu laavu ja sinne esteetön kulku. Laavun saama suosio oli meille yllätys. Laavu on osoittautunut asukkaiden hyvinvointia suuresti lisääväksi paikaksi. Päiväkotiryhmät käyvät siellä retkillä, on järjestetty joululauluhetki ja yksi maahanmuuttaja piti siellä 50-vuotissyntymäpäiväjuhlaansa. Asukkaat halusivat järjestää Kangaslammen toimintapuiston rannan raivaustalkoot. Toimenpiteistä sovittiin kaupungin puutarhurin kanssa ja kaupunki toimitti talkoisiin tarvittavat välineet. Asukkaat kutsuivat mukaan myös läheisen vastaanotokeskuksen turvapaikanhakijoita.

Kesätapahtumat vuosina 2014 ja 2015 ovat olleet ihan valtava hitti. Alueella asuu noin 8000 ihmistä, joista suuri osa osallistuu tapahtumaan. Tapahtuma kokoaa asukkaat yhteen ja asukkaat lähtevät spontaanisti mukaan osallistumaan ja esittelevät taitojaan tapahtumassa. Tapahtumissa on järjestetty suuren suosion saaneet köydenvetokisa virkamiehet ja poliisi vastaan asukkaat sekä saappaanheittokisa. Siellä on ollut paikallisten myyjien kirppistapahtuma, musiikkia, ruokakojuja ja makkaranpaistoa. Alueen pojat tykkäsivät Jyväskylän pyöräilyseuran järjestämästä polkupyörien tuunaustapahtumasta.

Kesäaikaan Huhtasuolla vaikutti myös performanssitaiteilija täti Moonika, joka käyskenteli kauppakeskuksessa ja jutteli paikallisten ihmisten kanssa. Lisäksi hän organisoi päiväkeskuksen ikäihmisten kanssa tanssitapahtuman ”tanssintavisten kanssa”, näytös esitettiin senioriviikolla kaupunginteatterissa. Paikalliset tykkäsivät myös Huhtasuon tarinasta, jonka puitteissa kaupunginteatterin näyttelijä Raisa Vattulainen haastatteli alueen ihmisiä ja teki niiden pohjalta Osoite-monologin. Vattulainen esitti monologissa eri näkökulmia lähiöasumiseen esittelevää asumiskonsultti Sonjaa. Alueen kerrostalojen kerhohuoneiden lisäksi performanssista esitettiin pari näytöstä kaupunginteatterissa.

Työttömyyteen emme tällä hankkeella saaneet vielä tuotettua kovin paljoa parannusta. Työllisyyden kuntakokeilun puitteissa alueen aluetyöntekijät kontaktoivat työttömiä ja hankkeen puitteissa ihmisiä on saatu aktivoitua mukaan kuntouttavaan työtoimintaan. Jyväskylän työllisyystilanne on erittäin heikko ja varsinaisia työllistymismahdollisuuksia on ollut niukasti, kuvaa Solankallio-Vahteri alueella tapahtunutta kehitystä.

Huhtasuon vapaaehtoiset, järjestöt ja asukas-

yhdistykset jatkavat alulle saatua toimintaa

– Vuonna 2013 aloitimme toimintaa kylätoimistolla, joka toimi kansalaisten olohuoneena. Kylätoimiston toiminta on monipuolistunut ja kehittynyt. Asukkaat kertovat iloisina alueestaan ja siellä aikaansaaduista tuloksista. Heillä on tunne siitä, että tämä on heidän alueensa ja pitävät Huhtasuota hyvänä asuinpaikkana. Huhtasuolla on ollut ainakin 90 erilaista tapahtumaa hankkeen aikana ja ainakin 25 näistä tapahtumista ja toiminnoista jatkaa tulevaisuudessakin. Alueella on kaksi vahvaa asukasyhdistystä, lisäksi pitää mainiita mm. Harjun Woima ja MLL, jotka ylläpitävät ohjattua liikuntaa, kerhoja lapsiperheille sekä hoitavat talviuintipaikkaa.

Hankkeesta saatuja toimintamalleja on jatkossa tarkoitus ottaa käyttöön myös toisella sosioekonomisesti haastavalla alueella, kun asukkaiden kanssa pohditaan, miltä tuo alue näyttää ja miten sinne voisi tuottaa hyvinvointia. Kuten Huhtasuollakin, ensin käydään läpi toiveita ja sitä, mitä niiden pohjalta toteutetaan. Suunnittelu- ja toteutusprosessin aikana tuetaan asukkaiden osallistumista ja itse tekemistä.

Suuri hyöty hankkeesta Jyväskylän kaupungille on ollut se, että se on ensimmäinen kaupungin poikkihallinnollinen hanke, jossa ovat kaikki kaupungin toimialat mukana. Näin laajamittaisen hankkeen toteuttaminen ei olisi ollut ilman asumisalueiden kehittämissuunnitelmaa mahdollista. Olemme hankkeessa saaneet hyviä tuloksia siitä, mitä kaupunkisuunnittelu tarkoittaa hyvinvoinnin näkökulmasta. Yhteistyö on lähentänyt kaupungin eri viranhaltijoita näkemään toistensa työnkuvia, siiloutuminen on vähentynyt ja kommunikaatio on parantunut. Lisäksi kaupungin rooli mahdollistajana sekä asukkaiden osallisuus ja rooli osallistujina on edistänyt kaupungin ja asukkaiden yhteistyötä hyvinvoinnin edistämisessä, kertoo Solankallio-Vahteri hankkeesta saaduista hyödyistä ja jatkokehittämisestä.

Jyväskylän kaupungin edustajana haastateltiin 14.12.2015 hyvinvointikoordinaattori **Tytti Solankallio-Vahteria**, joka on toiminut projektipäällikkönä Hyvinvointia Huhtasuolle -hankkeessa.

LISÄTIETOJA

http://www.ara.fi/fi-fi/ohjelmat_ja_hankkeet/asuinalueiden_kehittamisohjelma/Hankkeet/Jyvaskyla

<http://www.jyvaskyla.fi/ajankohtaista/arkisto/1/0/65572>

<http://www.huhtasuonasukasyhdistys.fi/projektit-2/laavu-vuorilammelle>

<http://www.likes.fi/ajankohtaista/asuinalueiden-kehittamisohjelma>

<http://www.huhtasuonasukasyhdistys.fi/huhtasuolle-moderni-senioripuisto>

<http://www.harjunwoima.fi/>

<http://huhtasuo.fi/tapahtuma/huhtasuonperhepaiva-4/>

TIEDE, TAIDE JA TEKNOLOGIA ASUINALUEEN KEHITTÄMISESSÄ

”Tiede, taide ja teknologia asuinalueen kehittämisessä” -hankkeessa kehitettiin paikkasidonnaista, mobiiliteknologiaa ja liikkuvaa kuvaa hyödyntävää osallistumismenetelmää. Mobiiliteknologian hyödyntäminen edisti matalan kynnyksen osallistumista, sai aiemmin passiivisia asukkaita osallistumaan ja mahdollisti osallistumisen paikan päällä kehitettävällä alueella. Lyhytelokuvien avulla osallistumisen tuloksia visualisoitiin alueen asukkaille ja suunnittelijoille. Taiteen käyttö suunnittelun apuna edistää kokemuksellisen tiedon keräämistä, joskin suurimpana haasteena on tämän tiedon integroiminen osaksi käytännön kehittämistyötä.

JOHDANTO

MAANKÄYTTÖ- JA RAKENNUSLAISSA (1999) edellytetty asukkaiden osallistuminen sisältää paljon haasteita, jotka liittyvät muun muassa suunnittelun ammattikielen vaikeuteen, yhteisen kielen tai kulttuurin puutteeseen sekä osallistumiskeinojen yksipuolisuuteen. Pahimmillaan osallistuminen voi pelkistyä muutaman äänekkään asukkaan itseilmaisuksi, jolloin ollaan kaukana demokraattisesta päätöksentekoprosessista. Tiede, taide ja teknologia asuinalueen kehittämisessä -hankkeessa osallistumisen haasteisiin tartuttiin kehittämällä paikkasidonnaista, mobiiliteknologiaa hyödyntävää osallistumismenetelmää. Osallistumisvaiheessa saadut tulokset koottiin tarinallisiksi lyhytelokuviksi, joiden avulla tulokset esitettiin alueen asukkaille, suunnittelijoille sekä laajemmalle yleisölle luovan ilmaisun keinoin. Lähtöoletuksenam-

me oli, että osallistuminen on mielekkäintä silloin, kun sen avulla saaduista tiedoista ja niiden vaikutuksista tiedotetaan asukkaita. Tämä vaihe jää valitettavan usein väliin, mikä saattaa lisätä asukkaiden skeptisyyttä osallistumista kohtaan.

Suomessa eri taidemuotojen hyödyntäminen alueiden kehittämisessä on edelleen vähäistä. Useassa muussa länsimaassa taiteen mahdollisuuksia kommunikatiivisessa suunnittelussa on tutkittu etenkin kokemuksellisen tiedon välittämisen näkökulmasta (Sandercock 2003). Suomalaisessa suunnittelussa on käytetty prosenttiperiaatteen nimissä lähinnä kuvataidetta (prosenttiperiaatteesta: ks. Uimonen 2010), joskin opetus- ja kulttuuriministeriö suunnittelee parhaillaan prosenttiperiaatteen laajentamista esittävän taiteen suuntaan. Esittävää taidetta tai elokuvaa ei juuri ole hyödynnetty suomalaisessa suunnittelussa, vaikka ne tarjoaisivat mahdollisuuksia etenkin

asukkaiden kokemuksellisen ja kehollisen tiedon keräämiseen ja välittämiseen (Rannila & Loivaranta 2015). Työryhmämme aloitti taiteen ja suunnittelun rajapintojen tutkimuksen ympäristöministeriön lähiöohjelmaan kuuluneessa Joo mun takapihalle! -hankkeessa (2010–2011), jossa soveltavaa teatteria käytettiin asuinalueen kehittämisen apuna (esim. Rannila & Loivaranta 2015; Loivaranta & Rannila 2013; Rannila & Rannila 2012). Tiede, taide ja teknologia -hanke (2013–2015) jatkoi taiteen mahdollisuuksien tarkastelua osallistuvassa suunnittelussa keskittyen tällä kertaa lyhytelokuvien ja mobiiliteknologian hyödyntämiseen osallistumisprosessissa.

Tutkimushankkeemme mobiiliteknologiaa hyödyntävässä osiossa pyrittiin kehittämään matalan kynnyksen osallistumistapaa, joka ei edellyttäisi asukkailta ammattimaista suunnittelukielen osaamista. Mielenpitojen ja kokemusten kertominen voisi tapahtua osana arkielämän toimintoja eikä vaatisi pitkäaikaista sitoutumista. Kysyimme, miten mobiiliteknologiaa voidaan hyödyntää julkisten ja puolijulkisten tilojen suunnittelussa; miten asukkaat ja suunnittelijat ottavat vastaan mobiiliteknologiaa hyödyntävän osallistumisen; sekä millaisia uudenlaisia osallistumisen tapoja voidaan luoda yhdistämällä elokuvallista kerrontaa mobiiliteknologiaan?

Tutkimushankkeen aineisto kerättiin Turun Pansio-Pernon kaupunginosassa, jota voidaan pitää sosio-ekonomisin mittarein tarkasteltuna niukkojen resurssien alueena (Rasinkangas 2013) ja jossa asukkaiden osallistuminen demokraattiseen päätöksentekoon on ollut vähäistä (Tilastokeskus 2012). Hankkeessa kerättiin asukkaiden ideoita ja toiveita alueen kehittämiseksi postikyselyn ja mobiilipilotin avulla, ja vastausten pohjalta laadittiin lyhytelokuvia kuvaamaan alueen mahdollisia kehityskulkuja. Lyhytelokuvia esitettiin yleisölle Pansio-Pernon julkisissa tiloissa sekä internetissä. Katsojien oli mahdollista valita lyhytelokuvista omasta mielestään parhaita kehittämisvaihtoehtoja älypuhelimien välityksellä. Videot esitettiin myös Turun kaupunkikehittämisestä vastaaville suunnittelijoille, joiden kanssa arvioitiin kriittisesti hankkeessa käytettyjä menetelmiä.

ASUKASKYSELY: Erilaisia osallistujaryhmiä

TUTKIMUKSEN ENSIMMÄISESSÄ VAIHEESSA Pansio-Pernon asukkaille lähetettiin postikysely, jossa selvitettiin asukkaiden motivaatiota, taitoa ja halukkuutta osallistua oman lähiympäristönsä suunnitteluun, aiempia osallistumiskokemuksia sekä tieto- ja vies-

tintäteknologian käyttöä. Kyselyitä lähetettiin 1000 kappaletta, ja vastausprosentiksi saatiin 25,8 %, mitä kaupungin edustajat pitivät kyseiselle alueelle varsin hyvänä. Vastauksista hahmottui kolme osallistujatyyppeä, joiden suhtautuminen osallistumiseen ja sen menetelmiin poikkesivat toisistaan. Ryhmät olivat perinteiset osallistujat, huolestuneet osallistujat ja välinpitämättömät osallistujat.

Perinteisten osallistujien joukossa asukasta-paamiset ja verkkopohjaiset palvelut koettiin yhtä mielekkäiksi vuorovaikutustavoiksi. Huolestuneiden osallistujien joukossa verkkoympäristö nousi selkeästi mielekkäimmäksi osallistumisvälineeksi. Välinpitämättömien osallistujien keskuudessa kiinnostus osallistumiseen oli vähäistä, mutta heidänkin joukossaan verkon kautta osallistuminen koettiin mielekkäimmäksi. Kyselyn perusteella vaikuttaakin, että verkkotekniikat voivat houkuttaa aiemmin passiiviset asukkaat osallistumaan oman asuinympäristönsä kehittämiseen. Toisaalta ne asukkaat, joiden motivaatio käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa ovat yleisesti vähäiset, jäävät helposti uusien osallistumismuotojen ulkopuolelle (asukaskyselyn tuloksista tarkemmin: ks. Riihelä 2016).

MOBIILIPILOTTI: Osallistumista paikan päällä

ASUKKAILLE LÄHETETYSSÄ POSTIKYSELYSSÄ vastaajia pyydettiin nimeämään Pansio-Pernon alueelta kehittämistä kaipaavia julkisia ja puolijulkisia tiloja. Asukkaiden ehdotusten ja kaupunkisuunnittelijoiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella alueelta valittiin tarkemman tutkimuksen kohteiksi viisi vajaan käyttöstä tilaa: Hövelin kauppakeskus, vanha lentomajakka, voimalinjan alla sijaitseva joutomaa-alue, tyhjillään oleva koulu sekä asukkailta suljettu ranta-alue. Kohteiden läheisyyteen pystytettiin QR-koodilla varustettuja infokyllttejä, joiden avulla ohikulkijat pystyivät jättämään älypuhelimillaan palautetta kohteita koskevista kehittämisvaihtoehdoista. Kyltit mahdollistivat spontaanin, paikan päällä tapahtuvan osallistumisen.

Mobiilipilotin kautta saatiin kuukauden aikana yhteensä 62 vastausta. Vastaajista kaksi kolmasosaa oli iältään 25–49-vuotiaita, missä heijastuu kyseisen ikäryhmän aktiivisuus tieto- ja viestintäteknikan käyttäjinä. Yli 65-vuotiaita vastaajia oli ainoastaan yksi. Noin puolet vastaajista ei ollut aiemmin osallistunut oman asuinalueensa kehittämiseen tai jättänyt kaupunkisuunnittelua koskevaa palautetta, joten mobiiliosallistuminen vaikutti houkuttelevan aiemmin passiivisia asukkaita osallistumaan. Pienimuotoisen ja paikallisen

KUVA 1. Pernon tyhjää koulutaltoa esittävässä videossa vaihtoehtoisina kehityskulkuina esiteltiin rakennuksen ottaminen asukkaiden työpajakäyttöön tai koko rakennuksen purkaminen. Pysäytyskuvat lyhytelokuvasta Taidetta vai dynamiittia?

osallistumisprojektin avulla oli siten mahdollista aktivoida ihmisiä tarkastelemaan omaa ympäristöään ja käyttämään uutta teknologiaa spontaanisti osallistumisen välineenä. Koska mobiilipohjainen osallistuminen on helppo toteuttaa useammalla kielellä, voidaan tämänkaltaisella osallistumismenetelmällä haluttaessa myös madalta vieraskielisten osallistumiskynnystä (mobiilipilotista tarkemmin: ks. Riihelä 2016).

LYHYTELOKUVAT: Videot vaihtoehtoisena visualisointimenetelmänä

HANKKEEN KOLMANNESSA VAIHEESSA laadittiin kaupunkikehitystä havainnollistavia videoesityksiä mobiilipilotista saatujen vastausten pohjalta. Ammattilaisohjaaja ja filmiryhmä tuottivat kustakin kehittämiskohteesta lyhytelokuvat, joissa esiteltiin tiloille vaihtoehtoisia käyttöjä asukkaiden mielipiteiden ja ideoiden mukaisesti (kuva 1).

Ammattitaiteilijoiden mukanaolo videoiden toteutuksessa toimii esimerkkinä käytännöstä, jossa luovia menetelmiä ja taiteellista ilmaisua on tuotu osaksi kaupunkikehittämisen välineistöä (Rannila & Loivaranta 2015; Loivaranta & Rannila 2012; Uimonen 2010; Landry 2000). Hankkeessa tarkasteltiin erityisesti liikkuvan kuvan käyttöä osallistavan kaupunkisuunnittelun välineenä. Videoilmaisussa voidaan hyödyntää erilaisia visuaalisia ja narratiivisia tehokeinoja, joiden avulla pystytään luomaan helposti lähestyttäviä ja tunteisiin vetoavia kuvallisia viestejä vuorovaikutteisen kaupunkisuunnittelun tueksi (Sandercock & Attili 2010; Sandercock 2003). Näihin keinoihin lukeutuvat muun muassa sopivien kuvakulmien käyttö (tasokulma, lähikuvat), erikoiset leikkaukset ja kamera-ajot, sosiaalisuutta ja toimintaa korostavat tarinat, innostava taustamusiikki sekä erilaiset tunnelmaa luovat elementit (Degen ym. 2015; Throgmorton 2003). Tällaisia tehosteita käytettiin myös hankkeen videoissa, joissa tarkoituksena ei ollut niinkään esittää teknisesti tarkkoja kuvauksia rakennettuun ympäristöön koh-

distuvista muutoksista, vaan joissa pikemminkin pyrittiin luomaan vaihtoehtoisia visioita Pansio-Pernon alueen tulevasta kehityksestä. Perimmäisenä tavoitteena oli tarkastella sitä, miten liikkuva kuva voi monipuolistaa suunnitteluun liittyvää ilmaisua ja miten sitä voidaan hyödyntää etenkin silloin, kun kansalaisia, virkamiehiä ja muita asianosaisia informoidaan asukasosallistumisen tuloksista (lyhytelokuvien käytöstä tarkemmin: Lundman 2015).

Valmiit videot näytettiin yleisölle Pansio-Pernon julkisilla paikoilla, internetissä sekä alueella järjestetyn kulttuuritilaisuuden yhteydessä. Videotallenteet nähtyään katsojat saattoivat äänestää mielestään parasta kehittämisehdotusta älypuhelimella tai perinteisellä äänestyslomakkeella. Älypuhelimilla osallistuminen jäi vähäiseksi, sillä videoita katsottiin mobiilisti alle 30 kertaa. Kulttuuritilaisuudessa videot näki noin 80 henkilöä ja internetissä lyhytelokuvia on vuoden 2015 loppupuoleen mennessä katsottu jo yli 700 kertaa. Etenkin internet osoittautui mobiiliteknologiaa tehokkaammaksi tavaksi saavuttaa yleisö.

ASiantuntijakeskustelut: Hankkeen arviointia

HANKKEESSA LAADITUT VIDEOT esitettiin yhdeksälle kaupunkisuunnittelun ja -kehittämisen parissa työskentelevälle Turun kaupungin virkamiehelle. Heidän kanssaan arvioitiin hankkeen sisältöä ja menetelmiä sekä keskusteltiin vuorovaikutteisen kaupunkisuunnittelun haasteista ja mahdollisuuksista.

Suunnittelijat uskoivat digitaalisuuden olevan merkittävä osa tulevaisuuden osallistumisesta, mutta myös perinteiset osallistumisen tavat kuten asukastilaisuudet, työpajat ja kaavanäyttelyt koettiin toimiviksi vuorovaikutuksen muodoiksi. Digitaalisten kanavien nähtiin helpottavan suunnittelijan työtä ja vapauttavan resursseja, mikä koettiin tärkeäksi myös taloudellisessa mielessä.

Suunnittelijat pitivät mobiilipilottia onnistuneena kokeiluna siinä mielessä, että se satoi osal-

listumisen aitoon kaupunkiympäristöön ja juuri niihin paikkoihin, joita haluttiin kehittää. Erään kaavoitusarkkitehdin mielestä QR-koodia hyödyntäviä infotauluja olisi mahdollista hyödyntää tiedottamis- ja vuorovaikutuskanavana erityisesti kaavaprosessin osallistumis- ja arviointisuunnitelmavaiheessa. Selkein kritiikki mobiiliosallistumista kohtaan liittyi siihen, että sen ei arveltu saavuttavan vanhuksia tai henkilöitä, joilla ei ole käytössään älypuhelin.

Hankkeessa toteutettuja videoita pidettiin selkeinä ja havainnollisina, ja niiden arveltiin olevan hyödyllisiä etenkin sellaisille kansalaisille, jotka eivät ole aiemmin perehtyneet kaupunkisuunnitteluun tai jotka eivät osaa lukea kaavakarttoja. Vaikka luovat ja taidelähtöiset osallistumismenetelmät kiinnostivat suunnittelijoita, he eivät olleet juurikaan käyttäneet niitä omassa työssään. Eräs keskustelijoista mainitsi, että periaatteessa osallistumismenetelmien toivotaan olevan monipuolisia ja erilaisia, mutta koska ”kaavaprosessi itsessään on raskas kaikkine selvityksineen, niin se osallistuminen menee aika minimiin.” Visualisointia pidettiin kuitenkin suunnittelussa tärkeänä ja tulevaisuudessa tarpeellisenä. Videoita pidettiin myös hauskoina, mutta samalla niiden mielikuvituksellisuus koettiin haasteelliseksi. Pelättiin muun muassa, että asukkaat saattavat pettyä, jos suunnitelmat eivät realisoidukaan siten kuin videoissa esitetään.

Realistisuuden odotukset saattavatkin olla yksi syy siihen, miksi taidetta hyödynnetään vain vähän suunnittelussa ja alueiden kehittämisessä. Kuitenkin realistisen esittämisen sijaan taiteen potentiaali on sen kyvyssä herättää tunteita, ajatuksia ja vaihtoehtoisia kehityskulkuja. Siksi esimerkiksi elokuvaa tai esittävää taidetta ei pidäkään nähdä kaavakarttojen tai infotilaisuuksien vaihtoehtoina vaan paremminkin täydentävinä menetelminä, jotka toimivat etenkin suunnitelmien visiointivaiheessa. Haastattelemiemme suunnittelijoiden mielestä osallistumisen on sitä hyödyllisempää, mitä aikaisemmassa vaiheessa suunnitteluprosessia se tapahtuu. Asukkaiden varhainen osallistuminen säästäisi suunnittelijoiden mukaan aikaa ja rahaa sekä vähentäisi riskejä suunnitteluprosessin myöhemmissä vaiheissa. Varhaisen osallistumisen arveltiin myös lisäävän asukastyytyväisyyttä sekä edesauttavan mahdollisten ”villien ideoiden” saamista asukkailta. Kokemustemme perusteella lyhytelokuvia tai esittävää taidetta pystytään visiointivaiheen lisäksi hyödyntämään erinomaisesti myös varsinaista kaavasunnittelua pienimuotoisemmassa kehittämisessä – esimerkiksi silloin, jos vajaakäyttöisiin tiloihin tai joutomaille pyritään kehittämään uutta, tilapäästä käyttöä.

MATALAN KYNNYKSEN MALLI ASUKKAIDEN OSALLISTUMISEEN

1) TAUSTOITUS

1a) Kohteiden kartoitus

1b) Tarpeiden kartoitus

Keinot: Postikysely, asiantuntijakeskustelut

2) IDEOINTI

Keinot: Mobiilikysely

3) HAVAINNOLLISTAMINEN

Keinot: Visualisointi, esittävä taide, lyhytelokuvat

4) ÄÄNESTÄMINEN

Keinot: Mobiiliäänestys

5) INTEGROINTI

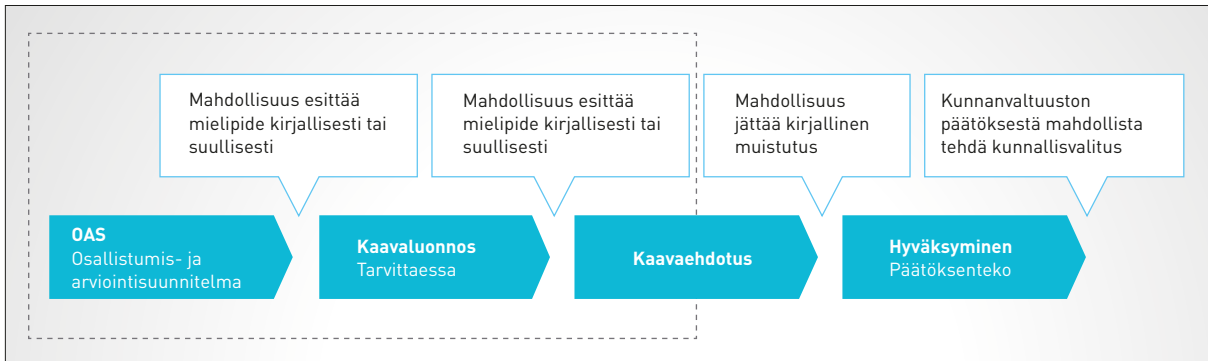
Keinot: Asiantuntijakeskustelut, tiedottaminen

KUVA 2. Asukasosallistumisen toimintamalli ja hankkeessamme käytetyt osallistumismenetelmät.

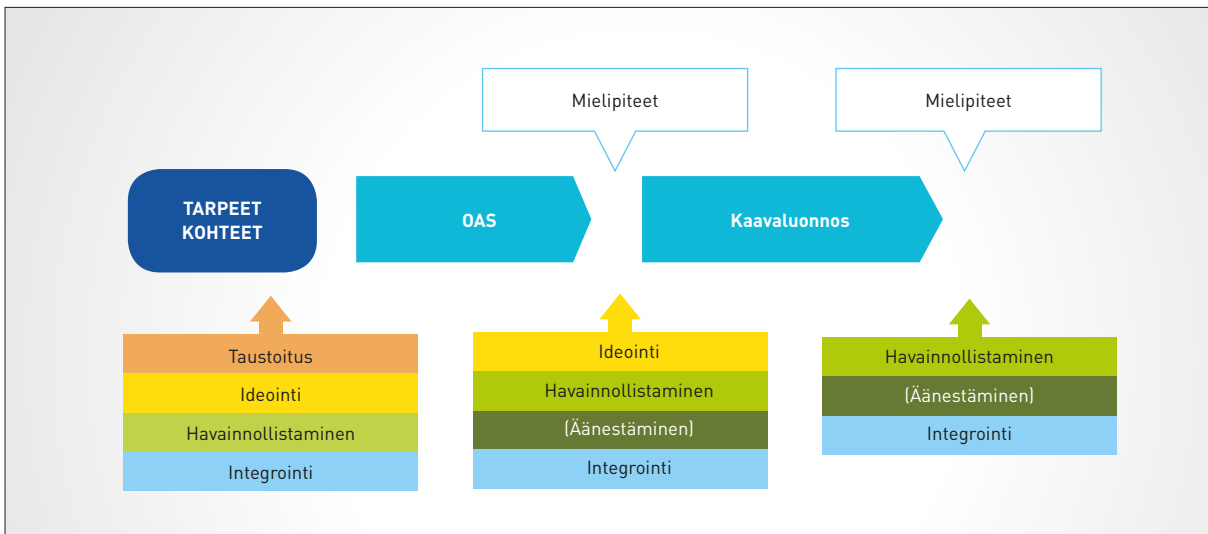
TOIMINTAMALLI: Visiointia ja vaikuttamista

HANKKEEN TULOKSET VOIDAAN ESITTÄÄ yksinkertaistettuna toimintamallina, jonka sovellettavuutta tulee kuitenkin arvioida tapauskohtaisesti. Kyse on matalan kynnyksen mallista siinä mielessä, että osallistuminen ei vaadi asukkailta pitkäaikaisista sitoutumista tai suunnittelukielen osaamista. Mallin mukaan asukkaiden näkemyksiä voitaisiin kysyä kaupunkisuunnittelun kohteita ja tarpeita kartoitettaessa (taustoitus), suunnitelmiin liittyvien vaihtoehtojen valinnassa (ideointi) sekä myös suunnitelmia koskevassa päätöksenteossa (äänestäminen) (kuva 2). Tärkeä rooli mallissa on myös suunniteltujen muutosten havainnollistaminen. Käytetyt osallistumiskeinot voivat vaihdella. Hankkeessamme käytettiin matalan kynnyksen osallistumiskeinoina mobiilikyselyä, mobiiliäänestämistä ja lyhytelokuvia, mutta näiden ohella tai tilalla voi soveltaa tapauskohtaisesti myös muita asukasosallistumisen menetelmiä (ks. esim. Kuntaliitto 2014). Mallin viimeisin ja ehkä haasteellisin vaihe on integrointi, jonka aikana on pohdittava, miten asukkaiden mielipiteitä konkreettisesti huomioidaan suunnittelu- ja päätöksentekoprosessissa.

Vaikka hankkeessa luotu asukasosallistumisen malli on kehitelty pienimuotoisten kehittämistarpeiden ja -toiveiden pohjalta, sitä voidaan

KUVA 3. Asemaakaavoitusprosessi ja vaikuttaminen. Mallin sovellettavuusala on merkitty kaavioon katkoviivalla. Prosessikaavio: Turun kaupunki 2015.

KUVA 4. Osallistumismallin integrointi kaavaprosessin alkuvaiheeseen.

soveltuvin osin hyödyntää myös laajemmissa kaupunkikehitysprojekteissa. Esimerkiksi asema-kaavoituksessa matalan kynnyksen osallistuminen onnistuu parhaiten kaavoitusprosessin alkuvaiheessa, kun kerätään asukkaiden mielipiteitä tulevasta kaavasta (kuva 3).

Mallissa asukkaille voidaan tarjota mahdollisuus esittää ideoita ja toiveita jo ennen varsinaista kaavoitukseen liittyvää osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa (kuva 4). Tällä tavalla saadaan kerättyä asukaslähtöistä taustatietoa aluetta koskevista kehitystarpeista ja -kohteista varsinaisen suunnitteluprosessin tueksi. Asukastiedon kerääminen voi olla vapaamuotoista, jolloin saadut ideat voivat toimia suunnittelun raakamateriaalina. Myös äänestämisen tulokset voivat olla suunta-antavia. Digitaalisten äänestystekniikoiden kehittyessä asukkaat pystyvät entistä enemmän ottamaan suoraan kantaa omaa asuinympäristöään koskevaan päätöksentekoon, jolloin myös osallistumismenetelmien integrointi kaupunkien kehittämistyöhön helpottunee.

LOPUKSI

HANKKEEMME OSOITTI, että kaupunkisuunnitteluun liittyvää asukasosallistumista voidaan kehittää tieteen, taiteen ja teknologian keinoin. Tieteellinen lähestymistapa tarjoaa kriittistä näkökulmaa siihen, miten ja miksi osallistumista ylipäättään tulisi kehittää ja millaisia seurauksia sillä on esimerkiksi demokraattista päätöksentekoa ajatellen. Tutkimustiedon kautta saadaan myös aluekohtaista tietoa käytännön kaupunkisuunnittelutyöhön. Taiteellinen ilmaisu puolestaan tarjoaa vaihtoehtoisia näkökulmia ja menetelmiä kaupungin esittämiseen, kokemiseen ja asukastiedon keräämiseen. Teknologia taas toimii hyvänä työkaluna, kun yritetään saavuttaa laajempaa yleisöä ja saada uusia osallistujia innostumaan kaupunkisuunnittelusta. Mikään näistä tekijöistä ei kuitenkaan ole yksistään riittävä kaupunkikehittämisen kannalta, vaan lisäksi tarvitaan suunnittelijoiden konkreettista työpanosta ja päättäjien poliittista tahtoa, jotta asukkaiden näkemykset saataisiin aidosti mukaan

asuinalueita koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Osallistumisen tutkimisessa täytyy kuitenkin säilyttää kriittinen tutkimusote osallistumiseen ja sen seurauksiin. Hankkeessamme haluttiin tuoda suunnittelua koskevat osallistumis- ja visualisointimenetelmät asukkaiden jokapäiväiseen arkiympäristöön ja siten vähentää osallistumiseen, kommunikaatioon ja suunnittelubyrokratiaan liittyviä esteitä. Moniäänisempi osallistuminen lisää demokratiaa, sillä silloin osallistuminen ei jää yksittäisten asukkaiden harrastukseksi. Näin kokemukseen perustuva asiantuntemus tulee paremmin esiin. Tämä ei kuitenkaan takaa sitä, että osallistujia olisi perehtynyt aiheeseen tai edes tuntisi kehitettävää aluetta ollenkaan. Osallistumistapojen tutkimisessa ei voikaan olla kyse ainoastaan asukkaiden aktivoimisesta uusien menetelmien avulla, vaan yhtä lailla osallistumisen lähtökohtien, tavoitteiden ja käytäntöjen kriittisestä arvioinnista.

HANKKEESSA TUOTETUT JULKAISUT

Lundman, Riina (2015, käsikirjoitus). Bringing planning to the streets. Using site-specific video as a method for participatory urban planning. Lähetetty arvioitavaksi lehteen *Planning Theory & Practice*.

Repo, Virve (2015, käsikirjoitus). Osallistavaa monikulttuurista kaupunkisuunnittelua? Lähetetty arvioitavaksi lehteen *Alue ja Ympäristö*.

Riihelä, Juha (2016, tulossa). Osallistumisen mahdollisuuksia ja kokeilevia ratkaisuja. Tieto- ja viestintäteknologian käyttö osallistumisen välineenä. *Yhdyskuntasuunnittelu* 1/2016.

Riihelä, Juha (2015, käsikirjoitus). Potential of ICT-mediated community participation in residential area development. The case of Turku, Finland. Lähetetty arvioitavaksi lehteen *Journal of e-planning Research*.

LÄHTEET

Degen, Monica & Melhuish, Clare & Rose, Gillian (2015). Producing place atmospheres digitally. Architecture, digital visualisation and the experience economy. *Journal of Consumer Culture* 0: 0, 1–22.

Kuntaliitto (2014). Kuntalaiset keskiöön. Työkälpakki kuntalaisten osallistumiseksi palvelu-

jen kehittämiseen ja päätöksentekoon. Suomen Kuntaliitto. [Viitattu 16.10.2015] <<http://flash.kunnat.net/2014/kuntalaiset-keskioon/>>

Landry, Charles (2000). *The creative city. A toolkit for urban innovators*. Earthscan, Lontoo.

Loivaranta, Tikli & Rannila, Päivi (2012). Soveltavan draaman työpajat osana vuorovaikutteisen suunnittelun tiedonrakennusprosessia. *Yhdyskuntasuunnittelu* 3/2012, 29–45.

Lundman, Riina (2015, käsikirjoitus). Bringing planning to the streets. Using site-specific video as a method for participatory urban planning. Lähetetty arvioitavaksi lehteen *Planning Theory & Practice*.

Maankäyttö- ja rakennuslaki (1999/132). Maankäyttö- ja rakennuslaki. Ympäristöministeriö. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>>

Rannila, Päivi & Loivaranta, Tikli (2015). Planning as dramaturgy. Agonistic approaches to spatial enactment. *International Journal of Urban and Regional Research*, doi: 10.1111/1468-2427.12214.

Rannila, Sami & Rannila, Päivi (2012). Joo mun takapihalle! Soveltava teatteri asuinalueen kehittämisessä. Hansaprint, Turku.

Rasinkangas, Jarkko (2013). Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Riihelä, Juha (2016, tulossa). Osallistumisen mahdollisuuksia ja kokeilevia ratkaisuja. Tieto- ja viestintäteknologian käyttö osallistumisen välineenä. *Yhdyskuntasuunnittelu* 1/2016.

Sandercock, Leonie (2003). Out of the closet. The importance of stories and storytelling in planning practice. *Planning Theory & Practice* 4: 1, 11–28.

Sandercock, Leonie & Attili, Giovanni (2010). *Multimedia Explorations in Urban Policy and Planning. Beyond the Flatlands*. Springer, Netherlands.

Throgmorton, James A. (2003). Planning as persuasive storytelling in a global-scale web of relationships. *Planning Theory* 2: 2, 125–151.

Tilastokeskus (2012). Kunnallisvaalit 2012, vaalikarttapalvelu. Tilastokeskus. [Viitattu 16.10.2015] <http://pxweb2.stat.fi/explorer/kunnallisvaalit_2012/aa_p_turk.shtml>

Turun kaupunki (2015). Kaavoituskatsaus 2015. Kaupunkisuunnittelu, Turun kaupunki.

Uimonen, Laura (2010). Taidetta suunnitteluun. Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 106, Espoo.

YHTEYSTIEDOT

Akatemiatutkija, dosentti, hankkeen vastuullinen johtaja **Päivi Rannila**
paivi.rannila@utu.fi
Turun yliopisto

Hankkeen kotisivut <https://tiedetaideteknologia.wordpress.com>

Hankkeessa tuotetut videot <https://vimeo.com/user32135167/videos>

ELINVOIMAISEN ALUEEN TILAT (ELINAT): KAUPUNKIKEHITTÄMINEN PAIKALLISESSA KONTEKSTISSA

Turun Pansio-Perno ja Espoon keskus olivat ELINAT-hankkeen kaksi kohdealuetta. Kummallakin alueella on monivaiheinen historiansa, eivätkä ne edusta tyypillisiä lähiöympäristöjä. Tutkimme erityisesti asuinalueiden eheyttämisen ja rajallisten kehittämisresurssien ongelmaa.

JOHDANTO

ELINAT-TUTKIMUS KOHDISTUI ERITYISESTI Asuinalueiden kehittämisohjelman kolmanteen teemaan ”tilojen uudenaikaiset käytöt, palvelutarjonnan vahvistaminen ja sosiaaliset innovaatiot”. Tutkimuksessa oli mukana kaksi asuinalueita, yksi Espoosta ja yksi Turusta. Espoon alueena oli Espoon keskus. Turusta alueeksi valikoitui Pansio-Perno. Molempiin kohdistui muitakin kehittämisohjelman hankkeita. Espoon keskus on kasvava aluekeskus liikenneväylien varrella ja intensiivisen kehittämisen kohde. Pansio-Perno puolestaan on teollisen toiminnan vyöhyke, alueena monitahoinen mutta kehittämismahdollisuuksiltaan rajallinen. Tutkitut alueet olivat siis monella tavoin erilaisia mutta samalla eheyttämistä kaipaavia.

ELINAT-tutkimus sisälsi viisi osatehtävää, jotka olivat 1) asukastilojen muodot ja toteutustavat,

2) asuinalueiden vertaileva tilastollinen elinkaaritarkastelu, 3) kehittämisen mallit, 4) yhteisöllisyyden rakentuminen asuinalueen arjessa sekä 5) Espoon keskuksen elinvoimaisuuden kehittämisen toimijaverkkoja tarkastelemalla. Tämän kirjoituksen neljässä keskeisessä luvussa kuvataan osatehtäviä. Niistä on tulossa myös laajemmat artikkelit Aalto-yliopiston erillisjulkaisuun.

Pansio-Perno (toinen luku) oli tarkoitus tutkia erityisesti väliaikaisten asukastilojen kannalta, mutta tarkastelu laajeni tilakysymyksestä monisyisemmäksi alueen tilan analyysiksi. Espoon keskuksen osalta (kolmas luku) tutkittiin kaupunkimaisen ympäristön parantamista. Näissä kahdessa luvussa on hyödynnetty myös tilastollista elinkaarinäkökulmaa. Yhteisöllisyys (neljäs luku) on teema joka liittyy kumpaankin kohdealueeseen. Luku viisi katsoo yleisemmin lähiöiden nykytilannetta. Viimeinen, kuudes luku kokoa johtopäätökset.

KUVA 1. Laivateollisuuden asuinalue muodosti Pansion asutuksen ytimen 1950-luvun alussa. Alueen asemakaavan laati arkkitehti Erik Bryggman, ja asunnot toteutettiin vuosina 1946–48. Nykyisin alue on luokiteltu sodanjälkeisen asuntopuunnittelun edustajana merkittäväksi kulttuuriympäristöksi. Asukkaat arvostavat alueen kodikasta ilmapiiriä. (Kuva: Markku Norvasuo)

TURUN PANSIO-PERNO: RAJALLISIA RESURSSIJA HAJANAISELLA ALUEELLA

Pansion ensimmäiset asuinalueet rakennettiin sotakorvausteollisuuden tarpeisiin 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla. Tuolloin alueella olivat Valmetin ja Oy Laivateollisuus Ab:n telakat. Ajan kuluessa Pansio-Pernoon rakennettiin useita uusia asuinalueita. Pääosin ne sijoiteltiin hajakeskitysperiaatteeseen pohjautuvan, 1950-luvun alussa laaditun yleiskaavaluonnoksen mukaisesti. Näin alueesta muodostui mosaiikkimainen ja kerroksinen ja samalla lähiökohteeksi varsin poikkeuksellinen. 1980-luvulla, monien vaiheiden jälkeen, alkuperäiset telakat lakkautettiin ja laivanrakennus siirtyi uudelle Pernon telakalle. Pansion rantavyöhyke on kuitenkin säilynyt laivastoaseman, satamatoimintojen ja teollisuuden käytössä. Pääosin Pansio-Pernon rannat ovat edelleen suljettuja alueita, joille asukkailla ei ole pääsyä. (Mälkki & Norvasuo 2014; Norvasuo & Mälkki 2015.)

Pansio-Pernon teollisuus hyödyttää Turkuja taloudellisesti, mutta asuinalueiden näkökulmasta teollinen ja satamatoiminta rajoittavat kehittämistä ja laajentamista. Asuinalueiden omia ongelmia puolestaan ovat taantuneet palvelut, maantieteellinen eristyneisyys ja fragmentaarisuus sekä ym-

päristön puutteet. Syrjäytyneisyyttä ja työttömyyttäkin esiintyy. Rajoitukset ja kielteiset mielikuvat vaikeuttavat ulkopuolisia investointeja alueeseen. Turun tulevaisuutta on viime vuosina luodattu seudullisten rakennemallien avulla (Turun kaupunkiseudun rakennemalli 2035, 2012). Kaikki mallivaihtoehdot jättävät Pansio-Pernon marginaaliseksi alueeksi. Se on toiminut eräänlaisena reservinä, johon Turku on voinut sijoittaa tilaa vaativia toimintoja.

Perusongelmana on, ettei näköpiirissä ole selkeää yhtä keinoa, jonka varassa aluetta voitaisiin parantaa. Ehdotammekin että Pansio-Perno kehitettäisiin tarttumalla samanaikaisesti useisiin erilaisiin mahdollisuuksiin, jotka lähtökohtaisesti eivät liity toisiinsa. Niiden välille voi kuitenkin luoda keskinäisiä yhteyksiä. Tämä edellyttää tarkastelua useasta näkökulmasta samanaikaisesti. Jos Pansio-Perno ajatellaan ensisijaisesti lähiöksi, käytetään tarjolla olevia mutta rajallisia lähiökehittämisen keinoja, joilla voidaan kaventaa hyvinvointieroja ja parantaa ympäristöä. Jos Pansio-Perno käsitellään laajemman kaupunki-uudistuksen kohteeksi, pyritään rakenteellisiin uudistuksiin ja uusien toimintojen saamiseen. Haasteena on saada alue riittävän houkuttelevaksi investoinneille. Ratkaisuna voisi olla tukeutuminen erilaisiin väliaikaisiin ratkaisuihin, jotka asteittain johtaisivat alueen kehittämiseen. Tällaisia asioita on melko paljon, lähtien

KUVA 2. Pernon koulu, entinen Pansion yhteiskoulu, lakkautettiin vuonna 2009, minkä jälkeen rakennus on toiminut tilapäiskäytössä. Koulu sijaitsee Hövelin palvelukeskusta vastapäätä lähellä paikkaa, johon Pansion keskus aikoinaan ajateltiin. (Kuva: Markku Norvasuo)

tarjolla olevista tiloista ja alueen toimijoista. Ajatusmallimme toimenpidekokonaisuus näyttyy erilaisena eri toimijoiden näkökulmasta. Olemme jakaneet alueen kehittämiseen liittyvät ongelmat ja haasteet kolmeen pääkategoriaan: ympäristön ja palvelujen toimivuuden ongelmat, alueen sosiaaliset kysymykset sekä kehittämisen rajoitteet. Jokaista niistä voidaan tarkastella sekä paikallisesti että laajempaan, osin kaupunginosa-rajat ylittävänä kysymyksenä. Tarkastelun olennaisin osa koskee käytettävissä olevia voimavaroja. Lähiökehittäminen tasapainoilee ulkoisen vaikuttamisen ja omaehtoisen toiminnan välillä. Jälkimmäinen eli alueesta itsestään nouseva aktiviteetti olisi ihanne, mutta tyyppillisesti lähiökehittäminen tarkoittaa ulkoisia toimijoita ja resursseja. Asukkaiden rooli jää helposti passiiviseksi.

Olemme halunneet rikkoa tätä ajattelutapaa ja samalla hyödyntää Pansio-Pernon alueellisia ominaispiirteitä. Näin ajatellen passiivisia "resursseja" ja aktiivisia "toimijoita" ei eroteta vahvasti toisistaan. Esimerkiksi väljä yhdyskuntarakenne luontoarvoineen voidaan tulkita alueen voimavaraksi, jos se kohtaa toisen voimavaran eli palveluntuottajan, joka kykenee hyödyntämään luontoarvoja omassa liiketoiminnassaan. Syntyvä uusi toiminto puolestaan voi parantaa alueellista imagoa. Pansio-Pernon väljä yhdyskuntarakenne, maisema ja luontoarvot, historiallinen kerrostu-

neisuus ja vajaakäyttöiset tilat ovat tärkeimmät alueelliset ominaispiirteet, joita olemme tarkastelleet. Pansio-Pernon tapauksessa näyttää välttämättömältä katsoa kehittämistä moniulotteisesti, koska perinteinen lähiöparantaminen ei näytä riittävältä. Toisaalta lähiökehittämisessä on ilmeistä tarvetta muutenkin monipuolistaa tarkastelua ja laajentaa sitä seudullisempaan kontekstiin yksittäisen lähiön ulkopuolelle.

ESPOON KESKUS – ELÄVÄ ASUKASKESKUS?

Espoon keskus on yksi Espoon viidestä aluekeskuksesta. Kaupallisten toimintojen ja julkisten palvelujen ohella alueelle antaa leimansa asema kaupungin hallinnollisena keskuspaikkana.

Teoria- ja tutkimuskirjallisuus tarjoaa periaatteita sille, minkälaiset ominaisuudet lisäävät kaupunkikeskuksen elävyyttä ja toiminnallisuutta. Keskuksen tulee ensinnäkin olla helposti hahmotettava ja saavutettava, jotta käyttäjä voi luoda siitä oman, sisäisen kartan. Sen tulee sisältää mahdollisuuksia spontaaneihin tapaamisiin: tuodaan ihmisiä yhteen toimivassa tilassa. Keskuksessa tulee olla jalan kuljettavaa ja spontaaniin oleiluun houkuttelevaa jatkuvaa julkista tilaa, jossa ei ole häiritseviä katkoksia. Ihmisen etenemisen ja näke-

misen kaupunkitilassa tulisi olla helppoa. Luoksenssa kutsuvan kaupunkitilan etäisyydet ovat lyhyitä ja liikkumisnopeudet pieniä, toiminnot ovat samalla tasolla ja arkkitehtuuri kannustaa ihmisten kasvokkain kohtaamiseen. Hyvät näköyhteydet ja ihmisten riittävä määrä tuottavat kaupunkitilaan sosiaalista, ns. luonnollista valvontaa, joka lisää turvallisuutta. Elävyyttä lisäävät myös toimintojen sekoittunut rakenne, visuaalinen monimuotoisuus ja katutaide. (Akkila 2013, Aura ym. 1997, Gehl 2006, Santasalo & Heusala 2002, Söderström 2012.)

Analyysin perusteella Espoon keskuksen kaupunkitilan keskeiset ongelmakohdat ovat kaupakeskusten ja virastoalueen välinen yhteys sekä alueen toimintojen tilallinen jakautuminen. Tällä välillä on monia tunne-etäisyyksiä aiheuttavia fyysisiä rakenteita, kuten kävelyreittejä eri tasoissa, tyhjiä julkisivuja ja pelottavaksi ja rauhattomiksi koettuja paikkoja. Tätä vyöhykettä voitaisiin kuitenkin parantaa eri keinoin: a) maksimoimalla reitin pohjakerroksen aktiivisuutta (kulkutasolla sijaitsevat palvelut sekä näkö- ja kulkuesteiden minimoiminen) b) kohentamalla ulkoista ilmettä (laadukkaat materiaalit ja taide) sekä c) parantamalla jalan ja pyörällä saavutettavuutta ja reittien viihtyisyyttä.

Espoon keskuksen toiminnot ovat jakautuneet ongelmallisesti omille alueilleen. Kaupalliset palvelut ovat rautatieaseman eteläpuolella ja julkiset pohjoispuolella. Asuinalueet sijaitsevat näistä katsottuina ulompana omina keskittyminään. Suvelan ja Espoon keskuksen palveluiden välissä on metsää, peltoa ja Sunantie. Pohjoispuolen muurina asukkaiden ja rautatieaseman välissä on puolestaan virastoalue. Virastoalue itsessään tarvitsisi sekoittuneemman toiminnallisen rakenteen, jotta se olisi laadukas ja monipuolinen. Suunniteltu asuntojen rakentaminen auttaisi, mutta alueelle olisi myös saatava lisää kaupallisia palveluita, jotka toisivat elämää myös iltaisin.

Ison kaupungin hallinnollisena keskuspaikana Espoon keskuksen työpaikkaprofiilissa korostui vahvasti julkinen hallinto. Keskuksen elävöittäjiksi virastotyöpaikat eivät kuitenkaan ole parhaita mahdollisia, varsinkin ilta-aikaa ajatellen. Alueen elävyyttä edistäisi, jos sinne saataisiin lisää etenkin taide-, viihde- ja virkistyspalveluja, henkilökohtaisia palveluja sekä vähittäiskauppaa. Nämä toimialaluokat osoittautuivat alueella aliedustetuiksi verrattuna esimerkiksi Leppävaaraan ja Tapiolaan (Helsingin seudun aluesarjat 2015). Myös monipuolinen kahvila- ja ravintola-tarjonta on olennainen elävyyden kannalta.

Täydennysrakentaminen voisi yhdistää Suvelan asuinaluetta nykyistä tiiviimmin Espoon kes-

kukseen. Keskusta ympäröivien asuinalueiden (Suvela, Kirkkojärvi) nuorehko väestörakenne ja etninen monimuotoisuus voidaan nähdä elävyyden kannalta voimavarana. Alue kuitenkin eroaa sosioekonomisilla kriteereillä kaupungin keskiarvoista selvästi alaspäin, ja joidenkin indikaattoreiden valossa ero on kasvanut. Alueen elinvoimaisuuden ja segregaaation lieventämisen kannalta olisi hyvä saada keskuksen vaikutuspiiriin täydennysrakentamisen kautta lisää omistusasumisoikeusasuntoja, jotka tasapainottaisivat väestörakennetta ja toisivat keskukselle lisää ostovoimaa.

URBAANIN YHTEISÖLLISYYDEN MUUTTUVAT TULKINNAT

Yhteisöllisyyden lisääminen paikallisesti on ollut ihanne sekä Suomessa että Ruotsissa, ja sitä on myös tuettu merkittävästi valtion suunnalta. Suunnittelussa lähtökohtana on ollut, että yhteisöllisyys helpottaa juurtumista alueelle, lisää kaikenlaista alueen kehitystä edistävää toimintaa sekä parantaa ihmisten hyvinvointia. Yhteisöllisyyttä ja ihmisten välisiä siteitä voidaan tunnistaa eritasoisina ja muotoisina. Esikaupunkien rakentamisessa ihanteena oli synnyttää perinteinen kiintonaisempi maaseutuyhteisö. (Gans 1971; Franzen ja Sandstedt 1981; Granovetter 1993; Sandercock 1998; Lilja, 1999 ; Urban 2000, 72; Soiva 2011, 9.)

Vielä 1970-luvulla uskottiin, että tutkimuksen avulla saataisiin riittävä tietoa, jotta voitaisiin rakentaa yhteisöllisyyden näkökulmasta optimaalinen asuinalue. Suomessa vakiintui käsitepari ”kontaktikaupunki on kompaktikaupunki”. Uskottiin, että rakentamalla riittävän tiheästi ihmiset kohtaisivat toisiaan useammin ja heidän suhteensa alueeseensa rakentuisi myönteisesti vahvemmaksi. Myöhemmin on kuitenkin todettu, että suunnittelulla on pelkästään marginaalisia vaikutuksia ihmisten välisiin suhteisiin. Sen sijaan alueen fyysinen ulkomuoto vaikuttaa paikan identiteettiin ja auttaa ihmisiä kiinnittymään alueeseen. Yhteisöllisyys rakentuukin usein erilaisissa prosesseissa alueella. (Gans 1971, 243; Bohm 1975, 48; Schifloe 1985; Evans et al 2000; Lilja 2002.)

Jos modernismin tavoitteena oli paikallisen yhteisöllisyyden rakentaminen, tänä päivänä ajatellaan että kohtaamispaikat kaupungissa voivat mahdollistaa sen, että eri alueiden asukkaat ja vierailijat oppivat tuntemaan useamman kaupungin alueen paremmin. Tämän seurauksena ennakkoluulot tiettyä paikkaa tai asuinaluetta kohtaan voivat vähentyä. Kohtaamispaikat ovat

KUVA 3. Pansion vanhat telakat suljettiin 1980-luvulla ja osa niiden työvoimasta siirtyi Pernon telakalle, joka oli vihitty käyttöön vuonna 1975. Pernon telakan suuri nosturi näkyy Raisionlahden maisemassa kauas. Turun laivanrakennus on kokenut monenlaisia vaiheita, mutta tähänhetkiset näkymät ovat lupaavia. (Kuva: Mikko Mälkki)

kuitenkin tärkeitä myös kaupungin talouden näkökulmasta, sillä niiden uskotaan houkuttelevan tietynlaisia työntekijöitä, jotka puolestaan houkuttelevat yrityksiä. Kohtaamispaikat rakentavat myös alueen identiteettiä. Kohtaamispaikkojen luominen ei välttämättä johda esimerkiksi kuulumisten vaihtamiseen, vaan kyse on enemmänkin toisten ihmisten näkemisestä ja vastaavasti nähdystä tulemisesta. Erilaisten ihmisten kohtaaminen kasvattaa ” urbaania kompetenssia”, ja arkiset kohtaamiset voidaan käsittää sosiaalisena kittinä, jotka ovat osa urbaania etikettiä. (Sennett 1978; Urban 2000; Valentine 2008, 328–329; Dethorey et al. 2010.)

Se että tiettyyn kohtaamispaikkaan kasautuu liikaa tietynlaisia yksilöitä voi myötävaikuttaa siihen, että muut yksilöt eivät siellä syystä tai toisesta halua liikkua. Niinpä kohtaamispaikkojen synnyttämisen tavoitteena esimerkiksi Ruotsissa on usein mahdollistaa erilaisten ihmisten kohtaaminen. Tämä toteutuu muun muassa Tukholman Kistassa, jossa IT-alan keskittymän työntekijät ja opiskelijat sekä maahanmuuttajavaltaisen esikaupungin asukkaat kohtaavat alueen kauppakeskuksessa. Julkinen tila ei toimi luonnollisena eri etnisten ryhmien kohtaamispaikkana, mutta tuomalla erilaisia kulttuureja julkiseen tilaan, voidaan vähitellen muuttaa julkista kulttuuria. (Amin 2002; Dethorey et al. 2010.)

LÄHIÖT TULEVAT: NOUSEVIA ASUINALUEITA!

Lähiöistä tai kantakaupungin ulkopuolisista uusista asuinalueista on puhuttu kielteisesti ja muodostettu kohuotsikoita jo niiden rakentamisen alusta alkaen. Ongelmana lähiöstä puhuttaessa on usein se, että puhutaan erittelemättömästi useista erilaisista asioista samanaikaisesti, kuten ainakin rakennetun ympäristön laadusta, sijaintitekijöistä, urbaanista kulttuurista, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, yleisemmistä yhteiskuntapoliittisista ongelmista ja stereotyyppisestä asuinalueen luokitteluksesta.

Lähiö tuntuu olevan pilkkomaton kategoria, johon kuuluu hyvin erilaisia asioita, joita ei voi ratkoa tai parantaa kohdentamalla samoja toimia samanaikaisesti erilaisiin asuinalueisiin.

Lähiöön tai esikaupunkialueisiin suhtauduttiin aluksi myönteisesti. Lähiön nähtiin ratkaisevan teollisen kaupungin ongelmat. Suomalaisen esikaupunkirakentamisen lähtölaukauksessa, Koti vaiko kasarmi lapsillemme, kaupunkiin kohdistettu kritiikki on yleismaailmallista sodanjälkeistä teollisen kaupungin arvostelua, jossa kiinnitetään huomiota kaupungin epäterveellisyyteen ja sen kelvottomuuteen kasvuympäristönä (von Hertzen 1946, 13). Ratkaisuna pidettiin ihmisen ja luontosuhteen palauttamista (Meurman 1947, 367).

Lähiö muuttui julkisuudessa kuitenkin nopeasti kielteiseksi käsitteeksi asuinalueesta (Ilmonen 1994). Arvostelijoiden mielestä jo vuonna 1965 lähiöasunnot olivat ”läpikuuluvia läväytyyppejä standardilaatikoita” ja lähiöt toiminnallisesti kuolleita, jopa mielenterveydelle vahingollisia paikkoja. Monissa lähiöissä olikin nopeudesta ja aluerakentamisen logiikasta johtuvia puutteita. Lähiöiden kehittämistyöryhmän muistiossa (Lähiöiden kehittämisen ongelmia, 1985, 22–23) tiivistettiin epäkohtia: syrjäinen sijainti, palvelupuutteet, ankea ulkonäkö, sosiaalinen erilaistuminen, häiriöt, leimautuminen, huono asema asuntomarkkinoilla, alhainen hintataso, kerrostaloasumista vierastetaan.

Epäkohtien luettelosta huolimatta voi todeta, että kovin monet asuinalueet ovat olleet ankaran kritiikin kohteena niiden valmistuttua. Aikalaiset ovat tuominneet niin Eiran, Töölön kuin Puu-Käpylänkin. Aika muuttaa asuinalueita: se vahvistaa niiden omaleimaisuutta, tuo alueille historiaa, kertomuksia ja merkityksiä sekä muuttaa monesti suhtautumista rakentamisen estetiikkaan ja muoteihin.

Lähiöiden kehittämisen ensimmäinen ehto on stereotyyppisistä mielikuvista luopuminen ja kohteen parempi tunnistaminen. Tarvitaan pilkotumpaa puhetta ja asioiden erittelyä. Esimerkiksi epäonnistuneeseen yhteiskuntapolitiikkaan, joka tuottaa syrjäytymistä, työttömyyttä tai köyhyyttä on yksittäisen kunnan lähiöparannusprojektilla vaikea vaikuttaa. Asuinalueet leimautuvat usein enemmän yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuuden seurauksena kuin alueen fyysisten puutteiden vuoksi.

Suomalaisista lähiöistä kuitenkin vain pieni osa kuuluu sosiaalisesti ongelmallisten luokkaan. Suomessa lähiöt ovat vakiintuneet tavallisten suomalaisten asuinpaikoiksi, jotka ovat ikääntyessään erilaistuneet positiivisesti. Monet lähiöt ovat myönteisten tekijöiden ja ominaisuuksien keskittyviä. Arjen vaivattomuus on lähiöiden ja kerrostaloasumisen kilpailuetu. Lähiöiden vakiintuminen näkyy monilla alueilla myös asukkaiden voimaantumisenä, jossa asukkaat vahvistavat alueen paikallista identiteettiä ja asukasylpeyttä, city pridea, joka vetoaa myös tuleviin asukkaisiin ja parantaa alueen vetovoimaisuutta. Lähiöiden parantamisessa tulisi pyrkiä vahvistamaan alueen identiteettiä sen omasta taustasta käsin, tukeutumalla sen kadotettuun menneisyyteen ja ominaispiirteisiin sekä sen asukkaiden tekemään nykyisyyteen. Alueen mielikuva on asuntomarkkinahoukuttelevuuden kannalta tärkeä ja täydennysrakentamisella voidaan myös sekoittaa alueita ja luoda niitä uudelleen.

Kerrostalolähiöt ovat tulleet ikään, jossa niiden kehittäminen tuo uusia mahdollisuuksia. Fyysisillä puitteilla on merkitystä sosiaaliselle hyvinvoinnille, ja niin rakennusten kuin alueidenkin ajankäytännön ja viihtyvyyden lisäämiselle on tilausta.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomalainen asuinalue on monenlaisten voimien muovaama. Lähiöaatteen yksi kantava idea oli erottaa asuminen työpaikoista. Nykyisin vanhan savupiipputeollisuuden ympäristöt ovat osoittautuneet halutuiksi asuinpaikoiksi. Pansio-Pernon esimerkki osoittaa, että kaupunkialueilla voi olla myös toimivia elinvoimaisia teollisuuskeskittyviä, joihin asutus on sopeutettava – tai joiden lomaan asutusta tullaan sijoittamaan yhdyskuntarakenteen tiivistämisen vuoksi. Parhaat ehdot alueet kun on jo käytetty. Koska nykyinen teollisuus ei juurikaan pilaa ympäristöä, teollisuuden alueet voivat tarjota omaleimaisen kiinnostavia asumisympäristöjä. Kaupunkitilan toiminnallisia kysymyksiä ja kehittämisen erilaisia mahdollisuuksia joudutaan kuitenkin pohtimaan tavanomaista enemmän.

Espoon keskus taas on esimerkki 1960- ja 1970-lukujen aluekeskuksesta, jossa toimintojen erottaminen on johtanut epätyytyväiseen jalankulku-ympäristöön. Esikaupunkiympäristön eheyttävästä rakentamisesta on puhuttu pitkään, ja nyt tämä vaihe on toteutumassa Espoon keskuksessa. Välien rakentaminen ei kuitenkaan riitä, ellei samalla pohdita toimintojen keskinäistä sijoittumista ja kaupunkitilan toimivuutta. Keinoja tässä tapauksessa ovat mm. kulkureittien eheyden ja laadun varmistaminen, kaupunkitilan elävänä pitäminen iltaisin ja asukasrakenteeseen vaikuttaminen.

Kysymys kaupunkitilasta liittyy myös yhteisöllisyyteen. Yhteisöllisyyden tavoite on kuitenkin monisyinen. Yhteisöllisyydellä on ilmeistä arvoa näkökulmana, mutta käsitettä käytetään usein liian yksinkertaistavasti. Edellä todettiin, että kohtaamispaikat voivat vähentää ennakkoluuloja. Toisin sanoen kaupunkitila voi synnyttää yhteisöllisyyttä etenkin alueille, jotka ovat eriytymisvaarassa. Sosioekonomisesti vahvemmissa alueilla on todennäköisempää, että yhteisöllisyys vuorostaan synnyttää tilaa.

Kun maahanmuutto ja monikulttuurisuus ovat nyt entistäkin tärkeämpiä aiheita, voi siis muistuttaa yhdyskuntasuunnittelun mahdollisuudesta luoda eri ryhmien kohtaamispaikkoja ja pienentää eri ryhmien välistä kulttuurista ja symbolista etäisyyttä.

LÄHTEET

- Akkila, Iloa** (2013). *Urbaani kivijalkakauppa Lahden keskustan elävöittäjänä?* Julkaisussa: Ilmonen, Mervi (toim.) *Hyvät kaupat. Kivijalka ja ostari rakennemuutoksessa*, 91–121. Espoo: Aalto-yliopisto. [viitattu 24.8.2015] <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-5313-4>>
- Amin, A.** (2002). *Ethnicity and the Multicultural City: Living with Diversity*. Report for the Department of Transport, Local Government and the Regions and the ESRC Cities Initiative. [viitattu 12.12.2014] <http://storage.globalcitizen.net/data/topic/knowledge/uploads/20121009135144462048_amin_ethnicity-2.pdf>
- Aura, Seppo; Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi** (1997). *Ympäristöpsykologian perusteet*. Porvoo: WSOY.
- Dethorey, S.; Tunström, M. & Cars, G.** (2010). *Mötesplatser I Stockholmsregionen*. [Stockholm]: Regionplaneringkontoret, Stockholms läns landsting, rapport 2:2010.
- Franzén, M. & Sandstedt, E.** (1981). *Granskning och stadsplanering. Om stat och byggande i efterkrigets Sverige*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. *Studia Sociologica Upsaliensia* 17.
- Gans, H. J.** (1971). *Planering och socialt liv: vänskapsförhållanden och grannrelationer i förortsområden*. Teoksessa: Lindberg, G. (toim.) *Urbana processer. Studier i social ekologi*, 225–234. Lund: CWK Gleerup bokförlag Lund.
- Gehl, Jan** (2006). *Life Between Buildings. Using Public Space*. Copenhagen: Arkitektens forlag.
- Granovetter, M. S.** (1973). *The Strength of Weak Ties*. *American Journal of Sociology* 78 (6), 1360–1380.
- Helsingin seudun aluesarjat (2015). [viitattu 7.9.2015] <http://www.aluesarjat.fi/>
- von Herten, Heikki** (1946). *Koti vaiko kasarmi lapsillemme: asunnontarvitsijoiden näkökohtia asunto- ja asemakaavakysymyksissä*. Porvoo: WSOY.
- Ilmonen, Mervi** (1994). *Puutarhakaupungista ongelmalähiöön*. Teoksessa: T. Haarni (toim.), *Ihmisten kaupunki? Urbaani muutos ja suunnit-*telun haasteet (ss. 18–34). Stakes raportteja 152. YTK Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus & Stakes Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Lilja, E.** (1999). *Den ifrågasatta förorten. Identitet och tillhörighet i moderna förorter*. Stockholm: Byggnadsforskningrådet.
- Lilja, E.** (2002). *Segregationens motsägelsefullhet. Integrerad i en stadsdel – segregerad i staden*. Stockholm: Meddelande 114, Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet
- Lähiöiden kehittämisen ongelmia.** (1985). *Kaavoitus- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta, julkaisuja 1985, 3*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Meurman, Otto.-I.** (1947/1982). *Asemakaavaoppi (2., näköispainos)*. Helsinki: Rakennuskirja.
- Mälkki, Mikko & Norvasuo, Markku** (2014). *Rapid industrial change and urban expansion: The Pansio shipyards in Turku, Finland*. Teoksessa: *Technology in Times of Transition*, 157–166. Braşov: Transilvania University of Braşov.
- Norvasuo, Markku & Mälkki, Mikko** (2015). *Telakkateollisuus yhdyskunnan ytimenä. Turun Pansion telakat ja alueen asuntorakentaminen 1940-luvulta 1970-luvulle*. Tekniikan Waiheita, 33 (2 kesäkuu), 26–35.
- Sandercock, L.** (1998). *Towards Cosmopolis*. London: John Wiley & Sons.
- Santasalo, Tuomas & Heusala, Heli** (2002). *Erikoiskauppa kaavoituksessa*. Helsinki: Tuomas Santasalo KY.
- Schiefloe, P. M.** (1985). *Nærmiljø i bysamfunn*. Oslo: Byforskningsprogrammet, 1985.
- Sennett, R.** (1978). *The fall of public man*. New York: Knopf.
- Soiva, K.** (2011). *Asuin ympäristön koetun yhteisöllisyyden ja turvallisuuden sekä viherympäristöjen käytön yhteydet elämäntyytyväisyyteen*. Pro gradu tutkielma. [Tampere]: Tampereen yliopisto, psykologian laitos. Saatavissa: <<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-21556>>
- Söderström, Panu** (2012) *Elävät kaupunkikeskukset. Kaupunkiympäristön monipuolisuus*

ja laatu verkostokaupungin keskuksissa. Suomen ympäristö 32/2012. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. Saatavissa: <<http://hdl.handle.net/10138/38755>>

Turun kaupunkiseudun rakennemalli 2035. Loppuraportti 2.4.2012. [viitattu 13.10.2014] <http://www.mal-verkosto.fi/filebank/561-RM35_loppuraportti_02042012_Final.pdf>

Urban, S. (2002). Grannskap, idé och planering. En genomgång av svenska och internationella studier med anknytning till grannskapsplanering. Forskningsrapport 2002:4. Gävle: Uppsala Universitet, Institutet för bostads- och urbanforskning.

Valentine, G. (2008) Living with difference: reflections on geographies of encounter. Progress in Human Geography 32: 321-335

YHTEYSTIEDOT

Aalto-yliopisto,
Maankäyttötieteiden laitos
PL 12200, 00076 Aalto

Markku Norvasuo,
markku.norvasuo@aalto.fi,
050 512 4593

Mervi Ilmonen,
mervi.ilmonen@aalto.fi,
050 512 4577

RISTINUMMI 2.0

Ihmisellä on läpi historian ollut voimakas yhteisöllisyyden perintö - tulen äärellä tarinoimisesta lähtien. Tänä päivänä seurustelun ja yhteisöön kuulumisen muodot ovat sirpaloituneet, ja moni kokee jäävänsä eri syistä yhteisön ulkopuolelle. Ristinummi 2.0 -hankkeessa kehitettiin digitaalisia sisältöjä ja ratkaisuja, jotka vastaavat tähän suureen ja kompleksiseen yhteiskunnalliseen haasteeseen.

TAUSTA

SUOMALAISTA YHTEISKUNTAA LEIMAA tällä hetkellä kolme suurta kansainvälistä trendiä - globalisaatio, urbanisaatio ja digitalisaatio. Kaupunkilaisuusprosessi on edennyt maassamme pitkälle, koska jo 84 % väestöstä asuu taajamissa (WDI, 2015). Antropologisesta näkökulmasta taas nk. neolokaalinen asuminen, jossa sinkkotalouksia on enemmän kuin perinteistä moniperheasumista, on nimenomaan modernin ihmisen ominaisuus (Diamond 2012).

Suomen kuuluminen kansainväliseen yhteisöön konkretisoituu kaikilla yhteiskunnan tasoilla - kuten työelämässä, populaarikulttuurissa, ympäristövaikutuksissa ja muuttoliikkeessä.

Digitalisaatiossa emme ole edenneet yhtä kauas kuin jotkut muut maat, mutta jokainen aspekti elämästämme on jossain määrin digitalisoitu, ja ihmisen ja tekniikan kohtaamisen eri ilmentymiä kehitetään koko ajan.

Samalla yhteiskunta muuttuu vakaasta tuotantoyhteiskunnasta jatkuvuukseensa ja yhteisöllisyyksineen kohti "kelluvaa" kulutusyhteiskuntaa, jossa johtotähtiä ovat vaihtuvuus ja yksilöllisyys (Bauman 2007). Tässä yhteiskunnassa ainoastaan työelämään osallistuvat ovat käyttökelpoisia ja hyödyllisiä, kun taas sen ulkopuolelle syystä tai

toisesta jäävät ovat hyödyttömiä (Diamond 2012).

Tämä yhteiskunnallinen kehitys vaikuttaa myös yksittäisen kaupunkilaisen elämään, koska kukaan ei elä täysin eristyksissä, vaan ympäristö ja viitekehys vaikuttavat toimiin ja tekoihin. Tutkimuksemme, jossa tarkasteltiin senioreita ja maahanmuuttajataustaisia naisia Vaasan Ristinummen kaupunginosassa, valaisee ja havainnollistaa tuloksiltaan näiden virtausten vaikutusta henkilökohtaisella tasolla.

Seniorit kokivat, ettei heidän tarvettaan löydä merkityksellistä tekemistä yhdessä lähialueen asukkaiden kanssa täysin tyydytetty. Monien mielestä digitalisaatio ja urbanisaatio - käytännössä lähipalvelujen keskittäminen keskustaan - tuntuivat pelottavilta. Maahanmuuttajataustaisten naisten mielestä oli vaikeaa luoda yhteyksiä kantaväestöön ja siten oppia tuntemaan tavallisia ihmisiä, paikallisia tapoja ja arkielämää kaupungissa. He halusivat myös olla hyödyksi esim. auttamalla muita arkiaskareissa tai työelämässä mutta kokivat, ettei heillä ollut mahdollisuutta antaa tällä tavoin yhteiskunnalle jotakin takaisin.

Nämä arjen kokemukset ovat esimerkkejä kompleksisista sosiaalisista haasteista, joihin pyrimme vastaamaan Ristinummi 2.0 -hankkeessa muotoilemalla sosiaalisen inklusion ja hyvinvoinnin kokemuksia digitaalisten palvelujen

kautta. Sosiaalisen innovaation muotoilun käsitettä käytetään yhä laajemmin sekä strategisella että käytännön tasolla sitä mukaa kun muotoiluprosessin fokus siirtyy näytöltä ja tekniikasta ihmiseen ja hänen tarpeisiinsa ja tavoitteisiinsa. Muotoiluprosessin kyky tehdä luovaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken, yhdessä kuvailla tarpeita ja tutkia niiden mahdollisia ratkaisuja sekä pienimuotoisesti testata ja jatkokehittää, on hyvä pohja nimenomaan sosiaalisten innovaatioiden luomiseksi.

TAVOITE, TOIMENPITEET JA TULOKSET

TAVOITTEEMME OLI SIIS LUODA ja vahvistaa yhteiskuntaan sisällyttämisen ja osallisuuden tunnetta kahdessa kohderyhmässä - senioreissa ja maahanmuuttajataustaisissa naisissa. Tätä tunnetta sai välittää digitaalinen sisältö, ja muotoilemamme toimenpiteet olivat tapaamisia kohderyhmille tärkeissä ympäristöissä. Esimerkiksi www.teatime.fi-palvelu saattaa yhteen paikallisväestön ja maahanmuuttajat kodeissaan tee- tai kahvihetken merkeissä. Olemme myös laatineet geokätköilyreitit Ristinummelle, jossa tosikertomuksia alueen kulttuurista, historiasta, urheilusta ym. on piilotettu digitaalisen aarrejahdin muotoon, ja tuoneet sinne popup-elokuvateatterin, jossa on näytetty uusimpia elokuvia. Tekniikan rooli on ollut välittää kokemus tai tapahtuma, josta löytyy toimenpiteen varsinainen arvo - esimerkiksi osallistuminen aarrejahtiin tai uusien tuttavuuksien tekeminen uudessa kotikaupungissa. Meille on tärkeää tekniikan käyttäminen oikein perustein (Hassenzahl 2010), ja siksi kutsuimme kohderyhmät mukaan yhteiskehittelyprosessiin, jossa yksilöiden tarpeet, motivaatio, kyvyt ja rajoitukset olivat keskeisiä tekijöitä.

Tulokset osoittavat haastateltujen senioreiden nauttineen geokätköilykokemuksesta (Bengs et al 2015). Seniorielokuvateatteri sai samoin yleisöltä hyvän vastaanoton. Suunnitelma luoda elämys, joka tukee seniorien sosiaalista inklusiota ja vuorovaikutusta muiden kanssa digitaalista tekniikkaa hyödyntämällä, siis onnistui tässä yhteydessä.

Myös ajatus integraatiosta kotona tapahtuvien kahvi- tai teehetkien muodossa, joka organisoitiin digitaalisesti www.teatime.fi-palvelun kautta, sai testiryhmältä myönteisen vastaanoton. Uudet suomalaiset pitivät siitä enemmän kuin kantaväestö, koska heidän tarpeensa oli suurempi. Idea pidettiin hyvänä, joskin molemmat käyttäjäryhmät pohtivat yksityisyys- ja turvallisuuskysymyksiä sekä verkossa että itse tapaamisissa. Paikallisväestön keskuudessa ei konkreettisesti tarvittu palvelua, mutta asiasta kiinnostuneet halusivat

auttaa maahanmuuttajia aloittamaan uuden elämän täällä - eli motivaationa oli altruistinen tahto auttaa muita.

Tutkimuksemme osoittaa, että kansalaisten mahdollisuudet osallistua tahtomallaan tavalla taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuurielämään sekä sosiaaliseen inklusioon käytännössä johtuvat monesta eri seikasta. Tästä seuraa myös, että näistä tuloksista ei voi vetää yleisen tason johtopäätöksiä, mutta sen sijaan ne osoittavat, miten näitä ilmiöitä voidaan tarkastella yhdessä kohderyhmien kanssa.

Sosiaalinen inklusio sisältää monia tekijöitä: Rakenteelliset, kuten mahdollisuudet koulunkäyntiin, hoitoon ja työpaikkaan, sekä arkkitehtuuriin liittyvät, kuten kaupunkisuunnittelu, viheralueet, turvalliset torit ja kohtaamispaikat. Ihminen on sosiaalinen olento, joten tekijät eivät koske pelkästään yksilöitä vaan myös vuorovaikutusta lähiympäristön kanssa. Sosiaalinen taso (online ja offline) on merkittävä osa yksilön yhteenkuuluvuuden kokemusta. Esimerkiksi asuinalueen turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat sekä katujen ja kujien valaistus että internetin ilmapiiri - ja jokaisen, joka työskentelee asuinalueen viihtyvyyden, hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden parantamisen parissa, tulisi pohtia myös digitalisoinnin vaikutusta, sekä syynä että seurauksena.

Tästä seuraa kysymys, voiko muotoilun kautta luoda kokemuksen siitä, että asuinympäristö ottaa huomioon ihmisen tarpeet seurasta, merkityksellisestä tekemisestä ja osaamisen tunteesta digitaalisten palvelujen avulla. Vastauksemme on myönteinen. Mutta onko välttämätöntä välittää nämä elämykset nimenomaan digitaalisesti? Kylähän kaupunkilaisen tarve yhdessäolosta täyttyy vaikkapa ohjattuun liikuntaan osallistumisesta aurinkoisessa puistossa. Nämä asiat eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois. Samalla näemme, miten normatiiviset ja arvopohjaiset virtaukset yhteiskunnassa vaikuttavat ihmisten toimiin ja vuorovaikutuksen muotoihin. Digitalisointiprosessi, jossa elämme, kutoo saumattomasti yhteen virtuaalisen osan elämäämme, eikä osia ole helppoa erottaa toisistaan. Myös vanhemmat sukupolvet ovat omaksuneet uuden tekniikan yhä suuremmassa määrin, ja hyödyntävät sitä mielenterveyden ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä (Forsman & Nordmyr 2015, s 253).

Yhteiskunnan lähes jokaisen osan progressiivinen digitalisointi on kehityksen virstanpylväänä samalla tasolla kuin laukun keksiminen kuljetusvälineenä, ruoanlaitto avotulella, karjatalous ja viljan viljely. Nämä keksinnöt muuttivat tapaamme järjestää elämämme, yhteiskuntamme ja jopa kehomme. Tähän asti tekniikkaa ja sen hyötyä

elämänmenon tehostamisessa on tarkasteltu lähinnä välineellisesti, mutta nyt näemme, miten ihmisen ja tekniikan raja hämärtyy, ja teknologiset ratkaisut hiipivät käyttäytymiseemme, lähiympäristöömme, esineisiimme ja jopa vartaloihimme (vrt. Wiberg, 2015). Olemme ja koemme teknologiaa yhä suuremmissa määrin (vrt. Robinson et al, 2015).

Tämän paradigmanmuutoksen valossa uskomme, että digitaaliset palvelut voivat tarjota arvokkaita ratkaisuja ja vastauksia monimutkaisiin sosiaalisiin haasteisiin, niin kauan kuin ne muotoillaan ihmisen ja hänen lähiympäristönsä lähtökohdista. Esimerkiksi yhteiskehitellyn teatime.fi-palvelun tavoitteena oli lisätä maahanmuuttajien sosiaalista inklusiota luomalla sellainen palvelu, joka rohkaisee fyysisiin kohtaamisiin ja arjen yhdessäoloon verkon ulkopuolella enemmän kuin pitkiin nettisessioihin, jotka saattavat luoda "yhdessä yksin" -olon" kokemuksia (Turkle, 2011). Niille henkilöille, jotka kaipaavat tukea erilaisten digitaalisten palvelujen käytössä, luotiin Ristinummelele digitaalinen mentorointiohjelma, jonka puitteissa senioreita ja maahanmuuttajia tuettiin digitaalisesti. Tekniikkaa ei tarvitse "reduoida" pelkästään lisääntyvän sosiaalisen eristyneisyyden syyksi, vaan se voi toimia myönteisten, merkityksellisten elämysten välittäjänä, tuoda ihmisiä lähemmäksi toisiaan ja synnyttää yhteisöllisyyden ja yhteisen viitekehyksen tuntemuksia. Online ja offline.

LISÄTIETOJA

Lisätietoja hankkeesta löytyy osoitteesta www.mediacity.fi

LÄHTEET

Bauman, Zygmunt (2007). *Consuming Life*. Polity Press, Cambridge.

Bengs Anette & Hägglund Susanne & Wiklund-Engblom Annika & Staffans Simon (2015). *Designing for Suburban Social Inclusion: A Case of Geo-Located Storytelling*, pp. 85 – 99, in *Interaction Design and Architecture(s) N. 25, Summer 2015 Special issue on: Technology-enhanced assessment: Agency change in the educational eco-system*.

Diamond, Jared (2012). *The World Until Yesterday*. Allen Lane, Great Britain.

Hassenzahl, Marc (2010). *Experience design: Technology for all the right reasons*. San Rafael, California: Morgan & Claypool.

Forsman Anna K. & Nordmyr Johanna (2015). *Social Capital and Mental Health Promotion among Older Adults: The Psychosocial Approach*. In Nyqvist Fredrica &

Forsman Anna K (ed.) *Social Capital as a Health Resource in Later Life: The Relevance of Context*. Springer, Dordrecht.

Robinson, Simon, Marsden, Gary & Jones, Marc (2015). *There's Not an App for That: Mobile User Experience for Life*. Waltham, MA: Elsevier.

Turkle, Sherry (2011). *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. New York, NY, USA: Basic Books.

Wiberg, Mikael (2015). *Framtidens digitala landskap och miljöer. Om Sverige i framtiden. En antologi om digitaliseringens möjligheter*. Stockholm: Fritzes.

World Development Indicators, <http://data.worldbank.org/topic/urban-development>. Retrieved October 2015.

YHTEYSTIEDOT

Projektipäällikkö, research architect

Susanne Hägglund

06 324 7404

susanne.hagglund@abo.fi

MediaCity

Åbo Akademi

Rantakatu 2, PL 311

65101 Vaasa

LÄHIÖN HENKEÄ ETSIMÄSSÄ — KULTTUURISUUNNITTELUN KOEKÄYTTÖ PORIN LÄHIÖISSÄ

Lähiön henki-hankkeessa on tuotettu kokonaisvaltaista tietoa viihtyvyys- ja hyvinvointitekijöistä, jota on hyödynnetty Itä-Porin lähiöiden toimenpidesuunnitelman laatimiseen. Itä-Porin lähiöiden kulttuurikartoituksen aikana kartoitettiin Itä-Porin lähiöiden, erityisesti Sampolan, Impolan ja Väinölän kerrostaloalueiden, paikallisen kulttuurin ja kulttuuriset resurssit.

ITÄ-PORIN KULTTUURIKARTOITUS

KARTOITUS SUUNNITELTIIN YHTEISTYÖSSÄ Porin kaupungin, lähiöasukkaiden ja Lähiön henki -hankkeen ohjausryhmään osallistuneiden edustajien kanssa. Kartoitukseen on kuulunut laaja taustatietojen läpikäynti Tilastokeskuksen ja Porin kaupungin tilasto- ja paikkatietoaineistojen, kirjallisuuden ja sanomalehtien, Internetin, suunnitelmien sekä aikaisemman tutkimus- ja selvitystiedon pohjalta. Tutkimushanke vei läpi lähiöiden lapsiperheiden asuinviihtyvyyskyselyn sekä vuorovaikutteisen eHarava-paikkatietokyselyn alueiden luonteesta, merkityksellisistä paikoista, jokapäiväisestä liikkumisesta ja ongelmakohtista. Lisäksi tehtiin toimijaverkkokartoitus ja eri asukasryhmien sekä kaupungin edustajien haastatteluja. Ympäristöä havainnoitiin osana maiseman tutkimuksen praktikumkurssia. Tietoa kerättiin myös yhdessä Kaikkien Pori-hankkeen kanssa järjestettyjen asukasilojen ja työpajojen yhteydessä.

LÄHIKUVA LÄHIÖSTÄ! -TUTKIMUSJULKAISU

TURUN YLIOPISTON KULTTUURITUOTANNON ja maisemantutkimuksen julkaisu nro 45

Asukkaiden, Porin kaupungin, taiteilijayhdistys T.E.H.D.A.S. ry:n ja muiden toimijoiden kanssa käytyjen keskusteluiden sekä kulttuuri-

kartoituksen pohjalta tuotettiin toimenpidesuunnitelma. Kulttuurikartoituksessa esiin tulleista asioista asukkaat pitivät tärkeinä ikäryhmien välisten kontaktien lisäämistä sekä kulttuuritoiminnan kehittämistä asukkaiden ja muiden kulttuuri-toimijoiden yhteistyönä. Myönteisenä yllätyksenä oli asukkaiden aktiivisen osanoton lisäksi taiteilijayhdistys T.E.H.D.A.S. ry:n kiinnostus yhteistyöhön asukkaiden kanssa. Ehdotetut toimenpiteet noudattavat kaupungin omia Itä-Poria koskevia kehittämistavoitteita ja linjauksia. Toimenpiteet tähtäävät Itä-Porin lähiöiden suunnitelmalliseen pitkän aikavälin kehittämiseen sekä hallintokuntien, asukkaiden ja muiden toimijoiden yhteistyöhön. Tavoitteena on lähiöasukkaiden hyvinvoinnin lisääminen sekä lähiömielikuvien parantaminen sekä lähiöiden vetovoimaisuuden lisääminen kulttuuritoiminnan ja ympäristön kohentamisen avulla. Julkaisun toimenpide-ehdotukset toimivat avauksena Porin kaupungin suuntaan. Julkaisulla luodaan edellytyksiä Porin kaupungin Itä-Porin lähiöiden strategiselle kehittämissuunnitelmalle.

KULTTUURISUUNNITTELUKIRJA

LOPUT TUTKIMUSTULOKSET RAPORTOIDAAN artikkelikokoelmassa, joka saatetaan julkaisukuntoon vuoden 2015 lopussa. Teos on ensimmäinen laajempi tutkimusjulkaisu kulttuurisuunnittelus-

ta Suomessa. Kirjan tarkoitus on esitellä suomalaiselle yleisölle kulttuurisuunnittelua uutena vaihtoehtona kaupunkien ja alueiden yhteiskäyttämiseksi. Kirja pyrkii helpottamaan kulttuurisuunnittelunäkökulmaan tutustumista kokoamalla siihen liittyvää teoriaa, kriittistä keskustelua ja kokemuksia sekä tukemaan kulttuurisuunnitteluprosessien käynnistymistä suomalaisissa kunnissa. Vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita täydentävät virkamiesten ja taiteilijoiden näkökulmia kulttuurisuunnitteluun ja kulttuurikehittämiseen esittelevät katsaukset ja valokuvaessee. Johdannossa esitellään kulttuurisuunnittelun teoriaa, käsitteistöä ja kansainvälisiä malleja sekä kirjoitusosuudet (M. Häyrynen). Ensimmäisessä osiossa tutkaillaan kulttuurisuunnittelua lähestymistapana ja kulttuurisuunnitteluprosesseja kunnallishallinnon näkökulmasta (H. Kalliomäki & J. Vahlo; C. Hjorth; P. Nummi-Sund & A. Laitinen; M. Kajander). Toinen osio käsittelee kulttuurin määrittelyä suhteessa paikallisiin yhteisöihin sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta, kulttuurisuunnittelun suhdetta paikkabrändeihin ja imagoihin sekä erilaisia vuorovaikutusmenetelmiä (S. Häyrynen; A. Wallin & S. Rosendahl & L. Hannuk-sela; S. Siro, L. Rossi). Kolmannessa osiossa siirrytään tarkastelemaan kulttuurisia resursseja ja niihin perustuvia yhteiskäyttämismahdollisuuksia (J. Simula; D. Nagy ; M. Kyrönviita & H. Ylijoki). Neljäs osio esittelee kulttuurin roolia kaupunkikehittämisessä (M. Ilmonen, M. Norvasuo & J. Lilius; P. Hovi-Assad; A. Turunen & A. Salmela).

KULTTUURISUUNNITELMAN MUKAISTEN TOIMENPITEIDEN KÄYNNISTYS HANKKEEN PIIRISSÄ

LÄHIÖN HENKI -HANKKEESSA on Kaikkien Pori -kehittämishankkeen, eri hallintokuntien, toimijoiden ja asukkaiden yhteistyönä toteutettu vuosien 2013–2015 aikana: Joukahaisenpuiston osallistava suunnittelu ja istutustalkoot, Bussikatos-maalauustyöpaja Sampolan nuorille ja ikäihmisille, Koiviston ulkoilupuiston penkkien suunnittelutyöpaja Sampolan asukastuvalla, Sampola-päivä ja Impolan puistojuhla. Vuoden 2014 kohokohta oli ministeri Pia Viitosen vierailu Itä-Porin lähiöissä ja paanelikeskustelun järjestäminen Suomi-Areenassa.

LÄHIÖN HENKI-HANKKEEN JATKUVUUS

YHTEISÖTAITEEN TRIENNAALIN SUUNNITTELU on sittemmin käynnistynyt yhdessä paikallisten toi-

mijoiden ja Taiteen edistämiskeskuksen kanssa. T.E.H.D.A.S. ry:n ja puistotoimen yhteistyö on hankkeen myötä monipuolistunut. Hankkeen aikana on kartoitettu asukkaiden toiveet kurssitoiminnan suhteen T.E.H.D.A.S. ry:n työllistämishankkeita varten. Puistotoimen työntekijät ovat valmistaneet puistonpenkkejä asukkaiden ja taiteilijoiden suunnitelman pohjalta, ja Koiviston ulkoilupuiston picnic-alueen toteutustyö on alkanut syyskuussa 2015.

Hankkeessa käytettyä kulttuurisuunnittelumenetelmää ja siihen perustunutta yhteisötaiteellista kulttuurikehittämistä sovelletaan jatkohankkeissa, kuten jo käynnistyneessä maisemantutkimuksen ja Aalto-yliopiston Porin yksikön yhteisessä Elävä Pori -kehittämishankkeessa sekä keväällä 2016 haettavassa maisemantutkimuksen ja Aallon YTK:n yhteisessä Kulta2-kehittämishankerahoituksessa (molemmat ESR-rahoitusta). Kulttuurisuunnittelun ja yhteiskäyttämisen tiimoilta suunnitellaan YTK:n kanssa myös Suomen Akatemian hankerahoituksen hakua vuonna 2016.

KYSELYT, EHARAVA-KYSELYT

LASTEN, NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN asuinviihtyvyysselvitys toteutettiin jakamalla koulujen ja päiväkotien kautta paperiset kyselyt perheille. Kyselyssä keskityttiin palveluihin ja ympäristöön ja niiden käyttöön liittyviin asioihin. Lisäksi toivottiin lapsilta piirustuksia mieluisasta ympäristöstä. Paikkatietoon liittyen tehtiin kaksi eHarava kyselyä, joista toinen suunnattiin itäporilaisille ja kyselyssä kysyttiin asuinympäristöön liittyviä asioita. Jälkimmäinen kysely tehtiin Koiviston ulkoilupuistosta sekä Sampolan liikekeskuksesta. Ulkoilupuistossa haluttiin tietää käyttäjien mielipiteitä tulevaa hoito- ja käyttösuunnitelmaa varten.

HANKKEEN YHTEYS MUUHUN TUTKIMUKSEEN

LÄHIÖN HENKI -HANKE LIITTYY olennaisesti myös muuhun tutkimukseen. Antti Wallinin lähiöhankkeen kaksi artikkelia (2014; tulossa) liittyvät olennaisesti hänen väestön ikääntymisen kaupunkitilallisia seurauksia käsittelevään väitöskirjatyöhönsä. Näistä ensimmäinen korostaa lähiöiden väestön ikääntymisen sosiaalisia seurauksia, ja toinen laajemmin Sampolan lähiön sosiokulttuurista muutosta työväen asuinalueesta ikääntyneiden asuinalueeksi. Nämä artikkelit nostavat esille yhteiskunnan rakenteissa tapahtuvien muutosten vaikutuksia lähiöissä. Esimerkkinä lähiön, Sampolan

ikäntyminen on lisännyt alueen ikääntyvien vertaistukea, mutta osaltaan entisestään vähentänyt vetovoimaisuutta lapsiperheiden näkökulmasta. Lähiöiden jääminen paitsioon kaupunkikehityksen dynamiikassa on osittain seurausta 1990-luvun laman aiheuttamista mielikuvavahingoista kaupunkilaisten asumispreferensseihin. Kuitenkin lähiöiden asukkaat pyrkivät tekemään asuinalueestaan parhaan heille mahdollisen. Viimeistään nyt on tarpeen tunnistaa uusia asukaslähtöisiä muutoksia, ja siirtyä eteenpäin leimaavista käytännöistä, niin kuin Kaikkien Pori-hankkeen osalta onkin toimittu.

Pia Hovi-Assadin kaksi artikkelia tarkastelee yhteisöllisen, osallistavan, poikkisektorisen ja -hallinnollisen kaupunkikehittämisen innovatiivisia mahdollisuuksia. Ensimmäinen artikkeli käsittelee Porin lyhytaaltoaseman ja Koiviston ulkoilupuiston yhteistoiminnallista kulttuuripohjaista kehittämistä, jota on toteutettu kulttuurisuunnittelumenetelmän ja yhteisötaiteen avulla. Yhtenä keskeisenä tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä on ollut työpajatyöskentely, joka on toteutunut Itä-Porin lähiöiden kulttuurikartoituksen aikana. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat asukkaat, taiteilijajyhdistys T.E.H.D.A.S. ry ja Porin kaupungin hallintokuntien edustajia. Toinen artikkeli tutkaillee museoiden roolia muuttuvassa ja ikääntyvässä yhteiskunnassa, keskittyen Itä-Porin lähiöön ja porilaiseen museokenttään.

JULKAISUT

Tutkimusjulkaisu

Lähikuva lähiöstä! – Itä-Porin kulttuurikartoitus ja toimenpidesuunnitelma Toim. Häyrynen, Maunu & Wallin, Antti & Forsell, Sanna & Siro, Susanna Turun yliopisto / Kulttuurituotannon ja maise-
mantutkimuksen julkaisuja nro 45 < <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6087-3>>

Julkaistut artikkelit

Häyrynen, Maunu: Cultural Planning in the Eastern Pori Suburbs: Applicability of Approach? Culture and Local Governance, 2016; Wallin, Antti (2014). Ikääntyvä kerrostalolähiö ja sen eläkeläiset. Yhteiskuntapolitiikka 79:5, 509–520.

Julkaistaan lähitulevaisuudessa

Paikka, yhteisö, elämäntapa
Kulttuurisuunnittelu ja kaupunkien tulevaisuus-
valinnat (työnimi) sisältäen mm.

Maunu Häyrysen kirjoittaman johdannon; Pia Hovi-Assad: Kulttuurisuunnittelumenetelmä ja yhteisötaide välineinä kaupunginosan elävöittämisessä. Tapaus: Taiteilijakollektiivi T.E.H.D.A.S. ja Porin lyhytaaltoasema (artikkeli); Antti Wallin & Suvi Rosendahl: Lähiön sosiokulttuurinen muutos (artikkeli); Susanna Siro: Vuorovaikutteinen paikkatieto osallistamiskeinona (artikkeli). Pia Hovi-Assad: The Role of Museums in an Aging Society, Vol 68 No 269-270 of Museum International on the theme The role of museums in a changing society.

YHTEYSTIEDOT

Lähiön henki - Porin lähiöiden kulttuurisuunnitteluhanke

Professori / projektin johtaja **Maunu Häyrynen**
puh. 040 8649 406
mauhay@utu.fi

Turun yliopisto, Porin yliopistokeskus
Kulttuurituotannon ja maisemantutkimukse koulutusohjelma
Siltapuistokatu 2
PL 124, 28101 Pori

Projektitutkija **Susanna Siro**
puh. 050 5977 982
susanna.siro@utu.fi

Projektitutkija **Pia Hovi-Assad**
puh. 046 9223 615
pmhoas@utu.fi

Projektitutkija **Antti Wallin**
puh. 040 849 7215
antwal@utu.fi

HAASTATTELU:

ITÄ-PORIN LÄHIÖIDEN KEHITTÄMISESSÄ HYÖDYNNETTIIN KULTTUURISUUNNITTELUA

Porin kaupungin Kaikkien Pori -hankkeen tavoitteena on lisätä osallistumista, osallistumismahdollisuuksia, yhteistyötä ja palveluita sekä viihtyisyyttä Pihlavan ja Pormestarinluodon sekä Itä-Porissa sijaitsevien Sampolan, Impolan ja Väinölän kaupunginosissa. Asukkaiden, yhdistysten ja muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi hankkeessa pyritään luomaan uudenlaisia toimintatapoja ja vahvistamaan kaupungin hallintokuntien kuten Porin kaupungin johdon, kaupunkisuunnittelun, koulutoimen, vapaa-aikatoimen ja kulttuuritoimen poikkihallinnollista yhteistyötä.

TURUN YLIOPISTON maisemantutkimuksen koulutusohjelman Lähiön henki -tutkimushankkeessa Itä-Porista tehdyssä kulttuurikartoituksessa kävi ilmi, että asukkaat pitivät tärkeinä ikäryhmien välisten kontaktien lisäämistä sekä kulttuuritoiminnan kehittämistä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Lähiön Henki -hanke, Kaikkien Pori -hanke, kaupungin hallintokunnat, alueen toimijat ja asukkaat toteuttivat yhteistyössä Joukahaisenpuiston osallistavan suunnittelun ja istutustalkoot, Bussikatos-maalaustyöpajan, Koiviston ulkoilupuiston penkkien suunnittelu-työpajan sekä asukkaille suunnatut tapahtumat, Sampola-päivän ja Impolan puistojuhlan.

Joukahaisenpuiston osallistava suunnittelu ja istutustalkoot Väinölänaholla

– Lähiön henki -hankkeessa järjestettiin kaksi asukastilaisuutta ja hankkeen tutkija teki Jou-

kahaisenpuiston suunnittelusta lähinnä puistoa ympäröivien talojen asukkaille suunnatun asukaskyselyn, johon saatiin hyvin vastauksia. Kyselyn jälkeen järjestettiin yleisötilaisuus, jossa asukkaat saivat kertoa näkemyksiään ja ajatuksiaan alustavista suunnitelmista. Tilaisuudessa olivat paikalla Lähiön henki-hankkeen tutkijat, kaupunginpuutarhuri, Mikko Kyrönviita Kaikkien Pori -hankkeen edustajana ja Väinölän paikallisia toimijoita. Valittujen teemojen perusteella lähdimme kehittämään puistoa yhdessä asukkaiden kanssa.

Tarjotaksemme alueen nuorille osallistumismahdollisuuksia olemme tehneet yhteistyötä Väinölän koulun kanssa. Syksyllä 2014 koululaiset pääsivät istuttamaan puistoon sipulikasveja. Keväällä 2015 otimme koulun 5-6 -luokat mukaan puiston suunnitteluun. Kävimme suunnitteluhoronomin kanssa koulussa kertomassa kaupunkisuunnittelun ja puiston toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä, minkä jälkeen oppilaat saivat tehdä omia istutuskuvioita ja piirtää suunnitelmat suunnitelmapohjille puutarhurin ennalta valitsemien

kasvivaihtoehtojen pohjalta. Projekti yhdistettiin koulun oppimistehtäviin siten, että oppilaat tekivät matematiikan harjoituksena suunnitelman istutusten sijoittamisesta maastoon. Lopuksi oppilaat tekivät suunnitelmansa pohjalta varsinaisen istutustyön. Koululaiset näkivät konkreettisesti kätensä työn kasvien kukkiessa loppukesällä 2015.

Kaupungin näkökulmasta tässä projektissa onnistui hienosti kaupunkisuunnittelun ja ope- tuksen elementtien yhdistäminen. Saimme aikaan hyvää vuorovaikutusta ja avattua kaupunkilaisille monille etäistä kaupunkisuunnittelun prosessia. Lisäksi asukkaat ovat päässeet toimijan rooliin sen sijaan että he odottaisivat kaupungin edustajien tekemiä valmiita suunnitelmia. Kokemuksemme mukaan olisi hyvä muuttaa perinteistä toimintatapaa ketterämpään suuntaan asukkaiden osallistumisen mahdollistamiseksi. Uskomme, että asukkaiden osallisuuden lisääminen prosessiin jo suunnitteluvaiheessa lisäisi sitoutumista myös jatkototeutukseen, kertoo Porin kaupungin projektisuunnittelija Mikko Kyrönviita kokemuksia nuorten osallistumisesta Joukahaisenpuiston istutusten suunnitteluun ja toteutukseen.

Bussikatos-maalaustyöpaja Sampolan nuorille ja ikäihmisille

– Olimme tutkija Antti Wallinin kanssa pitämässä asukaspäivää Sampolan tuvalla. Asukkaiden kanssa käydyssä keskustelussa nousi asukkaiden mielipiteenä esiin, että bussikatokselle pitäisi tehdä jotain. Kaupungin edustajat olivat myös havainneet, että bussikatos ei ollut järin miellyttävä. Bussikatoksen kunnostusprojekti alkoi edetä, kun Lähiön henki -hankkeen tutkija Sanna Forsell alkoi järjestää bussikatoksen kunnostusprojektia kutsumalla kunnostukseen halukkaita asukkaita, erityisesti nuoria ja senioreita, mukaan bussikatoksen suunnitteluun.

Myös kaupungin asukastupatoiminnasta vastaava Porin kaupungin perusturvakeskus ja kaupungin nuorisotoimi sekä Otsolan settlementin nuorisotyö lähtivät mukaan projektiin. Toteutusvaiheessa useiden toimijoiden toteuttamassa maalaustyöpajassa maalattiin bussikatoksen seinävanerit. Asukkaat ovat voineet itse omalla toiminnallaan vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Katos on välttynyt isommilta töhryiltä ja ilkivallalta sekä pysynyt kohtuullisen siistinä, koska sosiaalinen kontrolli alueella ja asukkaiden omistajuus omaan ympäristöönsä on lisääntynyt, kuvaa Kyrönviita kokemuksia bussikatoksen kunnostamisesta.

Koiviston ulkoilupuistonpenkkien suunnittelutyöpaja Sampolan asukastuvalla

T.E.H.D.A.S ry on kaupungin tuella toteuttanut veistospuiston ja polkuja Väinölän ja Sampolan välissä sijaitsevalle metsäiselle Koiviston ulkoilupuiston alueelle. Koiviston ulkoilupuiston alueella sijaitsee myös historiallisesti ja arkkitehtonisesti arvokas funkisrakennus, lyhytaaltoasema, joka rakennettiin vuoden 1940 Helsingin olympialaisten radiolähetyskeskityksen varten. Kaupungilla ei kuitenkaan ole resursseja kunnostaa rakennusta. T.E.H.D.A.S ry toimii rakennuksessa ja he ovat vastineeksi kunnostaneet rakennusta. Kaupunki puolestaan on järjestänyt työkaluja ja materiaaleja talon kunnostukseen.

Lähiön henki -tutkimushankkeen tutkija Pia Hovi-Assad on yhdessä T.E.H.D.A.S ry:n taiteilijoiden kanssa vetänyt asukastyöpajoja Sampolan asukastuvalla Koiviston ulkoilupuiston penkkien suunnittelemiseksi. Asukkaat saivat ehdottaa, millaisia penkkejä haluaisivat ja taiteilijat tekivät ehdotusten perusteella suunnitelman, jonka mukaan kaupungin puistotoimen puuseppä valmisti penkin. Asukkaiden toiveesta penkki on järeä, jotta sitä ei hajoteta. Näin syntynyt Pori-penkki sai joulukuisessa julkistustilaisuudessa hyvän vastaanoton, ja penkkejä haluttaisiin muuallekin kuin ulkoilupuiston alueelle.

Pori-Penkin suunnittelu voi tuntua pieneltä projektilta, mutta se on lisännyt kaupungin hallintokuntien ja tutkimushankkeen välistä yhteistyötä, kun ihmiset ovat tavanneet toisiaan. Monet toimijat ovat olleet yhdessä koolla projektin tiimoilta, mikä on lisännyt vuorovaikutusta kaupungin eri hallintokuntien edustajien ja asukkaiden välillä.

Hankkeen edetessä olemme pohtineet paljon sitä, miten asukkaiden aktiivisuutta voitaisiin tukea aiempaa paremmin ja luoda edellytyksiä oman ympäristön haltuunotolle ja omistajuuden syntymiselle. Asukkaat, yhdistykset ja eri yhteisöt ovat aktiivisia, joten uusia toimintatapoja ja mahdollisuuksia kaikkia osapuolia hyödyttävään yhteistyöhön sekä kaupungintoimintojen tukemiseen olisi varmasti enemmänkin. Tässä asiassa on päästy hankkeen myötä hyvään alkuun, mutta sosiaalisen kestävyuden ja osallisuuden kannalta tärkeälle asukasaktiivisuudelle ja yhteistyölle tulee luoda mahdollisuuksia jatkossakin.

Kaikkien Pori on juurtunut toimintatapoja ja muutosta on hankkeen aikana tapahtunut. Nuorisotilojen, koulujen ja perusturvan kautta on saatu yhteistyöväylää asukkaiden suunnalta kaupunkiin päin avattua. Hanke kohdentanut toimenpi-

teitä ja resursseja hankkeen toimenpiteisiin, mutta todennäköisesti panostus vähenee resurssipulan vuoksi hankkeiden loputtua. Voimme kuitenkin hyödyntää hankkeesta saatuja ideoita ja kokemuksia sekä Lähiön henki -hankkeen tutkimustietoa Porin kaupungin kehittämiseksi jatkossa, kuvaa Kyrönviita hankkeessa saatuja yhteistyön ja osallistumisen kokemuksia.

Porin kaupungin edustajana haastateltiin 15.12.2015 projektisuunnittelija **Mikko Kyrönviitaa**, joka työskentelee Porin kaupungin kaupunkisuunnittelussa ja koordinoi Kaikkien Pori -hanketta. Kaikkien Pori -hanke toimi tiiviissä yhteistyössä Lähiön Henki -tutkimushankkeen kanssa, jonka yhteistyötahoina Porissa olivat Porin kaupungin johto, kaupunkisuunnittelu, koulutoimi, vapaa-aikatoimi ja kulttuuritoimi. Lähiön henki -hanke muodosti osan laajempaa hankekokonaisuutta. Hankkeessa tehtiin yhteistyötä kansallisella tasolla ARAn lähiöohjelmassa olevien yhteistyöhankkeiden sekä yhteistyökuntien (kuntaliitosalueet) ja Aalto yliopiston (YTK) sekä Kunnallissalan kehittämissäätiön kanssa. Haastattelun aiheena olivat Porin kaupungin kokemukset Kaikkien Pori- ja Lähiön henki -hankkeissa tehdystä yhteistyöstä ja saatujen tulosten hyödyntämisestä.

LISÄTIETOJA

<https://www.pori.fi/kaupunkisuunnittelu/kaikkienpori.html>

<https://www.pori.fi/kaupunkisuunnittelu/kaikkienpori/lahionhenki-tutkimushanke.html>

<https://www.pori.fi/kaupunkisuunnittelu/kaikkienpori/9bSE9HY7j.html>

<http://www.satakunnankansa.fi/Kulttuuri/1195010451700/artikkeli/pori-penkki+paljastettiin+sampolassa.html>

SOSIAALISESTI KESTÄVÄLLÄ INNOVOINNILLA ASUINALUEIDEN UUDISTAMISEEN - OPPIMATERIAALI

SOSIAALISESTI KESTÄVÄT INNOVAATIOPROSESSIT

1990-LUVUN LOPUSTA SAAKKA kestävyys on ollut tavoitteena kaikessa kaupunkisuunnittelussa (Yung, Chan & Xu 2011). Kaupunkiväestön määrän kasvaessa kaupunkien rooli kestävän kehityksen edistäjänä on entistä tärkeämpi (Dempsey ym. 2009). Kestävällä kehityksellä on kolme yhtä tärkeää ulottuvuutta – taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen (Spangenberg & Omann 2006). Näistä sosiaalista ulottuvuutta on tutkittu vähiten. Vavikin ja Keitschin (2010) mukaan sosiaalisesti kestävä kehitys yhdistetään usein perustarpeisiin, joihin luetaan muun muassa onnellisuus, turvallisuus, vapaus, arvot, sosiaalinen vastuu, asuinympäristöjen kehittäminen ja ihmisoikeudet. Tässä kirjoituksessa käsitellään sitä, miten asuinympäristöjen uudistamiseen tähtäävät innovaatioprosessit voidaan toteuttaa sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

Asuinalueiden uudistumiseen tähtääviä innovointiprosesseja voidaan rakentaa eri lähtökohdista. Innovaatioprosessit voivat olla suljettuja eli osallistujat edustavat lähinnä vain yhtä tahoa. Tällöin työskentely/innovointi perustuu hyvin pitkälle samanlaiseen tieto- ja kokemuspohjaan. Toinen tapa innovoida on nojautua uudistamisprosesseissa suljettuuden sijasta avoimuuteen. Avoimissa innovoinnin lähestymistavoissa on eri-

laisia vaihtoehtoja. Tässä Asuinalueiden kehittämissuunnitelma 2013–2015 -hankkeessa on keskitytty sosiaalisesti kestävä innovoinnin lähestymistapaan. Se nojaa keskeisesti avoimen innovaation (open innovation esim. Chesbrough 2003), yhteistoiminnallisen innovaation (collaborative innovation esim. Bommert 2010), käyttäjälähtöisen innovaation (user driven innovation esim. von Hippel 2005), kestävän innovoinnin (Hautamäki 2008), julkisen arvon (public value Moore 1995) sekä vaikutusten (esim. Damanpour 1990) ja vaikuttavuuden (Klassen ym. 1998) arvioinnin käsitteisiin.

Innovaation ja innovaatioprosessien sosiaalisen kestävyys asuinalueiden uudistamisessa rakentuu seitsemästä elementistä. Elementit ovat (kursivoidut tekstit ovat poimintoja haastatteluaineistosta):

1) **INNOVOINNIN AVOIMUUS JA VUOROVAIKUTUKSELLISUUS** kaupungin/kunnan eri hallinnonalojen välillä sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken.

”Lähtökohtaisesti pyrittiin tekemään semmosta työtä joka yhdistää toimijoita jotka ei aikasemmin ollu tehny työtä yhdessä.”

2) **INNOVOINNIN ASUKAS- JA KÄYTTÄJÄLÄHTÖISYYS** eli asukkaiden, potentiaalisten asukkaiden ja/tai ei-asukkaiden konkreettinen osallistaminen innovaatioprosesseihin.

”Olisko ihmiset nytten vielä valmiimpia vaatimaan sitä mahdollisuuttaan osallistua, (...) mä luulisin ehkä tällätteen että ihmiset osaakin olla jo valppaana kertomassa sen, mitä me tahdotaan.”

- 3) **KEHITTÄMISTYÖN STRATEGIA- JA TARVELÄHTÖISYYS** eli kaupungin strategiset valinnat ohjaavat kehittämistoiminnan suuntaa sekä sisältöjä ja kehitettävien asuin ympäristöjen valinta ja ympäristössä tehtävät toimenpiteet perustuvat todennettuihin tarpeisiin – ei esimerkiksi mielikuviin tai ympäristön historian luomiin painolasteihin.

”... ni kyl nää tavoitteet kaikki tulee sieltä kaupungin strategiasta...”

- 4) **UUDISTAMISTYÖN LÄPINÄKYVYYS JA TIEDOTTAMISEN KEHITTÄMISESSÄ** eli prosessissa korostuvat asuinalueiden kehittämistä koskevan tiedonmuodostuksen mekanismit sekä tiedon monensuuntaisuus, saavutettavuus ja käytettävyys.

”...mahollisimman avoin ja, läpinäkyvä se prosessi ja, sit.. tiedottaminen nyt tietysti ja kyllä ne on ihan käytännön toimenpiteitä sit tällaset asukastilaisuudet ja niissä, niissä sit, työryhmät ja muut tällaset mitä voi tulla.”

- 5) **INNOVOINNIN ”TUOTTAVUUS”** eli (i) oppiminen; tiedon ja osaamisen kumuloituminen kehittäjille (asukkaille); (ii) uutta luotaava ja/tai vanhaa hyödyntävä kehittämisote eli kehittämisresurssien tehokas ja uudistuksia luova kohdentaminen (vrt. pyörän keksiminen uudestaan); (iii) kehittämistyön tavoitteellisuus, pitkäjänteisyys ja systemaattisuus kohti määriteltyä tavoitetilaa, johon askeletaan joustavilla keinoilla.

”Niin no tietysti, toivottavaa on et alueen asukkaat hyötyy siitä sekä nykyiset että tulevat asukkaat, ilman muuta. Sitte se että organisaatio oppii uutta ja osaa taas paremmin auttaa niitä asukkaita, että sinnehän se ilman muuta. Tehtäs järkevää hyödyllistä, tuloksia voi hyödyntää jossain jatkosakin.”

- 6) **KEHITTÄMISTYÖN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI** eli arvioidaan uudistuksen positiivisia, neutraaleja ja negatiivisia vaikutuksia lyhyellä sekä pitkällä aikavälillä eri asukasryhmille tai asiantiloille. Vaikutukset voivat olla suoria, välillisiä tai systeemisiä.

”(...) mut se että mitä sillä syntyy, niin ne vaikutukset on yleensä tässä asuinalueiden tai lähiöiden kehittämisessä aina kauaskantosempia.”

- 7) **UUDISTUSTEN VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI** eli arvioidaan eri menetelmiä hyödyntäen sitä, saatiinko uudistuksella aikaan sitä, mitä tavoiteltiin. Asuin ympäristön kehittämisessä uudistuksilla voidaan tavoitella esimerkiksi asukkaiden liikumisen turvallisuutta pimeällä, ympäristön eri asukasryhmille sopivia julkisen liikenteen aikatauluja tai monikuluttuurillisia harrastusryhmiä.

”(...) kun näähän on hirveen paljon sellasia laadullisen arvioinnin kysymyksiä, eikä määrällisen. Ja hirveen paljon nää kuntien menetelmät on sit tällasia määrällisiin arvioihin, ja niissähän voi tapahtua ihan ulkopuolisista tekijöistä, jos taloudessa menee yleisesti huonosti niin lähiöihin se yleensä ensimmäisenä heijastuu.”

Asuinalueiden kehittäjät ovat jo löytäneet vaihtelevia tapoja asukkaiden osallistamiseen, ja monin paikoin osallistamisesta on tullut arkipäivää. Poikkihallinnollisen kehittämisen työtapoja myös kokeillaan. Julkisessa päätöksenteossa on jo vaahteita taloudellisten ja ympäristöllisten vaikutusten arvioinnista. Sen sijaan kehittämistyön ja -projektien sosiaaliset vaikutukset ja vaikuttavuudet sekä oppiminen ovat vasta nousevia teemoja asuinalueiden kehittämisessä. Sosiaalisesti kestävä innovoinnin konsepti kokoaa yhteen – ja myös muistuttaa – monista asuinalueiden kestävä kehittäminen ja kehittymisen periaatteista. Tässä hankkeessa luotu tutkimusperustainen ”Bykälät”-oppimateriaali herättelee osaltaan asuinalueiden kehittäjiä toteuttamaan kehittämisprojekteja sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

TUTKIMUSPROSESSI OPPIMATERIAALIN POHJANA

BYKÄLÄT-OPPIMATERIAALIN TYÖSTÄMINEN aloitettiin avaamalla sosiaalisesti kestävä innovointi

-käsite kirjallisuustutkimuksen avulla. Ensimmäisenä kirjallisuustutkimuksessa kartoitettiin kestäväan kehitykseen ja sen eri ulottuvuuksiin liittyviä määrittelyjä ja näkemyksiä. Sen jälkeen fokusta tarkennettiin erityisesti kestäväan kehityksen sosiaaliseen ulottuvuuteen ja sen rooliin asuinalueiden kehittämisessä. Tämän jälkeen kirjallisuustutkimuksen avulla saatuja tuloksia verrattiin innovaatiotutkimuksen keskeisiin käsitteisiin kuten avoimeen innovaatioon, käyttäjälähtöisyyteen, innovoinnin systeemisyteen ja kestäväan innovointiin. Kirjallisuustutkimuksen avulla määriteltiin sosiaalisesti kestäväan innovoinnin elementit sekä näiden sisältö erityisesti asuinalueiden kehittämisen kontekstissa.

Kirjallisuustutkimuksen lisäksi aineistoa oppimateriaalin laatimiseen kerättiin asuinalueiden kehittämisprojekteista (projektikuvaukset, kotisivut, loppuraportit ja muut julkaisut). Tämän aineiston avulla pyrittiin tunnistamaan hyviä käytäntöjä ja määrittämään haastattelu- ja tutustumiskohteita. Lisäksi tutkittiin kaupunkien kotisivujen asukaslähtöisyyttä, kuten miten asukaslähtöisyyttä tuodaan esille ja miten kerrotaan erilaisista vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksista. Erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, miten kaupungit hyödyntävät sosiaalista mediaa kotisivuillaan, esimerkiksi mitä sosiaalisen median palveluita kaupungilla on ja millainen rooli kaupungilla on sosiaalisessa mediassa.

Pääasiallisena aineiston keräämisen menetelmänä käytettiin teemahaastatteluja, joiden teemat muotoiltiin kirjallisuustutkimuksen ja kehittämisprojekteista kerätyn aineiston avulla. Teemahaastatteluihin päädyttiin, koska niissä pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa. Ihmisten vapaalle puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään keskustelemaan kaikkien tutkittavien kanssa. Teemojen puhumisjärjestys on vapaa, eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä puhuta kaikista asioista samassa laajuudessa. Tässä tutkimuksessa haastattelujen pääteemoja olivat asuin ympäristöjen kehittäminen yleisesti eri kunnissa/kaupungeissa, asukkaiden rooli kehittämisessä, viestintä, asuinalueiden kehittämisohjelma erityisesti kaudella 2013–2015 sekä asuin ympäristöjen kehittämisen tulevaisuus.

Haastateltaviin kuului kunnan asuin ympäristöjen kehittämistä ja toiminnasta vastaavia, valtionhallinnon asiantuntijoita, tutkijoita sekä muutama asukastoimintaan osallistuva asukasaktiivi/vaikuttaja. Haastateltavien nimikkeitä olivat esimerkiksi asukasyhteyshenkilö, asukastuvan vetäjä, projektikoordinaattori, asuntojohtaja, kaupunkisuunnittelupäällikkö, arkkitehti ja kehitysjohtaja. Yhteensä haastateltavia oli 32. Osa haastatteluista tehtiin ryhmähaastatteluina.

Kaikki haastattelut äänitettiin. Osa haastatteluaineistosta litteroitiin ja analysointiin ATLAS.ti -aineistonkäsittelyohjelmalla. Haastattelujen analysoinnissa hyödynnettiin laadullista sisällönanalyysia. Haastatteluaineistosta tunnistettiin muun muassa sosiaalisesti kestävä innovoinnin elementtejä sekä hyviä käytäntöjä, jotka tukevat sosiaalisesti kestävä innovointia asuin ympäristöjen uudistamisprosesseissa. Aineistosta tunnistettiin myös uudistamisen pullonkauloja ja mahdollistajia ja verrattiin niitä kirjallisuustutkimuksessa saatuihin tuloksiin. Hankkeen tutkijat analysoivat haastatteluaineistoa sekä yksilöllisesti että ryhmässä.

Kerättyä aineistoa hyödynnettiin oppimateriaalin työstämisessä sekä teatterisession kohtausten käsikirjoittamisessa. Tutkimustulokset käsikirjoitettiin teatterikohtausten muotoon. Asuinalueiden kehittämisohjelman 2013–2015 hanketoimijoille keväällä 2015 järjestetyn teatterisession kohtauksessa soveltavan teatterin näyttelijät avasivat sosiaalisesti kestävä innovoinnin teemoja, jonka jälkeen yleisö pohti näkemäänsä yksin ja ryhmässä.

KUVA 1. Näyttämökohtaus LUT Lahden järjestämässä teatterisessiossa keväällä 2015 (kuva Virpi Koskela)

KUVA 2. Työskentelyä teatterikohtausten välillä LUT Lahden teatterisessiossa keväällä 2015 (kuva Virpi Koskela)

KUVA 3. Bykälät-oppimateriaalin etusivun ulkoasua

Teatterisession kohtaukset videoitiin ja valokuvattiin. Näiden lisäksi aineistoa oppimateriaalin työstämiseksi kerättiin tehtäväkirjan avulla. Se sisälsi kohtauksiin liittyviä pohdintatehtäviä, joita jokainen osallistuja täytti itsenäisesti. Yleistä keskustelua ja ryhmässä käytävää keskustelua tallentamassa oli fasilitaattoreita. Aineistoa hyödynnettiin oppimateriaalin sisällön muokkaamisessa ja erityisesti se painotti monitulkinnallisen lähestymistavan sisällyttämistä oppimateriaaliin.

BYKÄLÄT - BYROKRAATIN YLIMMÄISET KÄSKYT JA ÄLÄT

Hankkeen tuloksena tuotettiin Bykälät-oppimateriaali. Materiaalin tavoitteena on herättää kehittäjät ja asukkaat pohtimaan, miten asuinalueiden uudistumiseen tähtäävät innovaatioprosessit voidaan toteuttaa sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Oppimateriaalin sivusto löytyy oheisesta linkistä: <https://bykalat.wordpress.com/>.

”- Huimaa, täysinäishyminöivää! [...] Tämä yhdistelmä asettaa minut paikalleni maailmassa, tunnen itseni, kohisen olemassaolosta ja jatkan kiinnostuneena eteenpäin. Näinkin taide pelittää. [...] – Allekirjoitan täysinäishyminöinnin täysin, mutta haluan nostaa sen rinnalle toisen kotimaisen taideteorian. Pentti Haanpää määritteli taiteen joksikin sellaiseksi, mikä tuottaa meille hetkautuksen paikkoja.”

(Juha Hurme: Nyljetyt ajatukset. Teos 2014.)

Bykälät-oppimateriaali päätettiin toteuttaa vähän totutusta poikkeavalla tavalla, ja tähän päädyttiin monestakin eri syystä: katsojien oletettiin elävän informaatiotulvan armoilla, eikä välineen ole ihan helppoa erottautua multimedialla hyödyntävän sähköisen tietovirran joukosta. Toisaalta LUT Lahden tekemisen tapa on perinteisen vesiputousoppimisen (”asiantuntija X kaataa oikeaa tietoa vastaanottajaan Y”) sijaan omaan ajatteluun, tulkintaan ja yhteisölliseen dialogiin tuuppaava. Tutkimusaineistoa kerättiin, mutta sen ei katsottu palvelevan oppimateriaalissa vain valmiina vastauksina tai tuloksina, vaan kysymyksiä, joita pohtimalla kukin katsoja voi löytää oman tulo-kulmansa kehittämistyön todellisuuden aiheisiin. Oppimateriaalin tyyllilaji auttaa hätkäyttämään tuon todellisuuden hetkeksi pois raiteiltaan, ja siten avaamaan uuden tavan nähdä asioita.

Bykälän tyyllilaji perustuu parodiaan ja karnevalismiin. Siinä käännetään ajatukset pääläelleen ja tehdään vallitsevat asiointitilat (kuten esimerkiksi valtasuhteet, konventiot tai puheen ja teon välinen ristiriita) näkyväksi, usein koomisiin keinoin. Tyyllilajin taustalla on halu kyseenalaistaa tietty totuttu tapa tehdä, uskoa ja ajatella.

Oppimateriaalissa hyödynnetään myös provokaatiota, koska sen halutaan aiheuttavan katsojassa reaktioita. Perinteisesti provokaatiot hakevat negatiivisia reaktioita, Bykälällä haetaan pääasiassa positiivisia reaktioita; naurua, huvitusta tai hämmennystä. Reaktion on tarkoitus johtaa reflektioon: ajatteluun, pohdintaan, uusiin kysymyksiin, joiden kanssa oppimateriaalin käyttäjän on hyvä lähteä jatkamaan työtään muuttunein ajatuksin. Ajatuksista voi seurata tekemisen transformaatio.

Tyyllilajin tavoitteena on paitsi herättää huomiota myös hätkäyttää huomaamaan, nytkäyttää ajattelua eri suuntaan ja herättää katsojassa uusia merkityksiä jo tutuista teemoista. Taidelähtöinen lähestymistapa valittiin oppimateriaalin johtajatuksiksi, sillä taiteella on mahdollisuus vaikuttaa totutusta poikkeavalla tavalla todellisuutta peilaten mutta kuitenkin tarkasti asioiden olemus tavoittaen. Taiteen voima on kysymysten kysymisessä, avoimuuden lisäämisessä, keskustelun

KUVA 4. Bykälät-oppimateriaalin provokaatioluokat sivustolla

avaamisessa, dialogiin tönäisemisessä, ajatuksen liikkeeseen sysäämisessä – yhteisessä ”hetkautettavaksi” antautumisessa.

LÄHTEET

- Bommert, Ben** (2010). Collaborative innovation in the public sector. *International Public Management Review* 11: 1 (e-Journal). [viitattu 10.11.2014] <http://www.ipmr.net>.
- Chesbrough, Henry** (2003). *Open innovation: The new imperative for creating and profiting from technology*. Harvard Business School Press, Boston.
- Dempsey, Nicola & Bramley, Glen & Power, Sinéad & Brown, Caroline** (2009). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development* 19: 5, 289–300.
- Hautamäki, Antti** (2008). *Kestävä innovointi. Innovaatiopolitiikka uusien haasteiden edessä*. Sitran raportteja 76. Helsinki, Sitra.
- Moore, Mark** (1995). *Creating public value strategic management in government*. Harvard University Press, Cambridge.
- Spangenberg, Joachim & Omann, Ines** (2006). Assessing social sustainability: social sustainability and its multicriteria assessment in a sustainability scenario for Germany. *International Journal of Innovation and Sustainable Development* 1: 4, 318–348.

Vavik, Tom & Keitsch, Martina (2010). Exploring relationships between universal design and social sustainable development: some methodological aspects to the debate on the sciences of sustainability. *Sustainable Development* 18: 5, 295–305.

von Hippel, Eric (2005). *Democratizing innovation*. Cambridge, MA: MIT Press. [viitattu 20.9.2014] <http://web.mit.edu/evhippel/www/democ1.htm>.

YHTEYSTIEDOT

Erikoistutkija **Lea Hennala**
Lappeenrannan teknillinen yliopisto
School of Business and Management, LUT Lahti
puhelin 040 558 4879
s-posti lea.hennala@lut.fi

VALIKOIVA MUUTTOLIIKE ASUINALUEIDEN KEHITYKSESSÄ

MUUTTOJA JA VALINTOJA — MUUTTOPÄÄTÖSTEN TARKASTELUA PÄÄKAUPUNKISEUDULLA

Muuttopäätöksiä ja niiden taustoja luotaavassa tutkimushankkeessa syvennyttiin muuttojen kohdentumiseen pääkaupunkiseudulla asuinalueiden eriytymisen näkökulmasta. Tulokset osoittavat, että asuinalueiden vetovoimaisuudessa on eroja. Erityisesti alueiden tarjoamat erilaiset asumisen vaihtoehdot houkuttelevat uusia asukkaita, mutta myös asuinympäristöllä on merkitystä.

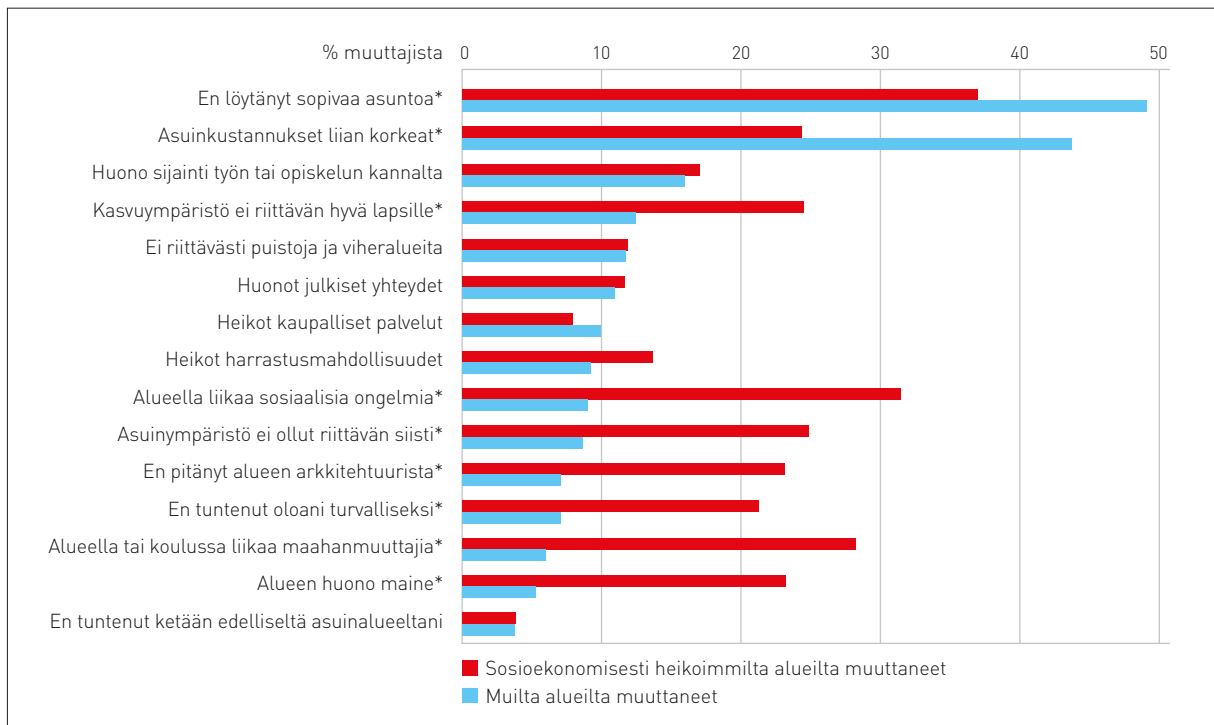
TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

TUTKIMUSHANKKEESSA TARKASTELTIIN asuinalueiden eriytymisen ja muuttoliikkeen välisiä yhteyksiä asukkaiden kokemusten ja muuttopäätösten näkökulmasta. Taustalla ovat havainnot pääkaupunkiseudun asuinalueiden eriytymisestä (Vaattovaara 1998; Vaattovaara & Kortteinen 2003; Lönnqvist & Tuominen 2013; Vilkama ym. 2014) ja muuttoliikkeen vaikutuksista alueelliseen eriytymiskehitykseen (Kortteinen ym. 2005; Kytö & Väliniemi 2009; Vilkama 2011). Keskeisenä kysymyksenä oli selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, millä perusteilla asuinalueetta päädytään vaihtamaan ja miten uusi alue valitaan. Erityisesti tarkastelimme, mikä merkitys asuinympäristöllä on muuttojen suuntautumiseen ja asuinalueilla viihtymiseen sekä onko erityyppisten asuinalueiden välillä eroja muuttosyissä pääkaupunkiseudulla. Tässä esitetty koonti perustuu hankkeen tuloksia kokoavaan laajempaan tutkimusraporttiin (Vilkama ym. 2015).

Aiemmat muuttoja koskevat tutkimukset ovat osoittaneet, että muutokset elämäntilanteessa lau-

kaisevat muuttotarpeen (esim. Clark & Onaka 1986; Laakso 1995; Kytö & Väliniemi 2009). Myös muuttuneet asumistoiveet tai kielteiseksi koetut muutokset asuinympäristössä vaikuttavat muuttopohdintoihin (esim. Brown & Moore 1970). Muuttopäätöksiin katsotaan siten vaikuttavan sekä kotitalouden yksilölliset tekijät että arviot eri asuinalueiden asuinympäristöjen laadusta. Kotitaloudet kohtaavat myös erilaisia rajoitteita, esimerkiksi taloudellisia tai institutionaalisia, joiden kehikossa he tekevät päätöksensä muuton kohdentumisesta tai entiselle alueelle jäämisestä.

Näitä muuttojen syitä tutkittaessa muuttopäätösprosessi voidaan yksinkertaistetusti jakaa kahteen vaiheeseen: päätökseen muuttaa ja päätökseen siitä, minne muutetaan (esim. Rossi 1955; Brown & Moore 1970). Tutkimuksen kyse-ly ja haastattelut rakennettiin tämän kaksivaiheisuuden kautta, eli ensin kysyttiin muuton syistä ja sen jälkeen uuden alueen valinnan motiiveista. Aiempien tutkimusten perusteella voidaan olettaa, että asuinalueella on merkitystä erityisesti muuttopäätöksen toisessa vaiheessa, jolloin eri aluevaihtoehtoja arvioidaan mahdollisina uusina asuinpaikkoina.

KUVIO 1. Entiseltä asuinalueelta poismuuton syyt lähtöalueen mukaan: kyseisen tekijän tärkeäksi tai melko tärkeäksi maininneiden osuudet (* = muuttajaryhmien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä, $p < 0,05$)

Muuttopäätösten ja alueiden tarjoamien erilaisten asuin ympäristöjen tutkimus hankkeessa perustuu rekisteripohjaiseen kyselyaineistoon ja kyselyyn vastanneiden syventäviin teemahaastatteluihin. Kysely toteutettiin Helsingin yliopiston geotieteiden ja maantieteen laitoksella yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa. Kohderyhmään kuuluivat aktiivisessa työssä olevat 29–54-vuotiaat Suomessa syntyneet henkilöt, jotka olivat asuneet pääkaupunkiseudulla samalla asuinalueella vuosina 2008–2009 ja jotka edelleen kyselyn teko hetkellä asuivat pääkaupunkiseudulla tai kehyskunnissa. Näistä henkilöistä otettiin 3 000 henkilön otos, joka jaettiin neljään ositteeseen: kahteen aluetyyppiin (maahanmuuttajien osuuden mukaan ryhmiteltyihin alueisiin, jotka samalla ovat sosioekonomiselta asemaltaan keskimääräistä heikompia alueita ja muihin pääkaupunkiseudun alueisiin) sekä näiden aluetyyppien sisällä kahteen vastaajatyyppiin (asuinalueita vaihtaneisiin ja asuinalueellaan pitkään pysyneisiin). Kyselyyn vastasi kaikkiaan 1 339 henkilöä. Haastattelut valittiin niistä kyselyyn vastanneista, jotka olivat kyselyssä ilmaisseet kiinnostuksensa syventävään haastatteluun. Haastatteluja tehtiin yhteensä 91. Aineisto kerättiin vuosina 2011–2012 osana nelivuotista pohjoismaista NODES-tutkimushanketta¹. Kyseinen hanke edelsi nyt käsillä olevaa Asuinalueiden kehittämisohjelman tukemaa pääkaupunkiseutuun keskittävää tutkimusta. Ai-

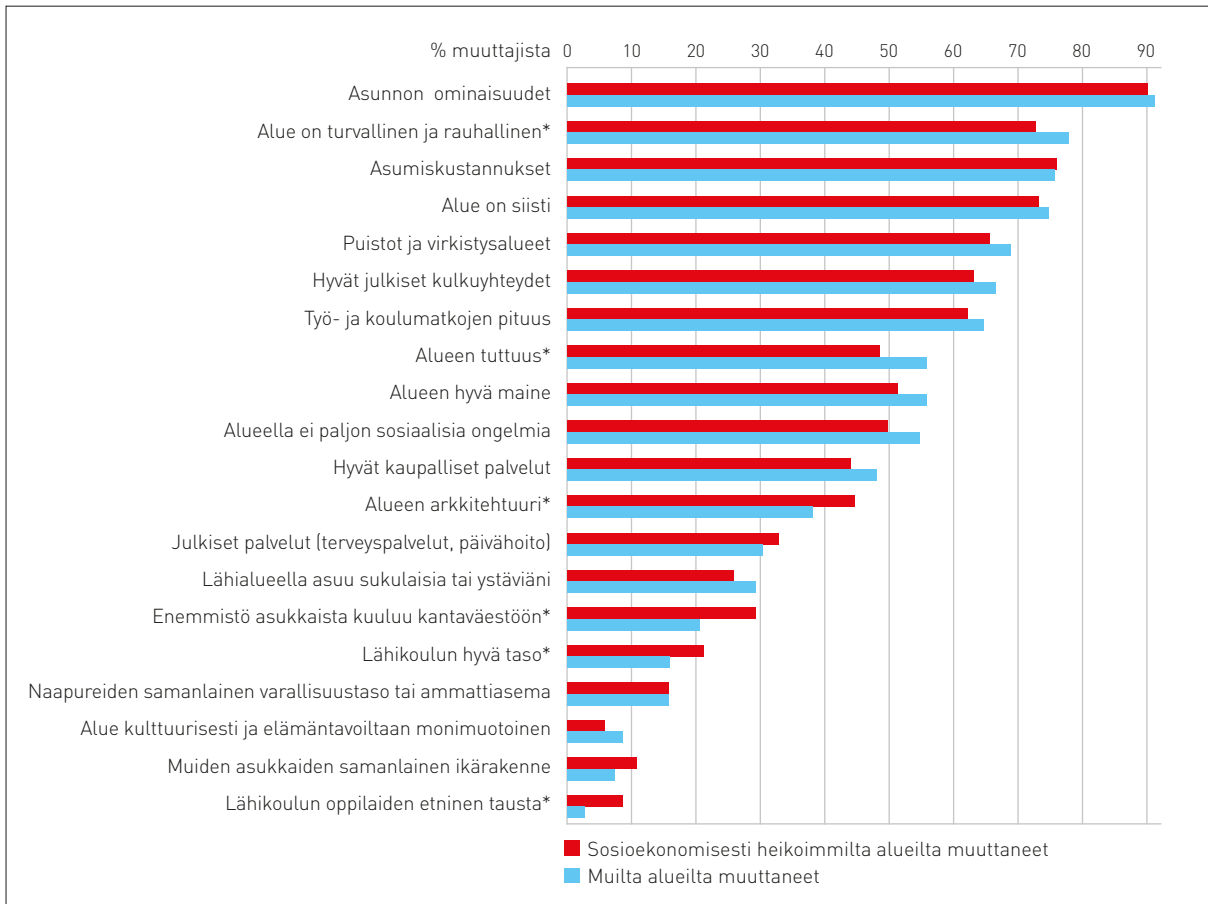
neistojen analysointi on toteutettu yhteistyössä Helsingin yliopiston Geotieteiden ja maantieteen laitoksen tutkijoiden sekä Helsingin kaupungin Tietokeskuksen kanssa.²

KESKEISET TULOKSET

AINEISTOSSAMME TÄRKEIMMÄT asunnonvaihtoon johtaneet syyt muuttopäätöksen ensimmäisessä vaiheessa ovat varsin samankaltaiset molemmissa ositteiden mukaisissa aluetyypeissä. Asuntoon liittyvät syyt ja perhetilanteen muutokset ovat yleisimmät syyt vaihtaa asuntoa. Lähes 80 prosenttia kaikista muuttajista kertoi päätyneensä muuttamaan asuntoon liittyvistä syistä ja noin neljäsos perhetilanteen muutosten vuoksi. Lisäksi asuntoa vaihdettiin, koska haluttiin asunto mukavammalta etäisyydeltä tai haluttiin vaihtaa asuin ympäristöä. Nämä syyt olivat kuitenkin perhetilanteessa tapahtuneita muutoksia harvinaisempia. Eroja muissa muuttosyyissä on havaittavissa lähtöalueita verrattaessa. Kun kysyttiin syitä vaihtaa asuntoa, sosioekonomisesti heikoimmilta

¹ Nordic welfare states and the dynamics and effects of ethnic residential segregation - tutkimushanke 2010-2013

² Aineistot ja käytetyt menetelmät on kuvattu tarkemmin seuraavissa julkaisuissa: Dhalmann ym. 2013: 15–16; Vilkkama ym. 2013: 488–489; Vilkkama & Vaattovaara 2015: 209–211; Vilkkama ym. 2015 (taitossa).

KUVIO 2. Uuden asuinalueen valintaan vaikuttaneet syyt muuttajien lähtöalueen mukaan: niiden muuttajien osuudet, jotka arvioivat kyseisen tekijän vaikuttaneen uuden asuinalueen valintaan erittäin tai melko paljon (* = muuttajaryhmien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä, $p < 0,05$).

alueilta muuttaneista joka neljäs raportoi, että oli halunnut vaihtaa asunnon lisäksi myös asuin- ympäristöä. Muista muuttajista alle 15 prosenttia vastasi näin.

Muuttopäätöksen toisessa vaiheessa eli pää- tettäessä, minne muutetaan, asunnon ominai- suudet ja asumisen hinta ohjasivat muuttojen suuntautumista molemmissa muuttajaryhmis- sä. Lähes puolet kaikista vastaajista muutti pois, koska ei löytänyt sopivaa asuntoa edelliseltä alu- eeltaan tai asumiskustannukset olivat siellä liian korkeat. Sosioekonomisesti heikoimmilta alueilta muuttaneilla alueen sosiaaliseen ympäristöön, monietnisyyteen, lasten kasvuympäristöön, mai- neeseen sekä arkkitehtuuriin ja miljööseen liit- tyvät tekijät korostuivat selvästi muilta alueilta muuttaneita merkittävämpinä alueen vaihtami- sen syinä (kuvio 1). Sen sijaan asuin ympäristöön liittyvät tekijät eivät olleet muilta alueilta muut- taneille tärkeitä entiseltä alueelta poismuuttosyi- tä. Heidän muuttosyinaan korostuivat vahvasti asunnon ominaisuudet ja asumisen hinta. Vaikka esimerkiksi palvelujen tai viheralueiden vähäi- syys tai huonot yhteydet olivat tämän ryhmän

muuttajille asuinalueelta poistyöntäviä tekijöitä, niiden merkitys jäi asuntoa huomattavasti vähäi- semmäksi.

Uuden asuinalueen valinnan kriteerit olivat kaikilla muuttajilla toisiaan vastaavat ja yleisim- min mainitut syyt valita jokin alue ovat molem- milla vastaajaryhmillä samat. Asunnon sopivuus ja hinta, alueen hyvä sijainti sekä kokemukset ja ajatukset asuin ympäristön hyvästä laadusta sekä erityisesti sen turvallisuudesta ja rauhallisuudes- ta, ohjasivat uuden asuinalueen valintaa. Alueen tuttuus ja turvallisuus ovat muilta alueilta muut- taneille hieman tärkeämpiä asuinalueen ominai- suuksia kuin sosioekonomisesti heikoimmilta alu- eilta muuttaneilla (kuvio 2).

Kyselyn tulokset osoittavat, että pääkaupunki- seudulla on selkeitä alueiden välisiä eroja ja että asuin ympäristön työntävä vaikutus korostuu eri- tyisesti sosioekonomisesti heikoimmilta alueilta muuttaneilla vastaajilla. Haastatteluilla tarken- nettiin kyselyn tuloksia ja ne valaisivat nyans- sieroja muuttoja laukaisevien ja muuttoja ohjaavi- en tekijöiden välillä. Kun kyselyssä oli mainittu esimerkiksi sosiaaliset ongelmat tärkeänä alueen

vaihtamisen syynä, oli saatettu tarkoittaa, että sosiaaliset ongelmat todella olivat niin häiritsevä tekijä edellisellä asuinalueella, että niiden takia oli tehty muuttopäätös ja alettu etsiä uutta asuntoa muualta (häiriöt muuttopäätöstä laukaisevana tekijänä). Haastatteluissa alueen ongelmat nousivat kuitenkin harvoin niin häiritseviksi, että ne ensisijaisesti laukaisivat muuttopäätöksen. Sen sijaan häiriöllä on merkitystä toissijaisina muuttoa ohjaavina tekijöinä. Silloin, kun muuttopäätös oli syntynyt muusta asunnonvaihtotarpeesta, ja kun oli alettu kartoittaa vaihtoehtoja uudeksi asuinpaikaksi, oli todettu nykyisellä alueella esiintyvän häiriöitä. Tällöin ne muodostuivat muuton suuntaa ohjaavaksi tekijäksi vasta uuden alueen valinnan ollessa ajankohtainen (häiriöt uuden alueen valinnassa väistettävänä tekijänä). Elämäntilanteen muuttuessa ympäristöä oli myös alettu tarkastella aiemmasta poiketen (vrt. Pinkster ym. 2014). Tämä oli monelle lapsiperheelle keskeinen tekijä asuinalueen vaihtamisen syynä. Vastaavanlainen dynamiikka koski myös alueen mainetta.

Asuinalueen maineeseen ja sosiaalisiin häiriöihin suhtauduttiin haastatteluissa jokseenkin samoin: eli puhuttiin mainetekijöiden tai ongelmien paikantumisesta sekä korostettiin oman lähialueen hyvyttä (ks. myös Osborne ym. 2011; Vilka & Vaattovaara 2015). Huonosta maineesta ja sosiaalisista häiriöistä puhuttiin tavallisesti samassa yhteydessä. Vuokra-asuntokannan uskotaan usein olevan yhteydessä alueilla esiintyviin häiriöihin ja sitä kautta alueiden maineisiin. Myös arkkitehtuurin nähtiin vaikuttavan huomattavasti alueiden arvostukseen sekä niiden vetovoimaisuuteen mahdollisina asuinpaikkoina. Rakennettu asuin ympäristö muodosti siten kiinteän osan maineen ja sosiaalisen ympäristön arvioinneista.

Asuinalueiden valintaa koskeva laadullisesta aineistosta tehty täydentävä havainto on, että mielikuvat alueen ominaisuuksista saattoivat olla merkittävämpi syy välttää muuttamasta jollekin alueelle kuin alueen objektiivisesti mitattavissa olevat ongelmat. Tämä päti erityisesti muuttajalle ennestään tuntemattomien alueiden kohdalla. Tuntemattomiin alueisiin suhtauduttiin huomattavasti kriittisemmin mahdollisina uusina asuin ympäristöinä kuin tuttuihin.

Asuinalueen tuntemattomuus vaikutti muuttovalinnoissa kahdella tavalla. Ensinnä haastattelut eivät välttämättä mieltäneet itselle vieraita alueita suoranaisesti huonoiksi. Jos omat mielitykset olivat jo selvillä, ei nähty syytä selvittää, mitä muilla alueilla on tarjolla. Muuttamista tuntemattomalle alueelle ei siis harkittu, jos mieluisen asuinpaikka löytyi jo tutuista alueista. Tuttuuden kautta muodostui myös alueelle kiinnittäviä

siteitä esimerkiksi arjen merkityksellisten paikkojen ja saavutettavuuden kautta, ja se osaltaan piti lähiseuduilla. Toisaalta joistakin alueista saattoi olla niin huono mielikuva alueen maineeseen perustuen, ettei niille haluttu muuttaa, vaikka olisi ajateltu, että *"eivät ne varmaan sen huonompia paikkoja ole kuin muutkaan"*. Mielikuvat levottomista ja epäviihtyisistä paikoista vaikuttivat huomattavasti muuttojen suuntautumiseen.

Haastatteluissa maantieteellinen ulottuvuus nousi sellaiseksi keskeiseksi muuton suuntautumista selittäväksi tekijäksi, jota ei kyselyssä juurikaan käsitelty. Asuminen oman elämänpiirin näkökulmasta *"oikealla"*, tutulla puolella kaupunkiseutua korostui. Olemassa olevat yhteydet ja verkostot haluttiin säilyttää myös uutta asuinalueetta mietittäessä ja siten asuinpaikan saavutettavuus arkisen liikkumisen näkökulmasta nähtiin tärkeäksi osaksi asuinpaikan valintaa. Arviointia oli kuitenkin jouduttu tekemään liikkumisen, asumismuodon sekä asuin ympäristön välillä. Jos toiveissa oli ollut omakotitalo, oli usein tietoisesti tehty ratkaisu muuttaa kauemmaksi ja käyttää autoa liikkumiseen. Elämänkulku, asumishistoria, asumistoiveet ja resurssit muodostivat kokonaisuuden, jonka kehityksessä asuinalueita valikoitiin. Monesti kyseessä olikin kompromissi: *"Asunnon valinta ja asuinpaikan valinta on aina priorisointikysymys"*.

Asuinalueitaan vaihtaneet kokivat, että heidän asumisen tasonsa oli parantunut muuton myötä. Nykyiseen asumiseen ja arkipäivän sujuvuuteen oltiinkin haastatteluissa varsin tyytyväisiä. Vaikka sosioekonomisesti heikoimmilta alueilta muuttaneet raportoivat muita useammin asuin ympäristöön liittyviä muuttosyytä, alueilla asuu myös paljon niillä pitkään viihtyneitä ja asumiseensa tyytyväisiä. Mahdolliset ongelmat eivät antaneet heille arkipäivässä aiheutta muuttoa pois (ks. Vilka & Vaattovaara 2015). Muuttohalukkuus liittyi tällöin useimmiten lisätalantarpeeseen, tulossa oleviin remontteihin sekä toiveeseen vaihtaa asuntotyyppiä tai hallintamuotoa. Kyselytulosten asettamien odotusten mukaisesti haastateltavat puhuivat asuinalueen sosiaalisesta ympäristöstä ja siinä tapahtuneista tai tapahtumassa olevista muutoksista. Kielteiseen suuntaan tapahtuvat muutokset saisivat harkitsemaan muuttoa, erityisesti jos muutokset olisivat huomattavia ja nykytilanne oleellisesti heikentyisi.

JOHTOPÄÄTÖKSET

MUUTTOJEN ALUEELLISEN SUUNTAUTUMISEN tarkastelu vahvistaa, että muutot ovat kyselyaineistos-

samme suuntautuneet selvästi sosioekonomisesti heikoimmilta alueilta muille alueille koko väestön muuttoliikkeen tavoin (ks. Vilkama ym. 2015). Tulokset osoittavat myös, että muuttajat ovat muuttaessaan tavoitelleet parempaa asumisen tasoa: sekä laadukkaampaa asuntoa että viihtyisämpää asuinympäristöä. Koska entiseltä alueelta muuttamisen syyt eivät selity muuttajien sosioekonomisen taustan eroilla tai erilaisilla asumistavoilla, nousee esille kysymys eroista asuinalueiden asuinympäristöissä ja siitä, miten hyvin ne vastaavat asumisen toiveita. Erityisesti kokemukset alueiden sosiaalisesta elämästä vaihtelevat merkittävästi. Pääkaupunkiseudun asuinalueet ovat houkuttelevuudeltaan erilaisia uuden asuinalueen valinnan tai alueelle jäämisen näkökulmista.

Muuttoa suunnittelevien näkemyksillä alueiden ongelmista on merkitystä alueiden eriytymisen näkökulmasta, sillä käsitykset asuinalueiden sosiaalisen ympäristön ominaisuuksista luovat pohjaa niiden eriarvoistumiselle. Riskinä tällöin on, että käsityksistä tulee itseään toteuttava ennuste niiden suunnatessa muuttoa (Sampson 2012: 146–147). Tämä aiheuttaa osaltaan haasteita aluekehittämiselle. Asuinalueiden väliset erot, sekä todelliset että käsitetyt erot, suuntaavat tulostemme mukaan muuttoa pääkaupunkiseudulla. Ne vaikuttavat alueellisiin eroihin niiden kotitalouksien, joilla on mahdollisuus valita, pyrkiessä hakeutumaan viihtyisäksi kokemalleen alueelle – toivotun asunnon löytymisen ohella.

”Kyllä se aika paljon merkitsee, että totta kai se asunto on tärkein asia, mutta sitten heti seuraavana on se asuinalue. Et kyllä aina kun on asuntoa etsitty, niin alueen mukaan sitä on tavallaan haettu myöskin.”

LISÄTIETOA

Dhalmann Hanna, Vaattovaara, Mari & Vilkama, Katja (2013). Hyvää kasvuympäristöä etsimässä. Asuinalueen ja koulun merkitys lapsiperheiden muuttopäätöksille pääkaupunkiseudulla. Yhdyskuntasuunnittelu 51:4, 11–29.

Vilkama, Katja & Ahola, Susanna & Vaattovaara, Mari (2015). Välttelyä vai vetovoimaa? Asuin ympäristön vaikutus muuttopäätöksiin pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki (taitossa).

Vilkama, Katja & Vaattovaara, Mari (2015). Keskiluokka kuin kotonaan? Kokemuksia sosioekonomisesti heikoimmilla alueilla asumisesta pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka 80: 3, 207–220.

Vilkama, Katja & Vaattovaara, Mari (2013). Kansainvälistä vertailua ja kynnysarvoja. Kvartti 4/2013, 14–25.

Vilkama, Katja & Vaattovaara, Mari & Dhalmann, Hanna (2013). Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013): 5, 485–497.

LÄHTEET

Brown, Lawrence A. & Moore, Eric G. (1970). The Intra-Urban Migration Process: A Perspective. *Geografiska Annaler B* 52: 1, 1–13.

Clark, W. A. V. & Onaka, Jun L. (1983). Life Cycle and Housing Adjustment as Explanations of Residential Mobility. *Urban Studies* 20: 47, 47–57.

Dhalmann Hanna & Vaattovaara, Mari & Vilkama, Katja (2013). Hyvää kasvuympäristöä etsimässä. Asuinalueen ja koulun merkitys lapsiperheiden muuttopäätöksille pääkaupunkiseudulla. *Yhdyskuntasuunnittelu* 51: 4, 11–29.

Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (2005). Asumistavoitteet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70: 2, 121–131.

Kytö, Hannu & Väliniemi, Jenni (2009). Pääkaupunkiseudun muuttovirrat muutoksessa. *Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja* 3/2009.

Laakso, Seppo (1995). Muuttoliike Helsingin seudulla. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1995: 8. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Lönnqvist, Henrik & Tuominen, Martti (2013). Asuinalueiden sosiaalinen kehitys. Teoksessa *Helsingin tila ja kehitys 2013*, 171–175. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Osborne, Katy & Ziersch, Anna & Baum, Fran (2011). Perceptions of Neighbourhood Disorder and Reputation: Qualitative Findings from Two Contrasting Areas of an Australian City. *Urban Policy and Research*, 29: 3, 239–256.

Pinkster, Fenne. M. & Permentier, Matthieu & Wittebrood, Karin (2014). Moving considerations of middle-class residents in Dutch disad-

vantaged neighborhoods: exploring the relationship between disorder and attachment. *Environment and Planning A* 46: 12, 2898–2914.

Rossi, Peter H. (1955). *Why families move*. 2. painos. Sage Publications, Beverly Hills.

Sampson, Robert J. (2012). *Great American City: Chicago and the Enduring Neighborhood Effect*. University of Chicago Press, Chicago.

Vaattovaara, Mari (1998). Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. *Tutkimuksia 1998: 7*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti (2003). Beyond Polarisation versus Professionalisation? A Case Study of the Development of the Helsinki Region, Finland. *Urban Studies* 40: 11, 2127–2145.

Vilkama, Katja (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. *Tutkimuksia 2011: 2*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Vilkama, Katja & Ahola, Susanna & Vaattovaara, Mari (2015). Välttelyä vai vetovoimaa? Asuin ympäristön vaikutus muuttopäätöksiin pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki (taitossa).

Vilkama, Katja & Lönnqvist, Henrik & Väliniemi-Laurson, Jenni & Tuominen, Martti (2014). Erilaistuva pääkaupunkiseutu. Sosioekonomiset erot alueittain 2002–2012. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Vilkama, Katja & Vaattovaara, Mari & Dhalmann, Hanna (2013). Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? *Yhteiskuntapolitiikka* 78: 5, 485–497.

Vilkama, Katja & Vaattovaara, Mari (2015). Keskiluokka kuin kotonaan? Kokemuksia sosioekonomisesti heikoimmilla alueilla asumisesta pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 80: 3, 207–220.

YHTEYSTIEDOT

Professori **Mari Vaattovaara**, Geotieteiden ja maantieteenlaitos, Helsingin yliopisto
mari.vaattovaara@helsinki.fi

FM **Susanna Ahola**, Geotieteiden ja maantieteenlaitos, Helsingin yliopisto
nina.s.ahola@helsinki.fi

VALIKOIVA MUUTTOLIIKE ERILAISTAA SEKÄ KAUPUNKEJA ETTÄ ASUINALUEITA PÄÄKAUPUNKISEUDULLA

Kuntien sisäinen ja niiden välinen muuttoliike on ollut koko 2000-luvun alun poikkeuksellisen voimakasta. Meneillään olevan taantuman aikana muuttovirrat ovat suuntautuneet yhä enemmän kasvukeskuksiin ja erityisesti pääkaupunkiseudulle. Muuttovirrat alkoivat erilaistua rakenteeltaan 2000-luvun alussa, mikä on lisännyt sekä pääkaupunkiseudun kaupunkien että niiden asuinalueiden erilaistumista.

TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAUSTA

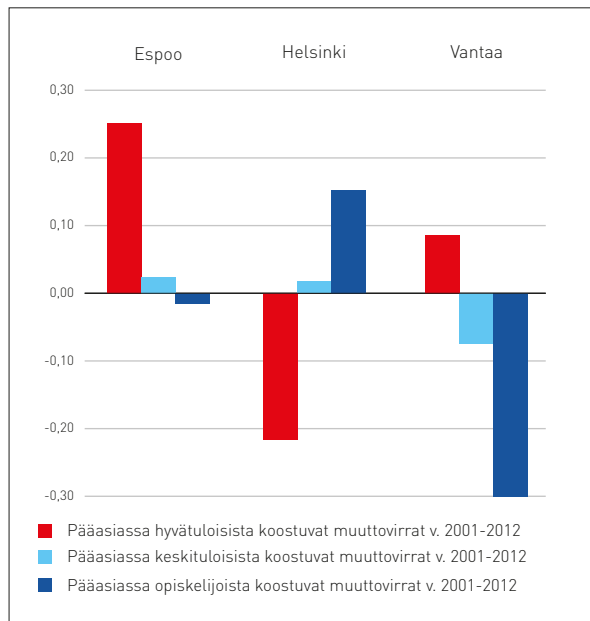
KULUTTAJATUTKIMUSKESKUKSEN TUTKIMUSHANKKEESA ”Muuttovirtojen vaikutus alueelliseen eriytymiseen pääkaupunkiseudulla” kuvataan ja analysoidaan asuinalueiden välisten muuttovirtojen vaihtelua ja sosioekonomisia rakenteita vuosina 2001–2012. Pääkaupunkiseudun muuttovirtoja on analysoitu myös neljän eri ajanjakson aikana, joista kukin muodostui kolmen vuoden tutkimusajanjaksosta. Muuttovirtojen syihin paneutuva syventävä osio perustuu muuttaneilta posti- ja nettikyselyillä (n=506) sekä haastatteluilla (n=14) kerättyihin aineistoihin. Syventäviksi tutkimuskohteiksi valittiin Espoon keskus ja Vantaan Länsimäki, jotka ovat mukana ”Asuinalueiden kehittämissuunnitelmassa 2013–2015” kaupunkien kehittämissuunnitelmoina. Tavoitteena on löytää myös muuttopäätöksiin ja asuinalueen valintaan vaikuttavia syitä, jäsentää erilaisia muuttoihin liittyviä asukastyyppejä sekä tuoda esiin asukkaiden toiveita asuinalueensa kehittämiseksi.

Kuntarajat ylittäviä muuttoa tapahtuu vuosittain lähes 300 000 ja kuntien sisäisiä muuttoa

lähes 600 000. Suomessa on viimeisen kymmenen vuoden aikana muutettu kuntien sisällä 5,9 miljoonaa kertaa ja kuntien välillä 2,7 miljoonaa kertaa. Puolet maan sisäisistä muuttoista tapahtui pääkaupunkiseudun ja muun maan välillä.

Pääkaupunkiseutu on kasvanut viimeisten kymmenen vuoden aikana maan sisäisen muuttoliikkeen ansiosta noin 18 000 henkilöllä. Toisaalta luonnollinen väestönkasvu kasvatti pääkaupunkiseudun väestöä noin 50 000 henkilöllä ja maahanmuutto 40 000 henkilöllä. Vaikka maan sisäinen muuttoliike onkin kasvattanut pääkaupunkiseudun väestöä vain hieman, olisi tulomuutto riittänyt uusimaan kolmanneksen pääkaupunkiseudun väestöstä kymmenen vuoden sisällä. Kuntien väliset ja kuntien sisäiset muuttovirrat ovatkin ylivoimaisesti tärkeimpiä pääkaupunkiseudun alueellisiin väestörakenteisiin vaikuttavista väestönmuutostekijöistä.

Aiemmissä tutkimuksissa muuttoliikkeen on havaittu olevan alueiden tulevaisuuteen eniten vaikuttava yksittäinen väestömuuttaja. (Garli & Pettersson 2011; Håkansson 2000; Glesbygdverket 2007, Amcoff & Westholm 2007). Nettomuuton

KUVA 1. Pääkaupunkiseudun päämuuttovirtojen suuntautuminen vuosina 2001–2012. (Pylväät kuvaavat poikkeamaa pääkaupunkiseudun keskiarvosta).

alueelliset vaikutukset ovat samansuuntaisia kaikissa Pohjoismaissa ja myös muualla Euroopassa (Foss & Juvkam 2005; Woods 2005; Lowe & Speakman 2006). Myös luonnollinen väestönkehitys erilaistaa pääkaupunkiseudun kuntien väestörakenteita, joskin sen vaikutus ei ole yhtä merkittävä kuin maassamuuton ja maahanmuuton yhteisvaikutus.

MUUTTOVIRRAT ERILAISTAVAT PÄÄKAUPUNKISEUTUA

PÄÄKAUPUNKISEUDUN ALUEELLINEN KEHITYS on ollut aiemmin melko tasaista eikä suuria alueellisia eroja ole päässyt syntymään. 1990-luvun laman jälkeen tilanne on osittain muuttunut. Pääkaupunkiseudulla on alkanut näkyä merkkejä useista metropolialueiden tyypillisistä ilmiöistä (esim. Vaattovaara 1998; Kortteinen & Vaattovaara 1999; Vaattovaara & Kortteinen 2003 ja 2012; Vilkkama 2011; Vilkkama ym. 2013 ja 2014; Kytö ym. 2014; Kytö 2015), joiden seurauksena erot alueiden sosioekonomisissa ja etnisissä rakenteissa ovat alkaneet kasvaa. Kuntien väliset ja kuntien sisäiset muuttovirrat yhdessä maahanmuuton kanssa vaikuttavat sekä myönteisellä että kielteisellä tavalla alueiden erilaistumiskehitykseen.

Pääkaupunkiseudun muuttovirtojen suuntautumisesta tutkittiin tilastoaineistolla, joka sisälsi kaikkien vuosina 2001–2012 pääkaupunkiseudulla tapahtuneet muutot sekä muuttajien demografiset

ja sosioekonomiset taustatiedot. Päämuuttovirtojen kuvaamisessa käytettiin pääkomponentti-analyysiä, jonka muuttajien taustaominaisuuksia kuvaavat muuttajat suhteutettiin asuinalueen keskiväkilukuun¹. Analyysin tuloksena pääkaupunkiseudun muuttovirrat voidaan ryhmitellä pääasiassa hyvätuloisista lapsiperheistä, pääasiassa keskituloisista työikäisistä ja pääasiassa pienituloisista opiskelijoista koostuviksi muuttovirroiksi, jotka suuntautuivat jossain määrin eri alueille. (Kuva 1.)

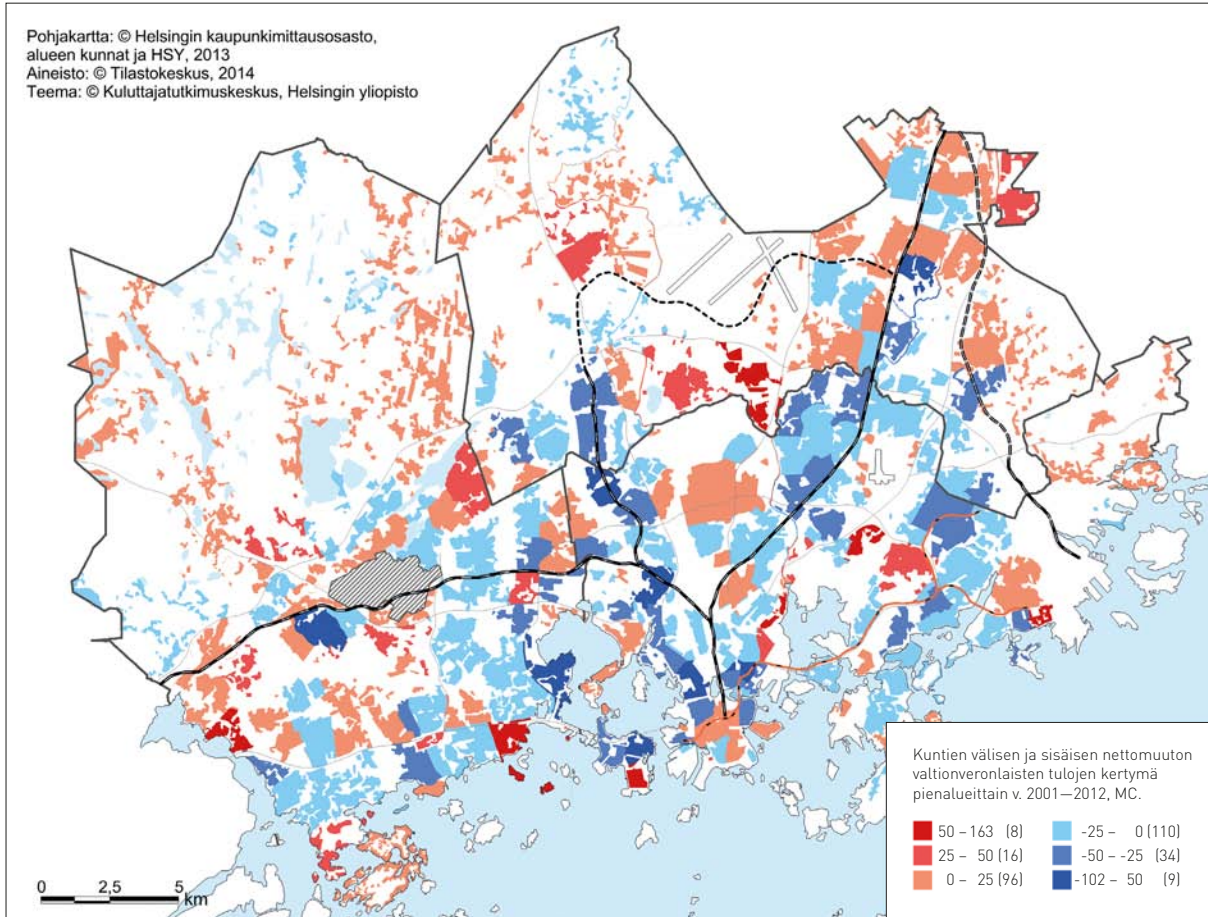
Esposseen ja osittain myös Vantaalle suuntautuvat muuttovirrat koostuivat selvästi enemmän hyvätuloisista lapsiperheistä kuin Helsinkiin suuntautuvat muuttovirrat. Suurin osa Esposseen ja Vantaalle muuttaneista oli lähtöisin Helsingistä. Keskituloisista koostuvat muuttovirrat suuntautuivat puolestaan hieman enemmän Esposseen ja Helsinkiin kuin Vantaalle. Helsinki veti pääasiassa opiskelijoista koostuvia muuttovirtoja voimakkaammin kuin Vantaa tai Espoo.

Sosioekonomiselta taustaltaan erilaiset kotitaloudet valitsevat asuinalueensa eri tavoin (esim. Andersson & Bråmås 2004; Kortteinen, Vaattovaara & Alasuutari 2005). Alueellisia muuttovirtoja ohjaavatkin muuttajien erilaiset resurssit, kulttuuriset orientaatiot ja elämäntilanne, mielikuvat palvelutarjonnasta ja sen laadusta, asuinalueen viihtyisyydestä yms. sekä toisaalta asuntomarkkinoiden, yhdyskuntasuunnittelun ja muiden yhteiskunnallisten prosessien tuottamat ja tarjoamat erilaiset asuin- ja elinympäristöt.

MUUTTAJIEN MUKANA SIIRTYY RESURSSEJA

MAAN SISÄISET MUUTTOVIRRAT ja etenkin niiden rakenne ovat kohdelleet pääkaupunkiseudun kaupunkeja eri tavoin eri aikoina, mutta toisaalta muuttovirtojen rakenteissa ja suuntautumisessa on myös yhtäläisyyksiä. Muuttovirtojen rakenteet vaihtelevat mm. ikä-, kieli-, koulutus- ja tulorakenteiden mukaan. Kaupungeille on yhteistä se, että ne ovat menettäneet jatkuvasti yli 45-vuotiaita ja alle 14-vuotiaita asukkaita muihin kuntiin enemmän kuin ovat saaneet niitä. Kaupungit ovat voittaneet maan sisäisessä nettomuutossa eniten 15–24 vuotiaita asukkaita. Etenkin Helsinki on saanut kaikkina tutkimusajanjaksoina muuttovoittoa vain 15–24 vuotiaista. Helsingin muuttotappiot muissa ikäryhmissä ovat kuitenkin pie-

¹ Esimerkiksi ”työllisten muuttoalttius” = työllisten nettomuutto alueelle vuosina 2001–2012/alueen keskiväkiluku vuosien 2001 ja 2012 asukasluvun keskiarvona

KARTTA 1. Kuntien välisen ja sisäisen nettomuuton valtionveronlaisten tulojen kertymä pienalueittain pääkaupunkiseudulla v. 2001–2012, M€.

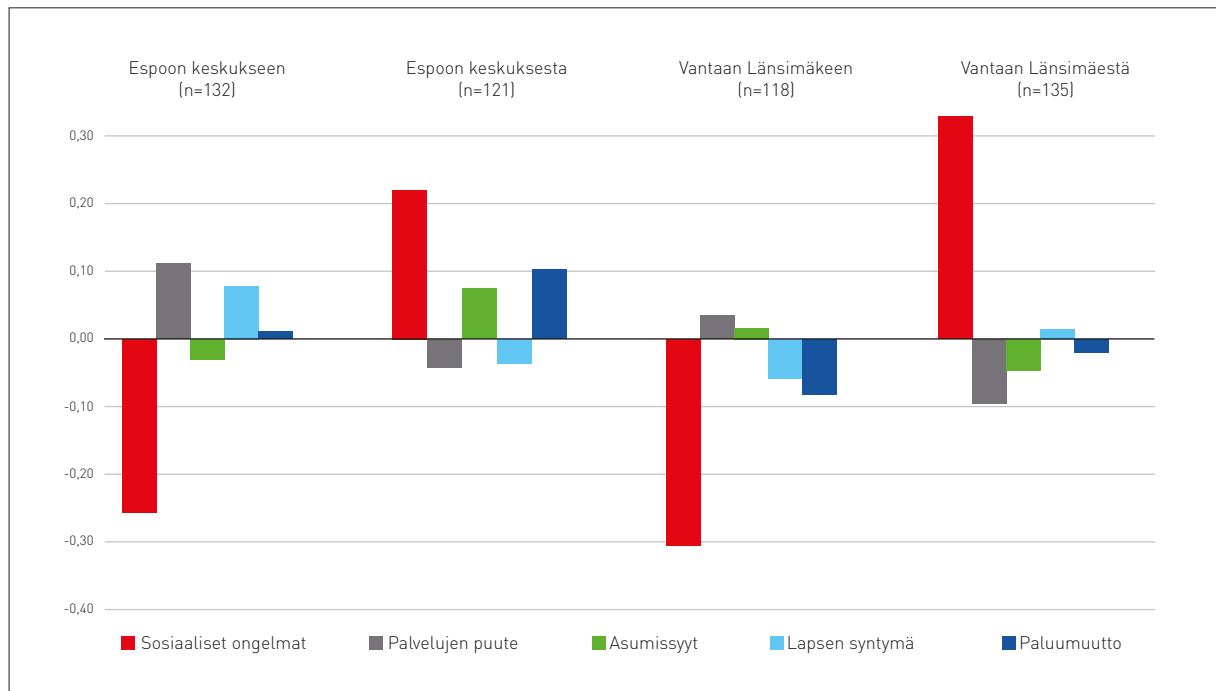
nentyneet viime vuosina huomattavasti. Espoo ja Vantaa ovat saaneet muuttovoittoa myös 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä kaikkina tutkimusajanjaksoina. Maahanmuuton vaikutus näkyy etenkin pääkaupunkiseudun kielirakenteen muutoksissa. Alue menetti vuosina 2001–2012 runsaat 3 000 suomenkielistä ja yli 1 000 ruotsinkielistä, mutta sai maahanmuutossa noin 13 500 muun kielistä. Espoo ja Vantaa saivat kumpikin yli 5 000 muun kielistä Helsingin kasvaessa noin 3 000 muun kielisellä.

Maan sisäinen nettomuutto kohensi pääkaupunkiseudun koulutustasoa siten, että ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta olevien määrä väheni nettomuuton ansiosta alueella noin 23 000 henkilöllä. Keskiasteen suorittaneiden määrä kasvoi samalla lähes 40 000 henkilöllä. Espoo sai kuntien välisessä nettomuutossa noin 5 000 ja Vantaa noin 2 000 korkeakoulututkinnon suorittanutta, kun taas Helsinki menetti nettomuutossa noin 14 000 korkeakoulututkinnon suorittanutta.

Muuttovirtojen eriytymistä analysoitaessa havaittiin, että Vantaalla oli alueita, jonne muutti sekä keskituloisia että myös opiskelijoita ($r = 38^{**}$,

$n = 60$). Toisaalta hyvätuloisia muutti tällaisille alueille vähemmän kuin muualle ($r = -.30^{**}$, $n = 60$). Vantaalla muuttovirtojen voidaankin sanoa eriyttäneen asuinalueita muuttajien sosioekonomisen taustan mukaan ainakin jonkin verran. Helsingissä ja Espoossa nämä erilaisia muuttovirtoja kuvaavat pääkomponentit eivät korreloineet keskenään, joten näin mitattuna niillä ei ollut suurta vaikutusta alueiden erilaistumiskehitykseen. Muuttajien yksittäiset ominaisuudet erottelivat muuttovirtoja kuitenkin huomattavasti enemmän etenkin kaupunkien sisällä. Seuraavassa on kuvattu muuttajien mukana siirtyneitä verotuloja.

Maassamuuton vaikutus pääkaupunkiseudun kaupunkien valtionveronalaisiin tuloihin on vaihdellut voimakkaasti. Vuosina 2001–2012 Helsinki menetti maan sisäisessä nettomuutossa yhteensä noin 783 M€, Espoo voitti noin 71 M€ ja myös Vantaa voitti noin 26 M€ valtionveronalaisia tuloja. Helsingin menetykset ja Espoon voitot olivat suurimmillaan vuosina 2004–2006, jonka jälkeen Helsingin menetykset ovat pienentyneet huomattavasti. Helsinkiin muuttaa runsaasti opiskelunsa aloittavia nuoria, joiden veronalaiset tulot ovat

KUVA 2. Espoon keskuksen ja Vantaan Länsimäen muuttovirtojen työntekijät. [Pylväät kuvaavat poikkeamaa muuttovirtojen keskiarvosta].

pienet. Sen sijaan poismuuttajien veronalaiset tulot ovat keskimäärin nuorten tuloja suuremmat. Vaikka Helsinki näyttää häviävän veronalaisia tuloja muihin kuntiin, muuttuu kuva Laakson (2013, 14) mukaan, kun tarkastellaan toteutunutta keskimääräisen tulotason kehitystä pitemmällä ajalla. Vaikka Helsinkiin ja Helsingistä muuttaneiden nettotulokertymät olivat voimakkaasti negatiivisia viime vuosikymmenellä, helsinkiläisten suhteellinen tulotaso koko seudun tulotasoon verrattuna pysyi jokseenkin vakaasti samalla tasolla viime vuosikymmenen ajan. Helsinkiin muuttavan 20-vuotiaan tulotaso nousee keskimäärin noin 2,5-kertaiseksi muuttoa seuraavan 10 vuoden aikana (Laakso 2013, 40).

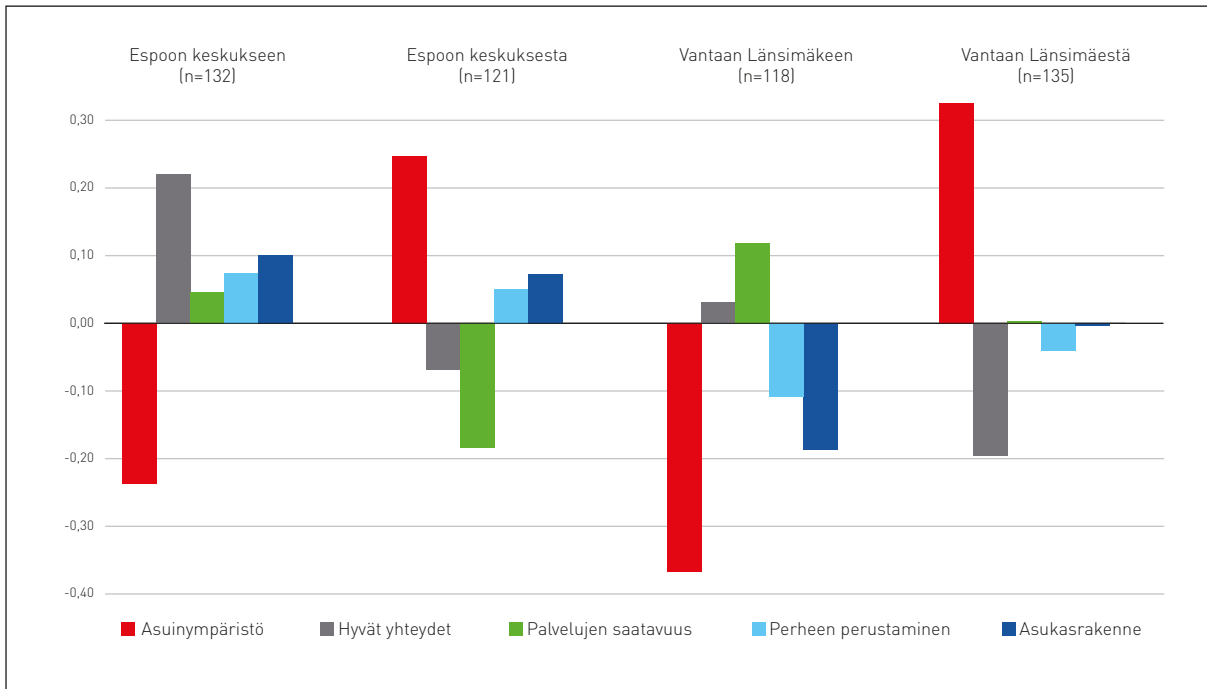
Kuntien välinen ja sisäinen nettomuutto lisäsivät verotettavia tuloja uusilla tai voimakkaasti täydennysrakentamisen asuinalueilla. Etenkin uudet omakotialueet vetivät hyvätuloisia lapsiperheitä. Verotettavat tulot pienenevät nettomuuton seurauksena eniten useilla vanhoilla arvostetuilla asuinalueilla ja toisaalta taantuviissa lähiöissä. (Kartta 1.) Muuttovirrat ovat eriytyneet etenkin Helsingissä myös niin, että Helsingin sisäisessä muutossa hyvätuloiset muuttavat eri alueille kuin muista kunnista Helsinkiin muuttaneet hyvätuloiset. Aurinkolahti, Arabianranta, Latokartano ja Lauttasaari vetivät varakkaita kaupungin sisällä muuttaneita. Hyvätuloiset muista kunnista muuttaneet suosivat etenkin Kamppia, Ullanlinnaa, Etu-Töölöä ja Punavuorta. Espoossa ja Vantaalla

hyvätuloiset keskittyivät samoille alueille sekä kunnan sisäisessä että kuntien välisessä muutossa.

ESPOON KESKUKSEN JA VANTAAN LÄNSIMÄEN MUUTTOVIRROT

TUTKIMUKSESSA ON MUKANA MYÖS asukasnäkökulma, jossa tutkitaan alueelliseen eriytymiseen ja valikoivaan muuttoliikkeeseen liittyviä yksilöllisiä tekijöitä Espoon keskustan ja Vantaan Länsimäen alueilla. Osio koostuu posti- ja nettikyselyillä sekä haastatteluilla koottujen aineistojen analyysistä. Tutkimuksen syventävällä osiolla kerätään myös tietoa, miten Espoon keskusta ja Vantaan Länsimäkeä tulisi asukkaiden mielestä kehittää.

Sekä alueiden tulo- että lähtömuuton tärkeimmät työntekijät liittyivät asumiseen, työhön tai elämäntilanteen muutokseen. Asunnon koko ja korkeat asumiskustannukset tai tulevat korjauskustannukset olivat tärkeimpiä yksittäisiä muuton syitä. Yksittäiset muuton syyt tiivistettiin faktori-analyysillä ”sosiaalisten ongelmien”, ”palvelujen puutteen”, ”asumissyiden”, ”lapsen syntymän” tai ”paluumuuton” faktoreiksi. (Kuva 2.) Vantaan Länsimäestä ja Espoon keskuskeskusta muutettiin herkemmin etenkin sosiaalisten ongelmien vuoksi. Pääasiassa hyvätuloiset lapsiperheet muuttivat Länsimäestä näistä syistä. Espoon keskuksen tulijat olivat lähteneet edelliseltä asuinalueeltaan

KUVA 3. Espoon keskuksen ja Vantaan Länsimäen muuttovirtojen vetovoimatekijät. (Pylväät kuvaavat poikkeamaa muuttovirtojen keskiarvosta).

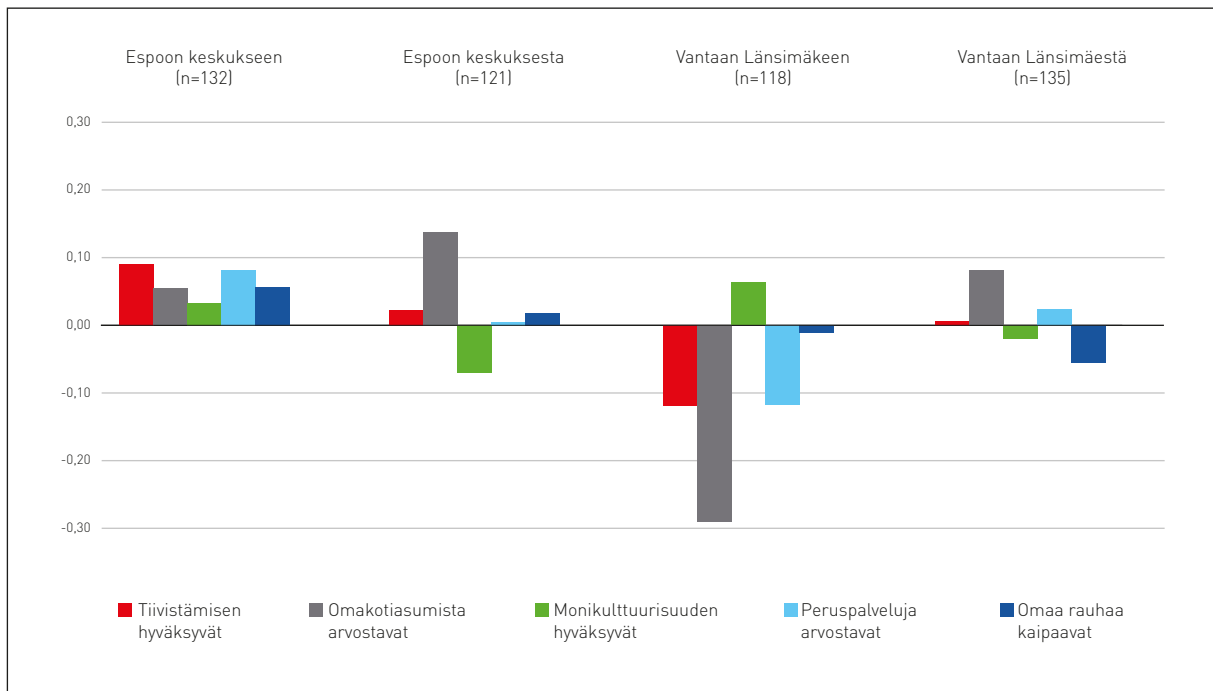
usein palvelujen puutteen vuoksi. Myös elämäntaiheen muutokset, etenkin lapsen syntymä, olivat useiden Espoon keskustaan muuttaneiden lähtösyinä. Espoon keskuksesta puolestaan muutettiin myös asumiseen liittyvien syiden vuoksi. Sieltä lähtijät palasivat usein myös entiselle tutulle asuinalueelleen. Aiempien tutkimusten mukaan muuttoalttius kasvaa selvästi, jos työntekijöitä on useita ja asukkaiden toteutumattomat tarpeet kumuloituvat (esim. Kytö 1998).

"Mieluisan asunnon löytyminen" oli tärkein yksittäinen vetovoimatekijä muuton suunnasta riippumatta. Tämä painoi etenkin tutkimusalueilta muualle muuttaneiden vetovoimatekijöissä. Myös "asuinalueen sijainti", "hyvät joukkoliikenne yhteydet" ja "asuinalueen viihtyisyys" olivat tärkeimpien yksittäisten syiden joukossa. Vetovoimatekijät voitiin tiivistää näin "asuin ympäristö", "hyvät yhteydet", "palvelujen saatavuus", "perheen perustaminen" tai "asukasrakenne" -faktoreiksi. (Kuva 3.) Espoon keskuksen vetovoima perustuu muuta vertailuna olevia muuttovirtoja paremmiksi koettuihin yhteyksiin. Myös asukasrakenne ja palvelujen saatavuus korostuivat vetovoimatekijöinä. Espoon keskuksesta ja Vantaan Länsimäestä muuttaneet kokivat puolestaan siirtyneensä parempaan asuin ympäristöön. Vantaan Länsimäkeen muuttaneet näkivät palvelujen saatavuuden alueen vetovoimatekijänä useammin kuin muille vertailualueille muuttaneet.

Muuton yhteydessä tapahtuu monia muu-

toksia, joista tärkeimpiä ovat asuntoon, asuin- ja palvelu ympäristöön sekä sosiaalisiin verkostoihin ja ihmissuhteisiin liittyvät muutokset. Usein myös työpaikka tai ainakin työmatkat muuttuvat työssäkäyvien osalta. Negatiiviset muutokset kasvattivat jatkomuuttoalttiutta. Hieman yli puolet Espoon keskuksen tai Vantaan Länsimäkeen muuttaneista viihtyi erinomaisesti ja oli sopeutunut alueelle hyvin. Noin kolmannes viihtyi jotenkin, mutta sopeutuminen vaati heidän mielestään vielä vähän aikaa. Espoon keskuksesta muuttaneista neljännes ja Vantaan Länsimäestä muuttaneista vajaa viidennes oli tätä mieltä. Parhaiten uudella asuinalueellaan viihtyivät Vantaan Länsimäestä muuttaneet ja toiseksi parhaiten Espoon keskuksesta muuttaneet. He olivat myös selvästi tavoitelmallisempia muuton kohdealueita harjoittaneita. Heistä joka viidennellä ei ollut muita vaihtoehtoisia muuttoalueita ja noin 70 %:lla oli vain yksi tai kaksi vaihtoehtoista kohdetta. Espoon keskuksen ja Vantaan Länsimäkeen muuttaneet vertailivat useammin myös muita vaihtoehtoisia asuinalueita.

Asumisen arvostusta kuvaavista faktoreista ensimmäistä voidaan luonnehtia "Hyväksyvät tiivistämisen" -faktoriiksi. Näiden muuttajien mielestä täydennysrakentaminen turvaa lähipalvelut. He kannattivat myös parkkipaikkojen rakentamista ja huonokuntoisten asuinrakennusten purkamista. Toisena ryhmänä erottuivat "Arvostavat omakotiasumista". Tämä joukko piti omaa pihaa

KUVA 4. Espoon keskuksen ja Vantaan Länsimäen muuttajien asumisen arvostukset. (Pylväät kuvaavat poikkeamaa muuttovirtojen keskiarvosta).

tärkeänä ja arvosti omakotiasumisen lisäksi maa-seutumaista asuinympäristöä. Kolmas faktori nimettiin ”Hyväksyvät monikulttuurisuuden”. He hyväksyivät asuinalueelleen kaikenlaiset ihmiset ja pitivät monikulttuurisuutta rikkautena. He arvostivat myös vuokra-asumista. Neljäs nimettiin ”Arvostavat peruspalveluja” -faktoriksi (Kuva 4.). Peruspalveluja arvostavat pitivät niiden saata-vuutta omalta asuinalueeltaan tärkeänä. Heidän mielestään sukulaisten, tuttavien ja myös muiden ihmisten läheisyys kuului asumiseen. He myös suosivat julkista liikennettä. Yli 60-vuotiaat pientuloiset naiset ja yksinhuoltajat arvostivat eniten peruspalveluja. Viides faktori nimettiin ”Kaipaavat omaa rauhaa” -faktoriksi. Omaa rauhaa arvostavat eivät kaivanneet läheisiä naapuruussuh-teita ja he myös halusivat asua alueella, jossa saa olla omissa oloissaan. Alle 30-vuotiaat muun kuin suomen- tai ruotsinkieliset pientuloiset kaipa-sivat eniten omaa rauhaa.

Ruotsalaisessa elinolututkimuksessa käytetty sosiaalisen kiinnittymisen käsite viittaa yksilön pitkäaikaiseen suhteeseen ympäristöönsä – lähinnä sosiaaliseen ympäristöönsä (esim. Erikson 1977, 93–103; Axelsson 1984). Espoon keskuksen ja Vantaan Länsimäen muuttajien sosiaalinen aktiivisuus vaihteli asumismuodon ja asumisviih-tyvyyden kanssa. Pientaloasukkaat olivat lähes kaksi kertaa sosiaalisesti aktiivisempia kuin ker-rostaloasukkaat. Sosiaalinen aktiivisuus oli sel-vässä yhteydessä myös sosiaalisen kiinnittymisen

kanssa niin, että uudella asuinalueellaan viihtyvät ja sinne sopeutuneet olivat yli kaksi kertaa sosiaa-lisesti aktiivisempia kuin ne, jotka eivät viihtyneet uudella asuinalueellaan.

Espeen keskuksen muuttaneiden haastatte-luissa esitettiin eniten toiveita ja ehdotuksia asuin-alueen fyysisen ympäristön ja toiminnallisuuden kehittämiseksi. Nykyisten viheralueiden koettiin parantavan merkittävästi asumisviihtyvyyttä ja viheralueita toivottiin lisää pehmentämään eten-kin asemansuuden betonista ilmettä. Erilaisten uusien kulttuuritapahtumien ajateltiin puolestaan juurruttavan asukkaita aiempaa tehokkaammin alueeseen ja vapaaehtoistyö nähtiin mahdollisuutena maahanmuuttajien kotouttamisen tehostami-ssa.

LOPUKSI

METROPOLIALUEEN ESISELVITYKSEN (Asikainen ym. 2013) mukaan Helsingin seudun eri alueiden vä-estörakenne on eriytynyt pitkälti asuntokannan rakenteen ja iän mukaisesti, mutta myös alueiden sijainti ja joukkoliikennedyteet ovat vaikutta-neet eriytymiskehitykseen. Pääkaupunkiseudul-ta löytyy aiempien tutkimusten mukaan jo usei-ta kymmeniä asuinalueita, jotka ovat alkaneet erottautua kaupungin keskiarvosta mm. työttö-myydessä, koulutuksessa, taloudellisessa huolto-suhteessa ja yhteiskunnallisessa aktiivisuudessa

(esim. Kytö ym. 2014). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella pääkaupunkiseudun kaupunkien välinen eriytyminen johtuu em. tekijöiden lisäksi alueen työ- ja opiskelupaikkatarjonnasta sekä kaupunkien harjoittamasta asuntopolitiikasta. Näiden yhteisvaikutus yhdessä muuttajien sosioekonomisten resurssien ja asumisen arvostusten kanssa säätelevät muuttovirtojen rakenteita ja alueellista suuntautumista sekä kaupunkien kesken että asuinalueiden välillä.

Espoon keskuksen ja Vantaan Länsimäen tulo- ja lähtömuuttajat erosivat selvästi toisistaan asumisen arvostuksissaan ja sosioekonomisten taustojen suhteen, mitkä pitkälti määrittivät muuton suuntautumista. Tutkimusalueilta poismuuttaneilla oli paremmat mahdollisuudet vaihtaa asuinmuotoa ja asuinalueutta kuin näiden alueiden tulomuuttajilla. Toisaalta Espoon keskuksen alueella oli useita toisistaan poikkeavia pienalueita, joiden vetovoimatekijät ja muuttovirrat erosivat toisistaan huomattavasti. Tulo- ja lähtömuuton valikoivuus kumuloituu asukasrakenteissa niin, että tutkimusalueiden väestön sosioekonomisten resurssien kehitys on jäänyt jälkeen koko alueen resurssien kasvusta.

Muuttovirtojen sosioekonomiset rakenteet ovat sidoksissa asuntokannan rakenteisiin. Vuokratotaltaisille alueille kerääntyy heikommin koulutettua ja pienituloisempaa väkeä sekä syrjäytyneitä ja maahanmuuttajia. Eriytyvien asuinalueiden ongelmiin voidaan pureutua madaltamalla kuntapalveluiden sisäisiä rajoja ja täydennysrakentamalla alueita sekä ottamalla huomioon alueen asukkaiden näkemykset alueiden kehittämisestä. Negatiivisen alueellisen eriytyksen ehkäiseminen liittyy kuitenkin viime kädessä tulonjakoon sekä koulutus- ja työvoimapolitiikkaan.

Pääkaupunkiseudun kaupunkien väestöennusteiden mukaan alue kasvaa kymmenen seuraavan vuoden aikana noin 123 000 asukkaalla. Lisäksi alueelle on lähivuosina odotettavissa suuri määrä maahanmuuttajia, joita ennusteissa ei ole mukana. Pääkaupunkiseudun alueellinen kehittyminen onkin kiinni siitä, minne voimakkaasti kasvava väestö tulevaisuudessa sijoittuu.

HANKKEEN LOPPURAPORTTI

Kytö, H., Kral-Leszczynska, M., Koistinen K. ja Peura-Kapanen, L. (2016). Muuttovirtojen vaikutus alueelliseen eriytymiseen pääkaupunkiseudulla. Tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista. Kuluttajatutkimuskeskus 2016:1. Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisu. Helsinki.

HANKKEEN MUUT TUOTOKSET

Kytö, H. (2015). Muuttovirrat muokkaavat pääkaupunkiseutua. *Talous & Yhteiskunta* 2015: 3, 36–41.

Kytö, H. (2015). Asuinalueiden erilaistuminen pääkaupunkiseudulla. Esitys sosiaalipolitiikan päivillä. 22.10.2015. Helsinki.

Koistinen K. ja Peura-Kapanen, L. (2015). Asumisen arvostukset – aikuisten asuinaluekokemuksia Espoosta ja Lahdesta. Esitys Lahden tiedepäivä 10.11.2015. Lahti.

Koistinen, K. (2015). Asumisen arvostukset ja kiinnittyminen alueeseen – asuinaluekokemuksia Espoosta ja Lahdesta. Esitys Kasvatustieteen päivillä 19.11.2015. Vaasa.

LÄHTEET

Amcoff, J. & Westholm, E. (2007). Understanding rural change – demography as a key to the future. *The journal of policy, planning and futures studies* 39: 4, 363–379.

Andersson, R. & BråmÅ, Å. (2004). Selective migration in Swedish distressed neighbourhoods: can area-based urban policies counteract segregation processes? *Housing Studies* 19: 4, 517–539.

Asikainen J., Paqvalin, R., Mononen, K., Tuimalla, A., Turunen, J. & Myllyniemi, P. (2013). Metropolimme kaikille: Metropolialueen esiselvitys - selvityshenkilöiden suositukset ja ehdotukset. Valtiovarainministeriö, 28.2.2013.

Axelsson, C. (1984). Familj och social förankring. Teoksessa Eriksson, R. & Åberg, R. (toim.) *Välfärd i förändring*. Prisma Förlag.

Erikson, R. (1977). "Social förankring - en välfärdsdimension". Plan 2-3. Stockholm.

Foss, O. & Juvkam, D. (2005). Patterns of demographic ageing and related aspects in the Nordic peripheries. *Nordregio Report* 2005: 2.

Garli, F. & Pettersson, Ö. (2011). Befolkningsutveckling och -prognoser – teori och tillämpning för Västerbottens län. CERUM Report Nr 31/2011. Umeå universitet, Umeå.

- Glesbygdsverket (2007). Årsbok 2007. Glesbygdsverket, Östersund.
- Håkansson, J.** (2000). Changing population distribution in Sweden: long term trends and contemporary tendencies. GERUM Kulturgeografi 2000: 1. Kulturgeografiska institutionen, Umeå universitet, Umeå.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M.** (1999). Huono-osaisuus pääkaupunkiseudulla 1980- ja 1990-luvuilla – käännekohta kaupunkiseudun kehityksessä? Terra 111: 3, 133–145.
- Kortteinen, M., Vaattovaara, M. & Alasuutari, P.** (2005). Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka 70: 5, 475–487.
- Kytö, H.** (1998). Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla. Muuttoaiheet hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta. Väitöskirja. ACTA 1998/100. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Kytö, H., Kral-Leszczynska, M., Tuorila, H. & Kiuru, J.** (2014). Asuinalueiden elinkaarikestävyys pääkaupunkiseudulla. Kuluttajatutkimuskeskus, tutkimuksia ja selvityksiä 2 • 2014.
- Kytö, H.** (2015). Muuttovirrat muokkaavat pääkaupunkiseutua. Talous & Yhteiskunta 2015: 3, 36–41.
- Laakso, S.** (2013). Muuttoliikkeen vaikutuksista väestön tulotasoon Helsingissä ja Helsingin seudulla. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2013: 2. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Lowe, P. & Speakman, L.** (2006). The greying countryside. Teoksessa Lowe, P. & Speakman, L. (toim.) The ageing countryside. Age concern England, London, 9–28.
- Vaattovaara, M.** (1998). Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1998: 7. Helsinki.
- Vaattovaara, M. & Kortteinen, M.** (2003). Beyond polarisation versus professionalisation? A case study of the development of the Helsinki region, Finland. Urban Studies 40: 11, 2127–2145.
- Vaattovaara, M. & Kortteinen, M.** (2012). Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Talous & Yhteiskunta 2012: 3, 60–66.
- Vilkama, K.** (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttaja-taustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksia 2011: 2. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Vilkama, K., Vaattovaara, M. & Dhalmann, H.** (2013). Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? Yhteiskuntapolitiikka 78: 5, 485–497.
- Vilkama, K., Lönnqvist, H., Väliniemi-Laurson, J. & Tuominen, M.** (2014). Erilaistuva pääkaupunkiseutu. Sosioekonomiset erot alueittain 2001–2012. Tutkimuksia 2014: 1. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Woods, M.** (2005). Rural geography: Processes, responses and experiences in rural restructuring. Sage, London.

YHTEYSTIEDOT

Hannu Kytö

hannu.kyto@helsinki.fi
puh. 0505744839

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos,
Kuluttajatutkimuskeskus, PL 24
(Unioninkatu 40 – Metsätalo)
00014 Helsingin yliopisto.

ASUINALUEIDEN KEHITTÄMISOHJELMAN 2013–2015 tutkimushankkeiden loppujulkaisuun on koottu neljäksi teemakokonaisuudeksi hankkeessa mukana olleiden yliopistojen ja tutkimuslaitosten laatimat yhteensä 21 tutkimusartikkelia, 3 oppimateriaaliartikkelia sekä 8 kehittämissohjelmassa mukana olleen kaupungin edustajan haastattelut. Ensimmäinen teema käsittelee lähiöiden täydennys- ja korjausrakentamista sekä viheralueiden suunnittelua. Toinen teema käsittelee asuinalueita ja hyvinvointia erityisesti nuorten, lapsiperheiden ja ikääntyneiden näkökulmista. Kolmas teema esittelee uusia osallistumisen ja asuinalueiden kehittämisen malleja. Neljännen teeman aiheena on valikoiva muuttoliike asuinalueiden kehityksessä. Artikkelit ja haastattelut esittelevät monipuolisesti Asuinalueiden kehittämissohjelman hankkeiden toimintaa, yhteistyötä, tuloksia ja kokemuksia.

Asuinalueiden kehittämissohjelman tavoitteena oli edistää asuinalueiden elinvoimaa ja ehkäistä eriytymistä. Tutkimus- ja kehittämissohjelman toimenpiteet edistävät näihin teemoihin liittyviä tavoitteita: asukkaiden osallisuus ja moninaisuus; viihtyisä, turvallinen ja kiinnostava ympäristö; tilojen uudentyyppiset käytöt, palvelutarjonnan vahvistaminen ja sosiaaliset innovaatiot sekä nuorten kasvun ja sosiaalisen eheyden vahvistaminen.

Täydennysrakentamisessa säilytetään Kaukovainion asukkaille tärkeät väljyys ja vihreys

”Täydennysrakentamisen osalta tutkimushankkeiden kautta on käsitelty sitä, mitä täydennysrakentaminen voisi taloyhtiöille tarkoittaa. Hankkeiden avulla on pystytty esittelemään alueen asukkaille esimerkkejä, idealuonnoksia ja tietoa siitä, miten täydennysrakentamista voitaisiin alueilla tehdä. Taloyhtiöt ja asukkaat ovat olleet kiinnostuneita siitä, miten alueen suunnittelua ja kaavoitusta voitaisiin tehdä yhdessä. Esimerkiksi ammattikorkeakoulun harjoitustöihin on sisällytetty taloyhtiöille oikeassa ympäristössä tehtyjä taloyhtiöiden yhteisiä pihasuunnitelmia. Tehdyt työt ovat toimineet suuntaviivoina kaupungin asuin- ja viheralueiden suunnittelussa. Näin kehittämisessä on lähdetty liikkeelle pienistä projekteista ja siirrytty kohti isompia projekteja kuten kerrostalopihojen ryhmäkorjaushankkeita.” Oulun kaupungin projektipäällikkö Mervi Uusimäki

SENER-hanke tarjosi tietoa Männistön seniorien arjesta ja teknologian käyttötavoista

Männistössä sijaitsevan vanhuksille suunnatun hoivapalvelukokonaisuuden, Mäntykampuksen, ajatuksena on yhdistää asumista ja palveluita niin, että ikääntyville tarkoitettua asumista sijoitetaan tiiviiksi, mutta viihtyisäksi kokonaisuudeksi tähän tarkoitukseen suunnitellulle alueelle. Tavoitteena on turvata asiakaslähtöisesti ikäihmisten onnellinen, turvallinen ja aktiivinen kotona asuminen mahdollisimman pitkään. ”Itä-Suomen yliopiston SENER-tutkimushankkeen tulokset kertovat meille, miten varttuneemmat käyttäjät toimivat arjessa ja antavat hyödyllistä tietoa palvelujen kehittämiseen. Hankkeen aikana on noussut esiin paljon pieniä asioita, joita palveluiden ja teknologian kehittäjät eivät ehkä tule ajatelleeksi. Me etsimme sitä, mikä palvelee käyttäjää ja heidän omaisiaan.” Kuopion kaupungin kehityspäällikkö Mirja Wihuri